IACOBI REVII ... LIBERTAS CHRISTIANA CIRCA USUM CAPILLITII...

Jacobus Revius

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III

XVI
A
20
NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

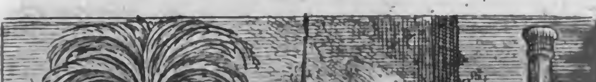
IACOBI REVII
S. S. Theol. Doct.

LIBERTAS CHRISTIANA
CIRCA USUM CAPILLITII DEFENSA;

QUA

Sex ejuſdem Diſputationes de Comâ ab exceptionibus viri cujuſdam docti vindicantur.

Accedunt eædem Diſputationes, & Approbatio Rev. Facultatis Theologicæ Leydenſis.

Lugduni Batavorum,
Ex officina ADRIANI VVYNGAERDEN.
CIϽ IϽ C XLVII.

Digitized by Google

*Nobiliſſimo, Ampliſſimo, & Stre-
nuiſſimo Domino,*

D. SALOMONI
à
SCHOONHOVEN,

Ruardo, Balivo, & ſupremo aggerum præfecto in Putten, opidi Geervlietani Prætori, ſalutem à ſalutis auctore.

Nobiliſſime & Ampliſſime
Domine,

NIhil mihi unquam magis præter animi ſententiam accidit, quam quod bello capillari, quod veluti θεήλατόν τι κακὸν *toto ſemper pectore deteſtatus ſum; ipſe fuerim intricatus. Verum divinitus me eo, & quidem (ut ſpero) cum aliquo eccleſiæ bono, protractum fuiſſe ut credam, non levibus argumentis ducor. Occaſionem rei dederunt literæ viri cujuſdam eximii, & in ci-*

vili dignitate conſtituti, quibus is dum in urbe ubi commorabatur ſervet hoc negocium, ſollicitavit me, ut quid mihi de eo argumento videretur ſcripto conſignarem ac publici juris facerẽ. negavi id ἀποτόμως, & ad conſilium Cl. D. Polyandri τοῦ μακαρίτου (quod tum commodum prodierat) hominem rejeci, id mihi ea moderatione ac prudentia ſcriptum videri innuens, ut iritati, ſi forte, quorundam animi eo perlecto mitigari, & res tota maturo ſilentio (quod unicum huic malo remedium eſſe cenſerem) componi ac ſepeliri poſſet. Non multo poſt, & diſquiſitionibus Academicis, & concione vernaculo idiomate emiſſa, certamen inſtauratum vidi. Id quod me à priori ſententia nonnihil abduxit, ac permovit ad cauſam hanc ſaltem in peculiares meos uſus accuratius cognoſcendam. Percurri itaque quæcunque de ea ultro citroque ſcripta ad manus meas pervenerant, & quid mihi de iis videretur in Diſputationes aliquot conjeci, quas diſcipulis meis publicâ συζητήσει defendendas dedi, idque ne qui ex eis eccleſiarum

guber-

gubernaculis admoverentur (quorum per Dei gratiam inſignis proventus eſt) vel ipſi hiſce καινοτομίαις irretirentur, vel commiſſas ſibi animas per imprudentiam eis illaquearent. Diſputationes illas convellendas ſibi ſumſit vir quidam doctus (qui penè unus totam illius belli molem hodie ſuſtinet) ſed ita, ut, quod pace illius dixerim, tergiverſationibus quam aperto Marte rem gerere prahabuerit. Nam & ſuas paſſim opiniones occultat, & alienas incruſtat, & dimidium cauſæ, id eſt negocium capilli muliebris, in quo maximæ tragœdiæ ab iis quos tuendos ſibi putavit, fuerunt excitatæ, intactum relinquit. laudandus certe, ſi ingenue ac palam (quod in animo ſuo eum facere arbitror) ejus errores repudiare, quam tacitus diſſimulare maluiſſet. Interim, tanti momenti expugnata arce, de integra victoria quam optime ſperare debemus, ad quam conſequendam contendit hic meus labor. Quem qui putaverit in re nihili occupari (ut ſunt faſtidioſa hominum ingenia) næ is haud mecum ſentit. Ea enim huic cauſæ, ab ejus auctoribus, ſubjecta fuerunt

runt fundamenta, quibus ſemel admiſſis nec modus nec finis erit ſcrupulorum. quod tum demum ſentiet eccleſia (avertat omen Deus) cum quomodo eis medeatur rationem non inveniet. De pilis ergo hic minimum certamen eſt, de jure divino & humano, naturali, gentium, de neceſſariis & indifferentibus, præceptis & conſiliis, atque aliis rebus maximi ponderis occaſione quæſtionis leviſſimæ conflictamur, quæ quam late ſe extendant norunt qui in rebus Theologicis ſenſus ſubactos habent. ut manifeſto hic videre ſit כהררין תלוין בשערה ſicut montes pendentes è pilo. *quod adagii vice Iudæorum Rabbinis uſurpari ſolet. Ne jam dicam, maximam quoque cautionem eſſe, ne noſtra culpa vera religio ſannis & ludibriis hoſtium ſuorum exponatur, id quod hic periculo non caret. Jam enim Romam pervenit rumor illius dogmatis, ac novæ hæreſeos nomine ibi traducitur, quod facile prolatis quæ illinc ſcriptæ ſunt literis, lectorum oculis ſubjicerem, niſi vulneris ſanandi quam ſcindendi conſilium mihi potius videretur. Auctorem*

illum

illum quocum ago, & reliquos eidem cauſæ affines hoc unum precor, ut ſicubi deprehenderint (deprehenſuros autem reor) ſe vel erraſſe in judicando, vel in agendo modum non tenuiſſe (utrumque autem humanum eſt) retrorſum vela dare malint, quam ſeſe ac alios ingrato hoc litigio inutiliter, καὶ οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἐκκλησίας *ulterius fatigare.*

Tibi porro, Vir Nobiliſſime & Ampliſſime, hoc qualequale eſt opuſculum inſcribendum putavi, eo fine, ut animi humanitatis tuæ ac aliarum virtutum memoris, aliquod extaret monumentum. Miratus ſum, cum iſtic eſſem, in tanta fortuna tantam modeſtiam, in florenti illo & vegeta ætate tantam prudentiam, in illo dignitatum cumulo tantam erga quosvis benevolentiam: Et, quod hoc tempore rarius eſt, pietatis illum affectum, & erga eccleſiam Dei ferventiſſimum amorem. cujus inſigne hoc ſpecimen non poſſum non ſumma commendatione proſequi, cum circa generi mei Iobi Steenwijckii vocationem ad eccleſiæ Geervlietanæ regimen, tanta

ſum-

cum cura inquiſiviſti in eccleſiarum praxin & ordinem, nequid adverſus eum committeretur ſtudioſe cavens. ita ut de eccleſiæ divinitus conceſſo jure te magis ſollicitum eſſe animadverterim, quam alii de ſuis uſurpationibus, cum ſacroſancti miniſterii detrimento, eſſe ſolent. Macte hoc animo, hac ſolida & vera laude, Vir Ampliſſime & Nobiliſſime, & ab illo qui honorantes ſe honorat cumulatiſſimam mercedem expecta. Lugd. Bat. prid. Kal. MART. Anno æræ Chriſtianæ CIƆ IƆ C XLVII.

T. N. & A. addictiſſimus

IACOBUS REVIUS,

S. S. Theol. Doct. Regens Colleg. Theolog. Lugd. Bat.

IACOBI

IACOBI REVII LIBERTAS CHRISTIANA circa uſum capillitij defenſa.

CAPUT PRIMUM.

Status quæſtionis ventilatus. Ad ſolos capillos viriles à viro docto reſtrictus. Recte à me, perperam, quoad modum loquendi à Poimenandro propoſitus. A quo in eodem formando diſcrepat vir doctus. Res ipſa, ut eſt apud Poimenandrum, à me expreſſa. Quod nec ipſe Poimenander diffitetur. An liceat terminum figere, ubi Deus nullum fixit? An per terminum à Poimenandro fixum conſcientiis conſulatur? A quo orta ſit controverſia capillaris? Quinam ſententiam Poimenandri ſequantur? Quid per ſe, quid intrinſece malum? Locus 1. Cor. 11. 14. 15. *in hac controverſia non tantum palmaris, ſed unicus.*

AUctor Quæſtionum textualium ad 1. Cor. 11. 14. 15. Quæſtionis primæ

parte 3. ubi meas de Coma Diſputationes ad partes vocat, primo me male ſtatum quæſtionis, *quantum ad capillos viriles*, de quibus (inquit) agimus, ait proponere. ubi primum quæro, an ſtatum controverſiæ recte à me formatum concedat *quantum ad capillos muliebres attinet?* id enim velle videtur, cum διακριτικῶς ſe de coma virili, quod dicit, intelligere ſignificat: quod ſi ita eſt, gratulor mihi viri docti hac ſaltem in parte aſſenſum. ſin minus, & *nunc* ſe tantum de virilibus agere, non de muliebribus, ideo ſe de hiſce in neutram partem pronunciare velle innuit, fateor ejus verba eum ſenſum ferre poſſe, ipſe ſe quando placuerit explicabit. Videamus ergo quid jure requirere poſſit in ſtatu controverſiæ à me poſito quantum ad capillos viriles. Verba mea ita habent Diſp. 1. theſ. 2. *Verum orta eſt non ita pridem controverſia: An coma virilis prolixior quam ad cranium contegendum, item pars comæ muliebris juxta genas dependens, per ſe & natura ſua ſit illicita.* Quid in hiſce requirat, indagemus. Primum eſt, quod nec ſynodi noſtrates, nec Cl. Voetius, nec ipſe nec Borſtius id aſſeruerint. quid? an ideo *controverſia hac* non eſt *orta*? an ego vel Synodos, vel Cl. Voetium, vel virum doctum hic nominavi? An non Borſtium Diſp. 4. theſ. 5. aperte ab hac opinione removi?

movi? imo ejus ſententiam huic oppoſui? Quanquam, quod virum doctum & clariſſ. ejus collegas attinet, ſatis liquido è cauſa Poimenandri ſuam fecerunt, cum ejus tractatum citra ullam limitationem approbarunt: quod & ipſum non obſcure fecit Borſtius, qui Concionis ſuæ pag. 9. hunc librum Poimenandri ſe ſecutum eſſe aperte profitetur. quæ res, licet per mihi mira viſa ſit, & adhuc videatur, cum ſole clarius ſit, in rebus maximi momenti hoſce omnes à Poimenandro diſſentire, nolui tamen illud (ad quod me nunc adigit vir doctus) diſputationibus meis inſerere, cum propoſitum mihi ſolum eſſet quid veri, quid falſi hinc inde de hoc argumento, meo judicio, ſcriptitatum eſſet paucis indicare, & præcipuos hujus vel illius ſententiæ defenſores citare, nequid temere vel huic vel illi parti attributum videretur. Unum addam, antequam progrediar: Theſes clariſſ. Voetij de Excelſis mundi, ad quas me remittit vir doctus, nondum ad manus meas pervenerant, cum iſta ſcriberem, ſed videram quæ ad Quæſt. à Poimenandro ſibi propoſitam reſpondet lib. de Coma Abſal. p. 337. §. 2. in hæc verba: *Capillos breves aut longos, denſos aut tenues minus magiſve retinere, omnes homines eodem modo aut menſura non poſſunt: ſed in hoc incidit varietas, pro diverſitate complexionum,*

ætatum, tempeſtatum anni, climatum ſive locorum habitationis, morbi aut ſanitatis &c. quæ cum opinione Poimenandri, licet ipſe ea citarit & libro ſuo inſeruerit, conciliari nullo modo poſſunt. in Excelſis quoque mundi (quæ modo nactus inſpexi) ad VII præcep. 1. Diſp. 5. part. 3. theſ. 1. negat prolixitatem aut brevitatem capillorum ita abſolute & *poſitive* determinari poſſe, (in quo abit à Poimenandro) vetat tamen ne *cervicem* tegant, in quo à Borſtio diſſentit, atque etiam à viro docto Quæſt. text. 2. theſ. 4. Quæ dixi clariora erunt ex iis quæ jam ſequuntur. Secunda enim ratio, cur viro docto videor ſtatum controverſiæ perperam formaſſe, in eo eſt, quia eum aliter formavit Poimenander. At nec conſequentia hæc ſolida eſt, nec antecedens niſi ex parte verum. Conſequentia, ut dixi, laborat, 1. quia poteſt fieri ut perperam Poimenander, ego autem recte ſtatum formaverim. id quod factum eſſe ita demonſtro: Statum quæſtionis verbis nudis, claris, ſignificantibus, & quæ neutri parti præjudicium faciant, proponi oportet. An talia ſunt verba Poimenandri? V. G. cum ſubjectum de quo agit vocat *vvilde vliegende hayr troſſen, hayr-boſſchen, hayr-locken, vvijt-opgeblaſene bleſſen*, (v. loca citata à viro docto, & Quæſt. Cl. Voetio propoſitam quo ſup.) & multa talia, .i. capillos

ferinos

ferinos vel *indomitos, volitantes, inſlatos* &c. nam reliquas verborum ampullas in latinam linguam vertere nec vir doctus, ut arbitror, nec ego potuimus, ideo ut ſunt belgica reliqnimus. Si hic modus formandæ controverſiæ placet, libertatem ſibi ſumet adverſarius comas, quas defendit, in ipſo diſputationis limine vocandi *honeſtas, decoras, dignitatis & majeſtatis plenas* &c. quia eas tales eſſe arbitratur. At hoc non eſt ſtatum quæſtionis formare, ſed ipſam quæſtionem definire. 2. Ex ratione viri docti ſequitur, & ipſum male ſtatum quæſtionis formaſſe, aliter enim eum formavit quam Poimenander, eum & caſum neceſſitatis exceperit, & humeros ac tergum limitem capillorum fecerit Quæſt. Text. 1. theſ. 1. Poimenander autem hic tale peccatum ſtatuat, quale revera nulla neceſſitate poteſt excuſari, & limitem capillorum ſnpra ipſas aures promoveat. ut nunc videbimus. Dixi Antecedens viri docti (nempe Poimenandrum aliter ac ego facio ſtatum quæſtionis formaſſe) non niſi ex parte verum eſſe. id inde probo, quia poſtquam iis verbis quæ jam audivimus eum involviſſet verius quam evolviſſet, mox quaſi ſe recolligens, perſpicuitatis gratia ſubjicit: *Noſtra vero diſputatio* TANTUM *eſt de comis* (vande locken of hayr-troſſen) *quæ* CRANIUM NON TANGUNT. *iis contra-*

dico, & demonſtrabo eas repugnare naturæ & ſ. ſcripturæ. conferantur hæc cum iis verbis quibus ego ſtatum quæſtionis formavi, & invenientur penè αὐτολεξεὶ ex verbis Poimenandri deſumta. Neque hæc ſemel per incogitantiam Poimenandro excidiſſe puta, repetit enim ea paſſim & inculcat, imo atrociſſimis verbis exaggerat, ut oſtenſum nobis Diſput. 4. theſ. 4. 7. ut mirum ſit hoc à viro docto negari potuiſſe. Cujus rationes operæ pretium eſt excuti. Prima eſt: *quod Poimenander immediatè poſt verba jam recitata diſerte dicit, non poſſe eandem omnibus nutriendorum capillorum menſuram ſtatui.* & recitat ipſius viri verba ſermone Belgico. è quibus tantum abeſt ut ratio viri docti ſtatuminetur, ut per ea prorſus evertatur. nam conſideret is velim, Poimenandrum ibi loqui de comis quæ ſunt In Capite *op ſijn hooft* (verba hæc in verſione vir doctus omiſit) earum negat certam menſuram præſcribi poſſe, at ſecus loqui de capillis qui Cranium non tangunt, id eſt qui Non sunt in capite, illos enim prorſus illicitos putat. 2. Ait *eum impugnare capillos qui* Notabiliter *infra cranium deſcendunt, & capiti nullum adjumentum adferre poſſunt. Quis hoc*, inquit, *non videt?* at ego viciſſim, *quis hoc videt?* dicit enim, Ad summum vel Extremum (*op het uyterſte*)

terſte) non licere longius deſcendere comam quam uſque ad aures p. 198. & NON ULTERIUS. p. 190. hoccine eſt, permittere ut deſcendat quidem ulterius, modo id non fiat NOTABILITER? & qui dicit, eos qui hunc limitem tranſcendunt DEUM CONTUMELIA AFFICERE, &c. p. 191. an permittit id fieri modo ne fiat notabiliter? Denique in quo conſiſtit deſcenſus ille *non notabilis?* an in eo, ut caveatur, ne capilli *humeris involitent, vel tergum flagellent, aut etiam prolixiores ſint*, quo modo vir doctus ſtatum formavit? permittentur ergo uſque ad humeros excluſive. at Poimenander ipſas excludit aures. vult enim canonem iſtum ſervari. *Attonſo capite*, PATENTIBUS AURIBUS. videt opinor, pro ſua prudentia, vir doctus, deſcenſum capillorum quem ipſe admittit, prorſus notabilem eſſe, nec cum eo quem Poimenandro attribuit, ullo modo componi poſſe. quiſnam ergo ille eſt? hoc nunquam explicabit, nam revera nullus eſt. Addit: *Quis enim putet illum voluiſſe quotidie forſices tonſorum eſſe ſubeundas; quod neceſſario ſtatuendum eſſet illum velle, niſi modo quem indicavi verba ipſius interpretemur.* Reſp. Non neceſſario ſtatuendum eſſet illum *hoc velle*, licet id *ex ejus ſententia ſequeretur*. verum deterius ſequitur. Nam forſices adhibentur poſtquam jam coma permiſſa eſt

limitem ſuum tranſilire, i. poſtquam peccatum jam perpetratum eſt, at id ne fieret præcavendum erat, & fabricandum inſtrumentum, quo efficeretur ut coma præſcriptum ſibi á Deo terminum perpetuo ſervaret, atque ita forficibus nihil opus eſſet. An quia tam ἄτοπα ex opinione Poimenandri ſequuntur, negandum eſt eum docuiſſe quæ docuit, ſcripſiſſe quæ ſcripſit? Multa conſequuntur abſurda ex ubiquitate corporis Chriſti, an ideo eam Lutherani non credunt? hac ratione concludam nullum unquam hominem erraſſe, quia ex quolibet errore ſequitur aliquid abſurdi. 3. *Liquet*, inquit, *idem ex eo, quod idem Poimenander, judicium tum Voetii tum meum de negocio capillari libello ſuo, cui utrumque inſeruit, ſibi placere demonſtravit: nec tantum libello, ſed etiam epiſtolis ſuper ea re ad nos miſſis. At quomodo hoc facturus fuiſſet, ſi miſſa quaeſtione principali, ad minus principalem aliquam reſpondiſſemus? quomodo preſſiorem determinationem à nobis non poſtulaſſet? Nam utrumque illud judicium agit tantum de nutritione capillorum (de virilibus nunc loquor) á ſynodis non paucis damnata*. Reſp. Non habuit quod miſſæ quæſtionis principalis vos inſimularet Poimenander, nam quæſtionem propoſuit eis verborum nebulis involutam, unde ſententia ejus de præciſo capil-

capillorum termino, nemo poſſet odorari. v. p. 340. de qua conſequenter directe reſpondere non potuiſtis. quanquam perſpicue ſatis ſententiam de ea veſtram ſignificaveritis, Cl. Voetius p. 337. §. 2. ſupra citato, & tu p. 341. ad quæſt. primam, ubi illicitam viris comam ultra cervicem & ſcapulas volitantem tantum aſſeris, limitem autem illum quem Poimenander in libello ſuo poſtea fixit, non præſcribis. ut neque Synodi faciunt, quas laudas. unde mirum quidem eſt Poimenandrum ſententiam veſtram ſuæ contrariam abſolute probare potuiſſe: at inde non ſequitur eum vobiſcum in re ipſa conſentire. Nam & pontificii ſ. ſcripturam verbo probant, quam tamen ſciunt ſuis erroribus adverſari. non perſonas hic (quod ſemel præfiſcine monitum volo) cum perſonis, ſed conſequentiam cum conſequentia comparo. 4. *queſtum eſſe ſibi Poimenandrum per literas* ait, *ſtatum queſtionis ab antagoniſtis non attingi.* Reſp. At hinc non ſequitur, queſtum eſſe, falſam ſententiam ſibi imponi, quod notandum. deinde ab illius querela ad rei veritatem nulla eſt conſecutio. 5. *Esto, judicaverit vir ille nutritionem comarum virilium præciſe terminis cranii (quod tamen ipſum minime ſtatuiſſe credo) circumſcribendum, an inde ſequetur hanc eſſe principalem controverſiam &c. Acceſſoria*

 quidem,

quidem, modo hoc ſtatuerit, at non principalis vocari poterit. Reſp. Præſupponit vir doctus duplicem hic eſſe controverſiam, & principalem deſcribi verbis illis quæ in fronte libelli inveniuntur, quæque ipſe primo loco ex Poimenandro citavit, minus principalem hanc quam ego poſui. quod ſi maxime verum eſſet, nihil tamen contra me faceret, qui de principali aut minus principali nullum verbum feci. neque cauſæ meæ incommodaret, nam ſive principale ſive acceſſorium quid ſit, ſi falſum ſit refutationem meretur. At verum non eſt, quod ſtatuit vir doctus, unica enim hic tantum controverſia, verbis diverſis enunciata, primo generalibus, iiſque obſcuris, intricatis, & quæ eo modo propoſita ne controverſa quidem ſunt, deinde clarioribus, quibus diſtincte quid auctor ſibi velit indicatur. hoc vel inde patet, quia ea ad antecedentium lucem iis immediate ſubjicit. ea ergo potius quam illa ſeligenda erant ad ſtatum quæſtionis dilucide & diſtincte formandum. Porro quod Vir doctus Poimenandrum ita ſtatuiſſe credere non poteſt, non efficiet quominus oculis noſtris nos credamus. ita ſcripſit, aliter ſenſiſſe ſi crederem, putarem me ejus integritati injuriam facere. *Solent* (ait porro) *viri eruditi in determinatione caſuum conſcientiæ, ubi materia tractationis tale quid requirit,*

poſtquam

Digitized by Google

poſtquam exceſſus rerum notabiles oſtenderunt, TERMINVM *in quo ſubſiſtendum* ARBITRANTVR *indicare, ut eo melius* CONSCIENTIIS CONSVLANT. *Et nonnunquam, quoniam maximi quod licitum eſt, difficilis ſæpe eſt determinatio, quod tutius eſt ei quod* DVBIVM VIDERI POTEST *præferunt* &c. Reſp. 1. Nego penes *viros eruditos* eſſe TERMINVM figere, ubi nullum figunt ſacræ literæ, aut quod ipſi ARBITRANTVR pro lege naturæ, gentium, imo divina aliis imponere. Scitum eſt Tertulliani dictum de præſcript. adv. hæret c. 6. *Nobis nihil ex noſtro* ARBITRIO *inducere licet, ſed nec eligere quod quis de* ARBITRIO *ſuo induxerit. Apoſtolos Domini habemus auctores, qui nec ipſi quicquam ex ſuo* ARBITRIO, *quod inducerent elegerunt: ſed acceptam à Chriſto diſciplinam fideliter narrationibus aſſignaverunt.* 2. Nego determinationem Poimenandrianam talem eſſe, ut DVBIA VIDERI non POSSIT. Nam, ut recte Chryſ. in Pſal. 95. *Si quid dicitur abſque ſcriptura, auditorum cogitatio claudicat, nunc annuens, nunc hæſitans, & interdum ſermonem ut frivolum averſans, interdum ut probabilem recipiens. Verum ubi è ſcripturis divinæ vocis prodit teſtimonium, & loquentis ſermonem, & audientis animum confirmat.* 3. Nego hanc determinationem TVTIOREM eſſe, & per eam CONSCIENTIIS

CONSULI. & rogo te per veritatem, vir docte, ſi talem eſſe putas, cur eam non ſequeris? cur ab ea palam diſſentis? ſi non putas, cur non fers moneri populum Chriſtianum ne in eam impingat? Et ſane, non eſt tuta iſta determinatio, neque per eam conſcientiis conſulitur, quæ per eam præcepto non dicam δυσβαςάκτῳ, ſed prorſus ſua natura importabili onerantur. Reliqua quæ addit me non tangunt, exceptis poſtremis illis, *Adhæc non in genere dicendum fuerat auctori quocum hic agimus, controverſiam eſſe ortam; nec in plurali numero efferendum Theſ. 3. Diſp. dicta: Si enim vera eſt pars affirmans, habent qui eam tuentur &c. ſed oſtendendum à quo, aut à quibus orta ſit iſta controverſia: & quinam ſint qui affirmativam controverſia orta partem tueantur: ne reliquis quos impugnat, quod non dicunt affingere velle videatur.* Reſp. ad primum: quamvis tota illa quæſtio, ubi de re ipſa conſtat, ſit parum neceſſaria, neque mihi animus fuerit hiſtoriam ſcribere, ſed diſputationes theologicas, in gratiam tamen viri docti, per quem non licet eſſe negligentem, etiam hac in parte quod ſentiam aſcribam. Cenſeo ergo hanc controverſiam primo motam & agitatam fuiſſe in Anglia, à Gulielmo Pryne, ad quam rem ipſe nobis teſtis locuples eſſe poteſt. In Tractatu enim ſuo, cui

titulum fecit *The unlovelineſſe of love-lockes*, præfatione ad Lectorem, dicit eum libellum tale argumentum tractare, IN QVO NEMO ALIVS VNQVAM, QVOD QVIDEM SCIAT, LABORAVERIT. verba lingua Anglica hæc ſunt: *Becauſe it treates of ſuch à ſubject, in vvhich none elſe have ever travelled, to my knovvledge*. & paulo poſt: *In quo* (inquit) *ſi forte circa particulare quippiam erraverim, quod fieri facile potuit, quia ambulavi*

—— LOCA NULLIUS ANTE TRITA SOLO ——

neque habui ULLA *quæ ſequerer* VESTIGIA, *præter mea, ſpero bonam meam intentionem errores meos mitigaturam &c.* verba originaria ſunt: *In which of I have erred in any particular, as well I may, becauſe I have walked in an untroden path, and had no foote-ſteps but mine owne to follow, I hope my good intention ſhall mitigate my errors &c.* Hic igitur hujus controverſiæ prima, & rudia, ſi ſpectes ea quæ ſuperaddidit Poimenander, lineamenta dedit. neque enim eum comæ modum præſcripſit, quem hic inculcat, licet ſemel incidenter narret, *Papam Benedictum nonum peculiari quadam de cauſa, injunxiſſe Polonis, ut comam ſupra aures amputarent*, non, inquam, imponit papale hoc onus omnibus Chriſtianis, quod Poimenander facit, neque ipſe

id in

id in ſe recepit, ut patet in effigie ejus ac ejus commilitonum, quæ inſertæ viſuntur hiſtoriæ cruentæ illius perſecutionis quam paſſi ſunt ſub Archiepiſcopo Gulielmo Laud, (Titulus libello eſt: *A new diſcovery of the prelats tyranny* &c.) Harum enim effigierum nulla eſt quæ comam ſupra aures detonſam exhibeat, imo nulla quæ aures perfectius tegat quam ea quæ repræſentat Gulielmum Pryne. Quod ſi quis ſuſpicetur id factum ad tegendas cicatrices poſtquam hi viri auribus mutilati erant, (quanquam ne ſic quidem id licuiſſet, juxta principia Poimenandriana) is attendat quæ leguntur in ſupplicio Doct. Baſtwick. p. 62. 63. ibi enim ad deſcribendam ſummam ejus alacritatem ac fortitudinem inter alia dicitur, *Summota coma aures nudas præbuiſſe carnifici.* verba ſunt: *And ſo, removing away his haire he made the one eare readie for him, who preſently cut it off, cloſe to his head.* & paulo poſt: *Then the Dr. put aſide his haire from the other eare: and forthwith he cut off the other eare &c.* Fuerunt ergo comati hi tres fortiſſimi in cauſa Chriſti athletæ, quos tantopere (nec immerito) extollit libri ſui p. 330. & ſeq. & quorum unus de coma ſcripſit, cum contra, comam ſuper aures reſectam geſſerit crudeliſſimus eorum perſecutor Wilh. Laud. ut patet in vera ejus

effigie eidem libello inſerta. non exagitabo, nec exaggerabo hæc. ut nec quod Poimenander *love-lockes* vertit *comam amatam*; cum ſignificet *amatoriam*, & nihil aliud per eam intelligat *Pryne* quam eam quæ circa aurem ſiniſtram demitti ſolebat, detonſa ea quæ ad dexteram eſt, qui mos jam pene obſolevit. Habemus primum (ſe ipſo teſte) auctorem hujus controverſiæ in Anglia Wilh. Pryne, in qua multo longius proceſſit Poimenander, qui ejus primus auctor in noſtro Belgio merito nominari poteſt. &, niſi quid me fallit augurium ſumtum ex iis quæ apud virum doctum ſequuntur, cum ipſo ejus dogma moriturum eſt. Quod enim plurali numero utendum fuiſſe vir doctus negat, cum dicerem, *habent qui eam tuentur* &c. id ita deſertam hanc opinionem eſſe patefacit, ut Poimenandro comes quæratur, qui ſaltem dualem cum eo numerum conſtituat in illa defendenda, imo ut tota in latebras ſe conjiciat, acſi ne Poimenandri quidem eſſet aut unquam fuiſſet. Actum igitur eſt de menſura comæ Poimenandriana. cui ſi ſententiam viri docti ſubſtitueris, qui comam tantum ad tergum ac humeros defluentem damnat, proba erit coma veteris illud Hollandi à Clariſſ. Boxhornio nobis exhibita, neque enim per tergum luxuriat, neque per ſcapulas voli-

tat, ſed aures & cervicem ſolummodo tegit: probi etiam qui eam hodieque imitantur, licet tales & editis libellis exagitatij, & indigniſſimis hactenus modis fuerunt habiti. V. g. cum in ordinem latronum relati ſunt, qui quod aures carnificum opera amiſerint, cicatrices ſuas obducta coma abſcondunt. quod ſchema ita Borſtio placuit, ut illud retulerit in Concionem ſuam p. 39. circa finem. At non in comam ut per humeros volitat, &c. ſed ut aures tegit, convenit hoc dicterium, qualem tamen licitam eſſe haud immerito vir doctus ſtatuit. Pæne oblitus eram cavilli de numero plurali vice ſingularis à me uſurpato: Poſſem reſpondere, me intellexiſſe Poimenandrum & eos qui ſcriptum illius approbarunt. poſſem eos, qui ſecundum illlus ſenſa eccleſias ſuas reformare conati ſunt, licet eum publicis ſcriptis non defenderint. verum ſit unicus Poimenander qui iſta excogitarit, ſenſeritque, nihil vetat quominus numerus pluralis, κατ' ἐναλλαγὴν in illum unicum reſpiciat. quod frequentiſſimum eſt tam in ſacris quam profanis auctoribus. Gen. 21. 7. *Quis dixiſſet: lactabit filios Sara?* .i. filium Ioſ. 7. 1. *prævaricati ſunt Iſraelitæ in anathemate,* .i. unus ex illis. Iud. 12. 2. *Sepultus eſt* (Iephtha) *in urbibus Gilead*, .i. una ex illis. Matth. 9. 8. *qui dediſſet talem poteſtatem hominibus,*

minibus, .i. homini Chriſto: ib. c. 27. 44. *Latrones qui crucifixi erant cum eo exprobrabant ei*, .i. eorum alter. Act. 19. 38. ἀνθύπατοί εἰσι, .i. ἀνθύπατος. ut explicat Caſaub. Exerc. 16. c. 113.

Homerus Iliad. δ.

ὥς σ' ἔβαλον Τρῶες, .i. unus Troianorum. Pindar. Olymp. Ode 9. κρεόντε φερτάτων κρονιδᾶν. pro κρέοντος φερτάτου κρονίδου. Eurip. Iphigen. in Aulide: ἱκέτευ' ἐκεῖνον πρῶτα, μὴ κτείνειν τέκνα, .i. filiam Iphigeniam. Idem Iphig. in Tauro: καὶ δῆλος αὐτοὺς ζῶντας, οὓς δοκεῖν θανεῖν λέγουσα, .i. ζῶσαν τὴν ἀδελφήν. idem Jone: ἢ θίγω πῆθ' οἵ μ' ἔφυσαν; .i. patrem qui me genuit? Virgil. 12. Æneid. *Spoliis indute meorum*, .i. mei Pallantis. Verum præſtat ad ſequentia pedem promovere.

Addit enim vir doctus Theſ. 2. Ambigua eſſe illa verba: *per ſe & natura ſua illicitum eſſe. Nam dupliciter*, inquit, *per ſe & natura ſua actionem aliquam eſſe illicitam dici poteſt: Primo enim actio aliqua per ſe & natura ſua illicita dicitur, qua* INTRINSECE *mala eſt, adeo ut* NUNQUAM HONESTARI POSSIT. *Sic per ſe & natura ſua illicitum dicitur* ODIUM DEI, MENDACIUM, *& alia hiſce ſimilia, quia nunquam hæc & iis ſimilia honeſtari queunt: Deinde actio aliqua per ſe & natura ſua illicita dici poteſt, qua quidem in genere indifferens*

differens eſt, at in ſpecie mala eſt, id eſt turpis eſt, non tantum ex circumſtantiis perſonarum, locorum & temporum, ſed etiam ex objecto & fine ſuo. & mox: *Neminem novi qui ſtatuat uſum prolixæ virorum cæſariei priori modo per ſe & natura ſua eſſe illicitum.* Reſp. 1. Eſt quod mihi gratuler conſenſum viri docti, in eo quod phraſin hanc eodem modo quo ego explicer, ut patet conferenti Diſp. meæ primæ theſin 12. cum hac & 7. viri docti. ubi & addit, *Si quiſpiam ita locutus ſit, aut non intellexiſſe quidnam Scholaſtici velint, cum ajunt actionem aliquam habere intrinſecam malitiam, aut catachreſtice locutum eſſe.* Imo Quæſt. text. 1. p. 4. theſ. 6. ait, *probari poſſe ex loco Num. 6. nutritionem comarum virilium* Intrinsece malam non esse; *ſed talem quæ poſitis ponendis honeſtari poteſt.* 2. multo magis mihi & eccleſiæ gratulor, quod vir doctus mecum Odium Dei & ſimilia intrinſece mala eſſe, nec unquam honeſtari poſſe affirmet, cujus contrarium non ita pridem edito publice ſcripto à quodam defenſum eſt. Verum 3. quod neget ſe quempiam noviſſe qui ſtatuat uſum prolixæ cæſariei hoc modo per ſe & natura ſua eſſe illicitum, id fateor mihi mirum videri, cum ab auctore dialogi id objectum norit p. 13. neque quicquam cum ei⁹ reſponderet, quod ibi tamen facta oportuit,

oportuit, contradixerit. Porro, an terminus hic è penitiſſima Theologia ſcholaſtica petitus viro humanioribus literis innutrito, temere in mentem venit, ut eum adverſariis, nuſquam ſibi apud eos lectum impingeret? ne hoc quidem mihi fit veriſimile. verum age: fides ejus rei ſit penes auctorem tantiſper dum tempus veritatem manifeſtet. Sed annon res ipſa eſt apud Poimenandrum? certe. nam crines dimiſſos ex eorum peccatorum genere eſſe ſtatuit quæ recenſentur Rom. 1. 26. 27. ut oſtenſum nobis Diſp. 1. theſ 6. an illa unquam honeſtari poſſe concedet vir doctus? non faciet, ſat ſcio, ut qui *mendacium* inter illa quæ honeſtari non poſſunt retulerit. multo minus illa ſcelera. habent ergo illa intrinſecam malitiam, & ſecundum Poimenandrum, etiam coma prolixa quæ iis accenſetur. quod enim vel ipſe vel alius (non enim memini) diſparem hic gradum eſſe ait, nihil illi prodeſt, cum magis & minus non varient ſpeciem. 4. Quod ad mala *per ſe* & *natura ſua* referat vir doctus ea quæ talia ſunt ex objecto & fine, expedita ratio eſt ad negandum ullam actionem natura ſua indifferentem eſſe. nulla enim ita de ſe libera eſt, quæ ex fine & objecto non poſſit fieri mala. idem dico de genere & ſpecie. ſpecies enim generis ſua natura indifferentis non poteſt ſua natura mala eſſe

ſed

ſed tantum per accidens. 5. Quæro an Vir doctus comam prolixam hic ſaltem ſecundo modo per ſe & ſua natura illicitam eſſe putet (nam de primo negavit) ſi non, nihil quod ad rem facit attulit, cum diſtinctio ad quæſtionem quæ controvertitur non poſſit applicari, ſi ſic, jam judicat de Fin'e quem ſibi quiſque in agendo proponit, quod eſt tribunal Dei καρδιογνώϛȣ conſcendere. Tandem adjicit: *Denique minus plenè quoque dicitur: An coma virilis prolixior &c. per ſe & natura ſua illicita ſit. Nam illi qui notabiliter prolixam virorum caſariem damnant, eam etiam, licet per ſe indifferens eſſet, propter ſcandalum quod plurimis per eam creatur (atteſtantibus id plurimis ſynodis, quibus certe vulnera eccleſiarum ſuarum incognita eſſe non potuere, niſi ipſas de rebus ſibi ignotis locutas eſſe dicere quis velit) refugiendam eſſe contendunt.* Reſp. 1. Certe minus plenè illud (*&c.*) à viro docto interpoſitum eſt. ſi adjiciantur *cætera*, plena erit oratio: nempe. *quàm ad cranium contegendum requiratur.* hæc non ferunt gloſſema τȣ̃ *notabiliter*. ut ſupra. 2. nec *talem comam refugiendam* eſſe ulla ſynodis ſancivit. 3. nec ad ſecundam ſpeciem *peccati per ſe & natura ſua* pertinere ſtatuit. 4. nec de vulneribus *intrinſecis*, puta, malo *fine* ſententiam ſibi unquam ſumſit. ſcitum eſt: *De*

occultis

occultis non judicat eccleſia. 5. Fateor comam virorum ita *notabiliter* prolixam eſſe poſſe, ut ſcandalum generet, ſed ab audaci & ἀγϱάφῳ imo impoſſibili determinatione brevitatis capillorum, & mutatione rei *per ſe indifferentis* in rem *per ſe malam* non minus ſcandalum, & majus periculum eſt. Rogatum autem ex animo volo virum doctum, an ipſe ex eorum numero ſit quos hic (ſi recte eum capio) commemorat? .i. an comam prolixiorem per ſe indifferentem, ratione autem ſcandali tantum refugiendam putet? Si ita ſentit, (quod non de nihilo conjicere mihi videor) in magno & capitali puncto hujus controverſiæ ad nos accedet, & gaudium noſtrum hac quoque in parte augebit. Miſſo ſtatu controverſiæ, ad aliæ vir doctus theſi 3. progreditur, ac primum ad id quod dixi Diſp. 1. theſ. 4. *Tota hujus quæſiti deciſio, noſtro judicio, pendet è ſenſu dicti Paulini* 1. *Cor.* 11. 14. 15. Negat id mihi concedendum eſſe, & alia etiam loca reperiri innuit, quæ robore non careant. idem ſentire Poimenandrum addit, cujus verba truncata à me afferantur &c. Reſp. 1. Meam ſententiam hic propoſui, ideo adjeci, NOSTRO JUDICIO. & adjeceram in MS. me cenſere nullum locum in .ſ. literis occurrere qui de eadem re agat, de qua hic agit apoſtolus. hoc brevitatis cauſa omiſi, ſed ſententiam non

non muto. 2. Verba Poimenandri eatenus citavi, quatenus idem mecum ſentit. nam quæ me omiſiſſe ait, talia ſunt, ut trepidationem quidem auctoris innuant, circumſpicientis ſibi jam tum de aliis cauſæ ſuæ præſidiis, ſi forte contingat hunc locum ſibi de manibus excuti, ſed eum, *etiamſi evictum foret locum illum pro ſe non facere, tamen de victoria non deſperare*, quod aſſerit vir doctus, nec Poimenander dicit, nec ego credo. imo contrarium liquido ex ejus verbis poteſt colligi. Ait enim: *Hic locus fundamentalis eſt in hac controverſia, & veluti cardo in qao* TOTA *hac diſputatio volvitur.* At everſo FUNDAMENTO, quomodo ædificium ſe ſuſtinebit? effracto CARDINE quomodo non janua humi procumbet? ſublato eo in quo TOTA diſputatio volvitur, NIHIL diſputatori reliquum erit quo ſe tueatur. Et certe licet multum concedat vir doctus, cum dicit Poimenandrum velle, hunc locum eſſe *palmarium & pracipuum & ad quem ſapius in diſputatione de capillis recurrendum ſit*, plus tamen dicit Poimenander, ut patet verba ejus attente legenti. Fateor eum *etiam aliunde theſin ſuam probare* STUDUISSE, ut ait vir doctus, ſed eorum ſolutionem, cum Diſputationem conſcriberem, Studioſorum συῤῥάξει reſervavi, & ab aliis jam refutata erant. Me quod attinet,

attinet, ſi hunc locum, velut Herculi clavam, adverſario (ut ſpes eſt) extorſero, quin tela reliqua ſponte abjecturus ſit, nullus dubito. itaque hoc agamus.

CAPUT II.

Acceptio prima vocis Natura, pro Lege naturæ, & argumenta pro ea, examinata. Coma prolixior non eſt contra naturam, ut ſcelera de quibus Rom. 1. 26. Coma eſt ordinabilis in bonum. Verba non inſtituto & conſenſu mero, ſed natura ſignificant. Platoni perperam contrarium affingitur. Ariſtotelis ſententia qualis. Elementa nunc non ſunt in naturali ſitu. Non ſemper totius quam partis major ratio habenda. Falſo, quicquid contra naturam eſt, etiam ſupra illam & aliquid amplius eſſe dicitur. Deum & ſupra & contra naturam operari quo ſenſu poſſit aſſeri. Iuris naturalis definitio defenſa. Adam in paradiſo non habuit ferramenta quibus comam tonderet. Ea ſecundum præſtantiſſimos auctores, inventa a Thubalcaïn. Adam non ambuſſit caput, ut Dionyſius. Nec opus fuit ut ipſe & Eva ſibi invicem ungues præmorderent.

Ius

Ius naturæ ob neceſſitatem corporalem violare non licet. Vtile honeſto præferendum non eſt. Amputatio membri infecti quomodo non ſit adverſus naturæ legem.

MOnueram theſi v. ad dictum Pauli præcipue quæri, quid apud eum ſit *natura*? quid *comatum eſſe*? quid *dedecus*? Quantum ad primum, *Inter ſignificationes naturæ primam* dixi *adduci, quæ per eam* Legem naturæ *ait denotari. ita Poimenander* (cujus multa in eam ſententiam loca citavi theſ. vi.) *ideoque virum comam ſubmittere, eſſe contra legem naturæ, contra, ſupra, vel præter naturalem uſum, quemadmodum ſcelera illa quæ recenſentur Rom.* 1. 26. 27. *licet* (*quod alibi additur*) *gradu diſpari. Eſſe contra naturæ ordinem, quem tamen & beſtiæ obſervent* (ex Borſtio) *Habere tales comas intrinſecam malitiam* (ex Dialogo de coma) *Neque ſolas comas hanc cenſuram ferire, cum & barbam radere, & ungues alere, eidem naturæ legi repugnare dicat Poimenander.* quod & citatis ex illo locis probavi ib. hæc mea ita recenſet vir doctus, theſi III. *Primo ait D. Poimenandrum dicere, naturam ſignificare legem naturæ; & aſſerere, ſi vir comam ſubmittat, id eſſe contra legem naturæ, item, contra, ſupra, vel præter*

præter natutalem uſum capillorum virilium. *Poimenandro jungit Borſtium. Addit præterea Dialegiſtam aſſerere, eſſe qui dicant, comam prolixam habere intrinſecam malitiam.* In quibus è collatione locorum apparet, peccare virum doctum, tum detrahendo, tum addendo. *Detrahendo*, quia diſſimulat illa maximi momenti, quibus Poimenander ſpecificat quomodo comam prolixam cenſeat eſſe contra naturam &c. nempe, *quemadmodum ſcelera illa quæ recenſentur Rom.* 1. 26. 27. item Borſtiana illa, *contra naturæ ordinem, quem tamen & beſtiæ obſervent.* item, de barba & unguibus, quibus eandem quam comis legem Poim. ſtatuit. quæ omnia virum doctum, (præſertim prima illa Poimenandriana) omiſiſſe brevitatis cauſa, in animum meum non poſſum inducere ut credam, ſed potius quod ea mecum improbaret. id quod optarem clarius ex eo intelligere, ut amica ejus nobiſcũ in multis quæ hoc argumentum ſpectant, conſpiratio magis hinc magiſque eluceſceret, & hujus controverſiæ deciſionem faciliorem redderet. *Addendo* dixi *peccare* virum doctum, quia illis meis: *contra, vel ſupra, vel præter naturalem uſum,* adjicit: *capillorum virilium.* & fateor quidem *τὸ capillorum* inveniri loco citato ex Poim. p. 337. vel potius 338. (quo etiam reſpexi theſ. 7. in illis, *quæ contra,*

vel præter naturam aut naturalem uſum Alicujus Rei *fiunt*.) ſed τὸ *virilium* ibi non reperitur. contra, quæſtio ad quam ibi reſpondetur eſt *tam de viris quam de feminis*. & ſolutio petitur ex *uſu naturali capillorum* in communi. unde tam his quam illis poſſet accommodari, ſiquid haberet ſolidi hoc argumentum. quod eſſet contra ejus auctorem, ut perſpicuum eſt.

Videamus jam quomodo Vir doctus convellat ea quæ contra acceptionem hanc à nobis adducuntur. eorum primum eſt, theſ. vii. quod *Hoc interpretamentum, ut paſſim inculcatum, ita nuſquam ſolide probatum invenimus*. quod tamen factum oportuit ab eo qui hoc ſibi credi vult. nam affirmanti incumbit probatio. & ne Poimenander pro omni probatione nobis ingereret, verba Apoſtoli *ita clara eſſe, acſi ſolis radio ſcripta eſſent*, duplici argumento oſtendimus, ea nec clare opinionem Poimenandri continere, nec hanc ex illis ſequi. *Neque enim ſequitur* i. *ſi alicubi Natura ſignificat naturæ* Legem (*demus hoc*) *ideo & hic eam denotare*. Reſpondet Vir doctus, *Concedendum eſſe, non probari neceſſarium eſſe, ut, quia natura aliquando ſignificat legem naturæ, hic vox naturæ ea ſignificatione ſumenda ſit. ſed ſic* (inquit) *non memini ſolitos argumentari eos quos auctor hic impugnat. Sed probant, naturam in ſ. literis*

literis NONNVNQVAM *ſignificare legem naturæ, ut oſtendant, vocem hanc eo ſignificatu, loco de quo diſputatio eſt ſumi* POSSE, NISI QVID ALIVD OBSTET *quo compellantur ab eo recedere. An autem tale quid afferat auctor hic, mox videbimus.* Reſp. Ut argumentum noſtrum perſpicue intelligatur, ita habendum: Poimenander, ut comam prolixam contra legem naturæ eſſe doceat, paſſim vocem NATVRÆ à Paulo hic uſurpatam pro argumento adducit, idque tam ſecure, & nulla addita ratione cur alterum ex altero ſequatur, acſi duo hæc vocabula eſſent prorſus æquipollentia. videantur loca ex Poimen. adducta theſ. noſtra VI. quod cum ſit μέγα λίαν αἴτημα, rimatus ſum, an ſaltem aliquid συλλογιστικὸν lateret in hoc argumento adverſarii. id neceſſario vel tale eſſet:

Quod ſemper ſignificat legem naturæ, id etiam hic eam ſignificat, Natura ſemper &c. ergo etiam hic.

Et ſic negaretur minor. vel tale: *Quod nonnunquam ſignificat legem naturæ, etiam hic. Natura &c. ergo.*

Et ſic negatur major, etiam à viro docto. unde apparet argumentum, Poimenandri vel à falſo procedere, vel ab inconſequenti, ac proinde nullius valoris eſſe. cui tamen ut fulcrum ſubjiciat vir doctus, in hunc modum id transformat:

Quod NONNUNQUAM *ſignificat legem naturæ, id eo ſignificato* HIC *ſumi* POTEST, *niſi quid aliud obſtet.*

Natura nonnunquam ſignificat legem naturæ,

Ergo eo ſignificato hic POTEST *ſumi, niſi quid aliud obſtet.*

Oſtendat mihi, ſi poteſt vir doctus hunc ſyllogiſmum in univerſo tractatu Poimenandri. ſi non poteſt, fateatur τὸ ESSE in POSSE, & categoricam enunciationem in hypotheticam à ſe mutatam eſſe. probat enim è voce naturæ Poimenander capillos prolixos ESSE contra legem naturæ, quia SUNT contra naturam, non autem ita monſtroſum ſyllogiſmum procudit, ut is eſt quem ei attribuit vir doctus. per quem, ſi totus concedatur, tamen non aſſequitur quod intendit, & qui nullam inſuper conſequentiam habet. Ait enim eum POSSE ita ſumere, niſi quis oſtendat eum id NON POSSE. quod perinde eſt, acſi quis probandum ſumens fructum paradiſi vetitum fuiſſe *ficum*, dicat ſe id dicere poſſe, niſi aliud obſtet quo minus id dici poſſit, at idem & de pyro & de pruno, alius concludet; & expedita hæc ratio erit ad omnia vel in certiſſima determinanda. Porro quod hic ſyllogiſmus videatur præſupponere, non poſſe rationes adduci, quominus hic natura pro lege naturæ ſumatur, ejus contra-

contrarium videbimus ad theſin noſtram VIII. & reliquas uſque finem Diſput. primæ. Interum obſervo, ne in hac quidem quæſtione virum doctum ſententiam ſuam indicare, nimirum, an ipſe ſentiat *naturam* apud apoſtolum ſignificare *naturæ legem*? Nam ſi ita ſentit, cur in Diſputationibus ſuis textualibus ad locum Pauli ſignificationem illam penitus omiſit? ſi diverſum ſentit, cur adverſus animi ſui ſententiam eam opinionem propugnat? niſi id in gratiam amici, viri eruditi facundi, & de eccleſia Dei bene meriti ſibi non inconveniens eſſe putarit: in quo me nullo modo ſibi aſtipulatorem habebit. Porro ſi (ut videtur) hac quoque in parte nobiſcum ſentit, fateor multum nos etiam ſic lucratos eſſe, & velitatiunculas haſce per quas & ipſi acuimur ac exercemur, non difficulter ei donamus.

Alterum meum argumentum adverſus hanc interpretationem vocis naturæ, erat: quia *non, quæcunque quoquomodo contra, vel præter naturam, aut naturalem uſum alicujus rei fiunt*, *contra* LEGEM *facta eſſe ſequatur, ideoque* ILLICITA. ad illud ita diſputat vir doctus: *Deinde concedendum quoque eſt, non eſſe omnia illicita, quæ quoquo modo contra, vel ſupra, vel præter naturam vel naturalem rei uſum ſunt. Nego tamen male dixiſſe collegam meam D. Voetium,*

(cujus judicium de re capillari, quod libello D. Poimenandri inſertum eſt ſic vellicatur) uſum comarum de quibus loquitur, eſſe illicitum, quia eſt contra, vel ſaltem ſupra, vel præter naturam. Nam diſtinguendum eſt inter uſum rei contra vel ſupra, vel præter naturam. conceſſione divina ordinabilis in bonum utentis vel aliorum, & eum qui ex conceſſione divina non eſt ordinabilis ad bonum utentis vel aliorum, ſed qui damnum affert, & tale quidem qupd rationem boni non induit. & mox: *Quoniam ergo D. Voetius agit de tali uſu comarum, contra, vel ſupra, vel præter naturam, qui in bonum utentis vel aliorum ordinabilis non eſt: ſed tantum damnum affert utenti, quod rationem boni non induit: recte collegit uſum comarum de quibus differit, quia eſt contra, vel ſaltem ſupra, vel præter naturam illarum eſſe illicitum.*

Reſp. Conceſſionem viri docti accipimus, quia per eam habemus quod volumus. Ita enim vel Poimenandro vel Voetio argumentandum eſt:

Quicquid eſt contra, vel ſupra, vel præter naturam, eſt illicitum.

At coma virilis prolixior eſt contra, vel ſupra, vel præter naturam. Ergo eſt illicita.

Hic enim ſyllogiſmus, & non alius latet in illo (ut vulgo vocant) enthymemate: *Vſum comæ virorum prolixæ eſſe illicitum, quia*

quia eſt contra, vel ſupra naturam. At vir doctus concedit Majorem falſam eſſe. concidit ergo totus ſyllogiſmus, & habemus intentum.

Hoc ut evadet vir doctus, ita Majorem propoſitionem transfotmat.

Quicquid eſt contra, vel ſupra, vel præter naturam aut naturalem uſum alicujus rei, eo ſenſu ut ille uſus conceſſione divina non ſit ordinabilis in bonum, & tantummodo damnum affert, quod rationem boni non induit, eſt illicitum,

Verum hæc Major 1. nec apud Poimenandrum, nec apud Voetium reperitur, ſed à viro docto excogitata eſt. 2. nec quicquam commune habet cum loco Paulino, in quo generalis tantum vox NATURÆ occurrit, unde acceptio tot circumſtantiis reſtricta nonniſi inconſequenter, videlicet per paralogiſmum à non diſtributo, deduci poteſt. 3. Si agat de bono in genere moris, etiam falſa eſt. licet enim ut quid ſit moraliter BONUM requiratur finis moraliter BONUS, ut tamen aliquid moraliter ſit LICITUM, ſufficit finis moraliter INDIFFERENS. dico, quantum ad rationem finis, ex qua hic argumentum ducitur, nam aliunde habere poteſt ut ſit illicitum. Minor quoque laborat 1. petitione principii, quia NON CONCEDI A DEO quod in ea ſumitur, eſt idem quod ILLICI-

Digitized by Google

tum esse quod ex ea concluditur. 2. falſitate, & quidem primo de coma quam Poimenander oppugnat, quæ videlicet tempora & cervicem tegit, eam enim & conceſſam eſſe, & in bonum utentis ordinari poſſe profitetur Borſtius, nec diffitetur vir doctus. Imo aperte hoc profitetur Quæſt. text. 2. theſ. 4. ſecundo de comâ quam impugnat vir doctus, quæ videlicet in humeros & tergum demiſſa eſt, ea enim & Concessa divinitus fuit Naziræis, & ab eis atque ab ipſo Deo In bonum ordinata. eſt ergo etiam talis coma *conceſſione divina ordinabilis ad bonum.* 3. Incidit in illam opinionem quam vir doctus dudum à ſe amolitus eſt. nam *non eſſe conceſſione divina ordinabile ad bonum*, item *rationem boni non induere*, quid eſt aliud quam *intrinſecam habere malitiam*, & *non poſſe honeſtari?*

Hiſce evolutis, facile erit ab exceptionibus viri docti vindicare exempla mea ſive ἐνστάσεις quas attuli adverſus conſequentiam quam Poimenander ducit à Natura ad Naturæ Legem. Quæ quidem exceptiones omnes falſo præſuppoſito laborant, & quidem duplici 1. quaſi ego exempla illa oppoſuiſſem ſyllogiſmo quem vir doctus excogitavit. quique tum cum ſcriberem nondum natus erat. 2. quaſi diſtinctio quam in ea commentus eſt, de

ordi-

Digitized by Google

ordinabili & non ordinabili in bonum in re propoſita eſſet vera. nam in omnibus ſolutionibus ea recurrit. & in prima quidem, ſecunda, tertia, quarta, ſexta nihil præter eam reperitur. unde non eſt operæ pretium iis immorari. in quinta ubi exemplum Diogenis attuli, qui *præter naturam* eſſe putabat vaſculo aquam haurire, cum id cava manu poſſet, & hoc alicui ſerupulũ movere poſſe dixi (quaſi id ideo ſit contra LEGEM naturæ) ait, *non quæri quid Diogenes ſenſerit, ſed quid auctor hic ſtatuat*. Atqui hoc nego. quæritur enim quid alicui, ſecundum principia Poimenandri ſerupulum, & quidem merito movere poſſit. tale eſſe dico id quod attuli de Diogene. ſi enim quicquid eſt præter naturam ſive naturalem uſum, illicitum eſt, ſequitur, illicitum eſſe uti vaſculo ad hauriendam aquam, quod cava manu fieri poſſit. nam manus ad hunc uſum eſt inſtrumentum *naturale*, vaſculum autem *arte factum*, atque ita *præter naturam*.

In ſeptima ubi à rebus ad dictiones id mali proceſſurum aio, vix enim quis tria verba profari audebit, ne à propria ac *nativa* eorum ſignificatione & uſu diſcedat, quod fit in tropis & figuris, *nugas* agi clamat. Nam I. *verba* (inquit) NATVRA *ſua nihil ſignificant, ſed quicquid ſignificant ex* INSTITVTO *ſignificant, ut docere videtur*

Plato in Cratylo, & Ariſtot. diſerte affirmat lib. de Interpret. ſect, 1 *c.* 2. & mox Institutum explicat per Gentium Consensum *ſive* Consuetudinem. Reſp. Uter noſtrum hic nugas agat, facile patior attentum lectorem judicare. 1. enim ea hic affirmat quæ cauſam ſuam, vel Poimenandri potius (nam ipſe hanc rem animi tantum cauſâ agit) penitus evertant. Si enim verba ſignificant Gentium Consensu, ſequitur ea eſſe Juris Gentium, quod ex Consensu illo definitur, & per conſequens, qui eorum ſignificationem immutat (quod fit in tropis & figuris) peccat in jus gentium. 2. Si idem ſit Consensus Gentium quod Consuetudo, ſequitur Conſuetudinem eſſe Naturam illam de qua Paulus agit. eam enim per jus ſive conſenſum gentium Poimenander explicavit. v. Diſp. noſtram 3. theſi 1. & 2. At hoc negat vir doctus ib. 3. Falſum eſt in theologia quod hic ſtatuit vir doctus, quicquid tandem dicant vel Plato vel Ariſtoteles. Si enim conſenſu gentium verba ſignificent, quæro 1. quas gentes Adam conſuluerit cum animalibus nomina imponeret? Geneſ. 2. 19. 20. certe nullas. quæro 2. An gentium conſenſu facta ſit linguarum diviſio de qua Geneſ. 11. 7. 8.? quid abſurdius? nam conſenſerant in ædificanda turri. ad quod eis *ſermo unus, & verba eadem* inſerviebant v. 1. ille con-

conſenſus immiſſa divinitus linguarum multitudine diremtus ac diſſipatus eſt. 4. Falſum eſt quod Platoni in Cratylo affingit Vir doctus, licet hæſitanter & per VIDETVR. nam (ut verbis Marſilii Ficini ad illum dialogum quæſtionem ibi agitatam explicem) *Hermogenes Parmenidis diſcipulus & ſectator, atque Cratylus ſectator Heracliti, de rectitudine nominum diſſidentes, dum ille quidem nomina ſolum* ARBITRIO, *hic vero* NATVRALI *ratione habere vim putat, denique Socratis ſe judicio ſubigunt. Socrates in Cratyli ſententiam magis inclinare* VIDETVR. Et recte profecto Ficinus. quæ enim erat Cratyli ſententia? nempe, *rebus ſingulis* NATVRA *ineſſe rectam nominis rationem, neque id eſſe nomen, quod quidam* EX CONSTITVTIONE *vocant*. Plato, ſub perſona Socratis in tantum ab eo diſſentit, quod & hæc quidem etiam nomina eſſe fatetur, ſed negat ea recte ſe habere. *Nominandum* enim ait *ea ratione, qua rerum ipſarum* NATVRA *nominare ac nominari poſtulat.* item, *Oportere ut nominum inſtitutor nomen* NATVRA *rebus ſingulis aptum* (φύσει πεφυκὸς) *vocibus & ſyllabis exprimat, ſi revera nominum auctor eſt futurus.* item: *Nempe Cratylus* VERUM *loquitur, cum nomina dicit* NATVRA *rebus competere, neque unum quemvis eſſe nominis auctorem, ſed illum duntaxat, qui ad*

nomen reſpicit quod Natura *cuique rei convenit.* item vult Essentiam *rei* (τὴν οὐσίαν τοῦ πράγματος) *in ipſo nomine elucentem dominari.* denique toties hic φύσεως, i. e. *natura* vocabulo utitur, ut ſupervacaneum videatur omnia loca enotare. *Tangit* porro (quod & adjicit Ficinus) *opinionem de nominum origine triplici, vel quod à Diis quondam accepta fuerint,* (δῆλον δὲ (inquit) ὅτι οἵγε Θεοὶ, αὐτὰ καλοῦσι πρὸς ὀρθότητα, ἅπερ ἐστὶ φύσει ὀνόματα) *vel quod à barbaris, vel quod à longitudine temporis adeo à prima origine permutata, ut prima nominum poſitiones minine diſcernantur.* Porro, *cum nominis finis ſit rem ipſam referre, præſtare,* (ait) *ipſum ſimilitudine quadam rei, quam hominum conventione referre.* quæ quia *operoſa res eſt, idcirco miſcendam eſſe conſuetudinem natura, ut quatenus fieri poteſt, NATVKA rerum auctoritatem habeat nominum. Vbi vero nullo modo, vel difficillime per NATVRÆ proprietatem id fieri poteſt, fiat per conſuetudinem conventionemq; humanam, ſive ſolam, ſive NATVRÆ conjunctam.* Quæ ex Ficino, & ipſo Platone demonſtravi, iis nunc ſubjiciam judicium oculatiſſimi in hiſce rebus Euſebii Cæſarienſis. Is ergo lib. xi. de præpar. Euang. c. iv. de nominum impoſitione per Adamum facta, & univerſim de ea quæ apud Hebræos magis quam apud

alias

alias gentes convenienter ſit naturæ uniuſcujuſque rei diſputans; & inter cætera ipſum Moſis locum explanans, ita ſcribit: *Cum Moſes dicat, omne quod vocavit Adam animæ viventis, id ipſum eſt nomen ejus: nihil aliud dicere voluit, niſi convenienter ad NATVRAM rei nomen fuiſſe inditum. quaſi diceret: Vt ab eo quodque vocatum eſt, ſic in ejus NATVRA erat.* & c. 3. ejuſdem lib. *Moſes*, inquit, *priuſquam Græci vel ipſum Philoſophiæ nomen cognoſcerent, innumerabilia de impoſitione nominum dixit, aut NATVRA duce, aut Dei judicio nomina rebus eſſe impoſita oſtendens. Plato quoque* (attende) *NON IMPOSITIONE nuda, ſed duce NATVRA recte nomina rebus imponi docet: idque barbarorum auctoritate confirmat, Hebræos, meo quidem judicio, ſignificans: non enim apud alios talem obſervationem facile invenies. Ex multis igitur quæ hac de re diſſeruerat Plato, colligit, non cujuſque hominis, ſed ſapientiſſimi eſſe, nomina rebus ut oportet imponere. Non ergo, inquit, triviale quiddam eſt, ô Hermogenes, recta nominis impoſitio, ſed doctiſſimorum atque præſtantiſſimorum virorum. Tum Cratylus: Recte, inquit, ais, duce NATVRA nomina rebus accommodata putans, nec quemvis hoc facere poſſe, ſed illum tantummodo qui ad rei NATVRAM reſpiciens, ad eam nomen ipſum recte*

accom-

accommodare poteſt. Hæc Euſebius, è quibus & ipſis ſole clarius patet, Platonem alieniſſimum fuiſſe ab ea opinione quam ei Vir doctus tribuit. veniamus nunc ad Ariſtotelem, quem diſerte ſecum facere ait vir doctus. Et fateor eum lib. *περὶ ἑρμηνείας* Tract 2. c. 2. nomen appellare *φωνὴν σημαντικὴν κατὰ συνθήκην*, idque poſtea ita explicare: *τὸ δὲ κατὰ συνθήκην, ὅτι φύσει τῶν ὀνομάτων οὐδέν ἐστιν, ἀλλ' ὅταν γένηται σύμβολον*. in quo cum à Platone diſſentire videri non diſſimulant ejus interpretes, qui tamen eos varie conciliant. V. G. *Nomina*, inquiunt, *à natura* eſſe dupliciter contingit, vel à natura tanquam ejus opificia, ut Heraclitus cenſebat, vel, à natura, tanquam naturæ rerum convenientia, ut Plato. pari modo, *nomina* eſſe *poſitione* dupliciter contingit, vel quaſi quilibet poteſtatem habeat fingendi nomina ad libitum, ut dicebat Hermogenes, vel quod ſolus ille qui optime naturas rerum cognoſcat, ita ut valeat proprium ſingulis nomen excogitare, ut Plato, ita fere Ammonius. nec dubitandum eſt utrumque philoſophum in poſterioribus vocum harum ſignificatis convenire. ſi enim nomina ita ſola *impoſitione* valere cenſuiſſet Ariſtot. ut naturæ nulla in iis ratio haberetur, cur & in Naturali auſcultatione de caſu, & de vacuo, & in meteoris de gutta & pluvia,

&

& alibi nomina conſona rebus imponere ſategit? Adjungerem his parentem eloquentiæ M. Tullium, qui licet lib. de Oratore dicat: *Hoc non natura fit, ſed quodam inſtituto*, tamen libr. de Finibus ait: *Vis verborum & NATVRA orationis.* & in Partit. *ſimplicia verba partim NATIVA partim reperta ſunt*. adjungerem doctiſſimum Romanorum M. Varronem de lingua lat. l. 4. dicentem: *Quom utriuſque verbi NATVRÆ ſint duæ, A qua re, & IN qua re vocabulum ſit IMPOSITVM*, ut docerem non ſequi, ſi verba ſignificant ex *inſtituto*, ergo *naturam* eis nullo modo tribui poſſe. ſufficit autem, ſi vel una vocis illius ſignificatio eis conveniat, ut à loco Pauli (qui NATURAM abſolute & generatim nominat) ad ea ducatur argumentum æque ſolidum ac eſt argumentum Poimenandri. ut enim ille ex NATURA infert naturæ LEGEM, & ex hac PECCATUM CONTRA NATURAM in ordine ad pilos, ita qui ejus fundamento inhæret etiam faciet in ordine ad VERBA, unde qui eorum ſignificationem NATURALEM ſive NATIVAM in aliam mutat, quod fit in tropis, eum LEGI NATURÆ fraudem facere, & CONTRA NATURAM PECCARE concludet. quid ad hæc vir doctus? *Negat tropos eſſe contra naturam verborum, & licet ita eſſet, mini-*

ma

me tamen, inquit, *quiſpiam; niſi plane inſaniat. ſcrupuloſitate illa, quam auctor hic, ridicule ſatis objicit, tenebitur.* Reſp. Riſum viri docti per ea quæ adducta ſunt (& plura poſſent adduci) nonnihil compreſſum eſſe arbitror. Ad rem: Significatio verborum quæ à NATIVA recedit, interdum CONTRA illam eſt, ut in ironia, interdum PRÆTER illam, ut in reliquis tropis. qui hoc negat, ne definitionem quidem tropi novit. *Inſania & ſcrupuloſitas* quam objicit, redundat (quod tamen factum nollem) in Poimenandrum, per cujus veſtigia hoc argumentum incedit. neque ſequitur: *nemo facile hac ſcrupuloſitate tenebitur*, ergo ea non ſequitur ex rationibus Poimenandrianis. addit: *Vſum troporum ſæpe neceſſarium eſſe, quia plures ſint res quàm verba*: Reſp. *Nullam eſſe neceſſitatem delinquendi, iis quibus una neceſſitas eſt non delinquere.* ex Tertull. Deinde nego ex eo quod plures ſint res quam verba, ſequi neceſſitatem troporum, quia huic defectui ſuccurri poteſt novorum verborum adinventione. addit: *Et rationem boni habent; pingunt enim orationem & illuſtrant.* Reſp. nullum tam grave ſcelus eſſe quod non habeat rationem boni, ſaltem utilis aut jucundi. ideo rationem hanc nullius momenti eſſe. addit: *Vnde Chriſtus, Propheta, & Apoſtoli à tropis non abſti-*

abſtinuere. Reſp. Hoc vere eſt nugas agere. nam inde ſequitur tropos eſſe licitos, at ex Poimenandri ratione ſequebatur eos eſſe illicitos, neque proinde Chriſto fuiſſe uſurpandos. & hæc pro VII. noſtra ratione.

Ad VIII. Ubi Deum ipſum ſuo exemplo docuiſſe aio, & licere, & expedire ſæpenumero, ut ordo naturæ ad utilem aliquem in vita finem in vertatur, dicit I. *ab exemplo Dei ad id quod nobis eſt licitum male concludi, niſi ponenda ponantur. Eripuit enim,* inquit, *Deus Chananais bona quæ juſto titulo, ſaltem quoad forum externum, poſſidebant, & ea Iſraëlitis tradidit: male tamen inde concludet adverſarius ſibi licitum bona aliis eripere.* Reſp. Docendum erat viro docto quænam ponenda hic non ponantur. alioqui nihil agit. in exemplo quod contra affert manifeſta eſt ratio, cur non liceat imitari factum Dei, quia videlicet vetuit Deus furtum facere, quod eſt rem *alienam* contrectare invito Domino. ea autem ratio in Deo locum non habet, à quo nihil eorum quæ homines habent *alienum eſt*, nec eſſe poteſt. dare ea poteſt, at à Dominio ſuo alienare non poteſt. alioqui omnium rerum Dominus, ac proinde Deus eſſe deſineret. multo minus locum habet in re propoſita, nuſquam enim Deus vetuit elementorum ſitum naturalem mutare,

tare, alioqui omnes miſtiones eſſent prohibitæ &c. ideoque in eo, niſi quid firmius contra attulerit vir doctus, ab exemplo Dei recte ducitur argumentum. 2. ait: *Quis dicit abſolute illicitum eſſe rebus contra naturalem inclinationem uti? vide diſtinctionem datam.* Reſp. Quicunque argumentatur à vocabulo naturæ abſolute poſito, ad naturæ legem, neceſſario ſtatuit quicquid quoquomodo contra naturam fit, etiam contra legem fieri, atque ideo illicitum eſſe. ὅπερ ἔδει δεῖξαι: 3. inquit: *Vnde probat auctor hic terram vel aquam nunc eſſe in ſitu violento? ut primo die terra & aqua erant in ſitu naturali, ſic etiam nunc ſunt, propter illam qua tertio die facta eſt mutationem.* Reſp. ſitus elementorum naturalis eſt, ut quod gravius eſt ſubſidat, quod levius emineat. terræ ergo quæ graviſſima eſt debetur locus infimus, ſuper illam aquæ, & ſuper hanc aëri. ſi hic ſitus naturalis eſt, is qui ſucceſſit tertio die eſt præter naturam, totius elementi videlicet. violentum eſſe non dixi, quia ad hoc aliud requiritur, ut videlicet patiens reluctetur, quod hic non eſt. Mirifica ſuut autem ultima verba viri docti (ſi ego ea protuliſſem, redicula eſſe dixiſſet) videlicet *terram & aquam nunc eſſe in ſitu naturali propter illam qua tertio die facta eſt mutationem.* ſi ita res habet, ſequitur ante illam mutationem

tionem in ſitu naturali non fuiſſe, ac proinde, juxta illationem viri docti, creata eſſe in ſitu violento. quod non modo falſum eſt, ſed & contra hypotheſin. 4. inquit: *Quod ſi daretur quod vult vir doctus, dicam ſitum illum quem nunc obtinent, eſſe quidem præter naturam particularem illorum elementorum, ſed non præter naturam illorum quatenus ſunt partes univerſi &c.* Reſp. ſufficit mihi, eſſe aliquo modo *contra naturam*, quod mihi largitur vir doctus. inde enim ſequitur non quicquid *quoque modo* contra naturam eſt eſſe illicitum. quod adverſario ſtatuendum eſt, ſi ex nuda voce *naturæ* ad naturæ *legem*, quod facit, argumentari vult. 5. ait: *Ratiuncula hac ſolutionem ſecum affert: Supponitur enim, elementa non eſſe relicta in primævo ſtatu, ut ſtirpes, pecudes, & homines eſſent; at totius magis quam partis habendam eſſe rationem vel ipſa natura docet.* Reſp. 1. Solutiuncula hæc præſupponit, ſtirpes, pecudes, & homines eſſe totum, elementa autem, terram & aquam partes. quod falſum eſt, nam utraque ſunt partes univerſi. 2. velim nos doceat vir doctus, quænam natura doceat, Deo totius magis quam partis rationem habendam? an non is majorem minimæ partis univerſi rationem habuit, puta familiæ Noachi, quam totius univerſi reliqui? an non majorem rationem

habet

habet puſilli ſui gregis, quam reliquorum omnium? & an non hæc omnia facit ex libero ſuo beneplacito, minime autem ex neceſſitate vel ſuæ vel cujuſcunque alterius *naturæ?* 3. moneo virum doctum, ipſius veſtigia ſecutus, ne hoc ita nude etiam reſpectu hominum ſtatuat, ſed *poſitis ponendis*. Alioqui procedet ratio Cajaphæ, videlicet *conducere ut unus homo moriatur pro populo, & tota gens non pereat*. hoc enim eſt idem acſi dicat, *Totius magis quam partis rationem habendam eſſe.*

Tandem exagitat vir doctus, quod dixi Deo imprudenter injuriam fieri, cum Poimenander etiam quæ *ſupra naturam ſunt* illicitis annumerat, quia ſolum Deum ſupra naturam operari conſtet. Ubi primo mihi ſatis invidioſe nomen clariſſ. collegæ ſui opponit, cujus ea ſint verba, non Poimenandri. At cum ea Poimenander 1, pro ſe laudando ſua fecerit, atque etiam 2. ad ſuam opinionem à Voetiana diverſam perperam accommodarit, ut antea docuimus, licere mihi arbitratus ſum huius nomen omittere, & cum ſolo Poimenandro agere. in quo non majorem me illi injuriam feciſſe arbitror, quam quod & approbationem operi Poimenandriano præfixam (in qua & viri docti nomen comparet) tacitus præterii. verum non licet id, quantum video, per virum doctum, in quo tamen me

me & ratione non caruiſſe, & modeſtiæ interim litaſſe æqui, ut arbitror, lectores confitebuntur. 2. Retorquet argumentum meum in me ipſum. *Statuit enim,* inquit, *ut ex ratiunculis paulo ante refutatis liquet, creaturæ poſſibilem eſſe operationem contra naturam. At operatio CONTRA NATVRAM dicit operationem SVPRA NATVRAM & aliquid amplius*, Reſp. an rationes meas ſuis ſolutiunculis infirmarit, penes lectorem judicium eſto. ſed acroama quod hic ponit omni veritate caret. ſi enim omnis operatio contra naturam alicujus, ſit etiam ſupra eam, imo aliquid amplius, ſequitur amplius quid eſſe pugnam quam victoriam. & operationem Satanæ ac perditorum hominum eſſe ſupra naturam operationum divinarum, imo aliquid amplius quam ſupra illam, quia ſunt contra illam quod & δύσφημον eſt, & prorſus ἀκατάληπτον. Nam qui Deo utriuſque generis operationes tribuunt, nempe & contra, & ſupra naturam, tamen hiſce palmam tribuunt, non illis. Tunc enim eum facere *contra naturam* ajunt, quando facit aliquid *cujus ſimile in natura & à natura habet, tamen alio modo omnino diverſo,* ut *cum divina virtute vitam aut viſum dat. Supra naturam* autem, quando facit aliquid *cui ſimile natura facere non poteſt, & ad quod natura non habet ordinem*

dinem ſecundum propriam virtutem, *ſicut quando Deus factus eſt homo*. ita Bonavent. d. 18. q. 2. in fi. l. 2. pergit: *Diſtinguo inter naturam hujus aut illius rei ſecundum quid, & naturam ejuſdem abſolute conſideratam, & dico, creatura poſſibilem eſſe operationem aliquam ſupra ſive præter naturam alicuius rei ſecundum quid, ſed non abſolute conſideratam.* Reſp. In enthymemate adverſarii, quo infert, *comam virilem prolixam eſſe illicitam, quia ſit ſupra naturam capillorum*, hic latet ſyllogiſmus: Quicquid eſt ſupra naturam alicujus rei, eſt illicitum: Coma prolixa &c. Ergo.

Negavi majorem, quia Deus agit ſupra naturam, nec tamen actiones ejus ſunt illicitæ. hunc nodum non ſolvit vir doctus, ſed arripit vocem *ſolius*. ac probat etiam actionem creaturæ poſſe eſſe ſupra naturam alicujus rei, ſed ſecundum quid. Reſp. cum ſoli Deo operationem ſupra naturam tribui, accepi vocem in famoſiori ſignificato, prout ille ſolus facere poteſt quæ omnem vim naturæ creatæ excedunt. hoc modo operatio ſupra naturam, nec abſolute nec ſecundum quid creaturæ competit. Alii modi operandi ſupra naturam alterius rei excogitari poſſunt. nam cum unius rei creatæ natura ſuperet naturam alterius rei in eſſe, utique etiam in operari,

ri. ſic operatio angeli eſt ſupra operationem hominis, hujus ſupra operationem beſtiæ, & beſtiæ quoque ſupra operationem vegetabilium &c. Item cum pugna eſt inter naturas contrarias, contingit alteram ab altera ſuperari atque etiam deſtrui, exemplum in igne & aqua. ſed hæ 1. non ſunt acceptiones theologicæ τοῦ *Supernaturale.* ut notum eſt, ideo eas recte omittere potui. 2. non faciunt ad cauſam adverſarii, ſed contra eam, quippe hæ operationes quia ſupra aliquam naturam ſunt, non id eo ſunt *illicita.* alioqui, quod contra adverſarium eſt, tonſura erit allicita, quia ſuperat naturam capilli, quem amputat & deſtruit, ſaltem ex parte. pergit: *Verbi gratia, ſurſum ferri lapidem, eſt quidem ſupra naturam lapidis, quoad potentiam ejus activam, at non eſt ſupra potentiam ejus univerſaliter conſideratam, etiam in ordine ad creaturas. Habet enim ad hoc potentiam obedientialem etiam in ordine ad creaturas. Sed innatare ferrum aquæ (ut factum tempore Eliſæ) abſolute ſupra naturam ejus eſt, in ordine ad creaturas. Quia non habet potentiam abedientialem ut actus ſecundus gravitatis à creatura ſuſpendatur: quamvis habeat reſpectu Dei.* Poſſem hoc exemplum prætermittere, nam ſolutione modo data ejus vis evanuit. unum addo ex ſuperabundanti, videri mihi minus recte

nec

nec juxta communem uſum philoſophantium potentiam obedientialem cum naturali confundi. ita enim debet oppoſitionem inſtituere: Surſum ferri lapidem, eſt quidem ſupra *naturam* lapidis, quoad potentiam ejus activam, at non eſt ſupra *naturam* ejus quoad potentiam univerſaliter conſideratam &c. Habet enim ad hoc potentiam obedientialem. Atqui potentiam *obedientialem naturali* opponi ſolore memini, etiam tum cum relationem habet ad creaturam. ita enim *naturalem* definiunt, ut ſit ordo, propenſio, vel inclinatio, cuique rei inſita, ad id quod ſibi conſentaneum eſt, ut potentia materiæ ad formam ſibi proportionatam &c. *Obedientialem* autem, ut ſit aptitudo, ſeu non repugnantia, quam res habent ad aliquid obtinendum ab eo cui vel præter vel ſupra naturæ modum obedire aptæ ſunt. Quomodo ineſt ligno potentia ad formam ſtatuæ, quæ eſt præter naturam, prout natura ab arte diſtinguitur &c. v. Coll. Conimbr. in 1. Phyſ. c. 9. q. 12. a. 4. Pergit: *Voetius, quando ait uſum illum comarum de quo loquitur eſſe ſupra vel præter naturam, nihil aliud voluit, quam eſſe alienum à fine propter quem comæ hominibus datæ ſunt.*

Reſp. 1. Cum Poimenandro hic mihi res erat, non cum Voetio, uſus enim comarum *de quo loquitur Voetius*, diverſus eſt

ab

ab eo *de quo loquitur Poimenander*. 2, *ſupra naturam alicujus rei* eſſe, & *alienum à fine illius*, æquivalere, ne ipſe quidem Vir doctus credit, licet eam ſententiam Voetio, neſcio quam vere, tribuat. nam ſi crederet, ſaltem ſignificationem vocabuli *naturæ* pro *fine*, & *ſupra naturam* pro *alienum à fine* in ſuas Diſputationes textuales retuliſſet. ut taceam, probandum eſſe Poimenandro, uſum comæ quæ aures aut cervicem tegit eſſe alienam ab *omni* illius fine. id autem nec vir doctus, nec Borſtius credit. Concludit: *Non ergo Voetius aut Poimenander imprudenter injurius eſt in Deum: ſed ipſe hic auctor imprudenter injurius eſt in Voetium & Poimenandrum; & ſibi ipſi imprudenter contradicit, dum contendit creaturam poſſe operari contra naturam, & tamen negat poſſe operari ſupra naturam, Cum tamen ne quidem ipſe Deus in operatione miraculorum operetur abſolute contra naturam, licet operetur ſupra naturam: quia omnes creaturæ potentiam obedientialem habent in ordine ad Deum, ad operationes quæ circa illas in productione miraculorum exercentur.* Reſp. quæ durius ſonant in auribus viri docti ea depravando non debebat reddere duriora. 1. enim Voetium non nominavi, at ipſe me in illum incurrentem facit: quo animo, ipſe novit. 2. nec dixi Poimenandrum imprudenter

injurium eſſe in Deum, ſed id quod ille imprudenter ſtatuit, eſſe in Deum injurium. de dogmate quod aſſerui, licet forte duriuſcula phraſi, in perſonalem injuriam non debet mutari. Qui inter pontificios Thomæ Aquinati, quem pro ſancto colunt, dogmata falſa, atque etiam hæretica attribuunt, nolunt tamen id in contumeliam tanti, ut ipſis quidem videtur, Divi redundare: v. Tractatum theologorum Pariſienſium contra errores Joh. de Monteſono, ſubnexum Magiſtro ſententiam. neque qui durius quid dicunt de anabaptiſmo (quod omnes jam facimus) injurii eſſe cenſentur in S. Cyprianum, qui illum imprudenter aſſeruit. M. Ant. Ulmus Patavinus medicus nobis theologis hac in parte exemplo eſſe poterit. is ergo Tractatu ſuo quem Phyſiologiam barbæ humanæ inſcripſit, cum inter alias opinionem quandam I. C. Scaligeri (quem ſuo merito maximi faciebat) ſibi convellendam videret, nempe pilos quoſdam eſſe inutiles, vel etiam impedire uſum vitæ; *Non poſſum* inquit, *non dolere, & ingemiſcens humani generis miſeriam in errores adeo proni. ſi ruunt viri ſapientiſſimi & prudentiſſimi, an ipſi ſtabimus? monet nos aliorum ruina nos quoque ruituros. propterea & ſcribentes & agentes æquitate potius quam rigiditate aliorum excipiamus opiniones vel opera,*

opera. Nam erit neceſſitudo officii: concedent alii, ſi prior tu ipſe alii conceſſeris. hæc de perſona præfatus, nihilominus ſtatim ſubjungit: *CRIMINOSA eſt hæc propoſitio in ipſam NATVRAM.* & poſtea ait eſſe CALUMNIAM *adverſus naturæ majeſtatem pronunciatam,* contra quam cum multis egiſſet, etiam adductis quibuſdam circumſpectius dictis ab ipſo Scaligero, concludit *Scaligerum in cenſura pilorum memoria potius quam ingenio lapſum fuiſſe*, utpote propriæ circa res ſimiles doctrinæ parum memorem. & addit: *Hoc autem quicquid eſt erroris (modo error exiſtat) hujus herois, detur infinitis ejus aliis meritis in opera ſtudiorum veritatis, ac tali viro doctrina incomparabilis, ingenuitatis auguſtæ, quantum gratiæ habendum eſt ob diligentiam atque ſedulitatem, tantum nobis retinere libertatis licuerit ad judicandum ob veritatem.* idem nobis concedi æquum eſt in cauſa Poimenandriana. Abſit (& abeſt à me) animus injuriam inferendi optimis & doctiſſimis viris, ſententiam tamen ſuam aliquam, quam pro erronea habemus, qualis noſtro judicio eſt, talem nominari ægre ferre non debent. abſque hoc enim nulla diſputatio poteſt conſiſtere. Porro quod mihi ipſi contradicam, fervide quidem à viro docto affirmatur, ſed languide probatur. quis enim præter ipſum

ſum videre poteſt hæc duo eſſe contradictoria: *Creatura poteſt operari contra naturam: Creatura non poteſt operari ſupra naturam?* magis quam illa duo quæ ex ſua ſententia immediate ipſe ſubjungit: *Deus operatur ſupra naturam; Deus non operatur (abſolute) contra naturam.* quanquã Deum etiam contra naturam agere tum ex noſtro exemplo, tum ſenſu licet diverſo, tamẽ ſano, ex Bonaventura modo apparuit. quæ de potentia obedientiali adjicit, quam iterũ cum naturali confundit, jam ante ſunt excuſſa.

Demonſtrata à nobis inconſequentia à NATURA ad LEGEM NATURÆ, accedimus Diſp. I. theſ. 8. ad inquirendum an lex naturæ hic locum habere poſſit. ubi primo notamus differentes definitiones ejus, quà à Juriſconſultis quà à Theologis allatas. & in quibus deſcriptio Iuriſconſultorum videatur deficere oſtendimus. quod approbat vir doctus, ac nihil præterea in hanc totam theſin affert. itaque firma per eum manet ratiocinatio contra Borſtium, qui naturæ ordinem de quo hic agitur, etiam à beſtiis obſervari dixerat, ut obſervatum theſi 6. & hic à nobis refutatum. Salva igitur nobis hac tota theſi, progreditur ad IX. in qua definitur Ius naturale ſecundum Theologos, *quod* videlicet, *ratione naturæ rationalis omnibus hominibus inter ſe commune eſt.* quæ definitio an conſtet verbis

bis propriis, & definitum ſufficienter explicet, nonnihil ambigit vir doctus. *Nam*, inquit, *quando quis audit legem naturæ dici jus illud, quod ratione naturæ rationalis omnibus hominibus inter ſe commune eſt, & ius illud poſtea ab auctore hoc omnium cordibus inſcriptum eſſe dicitur, iuxta quod ſe accuſant vel accuſant: facile eo adducetur, ut credat ea omnia non eſſe legis naturæ quorum plurimi nec habent nec unquam habuere notitiam. At ſic judicare eſſet errare. Nam multæ ſunt concluſiones quæ ſunt legis naturæ, quarum multi non habent notitiam, & quidem concluſiones non tantum ſecundi, ſed etiam primi generis, id eſt tales, quæ reſpectu aliarum concluſionum rationem principiorum habent, ut patet ex iis quæ ſupra dicta ſunt.* Reſp. Mirum eſt virum doctum ita nude hæc invadere, quaſi de meo cerebro expromta eſſent, cum ea probarim verbis Pauli Rom. 1. 32. & 2. 1. 14. 15. non ergo mecum, ſed cum ipſo Paulo ſibi hic rem eſſe ſciat. Argumentum autem viri docti tale eſt:

Ius quod omnibus hominibus inter ſe commune, & omnium cordibus inſcriptum eſt, omnibus notum eſſe debet: At multæ ſunt concluſiones quæ ſunt legis naturæ, nec tamen omnibus notæ, Ergo tales concluſiones non ſunt omnibus hominibus inter ſe communes, nec cordibus omnium inſcriptæ. In

quo ſyllogiſmo manifeſta eſt ignoratio elenchi. ſi enim quid contra definitionem inferre vellet, ſubſumendum ei erat: *Atqui jus naturæ non eſt omnibus notum*. & concludendum: *Ergo jus naturæ non eſt naturâ omnibus hominibus commune, nec omnium cordibus inſculptum*. quod an ſalva auctoritate dogmatis apoſtolici dici poſſit, judicent theologi. Porro quomodo ea quæ hic dicit pateant ex iis quæ ſupra à ſeſe dicta ait, quærant quibus otium eſt, ego enim invenire non potui. Pergit: *Addendum ergo fuit definitioni, aut ſaltem poſt definitionem explicandum, quomodo jus hoc de quo agitur ratione naturæ rationalis omnibus hominibus commune ſit: & quomodo jus illud omnium cordibus inſcriptum ſit, an videlicet explicite ſecundum quædam, & implicite ſecundum alia*. Reſp. Non opus fuit me hæc omnia explicare, qui nec ex profeſſo hic de jure naturæ agebam, ſed tantummodo inquantum facit ad præſentem quæſtionem, nec commentaria ſcribebam, ſed theſes. viro docto hæc, vel quæcunque collibitum eſt, pro medio termino ſumenda erant, quo impugnaret datam juris naturalis definitionem. hoc non facit, itaque quæſtiones ſuas ipſi relinquimus. neque enim quæſtionibus evertuntur definitiones, ſed argumentis. Addit: *Deinde dicit vir doctus, legem hanc naturæ continere*

principi-

Digitized by Google

principia practica de licito & illicito : ſed hoc non ſufficit : nam etiam continet concluſiones quæ diſcurſu ex illis principiis eruuntur. Reſp. ut ſuâ monetâ viro docto ſolvam, dico, eam continere principia explicite, concluſiones implicite, .i. non actu ſed virtute. illas ſaltem de quibus hic agit vir doctus, .i. quæ *per diſcurſum* ex principiis eruuntur. eas enim non mere naturales nobis, ſed aliquo modo acquiſitas eſſe, res ipſa evincit.

Veniamus ad rationes meas. eas theſi VI. duas eſſe ait. cum revera tres ſint. nam quæ militat adverſus *intrinſecam malitiam*, de qua theſi noſtra 12. etiam huc ſpectat, cum *lex naturæ* participatio quædam ſit *legis æternæ*, v. Thom. 1. 2æ. q. 91. a. 1. hæc autem jubet ea quæ intrinſecam rectitudinem, & vetat quæ intrinſecam & inſeparabilem pravitatem continent. qui ergo dicit aliquid habere intrinſecam malitiam, etiam legi naturæ id repugnare dicit. verum duas quas impugnat vir doctus rationes conſideremus. Prima eſt: *Quæ legis naturæ ſunt, ea ab Adamo ſervata ſunt in ſtatu integritatis: At Adamum tum comam attondiſſe nulla probabilitate nititur, cum nec ferramenta adhuc reperta eſſent, ſed multo poſt. v. Gen. 4, 22. itaque non eſt hoc legis naturæ.* Excipit vir doctus 1. *Majorem non eſſe univerſaliter veram. Nam*

quadam (inquit) *præcepta legis naturæ abſoluta ſunt: quædam vero, ut ſic loquar, hypothetica, quæ non obligant niſi poſitis ponendis.* & mox: *Primum probare debuiſſet auctor hic Adamum habuiſſe in ſtatu* (integritatis) *comas tales de quibus diſputatio eſt. Deinde Adamum habuiſſe in ſtatu integritatis (etiamſi vel maxime habuiſſet tales comas) inſtrumenta quibus comas illas tonderet.* Reſp. *ponenda* ergo, de quibus agit vir doctus, ſunt coma qualis hic controvertitur, & inſtrumenta quibus ea tondeatur. ſi alterutrum deficiat, negat teneri ad impletionem legis. Probo ergo primum: Adamus comam habuit qualis inter me & Poimenandrum controvertitur, quia nec ad milleſimam horæ partem potuit in paradiſo eſſe, quin coma creſceret, atque ita limites quos ei ſtatuit Poimenander tranſiret. 2. inſtrumentis ad eam tondendam ſi caruiſſet (poſita adverſarii opinione) dediſſet ei Deus legem, & media ad eam præſtandam denegaſſet, quod eſt contra felicitatem ſtatus illius. ut alia quæ inde ſequuntur abſurda taceam. Exemplis porro quibuſdam vir doctus objectionem ſuam illuſtrat. *Sic*, inquit, *legis naturæ eſt, ut vir uxori reddat debitum conjugale. An ergo hinc colliget auctor hic, Adamum in ſtatu integritatis operam dediſſe liberis?* Reſp. 1. Lex reddendi debiti obligat quidem

dem *ſemper*, ſed non *ad ſemper*, quia ejus cauſa, puta generatio, non requirit continuum actum. ideo ſi maxime ea Adamo data fuiſſet, non tamen injunctum ei erat eam exequi in paradiſo, præſertim ſi exiguo tempore, puta uno tantum, vel certe paucis diebus, ut pleriſque viſum eſt, ibi fuit. v. Aug. de Gen. ad lit. l. 9. c. 10. De Civit. Dei lib. 14. c. 21. ſeqq. 1. Retract. c. 10. 13 19. contra lex de tondendo (poſita adverſarii hypotheſi) non ſolum *ſemper*, ſed *ad ſemper* Adamum obligaſſet, quia cauſa ejus, puta incrementum capillorum, nunquam ceſſat. 2. Ne data quidem fuit illa lex Adamo. nam τὸ *Creſcite & multiplicamini*. Gen. 2. 28. non fuit præceptum, ſed *benedictio*. ut ibidem expreſſe dicitur. alioqui & avibus & piſcibus idem præceptum datum fuiſſet v. 21. 22. qui tamen legis non ſunt capaces. & prohibitus fuiſſet naturali lege cœlibatus, quod Iudæi perperam ſentiunt. v. Seld. de Jure nat. & civ. ſecund. Hebr. l. 5. c. 3. 3. Licet, ſi Adam perſtitiſſet, generatio liberorum etiam in paradiſo futura fuiſſet (quod non arbitror virum doctum negaturum) tamen ad hoc ipſum præcepto, vel ei vel ejus poſteris non fuiſſet opus, non magis quam ad edendum, bibendum, dormiendum, quæ licet ſint *naturalia*, tamen ideo ea *legis* eſſe dici non poteſt. 4. Quod Paulus ea de

re præceptum dat, id pertinet ad ſtatum peccati, cauſam enim addit: *διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν. propter incontinentiam veſtram.* 1. Cor. 7. 5. licet in nomine *debiti* rationem quoque peti ex naturali æquitate, quæ ſancit unicuique dandum eſſe quod ſibi *debetur,* non inficiemur. ſed hæc ratio etiam reperitur in omnibis legibus humanis & contractibus forenſibus &c. qui tamen ideo non dicuntur eſſe juris naturæ. Alterum exemplum viri docti eſt: *Legis naturæ eſt ut nuditatem noſtram tegamus: an hinc colliget auctor hic, Adamum & Evam in ſtatu integritatis, cum nondum probroſa eſſet per peccatum, ſuam texiſſe:* Reſp. 1. Si nuditatem tegere eſſet juris naturæ, ſciviſſet hoc Adam in ſtatu innocentiæ, atque etiam feciſſet, neque enim hic ut novacula ad tondendum, ita foliis ad ſe velandum carebat, At non fecit. 2. Si nuditatem tegere fuit introductum in pœnam peccati, non eſt hoc juris naturæ, quia jus naturæ eſt hominum non qua peccatores, ſed qua homines ſunt, i. qua ratione præditi. 3. Si nuditatem tegere ſit juris naturæ, male fecit ille adoleſcens qui nudus aufugit Marc. 14. 52. male Petrus qui nudus piſcabatur. Ioh. 21. 7. male qui nudi cubitum eunt, male qui lavantur, male qui medicis vulnera ſua denudant. per hæc enim omnia jus naturæ periclitaretur. 4. Si nuditatem tegere

gere ſit juris naturæ, in reſurrectione jus naturæ violabitur, nudi enim reſurgemus, & veſtium in cœleſti gloria nullus uſus erit. Quis ergo non videt uſum veſtium non ad legem naturæ, ſed modeſtiæ, prudentiæ, ædificationis pertinere, & quidem peccato interveniente, licet ex naturali honeſtate ratio communis ad particularem illum caſum accommodari poſſit? id autem fit per viam determinationis, non per viam conclusionis abſolute. Tertium viri docti exemplum eſt: *Legis naturæ eſt, ut indigentibus eleemoſynam demus*: *An ergo inde colliget auctor Adamum dediſſe eleemoſynas?* Reſp. Eleemoſynam dare non eſt juris naturæ, quia tantum pertinet ad ſtatum peccati. nam ante eum non erant indigentes, ideo nec eſſe poterant eleemoſynæ. Permiſcet perpetuo vir doctus jus naturæ cum iis ad quæ in hoc vel illo caſu illud applicari poteſt, & concluſiones cum determinationibus imprudenter confundit. quo ejus agendi modo ſemel recepto, nulla deinceps diſtinctio inter jus naturale & poſitivum, ſive illud ſit humanum, ſive divinum, erit. ad hoc enim aſtringimur virtute principii practici naturalis; *Deum colendum eſſe*, ad illud virtute alterius itidem naturalis, *unicuique ſuum tribuendum*, nec tamen ideo leges quaſvis poſitivas eſſe juris naturæ quiſquam unquam niſi erran-

do ſibi perſuaſit. & hæc de propoſitione noſtra Majori.

Minorem quoque noſtram ait *incertam eſſe: & quamvis*, inquit, *veriſſima eſſet, non valet tamen ratio qua ea probatur: Nam quomodo novit auctor hic, Adamum nulla prorſus habuiſſe ferramenta?* Reſp. Minor hæc erat: *At Adamum tum comam attondiſſe, nulla probabilitate nititur.* Si hæc incerta eſt, proferendæ ſunt ei qui contrarium tueri vult rationes quibus hoc ſaltem probabile reddat: quod cum non faciat vir doctus, per illum manet inconcuſſa. Ad rationem meam quod attinet, facili ea negotio ſe ab oppoſita quæſtiuncula expediet. Si enim ferramenta Adamus habuit in ſtatu integritatis, ea vel à Deo creata fuerunt, vel ab ipſo fabrefacta. prius non dicet, ut arbitror, vir doctus, neque invenitur in hiſtoria creationis: poſterius quoque nullam habet veriſimilitudinem: cui enim vel per ſomnium hactenus in mentem venit, Adamum in paradiſo artem fabrilem exercuiſſe? malleum, forcipem, incudem fabricaſſe, ut ſibi forficulas aut novaculam attondendo capiti compararet? & quomodo hoc onus ei poſt peccatum demum impoſitum eſt Gen. 3. 19. *In ſudore vultus tui veſcitor cibo*, ſi jam antea opificium maximi ſudoris in paradiſo exercuerat? mitto cotes, mitto folles qui ad hoc

requi-

requiruntur. Pergit: *Certe enim* (ferramenta) *habuiſſe, aut aliquid quod ipſis eſſet analogum, liquere videtur, ex eo quod Gen. 2. verſ. 15. horto impoſitus fuiſſe dicitur ad colendum eum: præſertim ſi ſtatuas diutius (quod tamen probabile non videtur) in ſtatu integritatis fuiſſe. Quomodo enim hortum colere potuiſſet, ſine ullo prorſus ferramento, aut eo quod ferramentis analogum eſſet?* Reſp. Quantopere hic fluctuet vir doctus, apparet 1. ex eo quod alternet inter hæc duo, vel *ferramenta*, vel aliquid *analogum* habuiſſe. 2. id *liquere* dicere non auſit, ſed liquere *videri*. 3. argumentum ſumat ab eo, quod ipſi *probabile non videtur*, nempe à diuturniori perſeverantia Adami in ſtatu integritatis. nec mirum ſane, nam ſententiam propugnat, quam pro vera non habet, ut ſupra oſtenſum, ei propugnandæ conveniunt argumenta, quæ ne probabilia quidem eſſe ipſe videt & fatetur. Ad rem ipſam quod attinet. 1. nego ab inſtrumentis quibus terra, obſequens adhuc & delicata, dirimi poteſt, ad inſtrumenta quibus caput tondetur aut raditur conſequentiam duci poſſe, nam terram etiam nunc vel ſuis roſtro, vel talpæ videmus disjici, quibus tamen nemo ad capillum reſecandum, ſi ſapit, utetur. ad illud igitur quovis ligno v. g. potuit uti primus parens, quod ad alterum tamen uſum

non

non valet. 2. præceptum de colendo horto, ex eorum natura eſt, quæ non obligant *ad ſemper*, ſed ad illud tempus quo hortus culturæ indigeret. quis autem credat, eum à ſapientiſſimo hortulano, .i. Deo ipſo plantatum, unius aut alterius diei ſpatio ita degeneraſſe, ut nova cultura indiguerit? nemo certe. at alia ratio eſt de capillis, ut ſupra viſum. Pergit: *Dicitur quidem Gen.* 4. 22. *Thubalcainum acuiſſe omnem fabrum æris & ferri. ſed ſenſus hujus loci non eſt, Thubalcainum prima ferramenta inveniſſe, ſed artem inventam in majus auxiſſe.* ad hoc probandum adducit explicationem Iunij ad illum locum. Reſp. Cur verſionem & opinionem Iunianam hic aliis præferat, præſertim Hebræorum magiſtris, nulla ratio eſt. Audiamus ex ipſis differentem Mercerum: *Hic* „*ſane, juxta Hebræos ingenio Caini præditus, arma INVENIT ad cædem comparata.* & mox: *Pro eo quod in aliis dixerat, is fuit PATER ſtatim ſubdit in accuſativo* לוטש *acuentem, expolientem omne OPIFICIVM æris & ferri. q. d. omnia inſtrumenta æraria & ferraria quibus fabri utuntur ad opificium & artem ſuam. q. d. EXCOGITAVIT & rationem docuit acuendi & expoliendi hæc fabrili opificio accommodata, ſcilicet omnia inſtrumenta æris & ferri.*

Et po-

Et poſtea: *Non deſunt ex Hebræis, qui* אבי *velint hic repeti ex ſuperioribus, ut R. Iſaac:* PATREM OMNIS ACUENTIS, *&c.* mitto reliqua. è quibus certum eſt, licet nonnihil in exponendo varient Iudæi, in rei tamen ſumma convenire, .i. originem hujus artificij ad Thubalcain communiter referre, ne Helleniſtis quidem exceptis, ut patet in Ioſepho. ſequuntur eos hac in parte & Chriſtiani in ſacro idiomate principes viri, Lyra, Munſterus, Fagius, Vatablus, & nobiles utriuſq; partis Theologi, Toſtatus, Lutherus, Calvinus, Muſculus, Marloratus, Paræus, Corn. à Lapide, Goulartius, Rivetus, quibus addi poteſt is qui de rerum INVENTORIBUS ex profeſſo ſcripſit Polydorus Virgilius. Hoſce omnes ſi ad nomen (inſignis de cætero viri) Franciſci Iunij, arma abjecturos & loco ceſſuros vir doctus putet, in magno, ut ego quidem arbitror, errore verſatur.

Adhæc, ſi maxime ſententia Iunij vera eſſet (id quod non damus) contra inductam à nobis rationem aliquid obtineret vir doctus, nihil tamen contra ſententiam noſtram, neq; pro opinione quam defendit: nam Iunius negat quidem ſine ferramentis agriculturam exerceri potuiſſe, ſed caute addit, SALTEM EX QUO TERRA MALEDICTA EST. at nos hic diſputamus de ſtatu integritatis, cum terra maledicta nondum

nondum eſſet. Pergit: 2. *An nulla (inquit) alia ſunt media minuendi comas quam ferramenta? nota eſt hiſtoria Dionyſij Siciliæ tyranni.* Reſp. At illa hiſtoria Adamo quam apte conveniat vide. tyrannus ille, quod undique ſibi imminentem necem, ob admiſſa ſcelera, timeret, nec quomodo ſine periculo pilorum incrementum compeſceret videret, tandem ardentibus nucum putaminibus ſibi genas uſtulavit. 1. Poſſem quærere ex viro docto, ſatin' certus ſit, ignem jam tum in paradiſo in uſu fuiſſe? unde vero hoc habet? & quæ ejus fuit neceſſitas? certe perquam tardam ejus inventionem fuiſſe arbitrantur auctores pagani, Plinius, Diod. Siculus, Vitruvius, alii, quibus haud aſſentior. nam Adamo poſt lapſum inſervivit in ſacrificiis. At Chriſtiani poſtquam is paradiſo ejectus eſt inter alia vitæ ærumnoſæ neceſſaria, ignem ejuſque uſum adinveniſſe cenſent. Videatur Bartaſſius Hebdom. 2. die 1. tit. *Les artifices*: & ejus Commentator Simon Goulartius Theologus. hæc obſervatio etiam valet adverſus artem Adami fabrilem, de qua antea. 2. ponamus ignem in paradiſo fuiſſe, an eo ſibi Adamus caput ambuſſit? hoccine ſine dolore, ſine foetore, ſine deformitate fieri potuit? Habeat ergo ſibi artem ſe dignam Dionyſius, abſit, abſit, à paradiſo ut ſummæ innocentiæ, ita omnis pulchritudinis

&

& amoenitatis loco. Pergit: *Si ratio hæc ſtringit, quæram quomodo Adamus & Eva, & reliqui donec ferramenta inventa fuere, ungues manuum pedumve imminuere potuerint? forſan morſu ſibi eos invicem arroſere.* Reſp. 1. Quæſtio hæc proponenda erat Poimenandro, is enim in incremento ungium non incommodum modo, ſed peccatum ſtatuit. ejus ergo eſt de medio diſpicere quo id de paradiſo in ſtatu innocentiæ arceatur. nos in incremento ungium ut nullum peccatum, ita in tam exiguo, utpote tam exigui temporis quo Adamus fuit in paradiſo, nullum incommodum, nec neceſſitatem eas amputandi reperire poſſumus. 2. quod ad ſtatum eorum ac ſubſequentium extra paradiſum, quanquam licet in tam obſcuris, ut opinor, aliquid ignorare, nec ad interrogata, ſed ad argumenta teneat reſpondere, multum tamen abeſt ut ad ridiculum illud medium quod affert vir doctus confugiamus. Si enim jumentis dum per aſperas rupes ambulant, ungulæ, ut ait faceti ſſimus mortalium, deterantur uſque ad genua, quomodo priſci illi homines vel pumice, vel aſpero alio lapillo ungium luxuriem quoties libuit cohibere non potuerunt? dixi id quod ſponte ſe mihi offert, nam alia eos & neceſſitas, & ingenij ad omnia intenti acumen, & Dei φιλανθρώπου benignitas edocere potuit. Claudit epiphone-

phonemate: *In fumos ergo abiit hæc ratio, & evanuit*. Reſp. Multum fumi excitaſſe virum doctum, in cudendis ferramentis, & amburendis crinibus, lectores vident, ſed is rationem meam ſecum abripere non potuit, quæ eo etiam firmior eſt, quod licet omnia inſtrumenta minuendi comam & ungues in paradiſo fuiſſe probare poſſet, id tamen non pro Poimenandro, ſed contra eum faceret cum uſus illorum inſtrumentorum, incrementum capillorum & ungium præſupponat, atque ita peccatum ſtatuat, antequam primum peccatum de quo Gen. 3. commiſſum eſſet. quod manifeſte abſurdum eſt in Theologia. & hæc pro prima noſtra ratione.

Secunda eſt: quæ ſunt legis naturæ, ea propter neceſſitatem corporalem tranſgredi non licet. At præceptum de attondenda coma, ſecundum adverſarios, licet tranſgredi, propter varietatem complexionum. Poim. p. 337. propter imbecillitatem. pag. 340. 349. 364. propter luctum. Borſt. p. 33. 50. ergo id non eſt de lege naturæ.

Vir doctus primo minorem hujus argumenti, mox majorem diſcutit. de minori, *Tranſgreſſio*, inquit, *dupliciter ſumi poteſt, vel proprie, vel improprie. ſive, formaliter, vel materialiter tantum. Quod ſi auctor hic priori modo vocem tranſgreſſionis ſumat, falſiſſima eſt minor. Quis enim eorum quos ſibi*

ſibi adverſarios vir doctus delegit, unquam dixit, licitum eſſe, manente obligatione de attondenda coma, comam non attondere? quod ſi poſteriori modo vocem transgreſſionis ſumat, I. catachreſtice loquitur, atque adeo meminiſſe debet, ſui muneris eſſe, etiam adverſariorum verbis, benigniorem interpretationem non denegare, ubi eam admittunt. Reſp. Diſtinctio hæc in iis quæ ita contra naturam ſunt ut honeſtari non poſſint locum nullum habet, in iis enim omnis tranſgreſſio materialis, etiam formalis eſt, & formaliter peccatum. at talis eſt coma viri prolixa apud Poimenandrum, eſt enim ita contra naturam, ut illa quæ ſugillantur Rom. 1. 26. Quamvis ergo hæc duo non conjungat in una ſententia, nempe licitam eſſe comam, manente obligatione tondendi, tamen utrumque ſtatuere cogitur, nam ex natura peccati hujus ſequitur obligatio perpetua, & ex ejus conceſſione, obligationis illius relaxatio, quæ duo ſimul conſiſtere non poſſunt. Quod me catachreſtice ait loqui, ſi tranſgreſſionem *materialiter tantum* accipiam, primo me non tangit, quia hoc non facio, ut patuit. deinde, non major in eo eſſet catachreſis, imo aliquanto minor, quam eſt in verbis Chriſti Matth. 12. 5. ubi dicit, *Sabbatis Sacerdotes in templo ſabbatum PROFANARE, & inculpabiles eſſe.* ex poſtremis verbis

bis apparet vocem *profanandi tantum materialiter* à Chriſto accipi. hoc ergo etiam in negocio de quo agimus liceret. Et hæc eſſet benigniſſima verborum Poimenandri acceptio, ut conſideranti facile apparebit. unde ſubit mirari, quomodo vir doctus, & eam à me requirere, & tamen acceptionem illam improbare poſſit. Quod cum morſu quodam, me viros illos quos cito, *mihi adverſarios delegiſſe* ait, ſciat nullum hic delectum eſſe, cum vel ſolos vel præcipuos alicujus ſententiæ auctores pro ea cito, imo hoc protſus neceſſarium fuiſſe, niſi (quod negligentius hic agentibus protinus ſolet objici) aërem ferire, aut umbram meam oppugnare velle viderer. deinde ſuæ admonitionis viciſſim virum doctum commonefacio, ut videlicet vocem *adverſarii* in benigniorem partem interpretetur, quæ in diſputationibus, non hoſtem, ſed adverſæ ſententia defenſorem ſemper ſignificat. *Sine adverſario*, ait Cicero lib. de Fato, *nulla luctatio eſt*. ita ego, *nulla diſputatio*. Occurrunt mihi hic verba graviſſimi philoſophi Iac. Zabarellæ in fine Apologiæ de doctrinæ ordine, adverſus philoſophum item inſignem Franc. Piccolomineum: *Vtcunque*, inquit, *ſit, ego quidem Dei immortalis beneficio ita me affectum ſentio, ut meorum dogmatum oppugnatores æquiſſimo animo ſemper tulerim, ſemperque laturus ſim:*

utque

utque nullius amici tanta apud me auctoritas eſt, ut mihi verendum putem adverſus eum pro veritate diſputare: ita nulla adverſum me pro veritate diſputatio inſtitui ab aliquo poteſt, qua quidpiam de amicitia noſtra, ac de mea erga illum benevolentia detrahatur. ADVERSARIVS *appellari in philoſophando non recuſo, inimicus nemini eſſe volo. Hoc ipſo animo erga omnes literatos viros quum ſim, eodem erga me eſſe eos omnes cupio, ut ſalva mutua benevolentiâ poſſimus ad communem ſtudioſorum utilitatem de philoſophia libere controverſari.* O niveum pectus, & prorſus de meliore luto! Diſcamus hoc à pontificio reformati, à philoſopho theologi. & hæc quidem ad minorem meam propoſitionem. Majorem meam ita invadit: *Negatur major. nam certe quædam præcepta legis naturæ talia ſunt, ut poſito caſu neceſſitatis non obligent; non quod tum aut abrogentur, aut de iis diſpenſet Deus, ſed quia mutatio ſit in materia præcepti.*

Reſp. jus naturæ in caſu neceſſitatis CORPOREÆ (hoc expreſſe additum eſt in majori mea) non obligare, prorſus nego. videamus quomodo id probet. *Intellexit hoc,* inquit, *Franciſcus Iunius, qui cum docuiſſet, diſtinctionem veſtium virilium & mulierum eſſe juris naturalis, tandem ita ait: Ex quo ſequitur, nulla occaſione id quod Dei bene-*

beneplacito, quod naturæ, quod naturali ordini & honeſtati adverſatur, unquam legitime tentari poſſe. Hujus tamen honeſtatis naturalis ea ratio eſt, ut ſi HONESTAS PRIVATA *cum* PRIVATA UTILITATE *comparabitur: HONESTATEM pluris quam VTILITATEM fieri oporteat: ſin autem HONESTAS hæc cum PVBLICA VTILITATE concurrit, aut cum gravi ulla NECESSITATE PRIVATA aut PVBLICA, tum PVBLICÆ VTILITATI aut NECESSITATI HONESTATEM OPORTET CEDERE. Aliud enim eſt honeſtatem abſolute conſiderare, aliud comparate. Nam ſi cum rebus inferioribus comparabitur, honeſtas præponderat: ſi cum ſuperioribus & gravioribus, æquum eſt cedere honeſtatem privatam hanc atque conſimiles.* Reſp. Cogor exclamare: O Iuni, ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων; &, ô vir docte, tantine fuit controverſia capillaris, ut illius nomine diſertis verbis Utili præ Honeſto palma deferretur? quid? ullam utilitatem præſertim CORPORALEM, de qua hic nominatim agitur, tantam eſſe poſſe, ut DEI BENEPLACITO, NATURÆ, NATURALI ORDINI & HONESTATI præponderet? Audiatur potius Chriſtus Matth. 16. 26. *Quid prodeſt cuipiam, ſi MVNDVM lucratus fuerit anima vero ſua mulctetur?* id quod fit quando

do quod *honeſtum* eſt (prout hic ea vox à Iunio ſumitur) ei quod utile poſtponitur. audiatur Paulus Rom. 3. 8. ubi *negat facienda mala* (aut conſequenter, honeſta negligenda) *ut eveniant bona*, etiam SPIRITUALIA, nedum coroporalia. At utilitas, inquit, hic conſideratur ut *publica*, honeſtas ut *privata*. publica autem privatis anteferenda. Reſp. publicam UTILITATEM privatæ UTILITATI anteferendam, nemo neſcit, at publicam UTILITATEM privatæ HONESTATI anteferendam ne Ethnici quidem ſaniores conceſſerunt. *Iaceat* (inquit Cic. de Offic.) UTILITATIS *Species*, *valeat* HONESTAS. idem ib. *Pervertunt homines ea quæ ſunt fundamenta* NATURÆ, *cum utilitatem ab honeſtate ſejungunt*. quid quod NECESSITATEM etiam PRIVATAM ſi GRAVIS ſit, inter ea ponat Iunius quibus HONESTATEM cedere oporteat? licebit ergo honeſtatem ſaltem negligere ob periculum mortis, qua nulla neceſſitas gravior. At pulcre Tertull. de Coro. *mil. NULLA eſt NECESSITAS delinquendi, quibus UNA eſt NECESSITAS non delinquendi.* Porro, quod diſtintionem veſtium virilium & muliebrium juris naturalis eſſe *aſſeruit* Iunius, fatemur, quod *docuerit*, .i. probarit, negamus, neque id verum eſſe credimus, cum nec veſtes ipſæ ſint juris naturæ, ut paulo ante obſerva-

ſervatum. Pergit: *Sed quia forte teſtimonium hoc doctiſſimi viri parum ponderis inveniet, aliter mihi agendum video*. Reſp. Recte arbitratus es. licet enim (quod quidam ait) *mala rei bonum auctorem* quæſiviſti, *non* tamen (quod Hieron. de Origine, viro itidem doctiſſimo. ait) *ita debemus bona ejus recipere, ut mala quoque recipere cogamur*. meliora ergo argumenta expectamus. *Quæram itaque*, inquit, *utrum licitum ſit, manum pedemve ſideratione incurabili laborantem cum manifeſto vitæ periculo niſi abſcindatur, ex conſilio prudentum medicorum Chirurgo artis ſuæ perito ſecandum dare? Quod ſi neget vir doctus licitum; dicam totius majorem eſſe rationem habendam quam partis, ipſa natura atteſtante: & adjiciam, poſita negatione viri docti, Medicos & chirurgos qui huic rei operam navant, graviter peccare in præceptum de non occidendo, atque operæ pretium fore, ſi vir doctus theſibus, aut alio ſcripti genere, doceat quam non faciendum ſit quod faciunt, ut in poſterum ab hac artis ſuæ parte abſtineant, & ſectiones tales, ſi quas inſtituerint, ſibi à Deo condonari petant. Si affirmat; cogetur dicere, aut legem de non mutilando ſe ipſo, non eſſe legem naturæ, quod falſiſſimum foret: aut legem eandem, quamvis naturæ ſit, in caſu neceſſitatis non obligare*. Reſp. Si negarem id licitum eſſe, proba-

probationem viri docti negationi illi oppoſitam minime timerem. Nam axioma illud: *Totius majorem rationem habendam quam partis*, eatenus tantum reciperem, niſi partis neglectus cum peccato conjunctus ſit. & ſic cogeretur vir doctus probare, amputationem manus ſideratæ non eſſe cum peccato conjunctam. quod tamen hic eſt in quæſtione. Verum non nego id licitum eſſe, ideo nec eſt operæ pretium medicos & chirurgos hic peccati ſui commonefacere. quamobrem altera pars dilemmatis diluenda eſt. ad quam dico, legem de non occidendo, non eſſe eo modo legem naturæ, quo ea vox accipitur in re propoſita, ſtatuit enim Poimenander longitudinem capillorum virilium ita eſſe contra legem naturæ, ut ſunt flagitia de quibus agit Paulus Rom. 1. 26. quæ flagitia non poſſunt honeſtari: at cædes, etiam proprii filii, honeſtari poteſt, ipſo viro docto ſupra id commonſtrante. multo magis mutilatio alicujus membri (ſi modo manus ſiderata vere membrum ſit) ad mortem non inferendam, ſed præcavendam. Quæ ſequuntur, tergiverſationes ſunt in verbo *tranſgrediendi*, quo auctores quos cito uſos eſſe negat. at ego de re ipſa loquebar, non in vocabulo inſidias ſtruebam. nam qui comam alit is legem de ejus brevitate *non obſervat*. quæ ſaltem *tranſgreſſio* (ut vir doctus loquitur)

materialis eſt: ex qua in re propoſita etiam formalem neceſſario ſequi, ſupra vidimus. fateor unum ex locis citatis agere de uſu capillorum aſcititiorum, & unum item de tonſura comæ muliebris. ſed quia omnia hæc non minus quam prolixitatem virilis comæ naturæ legi adverſari ajunt, omnium eadem eſt ratio. Quod Borſtius non approbet expreſſe exemplum Ioſephi, frigide excipitur. cum enim adjicit, exemplum hoc *non juvare comatos,* pro omni ratione affert, quod hi non minus in gaudio quam in luctu comati ſint. (.i. quod non idem faciant quod Ioſephus) at ſi illicitum aut dubii juris putaſſet illius factum, dicendum ſaltem erat, non exemplis ſed legibus vivi. nec In populo dei (quod addit) id obtinuiſſe dixiſſet, cum more Ægyptiorum aut neceſſitate carceris id forte a Ioſepho factum cum aliqua probabilitate potuiſſet excipere. locum ultimum nihil de luctu habere agnoſco, agit enim de *imbecillitate,* & illi eſt applicandus. Ad reliqua in ſuperioribus abunde eſt reſponſum.

Quæ theſi VII à viro docto afferuntur de *intrinſeca malitia,* de iis actum ad ipſius theſin II. neque hic repetentur. & hæc ad Diſputationem meam primam.

Cap.

CAPVT III.

Acceptio ſecunda vocabuli NATVRA, pro Iure gentium refutata. quomodo I C ti, quomodo Theologi, quomodo Poimenander jus gentium intelligant. Acceptio tertia NATVRÆ pro divinitus ſtatuto ordine, quo mulieri præ viro comæ prolixæ ſuppeditantur. oſtenditur hic locum non habere, quia nihil Corinthios docet. Diſtinctiones actus ſignati & exerciti, evidentiæ objecti & cognitionis, actualis & aptitudinalis &c. exploſæ. Creaturæ non ſolum aptitudine, ſed actu docent Dei potentiam & divinitatem. Nec tantum benè, ſed & peſſimè diſpoſitos. Non remiſit Paulus Corinthios ad philoſophorum libros, Nec per traditionem non ſcriptam de negocio capillari eos erudivit. Acceptio quarta NATVRÆ pro inclinatione naturali fœminarum præ viris. ponitur, ſed non probatur. De poëmate Ioannis Caſæ. de habitatoribus inſulæ Formoſæ.

PErgit theſ. VIII vir doctus ad diſputationem meam ſecundã, ubi de ſecunda & tertia acceptione vocis NATVRA ago. Secunda mihi eſt, quæ dicit eam

ſignificare Ius Gentium. ita Poimenander locis quæ cito theſ. 1. neque id negat vir doctus. Antequam autem accedat ad examen mearum rationum, *Poſſem*, inquit, *ego hæc miſſa facere, quoniam in theſibus, meis non diſputavi utrum natura loco de quo diſputamus, jus gentium ſignificare poſſit necne.* Reſp. Et maluiſſem hæc omitti à viro docto. quid enim attinebat, alienam litem ſuam facere? & defendere quæ non credas? nam ſi crediddiſſet vir doctus hanc ſignificationem eſſe veram, cur illam, dum negotium hoc diligenter tractat, ne tetigerit quidem, nemo ut opinor, capere poteſt. cum vero hanc litem hoc loco ſuam facere, inde apparet, quod hac ipſa theſi, *rationem ſatis efficacem dari poſſe* ait, *quare vox naturæ hoc ſignificatu hic ACCIPIENDA SIT.* Veniamus ad rem ipſam. Theſi mea 2. & 3. quomodo jus gentium apud Iuriſconſultos, quomodo apud Theologos accipiatur annoto. Secundum I C tos dixi, *jus gentium eſſe, quod ſolis hominibus inter ſe commune eſt.* hanc definitionem, quia ea omiſſa tranſeo ad acceptionem theologorum, tacite improbavi. nam coincidit cum definitione *legis naturæ* prout à Theologis traditur (vide Diſp. 1. theſ. 9.) quamque poſitæ à I C tis definitioni præferendam eſſe vir doctus negare non fuit auſus. eam confuſionem vitandam

tandam duxi, præſertim cum originem habeat ex falſa, aut impropria definitione juris naturæ. Ideo *ſecundum Theologos* dixi, *hac explicatione* (qua Natura dicitur ſignificare jus gentium) *priorem non excludi, ſed aliquid ei ſuperaddi. notare enim theologos naturam rationalem dupliciter ſpectari poſſe* 1. *ſecundum ſe & abſolute*, 2. *quatenus degit in communi ſocietate. jus naturale ei convenire priori modo conſideratæ, jus gentium, ſecundo*. Hiſce non refutatis (quæ ideo adhuc ſtant inconcuſſa) aliter tamen ſibi agendum putavit vir doctus. *Iuriſconſulti*, inquit, *jus gentium interpretantur quod gentibus commune eſt, neque brutis competit. Comprehenduntque nomine juris gentium*, 1. *jus naturale, quod eſt proprium rationali naturæ*. 2. *Ius quod gentes ſtabilierunt, & in quo gentes conveniunt*, (& poſt citatos aliquot in eam rem auctores) *Theologi vero, inquit, communiter à jure gentium excludunt jus naturale, non ſolum quod nobis quodammodo commune eſt cum brutis, ſed etiam quod eſt proprium rationalis naturæ. Adeo ut nomine juris gentium tantum intelligant jus quod gentes ſtabilierunt, & in quo gentes pleræque conveniunt*. Accedens autem ad rationes meas adverſus Poimenandrum, defendit eum ex ſignificatione apud ICtos uſitata, eam autem quæ theologorum eſt, ab

eo removet, quaſi ad eam nuſpiam reſpexerit. Reſp. Hic abſurdorum quædam ſeges eſt. Nam 1. quomodo I Cti poſſunt ſtatuere jus naturale eſſe, quod eſt *proprium* rationali naturæ, cum illud definierint quod homini ſit *commune* cum beſtiis? *proprium* & *commune* quis conferruminabit? 2. quomodo theologi jus naturale dicent *nobis* quodammodo *commune* eſſe *cum beſtiis*, cum id *reſtrinxerint* ad naturam rationalē? 3. quomodo id à jure gentium non modo diſtinguunt, verum & *excludunt*, qui tamen illud ab hoc derivari volunt, licet non per viam concluſionis, ſed determinationis Ex Hominum Consensu? quæ etiam cauſa eſt, cur id ſeorſim à naturæ jure conſideratum, ſtatuant eſſe *ſimpliciter poſitivum, humanum, mutabile*. v. Suarez de legg. l. 2. c. 18. 19. 20. Imo Vazquez (quem etiam pro ſe citat vir doctus) non putat id præciſe ſumtum continere ſub ſe *præcepta* aut *prohibitiones*, ſed ſolum *conceſſiones*, *facultates*, *permiſſiones* aliquid agendi, non tantum impune, ſed etiam *juſte & honeſte*, ita tamen ut contrarium *non ſit turpe vel injuſtum*, Diſp. 157. c. 3. quæ fatendum eſt cum opinionibus Poimenandri διαῤῥήδην pugnare, ſive Suarezij ſententiam, ſive Vazquezii amplectare. 4. quomodo ſententia theologorum hic poteſt deſeri, niſi deſerta ſimul ſententia I C torum? nam ut Theo-

Logi

logi nomine juris gentium intelligunt *jus quod gentes ſtabilierunt, & in quo gentes pleraque conveniunt,* ita & I C ti, teſte ipſo viro docto. At theologi, inquit, hoc *tantum* intelligunt, I C ti etiam aliquid amplius. eſto. rejicit ergo Poimenander id in quo utrique conveniunt, & in quo propriè ſita eſt ratio juris gentium, ut vel ipſa phraſis evincit, ac retinet tantum id quod I C ti ſuperaddunt, ac ſic nec theologos nec I C tos ſequitur, ſed novam ſignificationem juris gentium commiciſcitur, quam ne ſi rumpatur quidem, à definitione juris naturalis poteſt diſtinguere. Hæc ita diſputavi, quaſi, quod vult vir doctus, ſolutio hæc eſſet Poimenandri, aut ex eius ſcriptis poſſit erui, verum haud ita eſt, nam vir doctus, cum aliud non poſſet, eam adinvenit, & Poimenandro nihil tale cogitanti obtruſit. ideo ita concludit: *Quod ſi vero jus gentium ſumas pro jure quod gentes ſtabilierunt, & in quo gentes conveniunt, non ferit enthymema Poimenandrum. Neque enim uſpiam (ut opinor) Poimenander dixit, ſe per ius gentium intelligere, ius tale, quod ex conſenſu gentium eis omnibus aut fere omnibus commune eſt. Committitur itaque ignoratio elenchi.* Reſp. prudenter interjectum eſt illud, UT OPINOR. verum opinionem illam, ſi libet, deponat vir doctus, nam Poimenander p. 122. ius gen-

tium explicat per ea *in qua* GENTIUM CONSENSUS TACITUS OMNIUM CONSPIRAVIT. verbis Plinii lib. 7. c. 57. ubi de Ionum literis agit. idque applicans cauſæ capillari citat eundem c 59. *Sequens GENTIUM CONSENSUS in tonſoribus fuit.* ac mox ex c. 60. *Tertius CONSENSUS fuit in horarum obſervatione.* Et concludens p. ſeq. *Ex hac inquit, narratione, hæc tria ſunt manifeſta, 1. uſum literarum, TONSORUM, & horologiorum procedere ex COMMUNI CONSENSU ET IURE GENTIUM,* Hæc vir doctus *ignorare* non potuit, nam theſi IV. Diſp. II. ea indicaveram. ideoque, (quod mihi attribuit,) *elenchum* eum *ignoraſſe* non dicam; licet fortaſſe ad eum, cum ſcriberet, minus attenderit. Reliqua quæ occurrunt hac theſi, hiſce animadverſis ſponte collabuntur.

Pro tertia acceptione vocis NATURÆ attuleram Diſp. 2. theſ. 5. eam, qua natura dicitur ſignificare *Statutum à Deo ordinem, quo mulieri coma denſa & prolixa ſuppeditantur, viro non item.* vel, *natura opus, quo viri ac mulieris capita ita diſcernuntur, ut huius ſit aptiſſimum ad nutriendam comam, illius vero prorſus ineptum.* Ne hanc quidem ſententiam viro docto certam ac indubitatam videri, inde patet, quod eam tantummodo ait *probabilitate*

ſua

ſua non carere. Diſp. 3. theſ. 1. In eius oppugnatione alium mihi agendi modum propoſui quam ii qui ante me eam examinarant. ii enim in eo laborarant, ut oſtenderent talem ordinem, & tale diſcrimen capitis virilis à muliebri nullum eſſe, in quo vir doctus ſe iis oppoſuit. Ego vero totam illam σύῤῥαξιν hic ſupervacaneam eſſe duxi, quia nihil faceret ad mentem Pauli, atque ita ad præſentem quæſtionem nihil attineret. hoc ſic demonſtravi: Natura de qua hic a- “
git Apoſtolus *docet Corinthios* in com- “
muni, idque tam evidenter, ut ipſi hoc “
negare non poſſint. quo ſpectat inter- “
rogatio Apoſtoli, tanquam ad ipſorum “
conſcientiam provocantis; *Annon &c.* “
ut recte obſervatum Borſtio p. 35. At *hic* “
ordo Corinthios aut nihil, aut perobſcu- “
re, & paucos eorum, ſi forte, docet: er- “
go hic ordo non intelligitur per vocem “
naturæ. Minorem probo: Natura in “
hac ſignificatione ſumta, *docere* dicitur, “
prout eſt res quædam ex cujus contem- “
platione cognitionem haurimus (verba “
ſunt Dematii Diſp. 2. theſ. 1.) At hic or- “
do (reſpectu, inquam, Corinthiorum) “
non eſt talis res. ergo. prob. minor: vel “
enim cognitionem hauriunt ex contem- “
platione ejus ordinis, quatenus Deus “
eum inſtituit, & hoc non, neque enim “

„ eis datum erat penetrare in ſecreta Dei:
„ vel ex contemplatione cauſarum ſecundarum, & hoc non, quia nec philoſophi, nec anatomici &c. erant ii ad quos Paulus ſcribebat, ſed homines maxima ex parte indocti & idiotæ. 1. Cor. 1. 26. vel effecto externo: & hoc non, quia comam virilem *tonſura* breviorem fieri in oculos eorum incurrebat, at eam *natura* fore breviorem ſi ſinerent creſcere, videre non poterant, quia id inter ipſos non erat uſitatum. Non ergo hæc ſignificatio NATVRÆ de qua Paulus agit eſſe poteſt. Ad hoc argumentum videamus quid ſigillatim reponat vir doctus 1. Ad id quod dixi Naturam de qua agit Apoſtolus *docere Corinthios* in communi, ait theſ. 11. *Dupliciter natura docet, videlicet, vel in actu ſignato, vel in actu exercito: in actu ſignato, ratione aptitudinis quam habet ad cognitionem animis noſtris ingenerandam: & ſic ſemper docet, etiamſi quis nihil proficiat. Pſal. 19. v. 2. & ſeqq. aliquot. Act. 14. 17. Actu exercito, quando ea ſenſibus & intellectui noſtro bene diſpoſitis objicitur. Iob 12. v. 7. 8. in illo ſenſu poſſe naturam docere, licet in hoc non doceat &c.* Reſp. juxta hanc diſtinctionem cœcus interrogari poſſet: An non lumen ſolare te docet, cujus coloris ſit iſte pannus? an non laterna tibi

præclara

prælata te docet, qua via te incedere oporteat? licet enim cœcus nihil videat propter indiſpoſitionem, tamen & ſol & laterna ad hoc aptitudinem habent quantum eſt in ipſis. At hoc non eſſet convincere cœcum de qualitate coloris aut viæ (prout Paulus per *naturam* Corinthios convincere intendit) ſed eum deridere. Ut taceam, quod nec ſol aptitudinem habet ad illuſtrandum *cœcum*, nec natura iſta aptitudinem habet ad *docendum Corinthios in communi*, quæ duo in argumento conjunxi, nec erant divellenda. evaneſcit ergo commentum de actu ſignato & exercito, quorum neutrum in re propoſita comparet. Nec quicquam juvant loca citata ex Pſal. 19. Act. 14. Iob 12. quaſi illa agerent de actu tantum ſignato ſive aptitudine ad docendum, quod falſum eſt. nam vere & cum effectu creaturæ docent mortales *Dei potentiam & divinitatem*, ita ut eæ *manifeſta* ſint, non tantum *in ſeſe*, ſed *in ipſis*. ut quæ ab ipſis *mente perpenſa pervideantur*, ita ut *Deum norint*. v. Rom. 1. 19. 20. neque ſolum de *bene diſpoſitis*, neſcio quibus, hoc verum eſt, ſed de *ſceleratiſſimis* quoque, qui eo pacto redduntur *inexcuſabiles*. ut ib. Paulus. 2. Quod dixi, *naturam de qua agit Apoſtolus Corinthios in communi docere tam* EVIDENTER, *ut ipſi id negare non poſſint*, quo ſpectet inter-

,, eis datum erat penetrare in ſecreta Dei:
,, vel ex contemplatione cauſarum ſecun-
,, darum, & hoc non, quia nec philoſophi,
,, nec anatomici &c. erant ii ad quos Pau-
,, lus ſcribebat, ſed homines maxima ex
,, parte indocti & idiotæ. 1. Cor. 1. 26. vel
,, effecto externo: & hoc non, quia comam
,, virilem *tonſura* breviorem fieri in ocu-
,, los eorum incurrebat, at eam *natura* fo-
,, re breviorem ſi ſinerent creſcere, videre
,, non poterant, quia id inter ipſos non e-
,, rat uſitatum. Non ergo hæc ſignificatio
,, NATURÆ de qua Paulus agit eſſe poteſt.

Ad hoc argumentum videamus quid ſigillatim reponat vir doctus 1. Ad id quod dixi Naturam de qua agit Apoſtolus *docere Corinthios* in communi, ait theſ. 1x. *Dupliciter natura docet, videlicet, vel in actu ſignato, vel in actu exercito: in actu ſignato, ratione aptitudinis quam habet ad cognitionem animis noſtris ingenerandam: & ſic ſemper docet, etiamſi quis nihil proficiat. Pſal.* 19. *v.* 2. *& ſeqq. aliquot. Act.* 14. 17. *Actu exercito, quando ea ſenſibus & intellectui noſtro bene diſpoſitis objicitur. Iob* 12. *v.* 7. 8. *in illo ſenſu poſſe naturam docere, licet in hoc non doceat &c.* Reſp. juxta hanc diſtinctionem cœcus interrogari poſſet: An non lumen ſolare te docet, cujus coloris ſit iſte pannus? an non laterna tibi

præclara

prælata te docet, qua via te incedere oporteat? licet enim cœcus nihil videat propter indiſpoſitionem, tamen & ſol & laterna ad hoc aptitudinem habent quantum eſt in ipſis. At hoc non eſſet convincere cœcum de qualitate coloris aut viæ (prout Paulus per *naturam* Corinthios convincere intendit) ſed eum deridere. Ut taceam, quod nec ſol aptitudinem habet ad illuſtrandum *cœcum*, nec natura iſta aptitudinem habet ad *docendum Corinthios in communi*, quæ duo in argumento conjunxi, nec erant divellenda. evaneſcit ergo commentum de actu ſignato & exercito, quorum neutrum in re propoſita comparet. Nec quicquam juvant loca citata ex Pſal. 19. Act. 14. Iob 12. quaſi illa agerent de actu tantum ſignato ſive aptitudine ad docendum, quod falſum eſt. nam vere & cum effectu creaturæ docent mortales *Dei potentiam & divinitatem*, ita ut eæ *manifeſta* ſint, non tantum *in ſeſe*, ſed *in ipſis*. ut quæ ab ipſis *mente perpenſa pervideantur*, ita ut *Deum norint*. v. Rom. 1. 19. 20. neque ſolum de *bene diſpoſitis*, neſcio quibus, hoc verum eſt, ſed de *ſceleratiſſimis* quoque, qui eo pacto redduntur *inexcuſabiles*. ut ib. Paulus. 2. Quod dixi, *naturam de qua agit Apoſtolus Corinthios in communi docere tam EVIDENTER ut ipſi id negare non poſſint*, quo ſpectet inter-

rogatio Apoſtoli tanquam ad ipſorum conſcientiam provocantis &c. Diſtinguit inter evidentiam *objectivam*, & *cognitionis*, *& utramque gradus admittere* ait, priorem hic agnoſcit, poſteriorem negat. Reſp. Diſtinctio hæc quæ cum priori fere coïncidit, in re propoſita locum non habet. qui enim ita *evidenter* quempiam docet ut *ipſe* id negare non poſſit, utque ad ejus Conscientiam provocare audeat, in ejus doctrina eſt *evidentia* non modo *obiecti* ſed *cognitionis*. Hoc facit natura de qua Paulus agit. ergo. Non igitur ſufficit hic dicere: *Maior falſa eſt*. habet enim evidentem rationem in voce Conscientiæ, quæ ſane *cognitionis* ſpecies eſt. verum addit: *Nec valet probatio qua eam fulcit. Male enim ſupponit quod eiuſmodi interrogationes quali hic utitur Apoſtolus ſemper dicant evidentiam cognitionis; cum ſæpe tantum evidentiam obiecti ſignificent.* Pſal. 94. 7. 8. 9. 10. Ieſ. 1. 11. 12. & c. 40. 25. & 46. 5. Reſp. 1. Hic meminiſſe velim virum doctum, quoties mihi objecerit, quod hunc vel illum auctorem non nominatim cum ſententias adverſas citarem. nam ipſi, ſi id recte à me exegit, hic nominandus erat Borſtius (à quo illam rationem deſumſi, idque diſerte indicavi) non ego. 2. nego illa loca quæ adducit, tantum evidentiam objecti notare, nam eæ rationes quas Da-

vid

vid contra atheiſmum, & Ieſaias contra idololatriam &c. interrogando adducit, tales ſunt, ut peccatores re ipſa in animis ſuis convincant atque condemnent. qualis etiam fuit interrogatio à Deo Adamo propoſita Geneſ. 3. 11. *An de fructu illius arboris, de quo interdixeram tibi, ne comedas ex eo, comederis? Hoc* (inquit Borſtius) *magis preſſit CONSCIENTIAM lapſi Adami, quam ſi ſimpliciter dixiſſet: comediſti. Ea enim interrogatione efficacius CONVICTVS fuit, & in animo ſuo adactus ſeipſum accuſare.* & mox: *ita & magis urget ipſum cor, quod Paulus hic quærit. An non natura ipſa vos docet? quam ſi directe dixiſſet, docet vos. illa enim interrogatione conſcientia excitatur, eique auris vellitur, ad debitè reſpondendum, atque ita ejuſmodi quæſito homo movetur ad ſe ipſum redarguendum.* hæc Borſtius. quicum ſibi rem eſſe ſciat vir doctus, ſi diſtinctionem ſuam tueri velit. qua exploſa concidunt omnia quæ ad Minorem meam propoſitionem excipit, ut patebit legenti. videamus tamen quomodo ejus probationē labefactare conetur: *Probat tamē* (inquit) *vir doctus minorē hoc pacto: Vel hauriunt cognitionē Corinthij ex contemplatione ejus ordinis quatenus Deus eum inſtituit, vel ex contemplatione cauſarum ſecundarum, vel ex effecto externo. At nihil horum dici poteſt, Reſp. N.*

minor. Quia cognitionem illam habere poterant ex inſpectione cauſarum ſecundarum, lectione librorum philoſophicorum, & ex effectibus externis. Inſtat. Corinthij ad quos apoſtolus ſcribebat, nec philoſophi nec anatomici erant. 1. Cor. 1. 26, *ſed maxima ex parte indocti & idiotæ. Neque videre poterant comam virilem natura ſore breviorem muliebri, ſi ſineretur creſcere. Quia id inter ipſos non erat uſitatum. Reſp.* 1. *Patet hinc auctorem hunc non de aptitudinali, ſed actuali natura docendi vi, & contemplatione defectuoſa agere.* 2. *Sufficit aliquos fuiſſe doctos philoſophos, & in lectione librorum philoſophicorum verſatos, qui ex inſpectione cauſarum ſecundarum & lectione librorum philoſophicorum cognitionem illam haurire & aliis communicare poſſent.* 3. *Saltem videre poterant Corinthij, etiamſi plebeji eſſent, præſertim Apoſtolo ipſos ad naturam revocante, mulieres ordinarie magis denſam & minus deciduam habere comam quam viros. Pueri apud Græcos donec ex ephebis excederent intonſum capillum gerebant. nec non Matris Deûm ſacerdotes, & cinædi* (probat hæc ex Salmaſio) 5. *Dici etiam poteſt, ipſum Apoſtolum apud Corinthios cum eſſet, ipſiſque doctrinam hanc de modo orandi, & uſu capillorum traderet, indicaſſe, quomodo ex ordine illo naturali cognitionem de qua quæſtio eſt, haurirent.*

Exami-

Examinemus hæc, nam ſcatent abſurditatibus. 1. Quomodo redarguit Apoſtolus Corinthios in communi, ex libris philoſophicis, quos non legerant? 2. quis credat eum ſutores à ſutrina &c. vocaſſe ad legendos libros philoſophorum? itane peregrinus eſt ullus mortalium in ſcriptis Pauli, cui hoc perſuaderi poſſit? 3. unde probat inter Corinthios fuiſſe aliquos doctos philoſophos (phyſicos nimirum & anatomicos, de his enim quæſtio eſt) nam ex eo quod Paulus ſubinnuat 1. Cor. 1. 26. aliquos ſaltem *ſapientes ſecundum carnem* eſſe vocatos, ex eo non ſequitur ad phyſicos & anatomicos in ſpecie. 4. ſi tales inter eos fuerint, unde probat ad eos Paulum reliquam plebem ablegaſſe, quo phyſiologiam addiſceret, cum contra ſapientes de quibus agit, contemtus, non commendationis cauſa nominet? *Quæ ſtulta ſunt mundo*, inquiens, *elegit Deus, ut PVDEFACIAT ſapientes*. verſ. 27. & v. 19. 20. *Scriptum eſt enim, Abolebo ſapientiam ſapientum, & intelligentiam intelligentium tollam è medio. Vbi ſapiens? ubi ſcriba? ubi diſquiſitor ſeculi iſtius? nonne infatuavit Deus ſapientiam mundi hujus?* legantur ſequentia, & apparebit, nihil alienius eſſe à Paulo quam Corinthios mundi ſapientibus in diſciplinam tradere velle. 4. Exceptio hæc enervat argumenta noſtra contra pontificios.

illi enim, cum docemus omnibus Chriſtianis libros ſanctos legendos eſſe, ex eo quod totis eccleſiis ea res commendetur, reſpondent, ſufficere paucos aliquos in ſcripturis verſatos, ut reliqui ab iis doctrinam ſcripturæ petant. item cum contendimus laicis quoque calicem in cœna convenire, quia Paulus (in hæc ipſa epiſtola, imo hoc ipſo capite ubi de coma agit) ad eccleſiam in communi ea de re ſcripſit, reſpondent, paucos aliquos ſacerdotalis ordinis ſufficere, qui id pro cæteris præſtent. 5. Argumentum illud: *Paulus revocat Corinthios ad naturam: Corinthii autem videbant capillos muliebres minus deciduos eſſe quam viriles, ergo videbant id ex natura eſſe*, nec figuram nec modum habet. nec ullum aliud, ſaltem ſolidius, ex verbis viri docti exſculpi poteſt. Ad rem ipſam quod attinet, Videbant Corinthii capillos virorum deciduos eſſe, verum per forficem & novaculam, non per naturam. 6. Quod de pueris, cinædis, ſpadonibus affert, nihil ad rem facit. nam Paulus, de VIRIS agit non de PUERIS. teſte ipſo viro docto Quæſt. text. part. 1. Theſ. 1. deinde ſi ab illis ad viros argumentati fuiſſent Corinthii, contrarium quam quod vir doctus vult, intuliſſent, nempe viros æque comatos eſſe natura ac feminas. 6. Ultimum viri docti effugium eſt, *ipſum apoſtolum Corin-*

thiis

thiis indicaſſe quomodo ex ordine illo naturali cognitionem de qua quæſtio eſt haurirent. quod ſi verum eſt, erit hæc traditio non ſcripta, quæ ad nos, quibus eam Paulus non inſuſurravit, nihil pertinet. Quod in fine Theſeos, ſe ab adverſario adactum ait, ut ad philoſophica illa deſcēderet, ſuper vacaneum eſt. neque enim meum eſt carpere aut ægre ferre, ſi viri literati in his talibus diſceptandis ingenii vires experiantur, & eruditionis copias explicent, verum ea ad præſens negocium non ſpectare, invicto argumento, & quod vir doctus nullis machinis potuit convellere, per Dei gratiam demonſtravi.

Succedat quarta vocis naturæ explicatio. ea autem NATVRAM explicat NATVRALEM INCLINATIONEM, .i. animi propenſionem ad nutriendam comam. Hanc vir doctus Diſp. text. 3. theſ. 5. *probabilitate non carere* ſtatuit. non habet ergo eam pro certa & indubitata, ac proinde, ita eam hic theſi 10. defendit, ut tamen ejus recipiendæ neceſſitatem nobis imponere nolit, licet magno molimine eam ab argumentis in contrarium allatis conetur liberare. videamus quomodo: *Rejicit* (inquit) *hanc vir doctus* 1. *quia incliniatio illa quæ in mulieribus eſt ad nutriendam comam, à conſuetudine, & aliarum mulierum exemplo eſſe dici poteſt, quemadmodum*

ad

ad hanc vel illam veſtis formam inclinantur homines, quamdiu eam in uſu eſſe vident, poſtea abjecturi. & reſpondet: *Abſurde, Nam ſimiliter potero dicere, non eſſe inclinationis naturalis, ut homo erectus incedat, ſed ab exemplo, Item, non eſſe ab inclinatione natura, ut homo in congreſſu maritali, conſpectum aliorum hominum refugiat: ſed ab exemplo. Et denique, non eſſe ab inclinatione naturali ut homo maxime refugiat ea peccata qua ſpecialiter peccata contra naturam vocantur, ſed ab exemplo.* Reſp. 1. Quam callide diſſimulat, me argumentari hic exemplo Borſtii, ut diſerte Theſi I X. indicavi. cur igitur, in me, non in illum torquet ſua tela? Nam omnia quæ in me dicit, etiam in illum dici poſſunt. eum videlicet *abſurde* rejicere ſententiam illam quæ naturam pro *conſuetudine* accipit, quia multæ conſuetudines non ſunt à natura ſed ab exemplo. nam eodem modo poſſe dici, non eſſe *conſuetudinis* naturalis, ut homo erectus incedat, & reliqua quæ hic vir doctus addit. quis non videt, idem me adferre contra naturam pro *inclinatione*, quod ille contra naturam pro *conſuetudine* acceptam? & eadem vi ac ſoliditate qua ille (nam veram ejus ratiocinationem eſſe non dubito) argumentari? 2. Nec Borſtius, nec ego ita inconſiderati ſumus, ut vir doctus videri vult. Non

ita

ita argumentamur, *rejiciendas* eſſe has acceptiones, quia quædam vel inclinationes, vel conſuetudines ſint ab exemplo, ſed eas recipiendas non eſſe niſi probentur. probantur autem argumento tali:

Naturalis inclinatio poteſt dici natura,

At in mulieribus ad alendam comam eſt inclinatio naturalis.

Ergo ea poteſt dici natura.

Hujus ſyllogiſmi negatur minor. ad eam probandam tantum oſtenditur in mulieribus ad hoc *inclinatio*, eam vero *naturalem* eſſe non oſtenditur. neque poteſt, niſi hoc inſulſo argumento:

Omnis inclinatio eſt naturalis

In mulieribus eſt talis inclinatio,

Ergo ea eſt naturalis.

Falſa eſt major, & infringitur inſtantia ab iis inclinationibus quæ ſunt ab exemplo. Eadem poſſunt accommodari ratiocinationi Borſtii de *conſuetudine*. Habet vir doctus argumenti tum Borſtiani, tum mei nervos, & thoros, quos ipſe nunquam labefactabit.

Unum hic diligenter conſiderandum eſt, videlicet virum doctum aſſerere quædam peccata *ſpecialiter* peccata contra naturam vocari, intelligit autem ea de quibus Paulus Rom. 1. quod ſi verum eſt (ut certe eſt) non debuit *ſpecialis* illa acceptio ita gene-

generalis reddi, ut applicaretur comæ, barbæ, unguibus. quod fit à Poimenandro. quæ opinio non obſcure hic à viro docto condemnatur. Pergit: *Nec valet exemplum in contrarium allatum. Nam veſtium formæ apud pleraſque gentes in dies mutantur: ac apud pleraſque gentes ſemper obtinuit, & etiamnum obtinet, ut mulieres inclinentur ad nutriendam comam.* Reſp. 1. Valet vel unum exemplum in contrarium ad infringendam propoſitionis alicujus univerſalitatem. id autem hic factum eſt: 2. ut in veſtibus mire variant populi, ita & in coma, fatente Poimenandro, ut ante. 3. probandum eſt viro docto τὸ *pleraſque* & τὸ *ſemper*. 4. ſi hoc ſufficiat ad inclinationem aliquam reddendam *naturalem* (in bonam partem accepta naturæ voce, ut fit à Paulo) ſequetur omnia primi mundi ſcelera fuiſſe ab inclinatione *naturali*, ideoque imitanda. nam tunc non *pleræque* tantum gentes, ſed *omnis* caro corruperat viam ſuam, & perpetuâ impœnitentiâ in iis perſeverabat. Altera mea inſtantia (plu-
„ res autem poſſent afferri) erat, quia Vi-
„ ros quoque *inclinari* ad alendam comam
„ ubicunque id *uſitatum* eſt, teſtabitur
„ Rev. D. Iunius Paſtor Delphenſis, qui
„ in inſula cui Formoſæ nomen eſt, non
„ niſi magno molimine ad muliebrem co-
„ mam ponendam viros adducere potuit.

In-

Inclinationem ergo illam magis *natura*- ‟ *lem* eſſe feminis quam veris NON LI- ‟ QVET. Excipit vir doctus 1. *Non incli*- ‟ *nari ad hoc viros naturaliter; ſed inclinatione qua naturali inclinationi contraria eſt, atque aliunde acceſſit.* Reſp. Ergo aliqua *inclinatio* non eſt naturalis, & cadit proſyllogiſmi quem impugno propoſitio major. hoc volebam, 2. Inquit, *Si ſufficit ad demonſtrandum, quod res aliqua non ſit ab inclinatione naturali, quia reperiuntur in quibus contraria inclinatio eſt: non amplius erit contra inclinationem naturalem peccatum illud de quo Apoſtolus agit Rom.* 1. *& Moſes Gen.* 19. *Quia olim reperta fuere gentes quibus peccatum hoc uſitatiſſimum eſſet, & nunc etiam reperiuntur populi, quibus peccatum hoc admodum familiare eſt, & à quo ne quidem ſeveritate legum revocari multi poſſunt: imo inventus fuit inter Chriſtianos, nimirum Ioannes Caſa Archiepiſcopus Beneventanus, qui illud ſcripto publico (quod hic in Bibliotheca Vrbis aſſervatur) laudaret.* accumulat & alia quædam exempla. Reſp. Argumentum auctoris, & exemplum Caſæ cum reliquis prorſus præter caſam fugit. nam 1. non argumentatus ſum à *contraria* inclinatione, quod facerem ſi mulieres quæ *raduntur* induxiſſem, ſed à *ſimili* vel potius *eadem* inclinatione, in iis de quibus vir doctus

ctus ſatetur eam naturalem non eſſe. 2. neque inde concludo inclinationem mulierum ad hoc non eſſe naturalem, ſed propoſitionem illam proſyllogiſmi, de quo ante, non eſſe generaliter veram, ideoque naturalem eſſe hanc inclinationem feminis magis quam viris Non Liqvere. ut expreſſe, & literis majuſculis in theſi poſui. hæc ad argumentum. Addamne aliquid de Caſa? addam, ſed paucis, quia hæc talia tractando ſordeſcunt non niteſcunt. Is ergo poëmate Ethruſco quod inſcribitur. *Capitolo di Meſſer Giovanni della Caſa ſopra il Forno*, ab illo verſu: *Ben che chi fa queſto meſtier divino*, uſque ad duodecimum ſequentem, laudat ſcelus quod Apoſtolo notatum Rom. 1. 26. αἵτε γὰρ θήλειαι αὐτῶν μετήλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν εἰς τὴν παρὰ φύσιν. quo ſenſu Diod. Siculus lib. 31. apud Photium τῇ γυναικείᾳ mulieris ἐπιπλοκῇ opponit τὴν παρὰ φύσιν ὁμιλίαν proxime ad phraſin Pauli. quam Iudæi honeſte exprimunt per בא עליה vel ידעה שלא כדרכה. v. Rabbi Selomo in Gen, 24. 16. 1. Chron. 2. 3. Quod vero addit Paulus v. 27. ἄρσενες ἐν ἄρσεσι, de quo & Moſes Gen. 19. non laudat quidem Caſa expreſſe, ſed deſcribit ab iſto verſu, *Ternero il forno gia &c.* ſeque eo infectum fuiſſe fatetur illo: *Io per me radevolte &c.* nam ex illo *radevolte* facile colligitur

gitur τὸ *alcune volte*. hæc hac occaſione obſervanda duxi, tum propter virum doctum, qui hæc non diſtinguit, tum propter cavillationem ipſius Caſæ, qui in epigrammate quodam, ſe calumniam à Sleidano pati conqueritur, eo quod de femina non autem de mare in eo poëmate egerit. quod nec omnino verum eſt, nec eum à magna impuritate abſolvere poteſt. nunc ex diverticulo in viam. Addit auctor quîcum ago: 3. *Vir doctus quem laudat R. D. Iunium inutiliter ſeſe fatigaſſe judicat, ponendo operam in re non neceſſaria. Quoniam Diſp. 6. Theſ. 15. ait, ut veſtium ſic nec capillorum Chriſtianis ullam certam formam præſcriptam eſſe: Et tantum in utriſque legem humilitatis, modeſtiæ, prudentiæ ſpiritualis, & ædificationis proximi (quæ in gente nutritioni capillorum aſſueta per intonſos capillos virorum, niſi alius accederet, non violabatur, poſito videlicet, capillorum nullam certam formam Chriſtianis eſſe præſcriptam) eſſe obſervandam. An autem hoc faſſurus ſit Rev. D. Iunius, & agniturus quod Neophytos illos, & quidem renitentes, rebus inutilibus gravaverit, libertatique ipſorum præjudicaverit, me latet.* Reſp. 1. Denuo mihi expoſtulandum eum viro docto, quod hic me nominaverit, eos vero à quibus illam ſententiam petii, & quos in theſibus meis expreſſi tacitus prætereat. id enim

quavis

quavis occaſione in me reprehendendum putat. auctores illi ſunt Polyander, citatus mihi Diſp. 6. theſ. 15. & Borſtius Diſp. 4. theſ. 8. 2. Quod dico, nec veſtium nec capillorum ullam certam formam Chriſtianis præſcriptam eſſe, ex eo non ſequitur, vel viris muliebrem, vel mulieribus virilem, convenire, id quod expreſſe negavi Diſp. 4, theſ. 3. & facile à viro docto huc accommodari poterat. ſed ſalvo hoc diſcrimine ac lege modeſtiæ &c. in utriſque licite variari. Si ſecus ſentit vir doctus, doceat nos quæ ſit illa forma veſtium v. g. quæ Chriſtianis præſcripta eſt. nam eam qua nunc utimur à Chriſto præſcriptam eſſe dicere non audebit. periclitabitur ergo Chriſtianiſmus noſter, niſi hac de re plenius inſtruamur. Verum hoc nos faſce levavit clariſſ. ejus collega, Diſp. 4. de exceſſ. mundi ad 7. præceptum theſ. 1. probl. VI. *An omnibus ac ſingulis, viris ac feminis, una & definita ratio veſtium quod ad materiam & FORMAM præſcribi debeat? Neg. Non quo ad materiam; quia non omnis fert omnia tellus: ut alias rationes præteream. Non quod ad FORMAM; quia forma, quæ huic vocationi & vitæ generi maxime apta & commoda, alteri minus apta & commoda eſt. Nequid dicam de MVTATIONIBVS TEMPORVM & OCCASIONVM, quæ huic homini MVTATIONEM*

NEM VESTIVM decore ſuadent & concedunt, alteri extra illas occaſiones conſtituto non concedunt. 3. Quod negat violari legem humilitatis, modeſtiæ, prudentiæ &c. per nutritionem capillorum ab iis gentibus quæ ei aſſuetæ ſunt, niſi aliud accedat, recte autumat. nam hic aliud accedit. 1. quod capilli virorum (addo & veſtes) muliebres erant. 2. quod iis utebantur in eccleſia, præſente euangelii miniſtro, qui modeſtius cultus erat. quo ſecundum quoſdam ſpectat quod dicitur 1. Corinth. 11. 10, διὰ τοὺς ἀγγέλους. 3. quia membra ejuſdem eccleſiæ Belgicæ nationis alium & decentiorem veſtium, ac capillorum modum obſervabant. 4. quia iis concordabant eccleſiæ vicinæ, in quibus mos ille indecentior jam abrogatus erat. Non ergo neophytos illos, licet nonnihil propter veterem conſuetudinem renitentes, monitis tamen paſtoris ſui obſecundantes, rebus inutilibus gravavit, aut libertati eorum præjudicavit Iunius. Et hæc ſatis ad duas primas diſputationes.

CAPVT IV.

Quinta acceptio naturæ, pro conſuetudine, rejecta. A conſuetudine firmum argu-

 mentum

mentum an & quatenus peti poſſit. Diſtinctiones viri docti, de conſuetudine nuda, arbitraria, naturali, recepta, confirmata, inveterata, promiſcuæ multitudinis &c. diſcuſſæ. Poimenandrum neceſſario in opinionem quæ naturam pro conſuetudine accipit incidere oſtenditur. Acceptionis ſextæ, naturæ pro honeſtate & decentia naturali, inconcinnitas. Corn. à Lapide perperam pro ea citatur. Acceptio ſeptima naturæ tripertita, pro nativitate, eſſentia, qualitatibus repudiata. Acceptio octava, pro rectæ rationis judicio certo ſenſu admiſſa. ejus explicatio ſuppleta. Incommodi genus, ad ea quæ exiſtimationi detrimentum afferunt ritè extenditur.

IN tertia Diſputatione reliquas vocis NATVRÆ explicationes perſequor. quarum prima (quæ mihi in ordine quinta numeratur) eſt eorum qui per naturam *conſuetudinem* intelligunt. hanc (quæ inter alios Calvino tribuitur) cum viro docto rejeci. theſi 1. & 2. ſed argumentum quoddam ejus (nam reliquis non contradico) ad examen revocavi, quod videlicet *à conſuetudine non niſi infirmum argumentum peti* dicat. id autem minus ſolidum eſſe inde probavi, quia *Paulus ipſe ab ea argumentum petit. v.* 16. *quod enim additur*

ditur de promiſcua multitudine, *reſpondebitur, non eſſe in textu*, *ideo nihil ad rem facere*. In hiſce viro docto diſplicet primo, quod ſententiam ſuam ut ait, minus plene propoſuerim; *Diſtinxiſſe enim ſe inter conſuetudinem naturalem & mere arbitrariam*, *quam poſtremam non convenire loco Apoſtoli docuerit*, Reſp. Me hoc omiſiſſe nego. videatur extremum primæ theſeos. niſi quod Borſtium ibi nominavi, non ipſum, apud quem id non inveni, licet utriuſque ſcopo illuſtrando faciat, qui fuit, Calvini ſententiam mitigare, & eum ab hac expoſitione vocis *naturæ* ſegregare. Vidi hoc cum eam diſputationem conſcriberem, ideo ſententiam illam non Calvini *eſſe* ſed Calvino *tribui* dixi. recte an ſecus ibi non diſputavi, nec hic diſputo, ubi ſufficit, hanc explicationem etiam inter alias afferri, & Calvinum pro ea citari quod vir doctus non negat, imo Diſp. text. p. 1. theſ. 5. Salmeroni quoque eam tribuit, ac eum ſcrinia quidem Calvini compilaſſe, minime tamen perinde ac Calvinum explicari poſſe exiſtimat. fidem ergo meam hic liberavi. 2. ad cenſuram meam quam vocat in ipſius argumentum accedit. Ait autem *ſe eo loco eos impugnare qui per naturam nihil niſi conſuetudinem nudam vel arbitrariam intelligunt*, & remittit nos ad Diſp. text. p. 1. Theſ. 5. & 6. circa finem. &

porro theſ. 8. ratione 5. Reſp. Loca illa evolvi, & nihil in illis nec de *nuda* nec de *arbitraria* conſuetudine dictum inveni, ſed de *recepta* & *confirmata*, imo ad theſin ejus tertiam regreſſus, ubi ſtatus quæſtionis formatur, reperi eum iſtis verbis poni: *Alii naturam Apoſtolum vocare volunt conſuetudinem*. ita & initio hujus theſeos, (quæ ei numeratur x i.) *Sequitur quinta acceptio vocis naturæ, quæ jubet ut naturam pro conſuetudine accepiamus*. Nuſquam nec *nuda*, nec *arbitraria* comparet. Nec ea verba vel apud Calvinum vel apud Salmeronem teperiuntur. unde apparet, & recedere auctorem à ſtatu quæſtionis, & citare ea quæ nuſquam extant, & ſine adverſario bellacem eſſe. de *promiſcua multitudine* quam theſ. 8. agglutinat mox agemus.

Pergit & ait, *Siquidem merito ſe mihi opponit, hoc axioma illi approbandum erit: Quicquid conſuetudine recepta & inveterata obtinet, ab eo firmum petitur argumentum*. Reſp, Nimirum hoc eſt ſapere! *Ipſe negat à conſuetudine peti firmum argumentum*. indefinita propoſitio eſt, quam oportet æquipollere univerſali, ſi argumentum legitimum nectere velit, vitioſe enim concluderet ex particulari. Sentit ergo ex *nulla* conſuetudine poſſe duci firmum argumentum. ut me illi opponam, non opus eſt

eſt me dicere, ex *omni* conſuetudine duci firmum argumentum. ſufficit enim ut dicam *ex aliqua*. ut ſciunt logicorum pueri. perquam ergo inane eſt quod hic adverſus me intulit.

Oppoſitionem meam inde demonſtravi, quod Apoſtolus argumentum à conſuetudine petat 1. Cor. 11.16. Hic repetit vir doctus quæ de *nuda* ac *mere arbitraria* conſuetudine exceperat. quæ non eſt operæ pretium convellere. Dicit porro *argumentari Apoſtolum à conſuetudine ſua collegarumque, & eccleſiarum Dei. quod aliud eſt quam argumentari à conſuetudine nuda mereque arbitraria promiſcuæ multitudinis.* Reſp. dicta non repetam. ſed agere Apoſtolum de conſuetudine *promiſcuæ multitudinis*, quod vir doctus hic negat, patet ex textu, & ipſius viri docti verbis. quid enim aliud erant *Eccleſiæ Dei* oppoſite ad *Apoſtolos & ejus collegas*, quam promiſcua fidelium multitudo? ita ſe ipſum refellit vir doctus. Dixeram in theſi, *Quod enim additur de promiſcua multitudine, reſpondebitur, non eſſe in textu.* Hic vir doctus: *At quis dixit*, inquit, *eſſe in textu? Imo ne quidem in textu eſſe potuit, ſi modo Apoſtolum recte argumentatum non diffiteamur: aut verum eſt (ut veriſſimum eſt) quod ego dixi, videlicet Apoſtolum voce naturæ non ſignificaſſe nudam conſuetudinem. Ex hy-*

potheſi illorum contra quos diſputabam, quod dicitur de promiſcua multitudine affe- rebam. Reſp. Sane verba mea obſcuritatem aliquam habent, itaque reſponſum meum, adjutus à viro docto, ita erigo: *Quod enim additur de peromiſcua multitudine, reſpondebitur, id ab adverſariis non dici.* Quid jam lucratus eſt vir doctus? nihil, niſi probet hanc hypotheſin adverſariorum eſſe. quod eum facturum non puto. Nec pugnant tamen hæc cum eo quod in theſi attuleram. ideo enim ſe ea verba non addidiſſe voci *conſuetudinis* dicent, quia Paulus ea non addidit voci *naturæ.* atque ita ea nec in *verbis adverſariorum* nec in *textu* exprimuntur. Porro, quod veriſſimum eſſe ait quod ipſe dixit, *videlicet Apoſtolum voce naturæ non ſignificaſſe nudam conſuetudinem*, agnoſco & ego veram eſſe illam propoſitionem, ſed nego eam recte à viro docto, hoc quod jam excuſſimus argumento demonſtratam eſſe.

Quod in fine theſeos ſuæ me cum hæc ſcriberem aut ἀοργασίᾳ laboraſſe, aut aliquo affectu non probando, (quod tamen de me ſuſpicari nolit) concludat, ſane de affectu bene facit quod ſuſpicioni ſuæ non indulgeat, nam affectus ſequioris omnes cauſas procul habeo. quod ad ἀοργασίαν attinet (quæ mihi cum multis communis

eſt)

eſt) equidem fateor me non ita perſpicacem eſſe, ut videre poſſim quod nuſquam eſt. atque (ut alia mira præteream in diſtinctione ejus) fateor me non videre quomodo quod commentus eſt de conſuetudine *naturali* & *arbitraria*, cui ultimæ agglutinavit eam quæ eſt *promiſcua multitudinis* applicari poſſit loco à me adducto ex 1. Corinth. 11. 16. Niſi dicat, bonam conſuetudinem in Paulo & collegis ejus fuiſſe *à NATURA*, in eccleſiis autem Chriſti ſive promiſcua fidelium multitudine *à mero ARBITRIO.* cui acroamati jure quiſpiam ſubſcriberet: HIC DEUS NIHIL FECIT.

Verum age, videamus an non ipſe vir doctus hoc ipſo loco aliquid eorum committat quæ in me eum, licet injuriâ, caſtigantem audivimus. Ex ſententia ejus argumentum ſumſeram adverſus Poimenandrum, quo eum in illa opinione neceſſario hærere quam vir doctus hic refellit, demonſtrabam. Ad verbum autem ita habet: *Quomodo ſe hinc evolvat Poimenander rationem inire non poſſum. Is enim firmam conſuetudinem & communem conſenſum jus gentium eſſe ait. p. 155. unde & uſum horologiorum eo refert, ut ante vidimus. tale ergo è poſitis ab illo argumentum ſtruimus: Ius gentium eſt natura illa de qua Paulus agit: Conſuetudo eſt jus gentium:*

 ergo

ergo conſuetudo eſt natura illa de qua Paulus agit. utraque præmiſſa eſt Poimenandri. unde quopacto concluſionē negare poſſit, ipſe viderit. Quid ad hæc vir doctus? tacet. qua de cauſa, ipſe novit. ἀοργησίαν ſubeſſe non puto, nam non videre tam notabilem locum, hoc eſſet cucurbitas lippire. ſupereſt, ut cum rem manifeſtam negare non poſſet, in amici gratiam eam diſſimulare, quam mecum palam improbare maluerit. ſitne *probandus* hic *affectus*, non diſputo. ſatis mihi eſt triumphantem hic, ut in omnibus, veritatem gratulabundo animo venerari.

Theſi tertia, ſextam vocis Naturæ ſignificationem adduxi, ea videlicet ſignificari *honeſtatem & decentiam naturalem.* hæc à viro docto tribuitur Cornelio à Lapide & Alexandro Halenſi Diſp. 1. theſ. 5. qui Diſp. 3. th. 7. *ſe de ea ſub finem primæ Diſp. egiſſe ait.* quale tamen nihil ibi reperiſſe potui. Hæc vir doctus *per errorem vel ſuum, vel typographi* excuſat. *omiſſam enim* in citatione Diſp. 1. vocem *theſeos* 5. Reſp. excuſationem accipio, ſed addo, mihi theſin illam lectam fuiſſe, cum eam ipſe citarim. arbitratum autem, eam opinionem alibi (ut citatio Diſp. 3. præ ſe ferre videbatur) explicatam, & vel approbatam vel improbatam fuiſſe, quod in illa theſi non eſt factum, & nunc video nuſquam fa-
ctum

ctum eſſe. itaque vir doctus dum eam hic defendit, facit quod ſibi ſolenne eſt, ut videlicet alienas opiniones animi cauſa propugnandas ſuſcipiat. Videamus tamen quomodo hic ſe gerat.

Ratiocinatus eram theſi 4. hunc in modum: *Honeſtas illa naturalis docet Corinthios, vel prout honeſtas, vel prout naturalis eſt. Non primum, quia idem per idem doceretur, id eſt, per honeſtatem doceretur quid honeſtum ſit. non alterum, quia idem per idem explicaretur, utpote natura per naturale, quæ eodem recidunt, aut certe æque obſcura ſunt.* Hic vir doctus, utramque propoſitionem noſtram ſibi refellendam ſuſcipit. Majorem incuſat inſufficientis enumerationis. *non enim ſequi, ſi honeſtas naturalis doceat, eam docere aut ſimpliciter ut honeſtas, aut ut naturale quid eſt, ſed ut honeſtas naturalis eſt. quemadmodum non ſequitur: ſi Petrus eſt homo, aut homo eſt qua animal, aut qua rationale quid, ſed qua eſt animal rationale. neque enim genus ſolum, nec differentiam generi additam rem conſtituere in certa entis ſpecie.* Reſp. Quaſi quæſtio ſit, quid honeſtatem naturalem conſtituat in certa entis ſpecie! minime hoc agitur, ſed per quid honeſtas naturalis agat, id eſt DOCEAT. omnibus autem qui philoſophiam vel à limine ſalutarunt, notum eſt, actio-

 num

num eſſe principium QVOD & ptincipium QVO. 2. quid movit virum doctum ut terminos mutaret? nempe *naturalis* in *naturale quid*? & *rationalis* in *rationale quid*? quis enim unquam dixit *rationale quid* eſſe differentiam hominis? quo dato angelus eſſet differentia hominis, & homo eſſet differentia angeli. uterque enim eſt *rationale quid*. 3. Adegit me hæc licentia, ut inquirerem in expoſitionem Cornelii à Lapide, & deprehendi eum prorſus diverſum dicere ab eo quod ei vir doctus affingit. neque enim nominat *Honeſtatem* NATVRALEM ſed *honeſtatem* NATVRÆ. in quibus non eſt genus & differentia, ſed ſubjectum & adjunctum. *Honeſtatem* autem explicat per *decentiam*, & utramque opponit *præcepto*. verba ejus ſunt: *Paulus ergo non PRÆCEPTVM hic, ſed honeſtatem & decentiam naturæ inſinuat*. convenienter cum iis quæ paulo ante dixerat: *Vt mulier comam alat, non autem vir* NON EST *abſolute* PRÆCEPTVM NATVRÆ, *aut* DIVINVM, *aut* ECCLESIASTICVM. A majori mea pergit ad minorem, cujus utrumqne membrum oppugnat. Ad primum dicit: *Honeſtas in communi conſiderata ſe habet ut regula ad quam exigenda eſt qualibet actionum noſtrarum. Vt ergo per regulam devenitur in cognitionem regulati, ſic per cognitionem honeſtatis in communi conſi-*

derata

derata pervenitur in cognitionem hujus actionis in particulari, videlicet num honeſta ſit necne. Reſp. 1. *Natura* igitur ſecundum hanc explicationem erit *honeſtas in communi conſiderata.* At hoc eſt contra hypotheſin. ſtatuitur enim *natura* eſſe *honeſtas naturalis*, .i. ad certam ſpeciem reſtricta. 2. Honeſtas in communi conſiderata, nihil aliud eſt quam *decentia*, ut modo vidimus, ea autem æſtimatur ex *more, qui eſt regula decori.* ut ex Dialogiſta videbimus Diſp.5. theſ. 2. quod non damnat vir doctus, ut ipſe profitetur theſ. 20. vide jam quid ſequatur: nempe ſenſum Apoſtoli eſſe, è *communi more* petendum quid in quaque actione *honeſtum* aut decorum ſit. applica hoc ad cauſam capillarem, & recogita quam belle Poimenandrum defenderis. Addit: *Immo vero, ex cognitione honeſtatis quæ eſt in hac vel illa actione particulari, ſæpe etiam perveniri poteſt ad cognitionem honeſtatis quæ eſt in alia quapiam actione particulari. Alioqui enim perierit argumentatio quæ datur à comparatione parium.* Reſp. 1. Paritas illa fundamentum habet in aliquo utrique actioni communi. hoc eſt (quantum ad rem de qua agimus) in communi honeſtate fundatur honeſtas particularis. ſi ergo illa deſumenda ex recepto *more* certe & hæc. & cauſa iterum cadit Poimenander. Tandem

auctoritate Fr. Iunii quod dixit probat, qui Analyſi Deut. 22. 5. *ab honeſtate in capillis ſervanda, argumentatur ad honeſtatem eandem in ſervando diſcrimine veſtis virilis & muliebris.* quod totum concedo. ſed honeſtatem (quam ex *more* petendam fatetur vir doctus) inferre *jus naturale & perpetuum*, (quod ille ſibi ſumit) id vero eſt quod pernego. reliqua quæ ad rem præſentem non pertinere vir doctus agnoſcit, ipſum ſequuti præterimus, licet in eis occurrunt quæ limam deſiderent. & hæc ad primum membrum meæ minoris. ad ſecundum ait: *Non ita inepti ſunt quos hic impugnat auctor hic, ut naturam de qua loquitur Apoſtolus per naturale tantum explicent. Sed explicant per honeſtatem quæ in natura fundamentum habet, & à recta ratione præſcribitur, nec pendet à circumſtantijs locorum & temporum.* Reſp. 1. Profecto non ita inepti ſunt illi auctores (quanquam multatum ineptiarum architecti, utpote inſani papiſtæ) ut tu illos facis. Nuſquam enim eos dixiſſe arbitror (de Corn. à Lapide certus ſum, alterum non contigit videre, at tu eum idem cum illo ſentire aſſeris) *Naturam* apud Paulum eſſe *Honoſtatem naturalem*, ſed Paulum non præceptum hic dediſſe, ſed *honeſtatem & decentiam* inſinuaſſe. illam autem Naturæ eſſe ajunt, quæ quid ſit

inexpli-

inexplicatum relinquunt. 2. ſi *naturale* hic eſt, quod *à recta ratione* præſcribitur, coincidit hæc ſignificatio cum octava ſequenti, de qua agetur ad Theſin VII. cur igitur ſugillavit Dialogiſtam, quod eam, tanquam diverſam à ſua prætererit? 3. quod honeſtas hæc non pendeat à circumſtantijs locorum & temporum, id pugnat cum eo, quod eam æſtimari voluit *ex more.* i. recepta conſuetudine. quæ certe ab ejuſmodi circumſtantijs pendet, & ſecundum eas variat.

Theſi V. ſub titulo ſeptimo *tres alias ſignificationes à Borſtio acumulari dixi, per quas docere vult* NATVRAM *hic quoque in ſua propria ſignificatione accipiendam eſſe. ait enim ea in ſ. literis deſignari* 1. *Nativitatem. Rom.* 2. 27. *&* 11. 24. *Gal.* 2. 15. *Eph.* 2. 3. 2. *eſſentiam per quam res eſt id quod eſt. Gal.* 4. 8. 3. *qualitates.* 2. *Pet.* 1. 4. hoc refuto theſi 6. de qua mox, nunc audiamus quid vir doctus ad has citationes afferat. ait ergo, *Quamvis ego Borſtium defendendum non ſuſceperim, quia tamen iniquius quam oportebat tractari videtur, paucis quid ſenſerit, aut ſenſiſſe putem, exponendum judico.* mox repetit ea quæ ante à Borſtio allata erant, 1. *de natura, ut ſignificat conſtitutionem hominis in ſtatu integritatis.* 2 *in ſtatu corruptionis: harum ſignificationum priorem præferri à Borſtio.*

cum autem illa in duas ſcindatur ſententias, ut videlicet per naturam vel ſenſus communis intelligatur, vel vis & ordo naturalis, eum vel alterutram vel utramque intellexiſſe. loca à me adducta eo tantum facere, ut oſtendant naturam alia omnia ſignificare quam conſuetudinem. Denique Borſtium concludere, vocem naturæ eſſe proprie accipiendam. hæc ſumma eſt. Reſp. 1. Quod ait ſe Borſtium defendendum non ſuſcepiſſe, ſciat me illius defenſionem ab ipſo non flagitaſſe, & certe præſtitiſſet eum proprias ſententias tutatum eſſe, relictis alienis. qnanquam 2. eas ſuas fecerit, dum iis ſuam approbationem præfixit, atque ita ad eas defendendas ſe obligarit. 3. quod ait Borſtium iniquius quam oportebat tractari VIDERI, ſeque expoſiturum quid Borſtius ſenſerit, aut eum ipſe ſenſiſſe PUTET & tandem nihil certi de ejus ſententia concludit, oſtendit, hæſitabundo animo hæc à ſeſe dici. & conſultum fuiſſet, niſallor, quid ille ſenſiſſet prius ab eo expiſcatum fuiſſe virum doctum, quam hariolando de ejus ſententia diſceptaret. 4. Quæcunque ex Borſtio citat, ei cum aliis communia, nihil mihi inçommodant, cujus ſcopus fuit, præter illa, tres ALIAS ſignificationes vocis *naturæ* ab ipſo allatas expendere. quas apud eum extare, licet diſſimulet, non tamen negare audet vir do-

ctus. nequis autem de eo dubitet, inſpiciat Conc. Borſt. p. 28. 29. ubi omnes diſertis verbis recenſentur. 5. quod Borſtius id fecerit judicio viri docti, ut ſignificationem CONSVETVDINIS exploderet, aliquid dicit non omnia. nam *ex iis Concludit, vocabulum naturæ hic ſumendum eſſe* IN PROPRIA SIGNIFICATIONE, p. 30. quod quomodo poteſt, niſi intelligit ea quæ adduxit *propriam* naturæ ſignificationem habere? unde enim *proprietas* irrepſit in *concluſionem*, ſi nullo modo fuit in *præmiſſis*?

Theſi VI. ita ratiocinabar: *Vel Borſtius per naturam hoc loco iſta omnia ſignificari vult, vel ex iis aliquid, vel nihil. ſi omnia, non poteſt, quia ſunt diſparatæ res, nativitas, eſſentiæ qualitates. ſi aliquid, quidnam illud ſit ſpecificandum erat. ſi nihil, fruſtra eæ ſignificationes ſunt allatæ.* ad hoc vir doctus ait, *Borſtium oſtendiſſe, ſe per vocem naturæ non intelligere omnia illa quæ ab ipſo recenſentur, ſed id quod jam indicatum eſt.* Reſp. Nimirum vel ſenſum communem ſive (ut vir doctus loquitur) judicium naturale rationis practicæ, vel ordinem naturæ, vel utrumque. hoc ſi verum eſt, vel Borſtius nihil certi ſtatuit, vel vir doctus quid Borſtius ſtatuerit ignorat. Dumque ſolum primum membrum propoſitionis meæ conatur expedire, reliqua duo intacta deſerit. Denique cum *negat Borſtium*

dixiſſe

dixiſſe omnes haſce ſignificationes quas accumulat vocis naturæ eſſe proprias, reſtat dicendum quænam illa ſit ex qua propriam acceptionem in loco Paulino CONCLUDIT.? nullam video, niſi eam quæ naturam dicit *eſſentiam per quam res eſt id quod eſt*. hæc enim eſt ſignificatio maxime propria. at eam hic locum habere non poſſe in fine hujus theſeos oſtendimus. *judicium practicum* eſſe naturam proprie dictam, tum demonſtrabit vir doctus, *quum fines iidem veſper & ortus erunt*. nihil ergo & illud pertinet ac concluſionem Borſtii. ut nec altera viri docti acceptio, quæ naturam explicat per vim & ordinem *naturalem*. *naturale* enim eſt quod ad naturam ſpectat, non ipſa *natura*.

Theſi VII retuli octavam vocis *naturæ* acceptionem, qua eſſe ſtatuitur, *rectæ rationis judicium, ex inſtinctu naturæ fluens, quod vulgo ſenſus communis nomine appellatur*. qui in hanc ſententiam citentur, quique eam defendant, quis impugnet, adjunxi. inter defenſores pono virum doctum. & addo, Borſtium hoc judicium explicare per ſcintillas & reliquias quæ in homine à primo ejus ſtatu adhuc ſuperſunt, quales ſunt (præter alia) notitia honeſti ac turpis. quopacto vox naturæ ſumatur Rom.2.14. Iac.3.7. Theſ.8. in memoriam revoco, *Naturam aliquid dici docere, vel*

prout

prout eſt res quædam ex cujus contemplatione cognitionem haurimus, vel prout eſt actus ſive operatio quædam noſtra, cognitionem producens. idque ex diſtinctione viri docti, qui poſteriorem modum naturæ attribuit, prout ſignificat judicium naturale rationis rectæ. addo, me hanc acceptionem non improbare ut falſam; ſed ſupplere ejus explicationem, ut minus perfectam. Repetit hæc vir doctus theſi ſua XIV. ſed mutile & confuſe. cum non diſtinguat ipſam hanc vocis acceptionem, explicationem ejus à Borſtio allatam, & propriam ſuam diſtinctionem. ita enim mea verba citat, acſi dicam: *Hanc acceptionem non ut falſam improbandam, ſed ut imperfectam ſupplendam:* & mox: *Nego diſtinctionem à me datam eſſe imperfectam, aut ſuppletione indigere.* At ego neutrum dixi, nam *acceptionem* probavi, *diſtinctionem* etiam laudavi. ſed *explicationem* Borſtii *minus perfectam* eſſe dixi. quicquid ergo hic affert, ut oſtendat in diſtinctione ſua nihil mutilum deprehendi, otioſum eſt. bonam illam eſſe dixi, nec dictum muto. Videamus jam cur ſupplendam explicationem Borſtii exiſtimarim. *Etenim*, inquam, *judicium rationis rectæ, quale fuit ante lapſum, & cujus adhuc igniculi in nobis ſuper ſunt, non modo terminantur ad* honeſtum *ac* turpe *tale quale intelligit Borſtius, .i. ad res à Deo vel* præcep-

præceptas, *vel* prohibitas, *ſed & ad res phyſicas, artificiales, aut etiam ad prudentiam oeconomicam ac civilem ſpectantes. Primi ſpecimen eſt Gen. 2. 19. ubi apparet Adamum ſingulorum animantium naturas exacte notas habuiſſe, atque ita nomina eis conſentanea & accommodata impoſuiſſe, ut divinitus illa ὀνομαθεσία probaretur. ſecundi exemplum eſt loco quem Borſtius citat ex Iac.3.7. ubi Apoſtolus ait, omnem* naturam *& ferarum, & volucrum ſerpentumque, & marinorum domari & domitam eſſe à* naturâ, .i. ratione *humanâ. quod certe non pertinet ad judicium de re honeſta aut turpi, ſed ad ſcientiam & artem circa rem naturalem, corpoream, & ad corporalem uſum hominis ſpectantem, qualis eſt animalium cicuratio. de prudentia oeconomica & civili res non minus clara eſt. ea enim non modo de* peccato *&* recte facto *præcepta tradit, ſed & ea quæ vel* commodum *vel* incommodum *exiſtimationi reive familiari aut publicæ afferre poſſint, amplectenda aut cavenda ſuggerit*. Hæc omnia vir doctus ſicco pede tranſit. nam ſolidiora ſunt quam ut iis dentem infigere poſſit. Addo: *His ita diſtinctis, non ſequitur: Recta ratio (ſumamus ita naturam) dictat Corinthiis, non eſſe viro alendam comam, ergo vetat id ſub ratione* peccati *vel* illiciti, *cum id poſſit diſſuadere ſub ratione* incommodi, *quod quomodo*

modo hic locum habere poſſit, videbitur in ſeqq. peccat ergo argumentum à non diſtributo ad diſtributum, ſive à genere ad ſpeciem affirmative. Ad hæc vir doctus 1. ait, *Hoc non eſt meum argumentum, ſed auctoris verba.* Reſp. Nec ut tuum, ſed ut Borſtii argumentum propoſui. cujus nomen hic bis iterum expreſſum vidiſſes, ſi oculis voluiſſes uti. Latet autem in ejus explicatione, in qua, à ſcintillis & reliquiis quæ in homine à primo ejus ſtatu ſuperſunt in genere ſumtis, manifeſto paralogiſmo delabitur ad certam earum ſpeciem, .i. quæ pertinent ad *naturæ legem*. ut patet ex citato ab eo loco Pauli Rom. 2. 14. Videns autem vir doctus, vel argumentum hoc ſibi defendendum, vel acceptionem hanc vocis naturæ ſibi prorſus inutilem fore, id pro ſuo amplectitur, & probare conatur ex *ſcopo Apoſtoli, qui erat, docere viro illicitum velato, mulieri aperto capite orare.* præſupponit nimirum hæc eſſe *legis divinæ & immutabilis*, quæ tantum eſſe conſtitutionis eccleſiaſticæ, loco ac tempore mobilis ſuo loco oſtendemus. Porro in eo quod non *peccati* ſed incommodi hic rationem haberi poſſe innuam, *ineptum* me eſſe dicit, *quia Apoſtolus loquatur non de eo quod quoquo modo detrimentoſum, ſed honeſtum aut turpe eſt.* Reſp. At ineptus ego plumbeum acumen illius argumenti jam

jam prævideram, ideo ad detrimentoſa ea retuleram quæ incommodum EXISTIMATIONI afferre poſſent. & eo pertinet τὸ ἄτιμον Apoſtoli. illud *quoquo modo*, quod bis infarcit vir doctus, non eſt meum, ſibi habeat quod ſuum eſt. non amo nimium liberales. Addit, *licitum non eſſe ſibi ipſi detrimentum inferre, niſi ex fine licito.* Reſp. nec illicitum hoc eſt niſi ex fine illicito, aliave circumſtantia vitioſa, per ſe ergo id eſt indifferens, cum bonitas ejus aut malitia è circumſtantiis pendeat. quo uno conſiderato, cadunt quæcunque contra affert. Quod negat à ſe procedi à non diſtributo ad diſtributum, id poſtquam Borſtii argumentum ſuum fecit, perperam negat, ut modo viſum eſt.

CAPUT V.

Acceptio nona naturæ, pro ſexu, ex auctore Dialogi & Borſtio eruta, à me illuſtrata, & teſtimoniis bonorum auctorum munita. Non obtruditur ut neceſſaria, ſed reliquis in ſuo genere præfertur. Nec falſa, quia rarior. nec quia apud LXX non occurrat. In Novo Teſt. perſpicue reperitur. ut & apud Ioſephum, Philonem, Diodorum. Quomodo ſexus doceant Corinthios? Apud

eos

Digitized by Google

eos caput integumento liberum fuit ſymbolum dominii. Mos ſæpius tondendi non fuit apud omnes græcos, ut nec pileolum geſtandi. ſed apud elegantes & delicioſos. Sacerdotes aliive in quibus ſacris, quomodo, & quare caput velarint. Pueri & cinædi ab hac quæſtione removendi. ſæpius tondentes pro mollibus habiti. emphaſis in pronomine ὑμᾶς defenſa. Abſurda quibus mea ſententia oneratur, in ſuum auctorem rejecta. Naturam pro ſexu uſurpari fatetur vir doctus. ut & probabile eſſe eam ita hic accipi. de ejus acceptionis neceſſitate iterum. Dictum Pauli de integumento capitis &c. non continet legem univerſalem, ſed ritum illi tempori, loco ac genti accommodatum. Neque eſt hoc commentum meum, ſed communis doctrina noſtrorum Theologorum.

THeſi mea nona, nonam acceptionem vocabuli naturæ reliquis adjungo: qua videlicet ea *natura* hic deſignari dicitur, *qua diſcrevit ſexus*. ita enim auctor dialogi. quod exprimit Borſtius per *eam naturam quæ nos docet virum & feminam à ſe mutuo diſtinctos eſſe* v. locum. addidi eam explicationem diſplicere viro docto, eo quod auctor dialogi non indicet

dicet quid per illam naturam intelligat. Diſp.3. theſ.8. Hæc difficultas ut tollatur, id eſt, *ut ab hac ſententia nubecula obſcuritatis, ſi fieri poteſt, abſtergatur, eam ita illuſtrari poſſe judicavi, ut præter ſignificationes* φύσεως *ſupra excuſſas, reliqua ſit hæc, qua per naturam intelligitur ſexus. is autem marem à femina dividit, & diſcriminis inter utrumque rationem habendam eſſe docet.* probo hanc acceptionem ex variis auctoribus. & poſtea Theſ. xi. eam pertinere ad rem de qua agitur oſtendo. hic vir doctus: *Primo,* inquit, *non eſt idem natura quæ ſexus diſcrevit cum ſexu, niſi velimus cauſam & effectum idem eſſe. Male igitur auctor hic ſententiam dialogiſtæ (quam ob cauſam facilius ſuſpicari quam affirmare poſſum) interpolare, & cum ea quam ipſe adoptat confundere intitur.* Reſp.1. nihil me hic confundere voluiſſe, ſed verba Dialogiſtæ & Borſtii (de quorum obſcuritate querebatur vir doctus) ab ea liberare conatum res ipſa evincit, Addidi tamen, *Si fieri poſſet*, neque enim meum eſſe videbam ſententiam aliis obtrudere quam fortaſſe non haberent. quod ſi ita eſt, facile patior, ut quod ſuum eſt ſibi habeant, & ſententiam quam poſui tanquam meam, mihi reluiquant. ſed aliam ſuam mentem eſſe, neuter adhuc ſignificavit, neque vir doctus aliam nobis notam fecit, qui tamen ſenſum ſaltem

Digitized by Google

ſaltem Borſtii cognitum habere debet, cujus opus approbavit. cur ergo illum nobis invidet? cur nos errare patitur, quos in viam poteſt reducere? ſcio cur hoc non tentet: quia videt nos verum ſenſum attigiſſe, licet id fateri nolit. Et hæc eſt cauſa cur malit hic ſolum Dialogiſtam nominare, Borſtium prætereat. nec opus hic *ſuſpicionibus*, (quod in me facit) in dulgere. res enim clara eſt. Conatur autem Dialogiſtæ ac Borſtii ſententiam (quam ipſe fatetur ſe non intelligere) à mea ſegregare, quia *non eſt idem natura qua ſexus diſcrevit cum ſexu, niſi velimus cauſam & effectum idem eſſe*. Belle! quaſi ſexus *diſcernere*, ſit *ſexum efficere*. porro per ſexum *virum & mulierem à ſe invicem diſcerni*, non puto negabit vir doctus. at hoc *naturæ* attribuit Borſtius. unde eum *naturam* pro *ſexu* accepiſſe exiſtimavi, & adhuc exiſtimo. ſi ſecus eſt, indicet hoc viro docto, ut is ſaltem nunc intelligat quæ manus ſuæ ſubſcriptiône antequam intelligeret ſancivit.

Iam, ſive hæc ſit ſententia auctorum illorum, quos, quia per eos hac in parte profeciſſe me arbitrabar, ingenue nominavi, ſive mea, quia eam, ut ait vir doctus, adoptavi, certum quoque eſt eam ab injuriis quibus fas eſt modis defendere.

Dicit

Dicit ergo vir doctus: *Eſto, ſumatur aliquando φύσις pro Sexu; auctori tamen huic probandum ſupereſt (juxta id quod ait Diſput.* 1. *theſ.* 7.) *hic ita ſumi, præſertim cum hæc ſignificatio rarior ſit, nec unquam aut apud LXX. aut apud N. T, ſcriptores occurrat.* Reſp. Quod Diſp. 1. theſ. 7. me dixiſſe ait, tale eſt: Poimenander ex voce naturæ quæ apud Paulum occurrit, concludit naturæ legem, quia alicubi hoc ſignificet; negavi id ſequi, quia plures ſunt acceptiones ejus vocis. quas ex ipſis ejus συναγωνισαῖς attuli. Procedere ergo argumentum ex particulari. Hic omnibus illis ſignificationibus unam etiam ſuperaddo, quam ipſe vir doctus in fine theſeos ſuæ probabilem eſſe fatetur. hoc auget vim meæ ἐνστάσεως adverſus Poimenandrum. Vult vir doctus me demonſtrare eam eſſe ſequendam, prout poſtulabam à Poimenandro. verum iniquum eſt hoc poſtulatum, cum cauſa diſpar ſit. Poimenander è voce naturæ colligebat naturæ legem, ego eam vocem aliter poſſe ſumi aio, ideoque Poimenandri conſequentiam nullam eſſe. hoc unum eſt. Deinde acceptionem hanc lectotibus non obtrudo ut neceſſariam, ſed cur eam reliquis præferam, rationes adduco theſ. XI. ubi eæ examinabuntur.

Expendamus jam rationes, quas vir doctus in contrarium adducit: prior eſt, *quod*

hæc

hæc ſignificatio rarior ſit. altera, *quod nunquam aut apud LXX aut apud N. T. ſcriptores occurrat.* Reſp. prior ratio prorſus eſt ἀσυλλόγιστος. rarum eſt, ergo ab Apoſtolo non uſurpatum. ſunt enim in utroque Teſtamento, non ſolum rara quædam, ſed & ἅπαξ λεγόμενα. verum hoc omiſſo, quæro an ſignificationes à viro docto, & iis qui cum ipſo faciunt, inductæ, omnes tritæ ac vulgares ſint? non puto dicturum. neque hoc ergo hic eum æquum eſt exigere. Altera ratio etiam frigidior eſt, nam Hebræi vocabulum quo *ſexum* in communi exprimant non habent, unde nec Septuaginta aliquid ei in græco reſpondens verſioni ſuæ infercire debuerunt. licet id vulgata latina, valde licenter, nec paucis in locis fecerit. Dicam aliquid amplius: Si inde ſequitur, φύσιν non ſignificare ſexum, quia ea ſignificatio non occurrat apud Lxx. ſequetur φύσιν nihil ſignificare, quia ea vox nuſquam in toto verſionis illius opere comparet. niſi hic indiligenter fuit Kircherus qui in Concordantiis græco-hebraïcis nuſquam illam recenſet. De Novo Teſtamento quod addit, non aſſentior. Semper enim arbitratus ſum vocem φύσεως Rom. 1. 26. ſexum deſignare. ratio hæc eſt, ſi enim legem, aut rectæ rationis dictamen, aut ſimile quid denotaret, verba illa: αἵ τε γὰρ θήλειαι αὐτῶν μετήλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν,

σιν, εἰς τὴν παρὰ φύσιν, nihil aliud ſibi vellent, quam eas coitu legitimo non contentas, in eos qui legi adverſantur, puta in ſcortationes & adulteria ſe effudiſſe. at longe aliud Paulum ſibi velle patet è ſeqq. aliud igitur φύσις & τὸ φυσικὸν ibi ſignificat, item τὸ παρὰ φύσιν, nempe ſexum, & quod ei vel convenit, vel ab ea alienum eſt. Supra verbo attigi quæ hac in parte Paulinis conſentanea habet Diod. Siculus lib. 31. apud Photium, eum locum nunc integrum aſſcribam. loquitur autem de puella (ut videbatur) quæ poſtea ſexum mutarit. διετῆ μὲν οὖν χρόνον συνεβίωσε τῷ ἀνδρὶ, τὴν μὲν γυναικείαν ἐπιπλοκὴν οὐκ ἐπιδεχομένη, τὴν δὲ παρὰ φύσιν ὁμιλίαν ὑπομένειν ἀναγκαζομένη. quis non videt, cum τῇ γυναικείᾳ ἐπιπλοκῇ opponitur ἡ παρὰ φύσιν ὁμιλία, intelligi eam quæ eſt παρὰ φύσιν γυναικείαν, i. alienam à muliebri ſexu? ſic etiam accipienda quæ ſequuntur apud Paulum v. 27. ubi nominat τὴν φυσικὴν χρῆσιν τῆς θηλείας. & ei maſculam Venerem opponit. confer Ioſephum in Apionem lib. 2. μῖξιν μόνην οἶδεν ὁ νόμος τὴν κατὰ φύσιν τὴν πρὸς γυναῖκα, καὶ ταύτην εἰ μέλλοι τέκνων ἕνεκα γίνεσθαι, τὴν δὲ πρὸς ἄῤῥενας ἐστύγηκε. & Philonem de Legibus in ſpec. pag. 535. edit. Turnebi, ὁ δὲ παιδεραστὴς ἔστω τὴν αὐτὴν δίκην ὑπομένων. ἐπειδὴ τὴν παρὰ φύσιν ἡδονὴν διώκει. In his omnibus φύσις procul dubio ſexum notat,

non

non autem legem aut rationem in communi, alioqui cauſa nulla eſſet, cur hiſce peccatis peculiariter, ac non etiam aliis ea appellatio tribueretur. Pergamus in auctore noſtro:

Theſi xi. ut acceptionem quam attuli ad rem de qua agitur pertinere conſtaret, quomodo *ſexus doceat* viro inhoneſtam eſſe comam prolixam, ita ediſſerui: *Sexus virilis & muliebris inter ſe comparati docent, illum quidem ad imperium, hunc ad ſubjectionem natum eſſe, ideoque illi, non autem huic, poteſtatis inſignia convenire. Inter quæ cum apud Corinthios cenſeretur caput integumento liberum, hinc ſequitur, non niſi inhoneſtum ILLIS eſſe poſſe, ſi id capillis muliebrem in morem velatum haberent. Cum vocem ILLIS interpoſui, emphaſin τῦ ὑμᾶς, quod eſt in textu, expreſſi. Omnes ſiquidem viros ſexus docet ipſis convenire poteſtatis inſignia in communi: Corinthios nominatim, hoc inſigne in ſpecie, propter rationem jam dictam.* Ad hæc vir doctus multa multis. 1. Fatetur verum eſſe, *ex ſexu virili & muliebri patere, illum ad imperium, hunc ad ſubjectionem natum eſſe.* hactenus ergo nobis convenit. ſed 2. minime valere dicit, quod ſubnecto. 1. quia dicam, non probem *in converſatione civili caput ab integumento liberum apud Corinthios ſignum fuiſſe imperij, & vela-*

tum ſubjectionis. contrarium autem demonſtrare nititur ex Cl. Salmaſij Epiſt. de Coma p. 660. Reſp. 1. Nego me dixiſſe, quod hic mihi impingit. relegantur verba à me poſita, & nuſquam *τὸ in converſatione civili* apparebit. Sed id addendum fuit meis verbis, ut haberet quod cum aliqua veri ſpecie opponeret. Apage ſiniſtram liberalitatem. 2. Miror quæ nova veneratio virum doctum inceſſerit, quod nudam auctoritatem Cl. Salmaſii in hac cauſa demonſtrationis vicem habere poſtulet. quam viam ſi ego viciſſim inſiſtam, ſeptem obſervationibus quas ex ejus aſſertione colligit, non ſeptem alias ἀλλ' ἕως ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ illi objiciam, ac totam ejus cauſam uno impetu evertam. 3. videamus quid meis dictis Salmaſiana incommodent. Dixi, *apud Corinthios inter poteſtatis inſignia fuiſſe caput integumento liberum*. Salmaſius dicit: *Græcos in civili vita, & converſatione communi pileo caput ſemper texiſſe.* hæccine mihi adverſantur? non poſſunt, niſi hoc argumento: quod græci in converſatione communi non fecerunt, id ipſis non fuit poteſtatis inſigne. At id ſi verum eſt, nec corona aut ſceptrum regibus erit poteſtatis inſigne, quia in communi converſatione iis non utuntur. videtur hic auctor, præ contradicendi ardore, prorſus oblitus eſſe eorum quæ ipſe docuit

cuit Quæſt. Text. 1. theſi 6. ubi ait: Signum dignitatis & auctoritatis virilis *per ſe* eſſe *carentiam velaminis*, *per accidens* autem ejus *coopertionem*, quæ inventa ſit ad injurias aëris vitandas, pluvias, ventos, frigora, quæ capiti nudo magis incommodant, quam aperto. videatur locus, & huc applicetur, mirabitur lector, virum doctum hic quaſi frontibus adverſis ea opponere, quæ illic pulcre convenire exiſtimavit. Hæc ad inconſequentem viri docti conſequentiam. Interim ignoſcet ſpero tarditati meæ Cl. Salmaſius, ſi hæc duo quæ in ejus verbis occurrunt, nempe *Semper* & *præcipue*, quomodo cohæreant non ſatis capio. videtur enim poſteriori voce innui, tectionem capitis non fuiſſe generalem, ſed eorum tantum qui ea maxime indigebant, quales erant qui ſæpius tondebantur. vèrum progrediamur. Ex verbis Salmaſii hæc ſe habere ait vir doctus: 1. *In omni Græcia morem ſæpius tondendi apud viros obtinuiſſe*. 2. *Viros qui ſæpius tonderi ſoliti eſſent caput pileo ſemper texiſſe*. 3. *ne quidem cum ſacra facerent pileos poſuiſſe*. 4. *ſacerdotes gentilium comatos fuiſſe & tiaratos*. 5. *ſacerdotes gentilium etiam in capite habuiſſe tiaras cum ſacra facerent*. 6. *pueros qui comati erant & cinædos caput non texiſſe*. *Atque adeo* 7. *apud Corinthios caput integumento liberum non*

 fuiſſe

fuiſſe ſignum imperii, & tectum ſubjectionis. Reſp. Septimum illud, quod unicum viro docto ſufficeret, non ex Salmaſio habet, ſed de ſuo theſauro illi largitur, ita non tantum in me, ſed & in illum, qui minus indiget, liberalis eſt. Dicet ſe hoc ex Salmaſianis concludere. Non debuit ergo Salmaſianis, quod facit, annumerare. Sed videamus concluſionis hujus neceſſitatem, repetitis omnibus quæ ex Salmaſio ſe habere gloriatur. primum eſt: *In omni Græcia morem ſæpius tondendi apud viros obtinuiſſe*. . Reſp. At non apud *omnes viros*, nam Salmaſius diſtinguit eos qui ſæpius tondebant, ab iis qui non ita ſæpe. quinam ergo ii erant qui ſæpius tondebant? homines *elegantes & delicioſi*. eorum enim has notas ponit Theophraſtus, πλειστάκις ἀποκείρεσθαι, καὶ τοὺς ὀδόντας λευκοὺς ἔχειν, καὶ τὰ ἱμάτια δὲ χρηστὰ μεταβάλλεσθαι, καὶ χρίσμασιν ἀλείφεσθαι. Ut ipſe Salm. te docere potuit Ep. de Coma p. 332. at hi minimam virorum partem conſtituebant. nam & philoſophi hoc negligebant διὰ καρτερίαν & promiſcua multitudo διὰ φειδωλίαν. procedit ergo hic argumentum viri docti ex particulari, atque ita nihil concludit. Secundum quod vir doctus ex Salmaſio habet, eſt: *Viros qui ſæpius tonderi ſoliti eſſent, caput pileo ſemper texiſſe.* Reſp. At eos omnium pauciſſimos fuiſſe jam indicatum

catùm eſt, niſi etiam commune omnibus viris in Græcia fuiſſe dicas, *dentes dealbare, veſtes adhuc bonas novis mutare, unguentis delibutos incedere*. quæ & divitum & effœminatorum hominum ſunt. eſt ergo hic idem paralogiſmus. Tertium, quartum, & quintum eſt, *eos capite tecto ſacra feciſſe, & ſacris interfuiſſe*. huc enim omnia redeunt. Reſp. 1. Saltem ſacra Saturni exciperes. notat enim Servius ad Æneid. 3. *Sacrificantes omnibus Diis caput velare conſuetos, ob hoc, ne ſe inter religionem vagis offerret obtutibus, excepto Saturno*. quod & obſervavit Salm. Ep. p. 661. ſed clauſis hoc oculis præterit vir doctus, ut prorſus univerſalem hunc ritum fuiſſe credamus. 2. alia fuit hæc obtectio capitis quam ea quæ fit pileolo, neque enim is obtutum adimit, ſed fuit oculorum & faciei obvolutio, quapropter nihil ad rem facit de qua agitur. potuerunt enim faciem pallio involvere durantibus ſacris etiam ii qui nudo capite incedebant. imo illi commodius quam pileati. quod ſi mihi non credat vir doctus, credat inſigni Theologo noſtræ reformationis Rodolpho Gualthero, qui in hunc locum ſcribens, poſtquam luxum Corinthiorum in veſtitu perſtrinxiſſet, *Major tamen*, inquit, *erat ſuperſtitionis culpa, quod nimirum eodem habitu, & fortaſſis iiſdem quoque geſtibus in coetibus ſacris uterentur*,

rentur, quibus à pueris in gentiliſmo aſſue-rant. Et hoc potiſſimum ſpectaſſe videtur Apoſtolus, quando viros aperto capite, mulieres autem velato orare & prophetare jubet. Nam ut Plutarchus in problematibus ſcribit, ſolebant viri inter gentes, & in primis quidem ii qui Romanorum legibus vivebant, Deos ſuos velatis capitibus adorare, & inter ſacra VESTEM AD AVRES VSQVE ATTOLLERE, partim quidem, ut eo geſtu & habitu ſe HVMILIORES redderent, partim ne inter precandum triſte quid aut ignominioſum (mallem legere, *ominoſum) aliunde auribus occurreret, quo animi deuotio turbaretur. Meminit hujus Virgilius quoque, qui Helenum Ænea ſic loquentem introducit:*

Purpureo velare comas adopertus amictu,
Nequa inter ſanctos ignes in honore Deorum
Hoſtilis facies occurrat, & omnia (leg. *omina*) turbet.
Hunc ſocii morem ſacrorum, hunc ipſe teneto,
Hac caſti maneant in relligione nepotes.

E contra mulieres fere paſſis capillis ſacra celebraviſſe, cum ex aliis locis, tum ex eodem poëta colligi poteſt, qui funus Polydori inſtauratum & circa hoc facta ſacrificia deſcribens,

Digitized by Google

bens, inter alia dicit:

Et circum Iliades crinem de more ſo-
lutæ.

Quia ergo non tam luxu quam ſuperſtitione peccabatur, & hac etiam in re ethnicorum atque infidelium ſimiles erant ii qui jam Chriſto nomen dederant, Paulus hanc cauſſam diligenter & graviter tractat, docens tam viros quam mulieres decere, ut modeſtiæ & honeſtati in habitu quoque ſtudeant, imprimis autem, ut inter ſacra Chriſtiana ne habitum quidem gerant cum infidelibus & idololatris communem. 3. Ad id quod ſacerdotes tiaras perpetuo in capite geſtarent, reſpondebo viro docto, idem quod ipſe reſpondit de ſacerdote populi Judaici Diſp. text. 1. theſ. 6. *Pontifex* (addo, & ſacerdos) *communi virorum ſorti exemtus fuit* (illic per legem divinam, hic per ſuperſtitionem paganam) *Exceptionem à lege communi continebat velamen illud, non vero everſionem*. Sextum, è quo vel uno ſe concluſionem ſuam extundere poſſe ſperat, eſt, *pueros qui comati erant, & cinædos caput non texiſſe*. *atque adeo* 7. *apud Corinthios caput integumento liberum non fuiſſe ſignum imperii, & tectum ſubjectionis. Niſi placitum ſit mihi ſtatuere, penes pueros & cinædos in omni Græcia imperium fuiſſe, ſubjectionem vero penes pleroſque viros, & inter eos penes ſacerdotes, etiam cum*

ſacra peragerent. Aut viros vra reliquis præſtantes, cum à ſervis, aut ab aliis qui ipſis inferiores eſſent, compellarentur, aut ipſi eos alloquerentur, pileos ſuos à capite removiſſe, hos vero tecto fuiſſe capite. Reſp. Hic multa occurrunt κίβδηλα & χολόβαφα. 1. Quod ait de pueris, & inter illos cinædis, huc non ſpectat, quia apoſtolus agit de VIRIS. unde ipſe vir doctus concludit, De Pueris Quæstionem Propositam Intelligi Neqvire. Quæſt. theol. p. 2. theſ. 1. itaque concluſio quam attexit nulla eſt, quia cum dicimus apud Corinthios caput integumento liberum fuiſſe ſymbolum imperii, id de capite Virili intelligimus, non de Puerili. multo minus ſequitur ſpurcum illud, nempe *penes pueros & cinædos in omni Græcia imperium fuiſſe.* Imo hoc ultimum magis ſequitur ex ſententia viri docti. nam ut inter pueros *muliebrem in modum comati*, ita inter viros *ſæpius tonſi* habebantur pro effoeminatis; ut Muſonius philoſophus notat apud Stobæum. ἤδη δέ τινες καὶ αὐτῷ τῷ βαρύνεσθαι τὰς τρίχας κείρονται, καὶ λεαίνουσι τὰ γένεια, σαφῶς οὗτοί γε κατεαγότες καὶ ἐκνενευρισμένοι παντάπασιν, οἵγε ἀνέχονται ἀνδρόγυνοι καὶ γυναικώδεις ὁρᾶσθαι ὄντες. id eſt: *Iam ſunt & qui tanquam graves & nimium ponderoſos capillos detondeant, & barbam radant, manifeſto quidem iſti deliciis fracti & enervati omni-*

omnimodo, qui ſuſtinent conſpici tanquam SEMIVIRI & EFFOEMINATI, id quod revera ſunt. laudatur locus à Salm. Ep. p. 534. cui conſentit, quod auctor egregius Io. Pierius Valerianus Apol. pro ſacerd. barb. p. 10. ait: *Omnis pilorum depoſitio, muliebre neſcio quid, omnium fere gentium & temporum conſenſu ſapere viſa eſt.* 2. falſa aliquot præſupponit vir doctus, nempe *delicatos hoſce, crebro detonſos, dentibus dealbatis &c.* aut etiam ſacerdotes, fuiſſe *pleroſque Græciæ viros.* quæ ſupra refutata fuere. Deinde inconſequens eſt illud: *Caput integumento liberum fuit ſymbolum imperii, ergo domini coram ſervis caput detegebant.* præſupponit enim Dominos ordinarie pileatos fuiſſe, quod eſt πρῶτον ψεῦδος. capite inceſſerunt detecto, nec opus ergo fuit eis illud detegere. quod ſi ob injurias aëris illud quandoque texiſſent, non opus fuit eos ad ſervis oſtendendum ſuum dominium (quod illi non ignorabant) tegmen capiti detrahere. *Si enim* (recognoſcat ſua verba vir doctus, ex Quæſt. text. 5. theſ. 6.) *alterutris aliquid incommodi perferendum eſt, ubi excellentiæ ſuperiorum ſignum aliquod exhibendum eſt, præſtat ut illud in inferiores quam in ſuperiores recidat.* Denique viros olim detectis capitibus inceſſiſſe, certum fuit Polydoro Virgilio, De Invent. rerum lib. 3. c. ult. *Eſt* (inquit) *vel*

novitium inventum illud laneum tegmen capitis, quod biretrum vocant. Veteres enim OMNINO caput non velabant, ſicuti teſtantur numiſmata, vel ipſa ſtatuæ, quæ, ut Romæ vidimus, apertum caput habent, præſertim cum propalam ſit, nos patrio more eo fingi veſtitu, quo prorſus utimur. Sed omnino Caji Cæſaris exemplo ſignificantius comprobatur: is enim auctore Tranquillo, cum calvitii deformitatem iniquiſſime ferret, obtrectatorum ſæpe jocis propoſitam, deficientem capillum revocare à vertice conſuevit, ut illam obtegeret. Quod quidem quis non videt ab eo fieri ſubabſurdum fuiſſe, ſi more patrio commodius decentiuſque caput, hoc eſt, dehoneſtamentum illud calvitii, obnubere potuiſſet? Ex quo apparet, recens eſſe inventum hoc operimentum capitis, quo nunc paſſim utimur, auctor tamen ignoratur.

Addit vir doctus me *in pronomine* ὑμᾶς *emphaſin gratis confingere, ut commentum meum ipſi approbem, cumque nulla emphaſes præter neceſſitatem confingendæ ſint, mihi probandum fuiſſe, neceſſe eſſe ut τὸ ὑμᾶς loco de quo diſputatur, emphatice ſumatur.* Reſp. Ego vero arbitror nullum apicem ſcripturæ ſine emphaſi aliqua poſitam eſſe, niſi ubi conſtat vel ex genio linguæ, vel alia neceſſaria ratione hoc vel illud redundare. id autem hic locum habere, viro do-

jecto probandum incumbit. Quod ſi ego hic emphaſin finxi, quid ipſe fecit quum eam invenit in voce VIRI, ut pueros excluderet? quid Borſtius, quum è modo proponendi per INTERROGATIONEM colligit, Corinthios de hac veritate in animis ſuis convictos eſſe? cur porro à me poſtulat ut probem ſenſus à me poſiti NECESSITATEM, quod nec ipſe fecit, nec quiſquam eorum qui cum ipſo faciunt? illorum tamen hoc erat, quibus ſolenne eſt ſua ſub pœna æternæ damnationis ſancire, non meum, qui quod Dominus dedit, ingenue in medium attuli, & viri eruditis, pari libertate dijudicandum reliqui. Placet illud Hadriani Iunii, qui in literato illo ſuo (ut ipſe vocat) *luſu* de Coma, Negat ſe *tyrannice velle ſancire quod ſibi probaratur, ſed multiplici ſolum auctoritate, & probabilibus rationibus id vindicare.* utinam omnibus idem animus eſſet! Non luſus ille in funeſtam propemodum tragœdiam erupiſſet.

Sed *nullam hic emphaſin locum habere, ex iis quæ dicta ſunt,* inquit, *patet.* Reſp. Imo ex iis quæ reſponſa ſunt, contrarium potius patere, æqui, ut ſpero lectores judicabunt. Verum omnes jam machinas admovet ad hanc meam obſervationem, quam *commenti* nomine iterum nobilitat, convellendam. *Si valet,* inquit, *hoc com-*

mentum

mentum auctoris hujus, jam Necessarium *erit viris, cum ora t aut prophetant, tecto eſſe capite. quoniam opertio capitis nunc ſignum imperii & poteſtatis eſt in converſatione civili.* Reſp. Nego ſequi. neque enim hæc Pauli monita ſunt de Necessario, ſed de Decoro. neque quod nunc caput in orando aut prophetando detegimus, eſt ad oſtendendam *poteſtatem* in mulieres (quod tamen Paulus à Corinthiis volebat fieri,) ſed potius ad teſtandam *ſubjectionem* noſtram erga Deum. appello omnium conſcientias, qui templa frequentant, aut etiam privatim orant. non ergo facimus quod ab Apoſtolo injunctum eſt Corinthiis, ſed prorſus diverſum, ut ſole clarius eſt. Liberum porro eſſe in orando aut prophetando etiam caput tegere, ubi decorum permittit, docet praxis eccleſiarum reformatarum, quarum paſtores Belgæ plerique caput calota (ut vocant) etiam dum preces publice & omnium nomine habent, tectum ſervant, Gallici autem miniſtri dum concionantur pileum quoque ſuperimponunt. Neque vel verbo à viro docto, eo nomine reprehenduntur. Expecto quam mox neget hæc eſſe integumenta, & quod quidam cenſet, apertum manere viri caput, ſub utroque geſtamine, modo id non induatur velo muliebri. id enim ſolum ab Apoſtolo eſſe vetitum. quod ſi verum eſt,

nudo

nudo capite erit vir vel decem pileis onuſtus, modo uxoris calyptram vertici non imponat. Addit: *Neque tantum operto DEBEBUNT viri eſſe capite cum orant aut prophetant, verum etiam comas nutrire, iiſque caput ſuum obvolvere ipſis NECESSARIUM erit.* Reſp. Nego iterum illud DEBENT, & illud NECESSARIO, ob rationem ſæpius allatam. Porro LIBERUM eis eſſe, ubi decorum patitur, comas uſque ad ſcapulas & tergum nutrire (quod Poimenander crimen contra naturam eſſe aſſerit) & vir doctus, & Borſtius nos docent, ut aliunde ejus probationem peti ſupervacaneum ſit. Obvolutionis alia ratio eſt, quia non tunc tantum cum Paulus ſcribebat, ſed nunc quoque ea muliebris habetur, nec proinde viris decora eſt. *At*, inquit, *juxta doctrinam Apoſtoli velamen aſcititium ita connexum eſt naturali, ut uno poſito alterum ponatur, & ſublato tollatur.* Reſp. Ergo mulieres cum propter pſoram aut catharrum attondentur, quod DEBET fieri, ſi viro docto & Borſtio credimus, ſimul jubendæ ſunt calyptram & velum abjicere, & nudo, licet ſcabioſo vertice in publicum prodire. id enim exigit connexio naturalis tegumenti cum aſcititio. nec viris licebit ut callota quæ aures abſcondat (qualem tamen multi ſine ulla cenſura geſtant) quia eas ſub capillis latere

latere nefas eſt, ſi credimus Poimenandro. nam & hic valere debet regula, de connexione utriuſque velaminis. Ad rem, connexio illa non eſt in ſe NECESSARIA, ſed liberæ inſtitutionis, ob morem illius loci & temporis quo Paulus ſcribebat. *Ad hæc*, inquit, *oportebit mulieres non tantum aperto capite comparere in cœtibus eccleſiaſticis, verum etiam raſo aut tonſo. Nam quod viris Apoſtolus in diſputatione de velamine tribuit, id mulieribus negat.* Reſp. Si hoc ſequitur, oportebit viciſſim viros non ſolum in cœtibus eccleſiaſticis, verum etiam in plateis detecto capite eſſe, quia mulieribus utrobique incumbit tectas eſſe; At nec in conventibus eccleſiaſticis viri ſemper caput detegunt, cum per totum concionis tempus id operiant, nec in publico, ut patet. Falſa eſt igitur iſta conſecutio, niſi tantum illo tempore & illis locis, quibus iidem ritus obtinent, qui Paulo ſcribente Corinthi fuerunt. Addit: *Si nihil habeat aliud auctor hic quo Dialogiſtam ab exceptionibus meis liberet quam id quod attulit, & quod jam refutatum eſt, neceſſum eſt, ut iis æternum conſtrictus hæreat.* Reſp. Vis hæc quidem eſt. neque enim ego ſumſi *Dialogiſtam* à tuis exceptionibus liberandum, ſed *ſententiam hanc ita explicatam*. quam ſententiam arbitror Dialogiſtam, licet paulo

per-

perplexius, innuiſſe, Borſtium autem ſic ſatis clare extuliſſe. Si Dialogiſtam ejus cauſa conſtrictum tenes, etiam Borſtium cum eo in eandem caveam concluſiſti. An vero ea quæ pro illa attuli *refutaveris*, è reſponſionibus meis ſpero omnibus jam conſtare, & vincula tna æterna quæ jactas, vi veritatis ita diſrupta jacere, *quemadmodum diſrumpitur filum ſtupeum cum ſentit ignem*. Iudic. 16. 9. Pergit vir doctus: *Poſſem* (inquiens) *nunc ad alia progredi; niſi notandum ducerem. 3. Auctorem hunc affirmare, Apoſtolum* 1. *Cor.* 11. 14. 15. *de inhoneſto diſputare. Ait enim*: Inter quæ cum apud Corinthios cenſeretur caput integumento liberum, hinc ſequi, non niſi inhoneſtum ILLIS eſſe poſſe, ſi id capillis muliebrem in modum velatum haberent. *Atque adeo male in dubium vocaſſe Diſp.* 3. *de coma Theſ.* 8. *num Apoſtolus id quod vetat, ſub ratione peccati vel illiciti vetet, cum id poſſit diſſuadere, ſub ratione incommodi. Nam plane paradoxon eſt, eum qui diſſuadet aliquid ſub ratione ejus quod non niſi inhoneſtum eſſe poteſt, id non diſſuadere ſub ratione peccati vel illiciti*. Reſp. Duplex vitium eſt in illo epicheiremate: primo quod verba mea, quæ ſatis integra propoſuerat, mox in argumentando mutilat. neque enim dixi, id quod Apoſtolus diſſuadet, *non niſi inhoneſtum eſſe poſſe*, ſed

prono-

pronomen ILLIS ad emphaſin interpoſui, idque ex ipſo textu. Deinde, quod ea in alium ſenſum detorquet, per *inhoneſtũ* enim non intellexi *peccatum*, ſed *indecorum*, tale videlicet, ex quo exiſtimatio detrimentum poteſt capere, ideoque ad *incommoda* quidem ſemper recte refertur, peccatum autem non ſemper nec neceſſario conjunctum habet. ut ex Diſp. v. viro docto conſtare poterat. ad quam de hac re latius agetur. Nulla ergo in verbis meis pugna, nullum παράδοξον, niſi in phantaſia viri docti.

Alterum quod notari vult, eſt: *Se quando contendit non valere rationem qua ego probare nitor, vocem natura apud Apoſtolum, ſexum denotare, minime negare, probabiliter dici poſſe, vocem hanc, loco de quo diſputatio eſt, ſignificationem ſexus obtinere. Nam non omne illud* (inquit) *quod ab aliquo non recte probatur, mox ut falſum, aut omni probabilitate deſtitutum reputandum eſt. Alioqui enim multa capita religionis Chriſtianæ, ubi male probantur* (*ſicuti aliquando contingit*) *contra adverſarios, ſtatim repudianda forent. Ratio autem quare negare nolim, probabiliter id de quo locutus ſum, dici poſſe, eſt: quia ſexus mediante ordine, inclinatione, & honeſtate naturali docet, viro dedecori eſſe, mulieri vere decori,* ἐὰν κομᾷ. Reſp. Hic duo habemus, quæ

vis

Digitized by Google

vis veritatis, ab adverſario expreſſit. 1, Naturæ vocem (ut obſervaveram non modo, ſed & demonſtraveram) interdum pro ſexu uſurpari. 2. probabile eſſe, eam ita hoc loco ab Apoſtolo accipi. quod & ipſe dixi Diſp. 4. theſ. 1. In hoc autem mihi largitur quicquid in bonam partem ulli earum quæ vel ab ipſo vel ab aliis allatæ ſunt acceptioni tribuit. Quod ut pateat, utque opportuna ſimul ἀνακεφαλαιώσει hoc caput concludatur, age in memoriam vocemus, quid de ſingulis judicet. Sub novem titulis habuimus undecim ſignificationes vocis NATURÆ in loco Paulino. Earum primam & ſecundam in ſuis Diſputationibus prorſus omittit, atque ita eas ad ſuum guſtum non eſſe oſtendit. tertiam *probabilem* putat. quartam *probabilitate non carere*. quintam mecum rejicit. de ſexta nihil pronunciat. tres illas quas ſub ſeptimo titulo habemus negat ſe velle defendere. eam quæ octavo loco recenſetur, ab objectionibus non incommode vindicat, nec tamen ut ſuam, ſed ut alienam proponit. Nonam (quam ego vel obſervavi vel expolivi) prorſus ut tertiam & quartam, *probabilem* eſſe, item, *probabilitate non omnino deſtitutam* hic fatetur. Porro cum vir doctus nobis ſuppeditaverit eam diſtinctionem, qua *Naturam aliquid docere* ait, *vel prout eſt res quædam ex cu-*

jus

jus contemplatione cognitionem haurimus, vel prout eſt actus ſive operatio quædam noſtra, cognitionem producens, priorem modum notavi locum habere in acceptione octava, poſteriorem in nona. eaſque mihi (ſervato; duplici quem diximus ſenſu τȣ̃ διδάσκειν) maxime probari profeſſus ſum. An vero Apoſtolus naturam hic ſumſerit prout docet per modum principii, an prout per modum objecti, nec vir doctus definivit, & ego in medio reliqui, hoc demonſtrare contentus, quod ex neutra acceptione (ut neque ex reliquis) ſequatur Apoſtolum hic leges dare, & quidem univerſalis ac perpetuæ obſervationis. non ex priori, quia recta ratio (ita natura in illa ſumitur) non ſolum proponit leges de licito & illicito, ſed & monita circa res indifferentes. Non ex altera, quia ratio qua Paulus eam probat, deſumta à ſymbolo imperii & ſubjectionis, non eſt omnium vel gentium vel temporum, atq; adeo paſſim in contrarium mutavit. Porro hac occaſione textum Pauli illuſtrare conatus ſum, indicata emphaſi τȣ̃ ὑμᾶς, ad quam alii parum videbantur attendiſſe. Quod hæc omnia faſtidit vir doctus, & *nihil valere* pronunciat, facile fero, nam & ipſe nanciſcetur qui viciſſim de ſuis judicent. Unum rogo ut patiatur ſe moneri, rem in Theologia ſummi periculi eſſe, cum rem ipſam improbare non poſſis, tamen

tamen deſtruendis quibus ea ſtabilitur rationibus operam dare, id quod per totam hanc diſputationem Vir doctus facit. Dicit quidem contingere in multis capitibus religionis, ut rei veritas recipiatur, rationes autem quædam, quod eam perperam probent, rejiciantur. Verum qui omnes aliorum rationes repudiat, ipſe autem meliores nullas afferr, is dogmatis quoque veritatem in ſuſpicionem adducit, & eo interdum pedem promovet, unde eum poſtea non ſit integrum reducere. De *ordine, inclinatione*, & *honeſtate naturali* quæ inculcat, ſuis locis quantum ſatis eſt excuſſa ſunt.

Putabam me portum tenere, ſed alia res occurrit minime negligenda, Sententiam meam, qua Paulinum locum de integumento capitis, non legem univerſalem, ſed ritum illi tempori, loco, ac genti accommodatum eſſe diſſerebam, vir doctus aliquoties *commentum meum* vocat, meque ad id perſuadendum emphaſes ait *fingere*. quod ne cui ſcrupulum moveat, advocabo ad hanc cauſam præſtantes aliquot eccleſiæ reformatæ theologos, qui idem mecum ſentiunt. Petrus Martyr poſtquam locum Paulinum explicaſſet, *Videtur*, inquit, *ea tempeſtate, & in illa eccleſia, velatum caput ſubjectionem repraſentaſſe, & apertum libertatem. Quod apud nos videtur ſecus fieri.*

ſieri. Nam caput aperimus dignioribus, & quibus nos utcunque ſubjectos vel ſaltem obſequentes declarare volumus: & contra, capitis tegumento libertatem ac poteſtatem indicamus: unde agentes cum inferioribus caput non aperimus. Verum Paulus utitur ſymbolis, prout ea ſignificare apud eos reperit, cum quibus agebat. Beza in Nota ad eundem locum: *Hanc Pauli,* inquit, *legem ad* ἐυταξίαν *pertinere, ac proinde non ſine diſtinctione locorum & temporum accipiendam, vel ex eo intelligi poteſt, quod hodie contraria prorſus ratione, capite operto in cœtu loqui, ſignum eſt auctoritatis: aperto vero ſubjectionis teſtimonium.* Gualtherus ad eundem: *Sed hic quæſtio naſcitur: quomodo vir caput ſuum dedecorare dicatur, ſi illud aperiat aut tegat? quomodo item mulier ſuum caput dedecoret, ſi illud denudet aut aperiat? Reſpondeo, Paulum ex illius ſeculi conſuetudine argumentum petere. Nam illo tempore capitis apertio dignitatis & imperii ſymbolum erat, velum vero ſubjectionis. Itaque verborum iſtorum ſenſus eſt: viros ſibi ipſis injuriam facere, ſi caput velando in ſacris cœtibus dignitatem & eminentiam ſuam, qua eos Deus ornavit, diffiteantur: injuriam vero illam in ipſum Chriſtum redundare, quem totius virilis ſexus caput & principem eſſe ſupra dixit.* Paræus ad eundem: *Iudico,* inquit, *Apoſto-*

lum

lum reprehendere non ſimpliciter comam aut pileum viri prophetantis, ſed κακοζηλίαν, de qua dixi, quod vel philoſophorum more comati ad ſacra prodirent, vel paganorum ſacerdotum ritu, quaſi ſacrificaturi caput mitris redimirent. Et poſtea: *Pileus erat libertatis ſignum, non omnibus, nec ſemper, nec ubique, ſed ſervis, qui pileo impoſito manu mittebantur apud Romanos, & pileati dicebantur, non quod ſemper pileo tecti incederent, ſed quod ſemel pileo emancipati eſſent. Apud Græcos, maxime Corinthios, videtur diſſimile fuiſſe. Nec dubitarim Apoſtolum maxime hic, quid apud Corinthios & Græcos decorum videretur, reſpexiſſe. Vnde non neceſſe eſt omnia hæc ad univerſos populos trahere.* Diodatus in Bibliis Italicis, ad marginem hujus textus ita annotat: *Da hora un nuovo precetto, appartenente all' honeſtà publica: cioè, che le donne negli atti publici delle ſacre raunanze, ſieno velate; gli homini habbiano la teſta ſcoperta. la ragione è tolta dall' uſo di que' luogi è tempi, dove il capo coperto era ſegno di ſoggettione, è ſcoperto ſegno di maggioranza è ſignoria: onde per ſervar l'ordine de' gradi da Dio ſtabilito fra'l ſeſſo degli huomini, è quel delle donne, conviene che nella Chieſa ſi ritengono que' ſegni ricevuti per commun conſentimento.* id eſt: *Nunc dat præceptũ novũ, pertinens ad honeſtatẽ publicam, videlicet ut mulieres*

lieres in actibus publicis ſacrarũ congregationum, ſint velatæ; viri autem aperto ſint capite. Ratio *ſumta eſt ab uſu illorum locorum ac temporum, quibus tectum caput erat ſignum ſubjectionis, detectum vero ſignum majoritatis & dominii. Vnde, ad ſervandum ordinem graduum quos Deus ſtabilivit inter ſexum virilem ac muliebrem, convenit ut in eccleſia retineantur ſigna illa communi conſenſu recepta.* Iacobus Laurentius, miniſter Eccleſiæ Amſtelodamenſis, in in opere cui titulum fecit, Paulus δυσνόητος Loco 27. (qui eſt idem quem hic excutimus) cum verbum ὀφείλει legem ac præceptum ſignificare dixiſſet, addit explicationis cauſa, *legem autem & præceptum hic intelligo, non omnino divinam, hoc eſt, eam quæ pertinet ad fidem, & immutabilis eſt, ſed eccleſiaſticam, pertinentem ad ordinem regimenque eccleſiæ, ac pro ratione temporis, loci, ac conſtitutionis eccleſiarum, ex communi tamen ſuffragio, mutabilem.* Et poſt multa: *Ex quibus omnibus triplex hic exiſtit quæſtio:* I. *an omnino non liceat viris in eccleſia orare, aut paſtoribus prædicare, capite tecto?* II. *An omnino non liceat viro incedere capite velato, ut pileo, vel alio aliquo tegumento?* III. *An non liceat viris prolixos crines gerere, aut paſtoribus etiam comam & barbam alere? Reſpondeo ad omnia ſimul atque univerſim:* I. *Omnia iſta*

in ſe

in ſe ſunt adiaphora, atque indifferentia. 2. Conſuetudo hac in re apud omnes gentes non ſemper, nec ubique eadem, ſed diverſa; & apud quaſdam honor æſtimatur, crines, & comam, & barbam nutrire, apud alias vero ignominia & dedecus. (& poſt nonnlla alia) Nec dubitandum, reſpexiſſe Apoſtolum, quid apud Græcos, ipſoſque Corinthios tunc temporis magis decorum, nequaquam autem vel abſolute comam vel tegumentum omne in viris reprehendere, ſed κακοζηλίαν, omnemque foemineam mollitiem. Et mox: Quemadmodum ergo omnino ac ſerio improbanda ac caſtiganda eſt adoleſcentulorum, atque adeo etiam virorum quorundam ac ſenum hujus noſtri ævi in capillorum & comarum prolixitate pluſquam nimia luxuries, ſuperbia &c. ita quoque probare omni ex parte non poſſum ſeveram illam ac rigidam quorundam ſententiam, qui omnem capillorum prolixitatem, omneſque comas in quolibet, etiam in adoleſcentulis, abſque ullo diſcrimine ſtatus aut conditionis ſimpliciter atque abſolute damnant, quaſi rem per ſe malam & peccatum, atque ab Apoſtolo in præſenti capite præciſe prohibitam; barbas interim prolixiſſimas vel ipſi alentes, vel in aliis non modo non culpantes, ac tolerantes, ſed etiam probantes ac laudantes, &c. Et interjectis nonnullis, Equidem, inquit, ſi omne velamen ac tegumentum omniſ-

omniſque coma in viris præciſe hic ab Apoſtolo damnatur ſimpliciter, atque abſolute ſit turpe illis atque ignominioſum, videre me non poſſe fateor, qua ratione comatam barbam alere ſit licitum ac decorum. Nihiloque magis, quomodo ſine peccato manifeſto tegumentum ac velamen gerant in capite hodie juveneſque ſeneſque, atque in eo concionentur etiam paſtores plurimi in eccleſiis reformatis, ut & omnes omnino concionatores Germani in Palatinatu, & alibi, etiam in cucullo ſuo omnes prædicatores in papatu, atque adeo etiam cum pileo & capite tecto Paſtores eccleſiarum reformatarum in Galliis. Et cur, inquam inſuper, magis licitum verbum Dei tecto capite audire, quam prædicare? Denique accedit hiſce omnibus, quod ſicuti olim, tempore etiam Apoſtolorum, tegumentum capitis ſignum fuit minoritatis ac ſubjectionis, apertura contra majoritatis ac ſuperioritatis; nunc plane aliter ſeſe habent hæc noſtra ſecula. Namque, ut notum, nunc capite aperto ſalutant atq; alloquuntur minores ac ſubditi ſuperiores; operto vero majores ſuperioreſque minores ac ſubditos: ut patet in Magiſtratibus & ſubditis, in parentibus & liberis, in præceptoribus & diſcipulis, in heris & ſervis. hæc ille. Interpretes Belgici, quorum verſionem æquivalere judicio ſynodi Nationalis exiſtimat Poimenander p. 334. præſertim in iis,

iis, in quibus unicam tantum declarationem afferunt, neque lectori liberum faciunt quam volunt eligere, ad verba v. 4. *dehoneſtat caput ſuum*, *Nempe*, inquiunt, *quia capitis detectio tum temporis ſymbolum erat poteſtatis & dominii, quemadmodum jam, contrario modo, ii qui in alios poteſtatem habent, capite ſunt tecto, qui autem iis ſunt ſubditi, detecto. Verum in hiſce omnibus, ſemptr ſpectandus eſt uſus variorum temporum ac regionum, & quid in iis honeſtum ſit & ædificationi inſerviat.* Eat nunc vir doctus, & mea me hic commenta venum exponere criminetur. profecto, ſi vera ſunt quæ nobis hic ſuggeſſit Poimenander, ſententia noſtra approbata, veſtra vero condemnata eſt auctoritate Nationalis ſynodi, & ejus quidem, quæ ad oecumenicæ majeſtatem proxime acceſſit. verum de his ſatis.

CAPVT VI.

De verbo κομᾶν, ſententia viri docti aliter quam dudum propoſita, obſervatio noſtra defenſa. Ex opinione Poimenandri ſequitur, capillis à Paulo omnem longitudinem denegari. varie interpolata explicatio viri docti. Apoſtolus tantum agit de capillo

qui pro velamento eſſe poſſit. In re exigua poteſt eße diſcrimen honeſti ac turpis. Truncata mea verba à viro docto, & à vero ſuo ſenſu detorta. Dictum Bezæ, de coma quam ferrum non attingat, limitatum. Poimenander vel minimam amputationem capilli muliebris damnat. Idem à termino ortus capillorum, ad terminum præciſionis eorum perperam argumentatur. verba ejus reſtrictionem nullam admittunt. Dißenſus viri docti & Borſtii à Poimenandro, in termino longitudinis capillorum. Diſſenſus viri docti ab illorum utroque, in quæſtione de capillis curioſius cultis, Argumentum quod ex ſententia viri docti adverſus Poimenandrum intuli, ab eo tacite approbatur, & Poimenander deſeritur.

ABſoluta tractatione vocis NATURÆ progreſſus ſum Diſp. 4. ad conſiderationem vocis κομᾶν. Et illam ergo ad partes vocat vir doctus Quæſt. text. 1. partis 3. continuatione altera. ſequamur ejus ductum.

Theſis ejus prima (quæ poſt reliquas eſt xv atque ita notatur) nihil habet quod me tangat, ſed Auctorem Epiſtolæ ac Dialogi. veruntamen quia repetit in ea poſt varias ſen-

ſententias, ſuam quoque, hoc monitum velim lectorem, eam non repeti ab eo ita ut propoſita fuerat, ſed addito gloſſemate. Etenim Diſp. text. 2. Theſ. 2. explicationum quas recenſet hæc eſt tertia:

Quod τὸ κομᾶν Apoſtolo idem ſit quod nutrire comam aut comatum eſſe, ſive ſemper à tonſura abſtineatur, ſive aliquando tonſura aliqua admittatur. De hac ſententiam ſuam dicturus theſ. 9. *Sequitur*, inquit, *nunc tertium, cujus cum de voce κομᾶν agere cœpimus mentio facta fuit, videlicet, num τὸ κομᾶν idem ſit quod comam nutrire, aut comatum eſſe, ſive nulla, ſive aliqua aliquando tonſura admittatur.* & pro ſolutione ait: *omnino dicendum eſt, eam notare, comam nutrire, aut comatum eſſe, ſive nulla, ſive aliqua tonſura aliquando admittatur.* Videt lector tribus hiſce locis, non eundem modo ſenſum repetitum, ſed eadem fere verba annumerata. videamus jam quomodo & hic repetat. *Tria*, inquit, *circa vocem illam, ut patet ex Diſp. text. 2. Theſ. 2. à me quæſita fuere.* (& poſt duas priores ſententias) 3. inquit: *Vtrum τὸ κομᾶν apud Apoſtolum ſignificet idem quod comam nutrire & comatum eſſe, id eſt capillos notabiliter geſtare prolixos (hoc enim ſignificat in communi uſu loquendi τὸ nutrire, alere capillos, & comatum eſſe) ſive ſemper à tonſura abſtineatur, ſive aliquando ton-*

 do ton-

do tonſura aliqua admittatur. (& in fine Theſeos) *Tertium ego affirmavi*. Ubi gloſſema illud, *id eſt capillos notabiliter geſtare prolixos*, una cum ratione parentheſi comprehenſa, eſt aſſutum. Non quæro hic quam vere ad communem hic uſum loquendi provocet, neque quam ſolide illum pro argumento adducat, neque an hoc interpretamento ſententiam ſuam vel illuſtrarit, vel emendarit, tantum moneo, non fuiſſe ea quæ interjecit, in illa quam citat diſputatione vel *quæſita*, vel *affirmata*, ut videri vult, ſed nunc demum excogitata, unde non eſt mirum ſi eorum in hac diſceptatione ratio à me non potuerit haberi.

Theſi XVI. repetit ea quæ dixi theſi mea ſecunda, ubi verbum κομᾶν varie accipi obſervo, primo ratione *quantitatis* comæ. quoſdam enim id accipere pro, *Comam prolixam mulierum inſtar nutrire, quam videlicet ferrum non attingat*; alios, *pro Comam nutrire, aut comatum eſſe, ſive coma nunquam tondeatur, ſive aliquando tonſura admittatur*. Agnoſcit hanc ſententiam pro ſuà vir doctus; *ſed Obſervari*, inquit, *velim*, 1. *me non quæſiviſſe, utrum proprie vox κομᾶν id de quo quæritur ſignificet, ſed affirmaſſe, eam communiter ita apud Græcos uſurpari. Diſp. text. p.* 1. (ſcribe p. 2. atque ita etiam corrige in fronte ipſius diſputationis)

tionis) *theſ.* 2. *atque hanc ſignificationem* *APVD APOSTOLVM OBTINERE*. Quod qua de cauſa vir doctus obſervari velit, conjicere non poſſum, utut eſt, me non tangit, qui quod à ſe amolitur, ipſi non attribui. ſufficit mihi hoc ultimum, nempe *hanc ſignificationem*, ipſius judicio APUD APOSTOLUM OBTINERE. addit: 2. (obſervari velim) *me phraſes* (*ut paulo ante etiam indicavi*) *comam nutrire, & comatum eſſe, ſumſiſſe ſenſu qui in communi uſu loquendi obtinet; id eſt, pro notabiliter eſſe prolixo capillitio.* Reſp. Virum doctum cum Diſput. textuales ſcriberet ita phraſes illas ſumſiſſe, ex iiſdem non poteſt intelligi. nam longe aliud eſt, τὸ κομᾶν *communiter apud græcos ſumi pro Comam nutrire, aut comatum eſſe* (quod unicum ibi comparet) aliud vero τὸ *Comam nutrire &c. in communi uſu loquendi* (apud latinos) *ſignificare*, *NOTABILITER PROLIXO* eſſe *capillitio*, quod hic dicit. hæc enim & ſubjectis & prædicatis differunt. ſed de his ad theſin præcedentem ſatis.

Theſi 3. addidi quid mihi *videatur*. & 1. quidem, Verbum κομᾶν natura ſua nihil aliud ſignificare, quam *comam habere vel gerere.* Hoc vir doctus *negat ſe tangere, quia id non meminerit à ſe negatum.* Reſp. nec ego dixi hoc tangere virum doctum, ſed tantum ſymbolam meam ad explica-

tionem hujus verbi in medio poſui. deinde dicit, *rationem dubitandi eſſe poſſe num id proprie notet*. Reſp. Et ego rationem me habuiſſe arbitror cur ita cenſerem. ſi enim *κόμαι* nihil aliud ſunt quam *αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς καὶ χωρίον*, ut ex Heſychio citat vir doctus Diſp. text. p. 2. th. 2. non potui mihi imaginari *κομᾶν* in ptimigenia ſignificatione aliud eſſe quam *τριχιᾶν*, & quidem *ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ*. non tantum in ſcapulis, aut tergo, ut vir doctus vult. unde *τριχίασις* morbus, per ſimilitudinem denominatur à capillis *in calva* diſcurrentibus. Quando vir doctus rationem dubitandi quam ſuper hac re *eſſe poſſe* ait, expoſuerit, ejus quoque ratio habebitur. quod de Dialogiſta addit, me non tangit, qui non quid illi, ſed quid mihi videretur expoſui.

2. Dixi, *celebriorem vocis ſignificationem eſſe, & uſu communiorem, ut notet, comam longam alere. id ipſum* vir doctus ait *ſe quoque affirmaſſe*. Reſp. nec ego id contra eum attuli, imo ipſum pro hac ſententia, citavi. itaque non eſt quod hiſce immoremur.

3. Dixi, *Interim non cenſendum, vel comam ſimpliciter hic vetitam eſſe, vel etiam ſimpliciter longam*. & utriuſque rationes attuli. Negat vir doctus quenquam hæc dixiſſe, niſi luſus ſit in verbis &c. Reſp. Ad primum

Digitized by Google

primum quod attinet, id nemini impegi, ſed primam ſignificationem ſtricte & in rigore ſumtam huc pertinere poſſe negavi, ut ita clarius & diſtinctius ad eam quæ mihi maxime allubeſcit, quamque pro vera habeo, pervenirem. Secundum non eſt quod tanto cum ſtomacho rejiciat vir doctus. cum ait: *quis ita fatuus ſit, ut corpori longitudinem neget?* vellem ſane parcius; nam è Poimenandri ſententia (licet ipſe id non animadverterit) neceſſario hoc ſequitur, ſi enim anguli temporum ſint terminus ultra quem capillos progredi nefas ſit, ſequitur extremis eorum angulorum capillis omnem longitudinem denegari, quantulacunque enim ea ſit, profecto terminum illum migrabit. hoc æque clarum eſt, ac bis duo eſſe quatuor. Abſit tamen, ut ſicui per imprudentiam tale quid exciderit, pro *fatuo* eum traducam. neque ſane tam parum novi egregia in eccleſiam Dei merita inſignis illius viri, ut putem eum talia audire oportere, neque tam ſecurus ſum meæ ſalutis, ut oblivioni tradiderim dictum Chriſti, *qui dixerit fratri ſuo fatue* (horret animus reliqua addere.) Si aliter videtur viro docto, ipſe viderit, non cum judico, Domino ſuo ſtat & cadit.

Audiat interim tria verba auctoris licet à pietate Chriſtiana alieni, doctrinæ tamen Chriſti hac in parte apprime conſentanea.

Galenum dico, qui lib.VIII. de placit. Hippocr. & Plat. c. ult. *Sicut*, inquit, *ſuccenſendum non eſt, ſiquis defendit opiniones ſuas eſſe veras, ita concedere debemus, ut alii nobis contradicant. At procacis hominis eſt & petulantis carpere mordaciter atque irridere quaſi STVLTVM aliquid quod venerit dogmatice in controverſiam.*

Poſtquam ſubmovi à ſignificatione vocis κομᾶν ea quæ ſubmovenda videbantur, ſententiam meam adjeci, veſtigia viri docti hactenus me ſequi profeſſus, quod ait, *ex circumſtantiis colligendum, qualis coma, qualiſve longitudo hic intelligatur.* Circumſtantiæ autem docent, agere Paulum de comâ quæ capiti pro velamento eſſe poſſit, ut muliebris eſt. quid ad hæc vir doctus? 1. pro ſe loquitur, deinde adverſus meam ſententiam. pro ſe ait, *Dixi ego τὸ κομᾶν ſignificare comam nutrire, comatum eſſe, ſive omnino à tonſura abſtineatur, ſive aliqua aliquando admittatur: & porro ex circumſtantiis textus in quo occurrit vox illa colligendum, an notet comam intonſam ſervare, an prolixam (id eſt notabiliter longam) nutrire. fallaciam ergo ſtruere videtur vir doctus, quæ dicitur à dicto ſecundum quid ad dictum ſimpliciter.* Reſp. Hæc omnia totidem penè verbis theſi mea ſecunda reperies, excepta parentheſi, quæ tum cum ſcriberem nondum nata erat.

quod

quod ergo *ſimpliciter* dixerat auctor, ſimpliciter retuli, τὸ *notabiliter*, in quo ejus *ſecundum quid* eſt ſitum, legere non poteram ubi non extabat. id quod abunde à ſtructa fallacia me abſolvit. cui culpæ magis affinem eſſe apparebit virum doctum, ſi rationem proponendæ ſententiæ ipſius penitus quis inſpexerit quomodo enim non inſidioſum videbitur, primo in ponendo ſtatu controverrſiæ, uti verbis generaliſſimis *comam nutriendi ſive alendi*, in progreſſu addere *prolixam*, poſt ſeſquiannum *notabiliter prolixam*, & denique eam *notabilitatem* (turbato interim ordine, nam id egit ſex menſes antea) in eo tantum ponere, ut *humeris involitet, vel tergum flagellet*, imo nec in eo quidem acquieſcere, ſed adjicere τὸ *citra neceſſitatem?* quid? hæccine omnia continentur apud Paulum unica voce *κομᾷν*; & haſce omnes reſtrictiones complectitur τὸ *nutrire, alere capillos, & comatum eſſe*, quibus ſolis verbis in ponendo ac reſolvendo controverſiæ ſtatu uſus eſt? profecto mercem minime vendibilem eſſe oportet quæ tot modis interpolata, tam diverſis temporibus in forum venit.

Ad meam ſententiam accedens vir doctus, *Non nego*, inquit, *Apoſtolum agere de capillo qui pro velamento eſſe poſſit. ſed nego illum tantum de eo agere, Alioqui enim licitus erit omnis capillus viro, qui vel*

minimum ab eo qui pro velamento eſſe poſſit, diſtabit, Sed quis credat Apoſtolum poſuiſſe in re tantilla diſcrimen honeſti, & ejus quod non niſi inhoneſtum eſſe poteſt, ut auctorem hunc ſupra Diſp. 3. Theſ. 11. loquentem audivimus? Reſp. 1. Non negat Apoſtolum agere de capillo qui pro velamento eſſe poſſit. bene habet. hoc volebam. ſententia ergo mea ab ipſo adverſatio (in bonam partem hoc vocabulum accipi volo) habet teſtimonium veritatis. ſed negat 2. Apoſtolum *tantum* de eo agere. Doceat ergo illum de alio quoque agere, idque demonſtret ex circumſtantiis. hanc enim ipſe legem fixit, & ego obſervavi. 3. Argumentum quod adducit utraque præmiſſa claudicat: non enim è mea hypotheſi ſequitur viro *licitum* eſſe omnem capillum qui non poſſit eſſe pro velamento, quanquam ſequatur Apoſtolum hoc loco de illo *non agere*. Neque abſurdum eſt diſcrimen honeſti ac turpis ubi de *licito* agitur poni in *re tantilla*. nam & *res tantilla*, .i. *exigua* erat in qua Adamus peccavit, & tamen diſcrimen honeſti ac turpis in eo tunc erat poſitum. auctor ſic ratiocinando imprudens incidit in pontificiorum peccatum veniale *propter parvitatem rei*. imo largius peccat, nam quia *res tantilla* eſt, ideo in ea peccatum eſſe negat. 4. Quod citat ex Diſp. mea 3. theſ. 11. non video qui eum

juvet.

juvet. dixi *Illis* (videlicet *viris Corinthiis*, & quidem propter morem ibi receptum) non niſi *inhoneſtum* (.i. indecorum. ita enim vocem ἀτιμίας me accipere novit vir doctus ex rota Diſp. 5.) eſſe poſſe, ſi caput capillis *muliebrem in morem velatum* haberent. quid hinc pro diſcrimine honeſti ac turpis, prout à viro docto accipitur, id eſt *liciti* & *illiciti*, poteſt concludi? fallit ergo vir doctus æquivoco, atque etiam, quod mihi modo attribuebat, à dicto ſecundum quid (nempe eo quod de Corinthiis dixi) ad dictum ſimpliciter, cum citat mea verba, quod *non niſi inhoneſtum eſſe poteſt*, truncata voce ILLIS quam bis in adducta theſi literis majuſculis, ut ejus imprimis ratio haberetur, expreſſi, addita inſuper ratione cur ita egerim. ſed de hoc etiam ſupra actum, nam plus vice ſimplici in hunc lapidem impegit.

Obſervavi in ſequentibus, ſub qua cautione explicatio Bezæ (cum ait, agi de *coma muliebrem referente, quam ferrum non attingat*) mihi probetur, nempe ſi addatur, vel ſubintelligatur τὸ *ordinarie*, & *notabiliter*. rationem hujus cautionis addidi, *quia coma muliebris eſſe non deſinit, licet eam ferrum quadantenus, puta ad digiti unius latitudinem nonnunquam reſecando attingat. id ergo ſi & vir fecerit, capillum ejus nihilominus muliebri ſimilem fore, ſed* diſ-

diſcrimen majus requiri, nempe ut unicuique appareat, non demitti in viro capillum ad eam menſuram, ut ſit aptus capiti velando muliebrem in modum &c. Puto nihil clarius à me dici potuiſſe. & me veſtigia viri docti in hoc ſequi fatebitur, quiſquis verba ejus, citata mihi th. 2. (omiſſa vera ab ipſo in ex agitatione hujuſce meæ rationis) cum meis contulerit. Ipſe tamen hic duo videtur reprehendere. primo *aſſumentum* quoddam (ut loquitur) meum, quod in ſua ratiocinatione non compareat. 2. verbum *retorquendi*, quo uſus ſum, negat enim ſe contrarium ab eo quod concludo dixiſſe. Reſp. 1. Aſſumentum quod carpit, ni fallor, eſt, quod *muliebrem capillum, licet pauxillulum demetatur, negavi muliebrem eſſe deſinere*. At hæc prorſus erant neceſſaria, propter verba Bezæ, qui *comam muliebrem, & comam quam ferrum non attingat*, pro eodem ſumit. Docui, ſi hæc in rigore accipiantur, non poſſe, conſiſtere, cum coma muliebris maneat, etiamſi eam ferrum aliquatenus attingat, ideo verba illa non aliter quam ſub cautione quam adhibui, approbari poſſe. hic meus ſenſus fuit, ſatis, ut arbitror, perſpicuus. Quod ad *retorquendi* verbum attinet, licet ſine jactura abeſſe poſſet, nego tamen per hoc viro docto injuriam fieri. 1. Quia non dixi (ut ille repetit) me *in ipſum* hoc retorquere,

quere, ſed *retorquere* tantum. 2. quia jure merito poteſt retorqueri in cauſam quam ſibi defendendam ſumſit, Poimenandri puta, is enim vel minimam præſectionem capillorum muliebrium damnat, & à Paulo hic damnatam aſſerit: ut notavimus Diſp. 6, th. 4. 10. cui proinde illud viri docti merito objicere poſſum: *Quis credat Apoſtolum in re tantilla diſcrimen dedecoris & decoris poſuiſſe?* Quod addit, *aliud eſſe, quærere num capillus virilis, qui per longa ſatis intervalla ad digiti latitudinem præſecatur, referat muliebrem nec ne, aliud vero quouſque ſit præſecandus ne muliebrem referat*; dico me ad hoc ultimum quoque reſpondiſſe iis verbis: *ſed diſcrimen majus requiritur, nempe &c.* v. finem theſeos noſtræ tertiæ, nobis paulo ante repetitum. quem miror viri docti oculos effugere potuiſſe.

Theſi mea. IV. V. VI. VII. VIII. recenſeo menſuram comæ virilis prout à Poimenandro, & prout à Borſtio præſcribitur. duas haſce ſententias oppono, utpote quæ diſcrepent, ut ναὶ καὶ οὔ. rogo lectorem ut theſes illas attente perlegat, & videbit quod dixi vero verius eſſe. quid ad hæc vir doctus? 1. repetit quæ dixerat ad Diſp. 1. theſ. 2. de controverſia principali & minus principali, item de benigniori interpretatione. ad quæ ibi reſponſum eſt. 2. duo abſurda quæ ex argumento Poimenandri deduco,

deduco, impugnat. at quid ſi illa non attuliſſem? ideone Poimenander non ſcripſiſſet quod ſcripſit? aut vir doctus ſententiam quam improbat, approbaſſet? videamus tamen quomodo in eo ſe gerat. Argumentum Poimenandri ita ſe habet: Deus capillorum terminum delineavit circa frontem, aures, occipitium, ergo illos tranſire non licet. reſpondeo, non ſequi, ſi Deus terminum delineavit ex quo capilli *oriuntur*, nefas eſſe ut illi ulterius, *procurrant*. neque enim ab *ortus* termino argumentari licet ad terminum *progreſſus*. alioqui licebit dicere: Natura locum determinavit unde oriantur nervi, ergo ii ſe per totum corpus non debent diffundere, ſed ibidem ubi oriuntur amputari. ratio hæc tam clara eſt, quam ſolem lucere cum ſudum eſt. cavillatur tamen eam vir doctus, & aliter arguere Poimenandrum ait, nempe hoc modo: *Capillus à Deo in natura non eſt ordinatus, ut tegat frontem, genas, collum, & humeros, ſed ſolummodo locum illum cui innaſcitur; ergo capillus ulterius procurrere non debet.* vide, inquit, Poimenandrum p. 190. Et ſane agnoſco illo loco hoc Poimenandri argumentum, ſed addo eum multo clarius loqui quam eum loquentem facit vir doctus, nempe, capillum ordinatum eſſe à natura, *ad cranium tegendum & calefaciendum*, NON *autem*

VLTE-

VLTERIVS. addo etiam, illum Antecedens ſui argumenti p. ſeq, probare ex delineatis à Deo angulis circa frontem &c. ita ut manifeſte procedat à termino ortus capillorum ad terminum progreſſus. qui dicit eum *aliter arguere*, neſcio quid non tandem dicturus ſit.

Dicit porro, ſimile quod propoſui diſſimile eſſe: *Nervi enim, inquit, dati ſunt ut ſe per totum corpus diffundant, ut ſenſus motuſque juſtrumenta ſint.* Reſp. 1. Nego hic diſſimilitudinem eſſe in ea re in qua fit comparatio, nempe in definito tam nervorum quam capillorum ortu, unde ſi argumentum duci poteſt ad terminum progreſſus, idem utrobique valebit. at non valet reſpecta nervorum. erga nec pilorum. cur reſpectu nervorum non valeat, rationem reddit vir doctus, atque ita minorem meam confirmat.

Alterum meum argumentum erat à capillis muliebribus, qui & ipſi ortus ſui certum limitem habent, unde ſequetur & illos abſcindendos eſſe ſi procedet argumentum Poimenandri de virili. Et hoc negaturum Poimenandrum ait vir doctus, *quoniam dicet comas mulieribus pro velamine datas eſſe.* Reſp. Et hoc argumentum meum confirmat. quod tale eſt: Si argumentum duci poteſt à definito capillorum ortu ad eorum progreſſum, idem valebit tam in mulieri-

mulieribus quam in viris. ratio eſt, quia in utriſque ortus capillorum definitus eſt. At non valet in mulieribus: ratio eſt apud Poimenandrum, quia eis coma pro velamine data eſt. Ergo nec in viris.

Supereſt ut conſiderem id quod vir doctus parentheſi incluſit. Cum enim capillos ULTERIUS quam in loco cui innaſcuntur PROCURRERE NON DEBERE ex Poimenandro attuliſſet, addidit de ſuo: *videlicet notabiliter & ordinarie, ut ſententiam Beza auctor hic mitigat Diſp, 4. de coma, theſi.* 3. Innuit ergo, qui ſententiam Bezæ hoc modo mitigarim, æquum fuiſſe ut idem facerem in ſententia Poimenandri. hoc jam inveſtigemus. Et primo quidem notari velim, nihil mihi ad rem quam agebam opus fuiſſe ut Bezam nominarem, potui enim ſimpliciter ſententiam ita limitatam ut meam proponere, & argumentis quibus ibi utor munire, quæ ſuo robore conſtant, etiam omiſſæ vel Bezæ vel alterius cujuſquam mentione. Citavi tamen eum, quia hanc ſententiam attigerat, licet imperfecte, quod in eo ſupplevi. 2. Idem ergo, inquit, in Poimenandro factum oportuit. quod nego. Bezæ enim ſententiæ hanc limitationem ex æquo & bono adjicere nihil vetabat, quia is nihil uſpiam dixit quod ei adverſaretur: At Poimenandri ſententiæ ſi eam adjicias, evertuntur

omnia

omnia ejus fundamenta, quorum precipua ſunt, *jus naturæ, & termini ab ipſo Deo velut circino ac norma deſcripti, quos tranſire non liceat, ſiquis fecerit, eum contumelia afficere & irridere Creatorem &c.* quid? an hiſce adjicere licet *τὸ notabiliter* & *ordinarie*? licetne ergo jus naturæ violare, terminos à Deo poſitos tranſire, Deum contumelia afficere & irridere, modo id non fiat *notabiliter* & *ordinarie?* Quis Poimenandro (fingamus eum hoc malagmate uti velle) poteſtatem fecit jus naturæ relaxandi? terminos ab ipſo Deo poſitos vel latum unguem refigendi? Verum age, ſimus ita ſiniſtre liberales de alieno (quod tamen abſit) ut totum illud Poimenandro largiamur, an per hoc res in vado erit? an idem ſentire judicabitur Borſtius (quem vir doctus ægre fert à me cum Poimenandro committi) aut etiam ipſe vir doctus cum Poimenandro? minime gentium. nam illi *τὸ* NOTABILITER ita ampliant, ut patiantur capillos infra aures deſcendere, & cervicem tegere, ſcapulas tantum & tergum excludunt, at Poimenander excludit ipſas aures. expreſſa ejus verba ſunt, AD SUMMUM *non licere longius deſcendere comam quam uſque ad aures, juxta canonem concilii cujuſdam*, ATTONSO CAPITE, PATENTIBUS AURIBUS. Si ſententias ita è diametro contrarias in unam conflare

poſſit

poſſit vir doctus,

——— *non eſt quod multa loquamur.*
Nil intra eſt oleam, nil extra eſt in nuce
duri.

Theſi IX & X conſideravi ſignificationem τῦ κομᾶν quoad qualitatem, *An videlicet* κόμη *ſignificet capillos curioſius cultos, & κομᾶν more muliebri ornare, & comere, & in cincinnos calamiſtris flectere, & vittis ſubnectere. an* vero *coma tam de capillis negligenter habitis, quam curioſius cultis dicatur.* hoc ultimum, quod præfert vir doctus, dixi me verum arbitrari, maxime ex ſcopo Apoſtoli, & diligentiam viri docti in eo quoque conſiderando laudavi, &c. Hic ſibi lauream partam eſſe arbitratur vir doctus, dicit enim *me auctorem epiſtolæ de Coma & Dialogiſtam in arido deſtituere, & in ſuas partes concedere,* Reſp. 1. quaſi ego vel hunc vel illum defendendum ſuſceperim, ut ille Poimenandrum & Borſtium, quos revera hic in arido deſtituit, nam idem ſentiunt quod auctor Epiſtolæ & dialogi. 2. quaſi ego unquam diverſarum fuerim partium, hac quidem in re, & à viro docto ab iis depulſus, quod nunquam factum. 3. Multo verior mea hic victoria eſt, ex eo quod totam meam theſin XI. ſilentio vir doctus tranſmittat, in ea autem quid ex hac ejus (& mea quoque) ſententia ſequatur oſtendo, videlicet,

quicquid

quicquid ex ſ. literis vel aliunde adverſus nimiam culturam capillorum, ornatum eorum ex gemmis & unionibus, criſpationem, tincturam &c. hic colligitur, ab hac controverſia prorſus amovendum eſſe. quum de iis non agat apoſtolus, eaque omnia à coma abeſſe poſſint, & in quam plurimis abſint. Atque ita magna me iterum mole rerum ad præſens negotium inutilium diſputationem hanc exoneraſſe. Tacet ad hæc vir doctus, atque ita Poimenandrum (ut alios mittam) qui tractatum ſuum pene totum hiſce rebus implevit, denuo in arido deſtituit, & IN MEAS PARTES CONCEDIT.

CAPUT VII.

De voce ἀτιμίας. Non ſemper ea adſignificat peccatum. Decoro recte opponitur à viro docto. perperam ad actionem (ut loquitur) peccaminoſam ab eodem coarctatur. Nulla neceſſitas excuſat neglectum legis divinæ. Honeſtas verſatur etiam circa res indifferentes. quibus neceſſario à viro docto annumeratur capillitii uſus. ex ſola voce ἀτιμίας ἁμαρτίαν idem concludere non audet. Res mediæ ratione circumſtantiarum vel bonæ vel malæ cenſentur. De incommodo & illicito: de capitis apertione in

cœtibus eccleſiaſticis. de præceptis & conſiliis. quid γνώμη I. Cor. VII. XXV. *An pinnæ, cornua &c. honeſtari poſſint. An peccet contra honeſtatem qui unus inter capillatos tonſus incedit? præceptum proprie vel improprie dictum. Ius divinum & humanum. eorum confuſione extinguitur libertas Chriſtiana. De* ἀτιμίᾳ *ſententia Borſtii probata. de contemtu & detrimento. Aliud abjectio dignitatis, aliud neglectus ejus ſymboli. Diſtinctiones in contrarium à viro docto excogitatæ, de oratione dialectica & rhetorica, abjectione formali & interpretativa, ſigno naturali & arbitrario, per ſe & per accidens, fine operis & operantis, rejectæ. Caput integumento liberum apud Corinthios ſignum imperii. rationum oppoſitarum ſolutio.*

DIſputatione mea quinta de voce ἀτιμίας egi. Contra quæ diſſerere incipit vir doctus, Diſput. quam adhuc in manibus habemus theſ. XIX. & primo ſumma capita eorum quæ à me dicta ſunt, recenſet. in quibus hoc tantum moneo, diſtinctionem quam adduxi theſ. I. non ſatis plene ab eo repetitam, quaſi dixerim, *vocem eam ſignificare vel peccatum tantum, vel tantum* ἀσχημοσύνην *ſine peccato.*

to. cum non *ſignificandi*, ſed *adſignificandi* vocabulo ibi ἐμφατικῶς uſus ſim. hoc ſenſu: quod vocabulum ἀτιμίας generaliter ſignificet ἀσχημοσύνην, interdum quidem talem quæ peccatum *adjunctum* habeat, ut Rom. 1. 26. interdum talem quæ peccato vacet ut. 1. Cor. 12. 23. Dicit vir doctus *ſe Diſp. text. p. 2. theſi* 10. *varias vocis* ἀτιμίας *ſignificationes retuliſſe, ex quibus facile patere poſſit, nihil novi me proferre.* Reſp. nova me allaturum non ſum pollicitus, neque quam hoc in theologia laudem mereatur videre poſſum. Fateor virum doctum loco citato varias vocis ἀτιμίας ſignificationes attuliſſe, ſed licuit mihi, opinor, meis, non illius verbis ſententiam meam proponere, cum id & brevius, & clarius, & ex ſola ſcriptura mihi facere poſſe viderer. Interim cũ nihil novi in hac diſtinctione mea deprehendit, fatetur eam cum iis quæ ipſe attulit convenire, atque ideo ſe eam pro vera habere.

Majoris momenti eſt, quod addit; Dixeram, *videri* virum doctum vocem ἀτιμίας accipere in ſecunda ſignificatione, cum ait poſitam eſſe ἀτιμίαν pro eo quod *indecorum* eſt, atque *dedecus* accerſere aptum natum. Negat me mentem ſuam aſſecutum eſſe. *Sentio enim*, inquit, *ego*, ἀτιμίαν *de qua hic agit apoſtolus explicite aut implicite ſignificare actionem peccaminoſam. Adeatur*

tur locus ab auctore hoc indicatus. Reſp. Lo-
„ ci illius tota oeconomia hæc eſt: de voce
„ ἀτιμίας judicandum ex oppoſita voce τι-
„ μῆς. eam proprie & improprie ſumi, pro-
„ prie pro honore, ut Ariſt. Rhet. 1. Im-
„ proprie, vel pro iis bonis quæ Ariſt. vo-
„ cat ἐπαινετὰ, Plato ἀμείνοια, .i. (ad men-
„ tem viri docti) *in ſe bona*, vel pro talibus
„ quibus vel bene vel male uti poſſumus.
„ Sicut ergo τιμὴ proprie vel improprie ſu-
„ mitur, ſic etiam ἀτιμία. proprie enim
„ ſignificat *ignominiam, dedecus, infamiam*.
„ improprie opponitur vel τοῖς ἐπαινετοῖς,
„ (.i. per ſe bonis) vel illis quibus bene vel
„ male uti poſſumus (.i. indifferentibus in
„ ſeſe, & ex uſu tantum vel abuſu bonis vel
„ malis.) Non diſputo quam appoſite Platonem vel Ariſtotelem citaverit, ſed ſenſum viri docti fideliter me expreſſiſſe reor, ſi quis dubitet, adeat ipſius textum, & cum hiſce meis conferat. jam videamus ſententiam viri docti, ipſius verbis: *Hiſce,* inquit, *ita explicatis videndum reſtat, quomodo vox hæc loco quem explicamus accipienda ſit. Arbitror itaque vocem hanc improprie & metonymice eſſe ſumendam, poſitamque ἀτιμίαν pro eo quod INDECORVM eſt, atque DEDECVS accerſere aptum natum eſt.* Quis ex hiſce verbis poteſt colligere, per ἀτιμίαν eum intelligere *actionem* (ut ipſe loquitur)

pecca-

peccaminoſam? ſi hoc voluit, cur non clare dixit ἀτιμίαν hic opponi τοῖς ἐπαινετοῖς ſive ἀμείνοσιν, .i. rebus per ſe bonis? cur ei ſolum DECORUM opponit? cur, cum ἀτιμίαν proprie ſignificare dixiſſet *ignominiam, dedecus, infamiam*, in metonymica ejus ſignificatione, quam amplectitur, ſolum DEDECUS poſuit, duobus extremis vocabulis, tanquam ſcylla & charybdi tanſollicite evitatis? nimirum videbat DEDECUS commodius DECORO opponi poſſe, atque ita citra *actionem peccaminoſam* & ſolo *decoro neglecto* poſſe contrahi, ideo placuit ei uti hac voce ut ita in latitudine (quod ajunt) ambularet. neve iis qui coma prolixa utuntur, ſtatim *ignominiam & infamiam* (quæ non decori neglecti, ſed ſcelerum pœnæ ſunt) inurere velle videretur. quo ipſo noſtram ſententiam ſtabilivit, ſuam vero illam quam hic & paſſim inculcat, funditus evertit. De Diſp. text. p. 4. th. 6. ad quam me remittit mox videbitur. Quæſt. text. 1. p. 1. theſ. 6. neque ita loquitur ut hic eſt loquutus, videlicet *ἀτιμίαν de qua agit Apoſtolus, explicite aut implicite ſignificare actionem peccaminoſam*, ſed eam *aut explicite aut implicite notare id quod eſt inhoneſtum & probroſum.* quorum vocabulorum generalitatem nemo non videt: nam quod poſtea neget hic ſignificari poſſe aliquid quod *moraliter* eſt *indifferens*,

quia Apoſtolus eo velut medio termino utitur &c. nullius momenti eſt. neque enim in dehortando ſemper medium terminum petimus ab eo quod (ut auctor loquitur) *peccaminoſum*, ſed & ab eo quod *detrimentoſum* eſt. atque hic id ipſum fieri ſuo loco demonſtrabitur.

Theſi 2. quid ex ſententia viri docti concludat auctor dialogi, commemoro. 3. quid ei reponat vir doctus. 4. uſque ad undecimam, quid nobis videatur. Ad primum theſi ſua XIX. reliqua tota, nihil aliud reprehendit, quam quod non omnia quæ de hac re dixit Dialogiſta, quem vocat, referam, atque etiam *cenſuram* in ea ſtringam, cum *aliis*, ut ait, *non parcam*. Reſp. 1. Quod ergo ad rem ipſam attinet, bene habet hæc theſis. nihil quippe falſi in ea invenit vir doctus. concluſionem quam auctor Dialogi nexuit, recte & ex vero propoſui. hoc mihi ſufficit, hoc enim unicum volui. 2. pro cenſore librorum me non gero, neque poteſt mihi vir doctus id muneris imponere, tantum rerum ipſarum pondera conſector, ut veritatem, prout captus eſt meus, Deo opitulante, eruam. 3. quod me aliis non parcere ait, nollem dictum. nihil enim affero (ſciens quidem) quod non ad eum quem dixi ſcopum conferat. nucleum quæro, relinquo putamina, roſam ubicunque locorum creſcat decerpo, ſpinas

ſpinas omitto. ubi enim ego exagitavi odioſas illas comparationes, quibus qui non tondentur ad quorundam placitum conferuntur leonibus, urſis, ſatyris, latronibus, ipſi diabolo? atqui hæc in libris excuſis utramque paginam faciunt, nonnulla autem quæ in pulpitis ſonant, etiam atrociora ſunt. verum de hiſce ſatis, neque afferuntur ut quenqnam culpem, ſed ut memet excuſem.

Theſi III. Quid reſpondeat ad conſequentiam Dialogiſtæ vir doctus, ejuſdem verbis recenſui. Non dicit vir doctus me perperam ſuam reſponſionem propoſuiſſe, itaque theſis hæc ſalva eſt. nihil enim in ea aliud agitur. nec erat quod eam hic conaretur defendere, quod in ſequentibus commodius fiet. hic enim tantum ſtatus controverſiæ ponitur. duo tamen hic maxime conſideranda. primo quod ad verba illa ſua, *non poſſe quempiam honeſtatem communem inſuper habere, qui tamen contra legem Dei non peccet*, τὸ *inſuper habere* explicet, per, *nulla urgente neceſſitate negligere*. qua reſtrictione admiſſa, ſequetur, *licere honeſtatem communem negligere, urgente aliqua neceſſitate*. cumque honeſtatem hanc eis quæ *legis* ſunt alliget, ſequetur legem Dei, (& quidem naturæ & morum, de illa enim agitur) urgente neceſſitate poſſe negligi. quo nihil periculo-

ſius dici poteſt. Alterum eſt, quod in iis quæ citat ex Danæo *honeſtas* etiam locum habere dicitur IN REBUS MEDIIS *&* *quas* INDIFFERENTES *vocant. velut, in communi veſtitu, victu*, &c. Hyperius eandem ponit etiam in *locis ſacratis*, item *geſtibus*, *& omni corporis habitu &c.* quæ cum applicat vir doctus ad ſententiam ſuam de coma, manifeſto in noſtras partes tranſit. Si enim honeſtas etiam locum habet in rebus *mediis* & *indifferentibus*, non ergo ſolum verſatur circa illa quæ ſunt *legis*, & quidem *naturalis*. Si veſtes, ſi geſtus, ſi totius corporis habitum (licet in eis reperiatur honeſtas) tamen res medias & indifferentes eſſe concedat, idem quoque neceſſe eſt concedat in coma. videlicet formam ejus (ut veſtium &c.) eſſe rem mediam & indifferentem, licet in ea (ut & in illis) *luxus*, *pompa*, *laſcivia* &c. quæ ſola auctores illi abominantur, eſſe poſſit. Non eſt ergo hic (quod Poimenandro videbatur) *peccatum per ſe*, *contra naturam* &c. quale inter res *indifferentes* recenſeri, aut *urgente aliqua neceſſitate* excuſari poſſe nemo ſanus dixerit, ſed ex accidenti, i. ratione circumſtantiarum hic peccari poteſt, quæ conſtans noſtra ſententia eſt. v. concluſ. Diſp. noſtra ult. Sed videamus ſequentia.

Theſi IV. judicium meum circa ea quæ

tum

tum ab auctore Dialogi, tum à viro docto allata ſunt appono. his verbis: *Recte cenſuit auctor dialogi, ex voce ἀτιμίας non poſſe concludi ἁμαρτίαν, cum ea vox uſurpetur ubi nulla peccati habetur ratio. ut patuit ex 1.Cor. 12. 23. neque enim Deus συνέκερασε τὸ σῶμα ex aliis membris peccato infectis, aliis vero peccato carentibus. ita enim Deus eſſet auctor peccati. & Chriſtus quoque eo argumento peccator eſſet, quia erat ἄτιμος ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ Matth.* 13. 57. *Ioh.* 4. 44. Quid ad hæc vir doctus? Negat id ad rem facere. *Neque enim*, inquit, *ego unquam dixi, ex ſola voce ἀτιμίας poſſe concludi ἁμαρτίαν. Nam quomodo hoc potuiſſem dicere, qui ipſe docui vocem illam varias admittere ſignificationes. v. Diſp. text. p. 2. th. 10. ſed ex ſerie & ſcopo textus Apoſtolici oſtendi, ut cum auctore hoc loquamur, concludi ἁμαρτίαν. v. Diſp. text. p. 4. theſ. 6. & Quaeſt. text. 1. p. 1. Theſ. 6. ἀπροσδιόνυσα ergo ſunt loca* 1.*Cor.* 12. 23. *Matth.* 13. 57. *Ioh.* 4. 44. *ut ex inſpectione illorum liquebit*. Reſp. ut ſuperiores duas theſes prorſus inconcuſſas reliquit, ita & hanc. nam reſponſio hæc theſi meæ non eſt oppoſita. Negavi ex voce *ἀτιμίας* poſſe concludi *ἁμαρτίαν*. reſpondet, ex SOLA illa voce ſeſe eam non concluſiſſe. id quod cum theſi mea optime conſiſtere poteſt, in qua vox SOLA non comparet. 2. *Non concluſiſſe eum peccatum*

ex SOLA voce ἀτιμίας duplicem ſenſum habere poteſt, vel, quod nunquam aliunde argumentum petivit (quod ad rem non facit, ſcimus enim eum & à voce *naturæ* argumentum petiſſe) vel quod in nullo argumento eam *ſolitariam* adhibuerit, quod falſum. nam dixit Paulum ea velut *medio termino* uſum eſſe, idque in rem ſuam transferens, concluſit eum non ſignificare rem indifferentem, ſed *peccaminoſam* ut loquitur. uſus ergo & ipſe ea eſt pro medio termino, & quidem ſolâ, ſi recte argumentari voluit, quia medius terminus in uno ſyllogiſmo tantum unus eſſe debet. 3. quod neget ſe hoc potuiſſe dicere, *quia ipſe docuerit vocem illam varias admittere ſignificationes*, perquam inane eſt. neque enim vox illa *in loco Paulino* de quo quæſtio eſt, varias habet ſignificationes, niſi plures ſcripturæ ſenſus literales cum pontificiis comminiſcatur, ergo licet alibi alia ſignificet, ex hoc particulari loco ſolitaria poterit adhiberi in argumentatione. alioqui nihil erit in rerum natura quod pro argumento tertio adhiberi poſſit, neque ſolum, neque cum aliis, quantumvis multa accumulaveris, quia nulla vox eſt quæ non varias ſignificationes habeat. quod ergo loca à me citata ἀπροσδιόνυσα eſſe dicit, de eo, ut & de reliquis omnibus prudens lector judicabit.

Theſis

Digitized by Google

Theſis mea quinta ita habet: *Neque τὸ πϱέπον, ſive decorum cui in loco Paulino ἀτιμία opponitur, ut liquet v. 13. tantummodo eſt in rebus per ſe bonis & lege praeceptis, verum etiam indifferentibus. idem ergo verum eſt analogice in ἀτιμίᾳ ei oppoſita.* Quid ad hæc vir doctus? 1. *ait, quamvis totum quod dicitur verum eſſet, quid auctor hic lucraretur? videlicet non poſſe ex ſola voce ἀτιμίας concludi ἁμαϱτίαν. At hoc nihil contra me facit, ut ex ante dictis liquet.* Reſp. Nos contrarium oſtendimus, itaque non eſt quod huic rationi immoremur. 2. ait: *Concedo, τὸ πϱέπον non tantum eſſe in rebus per ſe bonis, ſed etiam indifferentibus, imo vero ſpecialiter dici de indifferentibus, ubi habita ratione circumſtantiarum moraliter conducentis ſive honeſti rationem induunt: ſed nego res indifferentes ubi ratio decori moralis ſive honeſti ipſis acceſſit, ſecundum hoc amplius eſſe indifferentes.* Reſp. 1. plus concedit quam petieram, adeoque totam meam theſin approbat. atque ita hactenus in tota hac diſputatione ὑπεϱγικῶ. nihil enim falſi in ea adhuc potuit deprehendere. 2. Ea quæ adjicit ſententiam noſtram exponunt, tantum abeſt ut infirment. nempe nullam rem *ratione decori* moralis ſive honeſti quæ ipſi *accedit* eſſe indifferentem, manere tamen *in ſe* indifferentem, etiam tum cum *habita ratione circumſtan-*

tiarum honeſti rationem induit. Coma ergo, quocunque modo tondeatur, eſt res in ſe indifferens, ſed poſſunt ejuſmodi *accedere* circumſtantiæ, quæ eam *ex accidenti* vel honeſtent vel dehoneſtent. idque utrinque poſſe accidere ajebat auctor dialogi, *ſive quis unus inter capillatos omnes detonſus incedat, ſive inter detonſos capillatus.* ut citatum nobis theſ. 2. & à viro docto minime impugnatum. ſed quomodo hæc cohærent cum dogmate Poimenandri, de jure naturæ, civili, divino, peccato contra naturam &c. quæ profecto inter res de ſe indifferentes, & ratione tantum circumſtantiarū bonas aut malas numerari haudquaquam debent. 3. ait: *Si opponitur ἡ ἀτιμία τοῦ πρέποντι de quo loquitur Apoſtolus v.* 13. *jam evictum erit, naturam vetare Corinthios alere comam ſub ratione peccati, vel illiciti: & non tantum ſub ratione incommodi: atque adeo male id ab auctore hoc in dubium vocatum fuiſſe.* Diſp. 3. de coma Theſ. 8. *Nam non puto virum doctum dicturum, licitum eſſe, τὸ πρέπον ſive naturale ſive politicum, præſertim ubi nulla gravis neceſſitas urget, ſuſque deque habere. Certe Apoſtolus id licitum eſſe negat. Quorſum enim diceret Corinthiis: Apud vos ipſos judicate, num decorum eſt mulierem non velatam Deum orare? niſi propoſitum haberet oſtendere, fæminas apud eos aperto capite*

pite in coetibus eccleſiaſticis comparere illicitum eſſe? Reſpon. 1. Ego hic nullam conſequentiam video. nam incommodum ibi non oppoſui ei quod ex accidente poteſt illicitum reddi, ſed quod ex ſua natura tale eſt. V. g. Paulus diſſuadet matrimonium ſub ratione incommodi tantum, non etiam illiciti, quod omnes orthodoxi fatentur, an ideo matrimonium aliquod per accidens non poterat illicitum fieri? ut ſi quis in magna eccleſiarum afflictione, nulla cogente neceſſitate ſe uxore ac liberis gravaret, qui eccleſiæ quoque oneri eſſent &c. verum quod hic illicitum eſt, non hæret in ipſo matrimonio (alioqui id diſſolvendum foret) ſed in adjuncta illa temeritate. ita quoque de coma judicandum eſt. 2. ejuſdem commatis eſt quod de decoro ſive naturali ſive politico non ſine gravi neceſſitati ſuſque deque habendo adjicit, nam ſi crederet auctor omiſſionem hujuſmodi decori per ſe peccatum eſſe, non loqueretur de eo *ſuſque deque habendo*, quod *contemtum* ſonat, atque ita aliquid *acceſſorium* quo illa omiſſio illicita fit, neque addidiſſet illud, *ſine gravi neceſſitate*, quo innuit, ſi talis neceſſitas adſit, licite tale decorum omitti. id quod de rebus quæ ſunt præcepti divini moralis dici nullo modo poteſt. 3. Quod addit de feminis, quibus, ex dicto Apoſtolico *indecorum*, atque *illicitum* fue-

rit aperto capite in cœtibus eccleſiaſticis comparere, ejuſdem cum ſuperioribus naturæ eſt. neque enim ex ſeſe res illa erat illicita, ſed ex circumſtantia loci, ubi tegmen capitis erat ſymbolum ſubjectionis. quam ejerare videretur mulier, quæ contrario modo, & quidem cum maximo ſcandalo in eccleſia ipſa, ſe gereret. nec dubito quin vir doctus ita ſentiat: eccur enim alioqui tam ſolicite inculcaret, *Paulum dicere CORINTHIIS, feminis APVD EOS aperto capite in cœtibus eccleſiaſticis comparere illicitum eſſe*, ſi crederet id juris divini atque omnium GENTIUM eſſe?

Theſi VI. & VII. honeſtatem communem à jure divino diſtinguendam docui, tum argumentis è ſcriptura petitis, tum more loquendi ipſis legum conditoribus uſitato, qui cum ſe *honeſtatis cauſa* aliquid prohibere dicunt, ea ipſa adjectione ſe de eo legem divinam non habere profitentur. vir doctus neutram theſin impugnat, ſeptimam enim ne tangit quidem, ſextam ex ſententia theologorum noſtrorum, quæ & mea eſt, exponit. Agunt enim auctores quos citat (atque ipſe etiam vir doctus) de rebus *mediis*, *indifferentibus*, *licitis*, circa quæ ſi *ordinis*, *decori*, *ædificationis*, *publicæ utilitatis cauſa*, *non autem quaſi in iis ſit cultus Dei poſitus* vel Magiſtratus, vel eccleſiæ aliquid *rite & legitime* ſtatuerit, negant

gant licere eas *temerè*, *rebellandi animo*, *per ſummam levitatem*, *ex ſupina negligentia, protervia, contemtu*, violare. Ex altera vero parte peccare eas eccleſias ajunt, quæ *ſiniſtro judicio particulares* circa res medias *conſtitutiones* quibuſvis obtrudunt. Quæ ſi recte dicta ſunt (rectiſſime autem dicta agnoſco) nihil eſt cauſæ quin adverſus opiniones Poimenandrianas jungamus dextras, negotium capillare in ſe indifferens, ut revera eſt, relinquamus, levitatem tamen circa id, negligentiam, proterviam, Magiſtratus aut eccleſiæ (ſi rite, ſi legitime quid de eo ſtatuerit) contemtum inſectemur. interim & in hac & in illo laudemus, quod *ſiniſtro judicio particulares circa rem in ſe licitam conſtitutiones quibuſvis non obtrudant*, licet ad id nimio quorundam fervore qui hic meros conſcientiarum laqueos nectunt, per ſummam imprudentiam incitentur.

Theſi VIII. monueram, non minùs prudenter accipiendum, quod addit vir doctus de *præceptis* & *conſiliis*. *præcipiuntur enim interdum, quæ in ſpecie tantum ad homines certi temporis aut loci ſpectant, licet ratio eorum communis ad omnes pertineat. e.g. Iubet Chriſtus Apoſtolos alios aliorum pedes lavare. Io.* 13. 14. *& Apoſtolus Romanos c.* 16. 16. *ſe mutuo ſalutare oſculo ſancto. ſymbola mutui obſequii & fra-*

terna dilectionis in communi ad omnes pertinent, ſymbola autem illa, nempe oſculum, & pedilavium non ad omnes, ſed ad eos ſolum apud quos ea uſitata ſunt. Ad hæc vir doctus ait, *nihil à ſe dictum fuiſſe, quod ejuſmodi obſervationem poſceret, nam, à me,* inquit, *nec dictum, nec ullo modo ſignificatum fuit, materiam præcepti de honeſtate communi eſſe immutabilem, ſed tantum ſine peccato honeſtatem communem non poſſe inſuper haberi,* Reſp. 1. nullum vir doctus in hac mea obſervatione errorem taxat, itaque ſalva eſt etiam tota hæc theſis. 2. agnoſcit *materiam præcepti de honeſtate eſſe mutabilem*, .i. variare poſſe, tam ſecundum tempora quam ſecundum loca. hæc enim conjunxeram; nec vir doctus id improbavit, nec, ut opinor, improbaturus eſt. At, inquam, longitudo & brevitas capillorum apud Paulum, ſunt materia præcepti de honeſtate: poſſunt ergo temporibus & locis variare, nec ſequitur, ſi Corinthiis, & illo quidem tempore, hoc vel illud circa illas honeſtum aut inhoneſtum fuit, idem ubique & ſemper obtinere. quod profecto dicendum eſſet, ſi in iis de lege naturæ & gentium, ac de tali peccato, quale ſugillatur Rom.1.26. ageretur. Ita hoc ſuo veriſſimo axiomate opinionem Poimenandri vir doctus evertit. 3. Cum negat ſe de ea re locutum eſſe, ſed tantum de

honeſta-

Digitized by Google

honeſtate communi, quæ ſine peccato non poſſit inſuper haberi, manifeſto profitetur, ſe præcepti quidem de hnneſtate communi circa capillos rationem ſemper haberi velle, ſed materiam illius præcepti, .i. ipſam capillorum ſive longitudinem ſive brevitatem liberam relinquere, prout hoc illove tempore aut loco mos communiter receptus eſt. ita enim honeſtatem communem definiverat auctor dialogi, cui in eo vir doctus aſſenſus eſt theſ.20. *Auctori,* inquit, *dialogi de notione honeſtatis communis litem non moveo.* Quæ cum ita ſint, quam aperte cauſam Poimenandri deſerat, & re ipſa in noſtras partes tranſeat attento lectori judicandum relinquo.

Theſi IX. dixi *Conſilia* ſive monita prudentiæ in ſcriptura extare circa res *per ſe indifferentes*. idque confirmavi exemplo Salomonis, qui dehortatur *ne fidejubeamus,* non quod hoc *in ſe* ſit *illicitum*, ſed quod *damnoſum,* niſi cum magna circumſpectione fiat. Hoc dicit vir doctus I. ἀπροσδιόνυσον eſſe. *Nam*, inquit, *inter me & dialogiſtam non diſputabatur de commodo & incommodo, ſed de decoro & indecoro, de honeſto & inhoneſto*. Reſp. Diſputatur inter te & dialogiſtam de voce ἀτιμίας. eam tu dicis eſſe ἁμαρτίαν, vel implicite vel explicite, dialogiſta hoc negat, & ἀτιμίαν etiam in tranſgreſſione decori eſſe ait, quæ

ſine

ſine peccato fieri poteſt. talem *ἀτιμίαν detrimentum* eſſe oſtendo theſ. x I. vides ergo *indecorum & inhoneſtum* in hoc poſteriori genere recte referri ad *damnoſum.* atque adeo non quod ego hic attuli, ſed quod tu repoſuiſti ἀπροσδιόνυσον eſſe. 2. *Conſilia,* inquit, *Dei* (*qualia ſine dubio ſunt de quibus hic auctor loquitur*) *mandata ſunt, ut ait Iunius Animadv. in Bell. controv.* 5. l. 2. c. 7. Reſp. Conſilia quæ in ſ. literis reperiuntur circa *res per ſe indifferentes,* facere ut eæ res *in ſe ſint illicitæ,* nec verum eſt, nec id Iunius nos voluit credere. nam dictum ſuum munit teſtimonio Apoc. 3. 18. *Conſilum do tibi ut emas à me aurum igni exploratum ut dives fias.* hoc autem conſilium non eſt circa rem indifferentem, ſed ad ſalutem prorſus neceſſariam. quod autem addit ex Platone, *αἱ τῶν τυράννων δεήσεις ἀναγκαῖαί εἰσι,* id recte conſideratum pro me facit neque enim id eum ſenſum habet, quaſi quicquid tyranni rogant vim præcepti habeat, ita ut ad id ſubditi lege aſtricti ſint, ſed *conſultum eſſe* ſubditis ne eis temere tale quid negent, ne in præſens periculum atque adeo *detrimentum* ſe præcipitent. exemplum eſt in Nabotho. 1. Reg. 21. quam appoſite porro tyrannorum mores Deo & divinis actionibus applicentur, lectoris eſto judicinm. 3. *Conſilia ſua* (inquit) *& monita prudentiæ, quæ tamen POSITIS*

SITIS PONENDIS & IN INDIVIDVO non obligent, male probat auctor hic ex Prov. 6. 1. &c. Reſp. Quam callide hic ſtatus quæſtionis invertitur! quæritur an monita ſive conſilia circa RES INDIFFERENTES faciant ut illæ res IN SE ſint ILLICITÆ. negavi hoc. at vir doctus fingit me dixiſſe monitum aliquod POSITIS PONENDIS & IN INDIVIDVO non obligare, quod quid ſit jam eſt exponendum. *ponenda* illa quæ vir doctus nominat, ſunt circumſtantiæ quæ rei *per ſe indifferenti* accidunt. V. g. accidit ſponſioni (ut ipſe loquitur) *temeritas, donorum Dei abjectio, accerſita pauperies, præcipitatio ſui ſuorumque in lites &c.* τὸ IN INDIVIDVO notat perſonam hanc vel illam quæ rem *per ſe indifferentem* facit, quatenus eam per ejuſmodi temeritatem &c. *vitioſe facit.* Et hoc ſenſu dicunt philoſophi (ad quorum effatum hic reſpicit vir doctus) nullam actionem eſſe indifferentem in individuo. verum 1. nihil hæc ad me faciunt, cui ne per ſomnium quidem unquam in mentem venit dicere, actionem ullam poſitis circumſtantiis vitioſis, & reſpectu talis individui indifferentem eſſe. nam illis poſitis non ſolum actiones de ſe indifferentes, verum etiam ſua natura bonæ, per accidens malæ fiunt. Et ne fruſtra diſceptando otium perdamus, dixi, & dico, comæ (de ea enim agitur) vel tonſu-

ram

ram ſtrictiorem, vel incrementum paulo prolixius, licet in ſe ſit indifferens, tamen ſi ſimiles iis quas ſupra habuimus accedant circumſtantiæ, V. g. laſcivia, ſuperbia, aut etiam ſuperſtitio, hypocriſis (nam utrimque & utroque modo hic peccari poteſt) in tali individuo cui hæc inſunt, non amplius indifferentem ſed vitioſam eſſe. nec video quid aliud vir doctus dicat. verum hoc non dicit Poimenander. dicit comam in viris paulo prolixiorem eſſe contra legem naturæ, gentium, divinam, imo eſſe peccatum contra naturam ex eorum genere quæ Paulus in gentibus abominatur Rom. 1.26. quod ſi ita habet, non jam *poſitis ponendis*, nec *in hoc vel illo individuo* ea vitioſa erit, *ſed per ſe & reſpectu omnium*. Hæc vera, theologica, ſana ſunt, nec puto ullum theologum eſſe, ne ipſum quidem auctorem quîcum mihi res eſt, qui ea negare poſſit. ut mirum ſit cum in re ſit conſenſus inter utrumque noſtrum, & diſſenſus à Poimenandro, eum ut illum quovis modo defendat, cavillari & argutari non deſinere. v.g. Dicit Salomon, *eripe te, ſubjice te, interpella, eripe te ut caprea.* quaſi omnia verba quæ grammatice ſunt imperativi modi, imperium re ipſa contineant, ac non ſæpe vel monita, vel etiam preces. item, quaſi dicat Salomo, eripe te à crimine quod ſpondēdo perpetraſti, & non

à dam-

à damno quod tibi imminet. item cum monitum de non ſpondendo cum præcepto de homicidio confert, quaſi homicidium uſquam inter res de ſe indifferentes referatur, inter quas manifeſte eſt ſponſio. item cum dehortationem ſemper idem eſſe cum præcepto negativo ait. quaſi cum dehortaretur Eliſa regem Iſraëlis, dicendo, *cave tibi ne tranſeas per locum illum*; *nam ibi Syri inſidiantur*, 2. Reg. 6. 9. eum dehortatus ſit à ſcelere perpetrando, & non à periculo per imprudentiam adeundo. Quod addit: *Conſule quoque Iunium, Cartwrichtum* & neſcio quot alios, id certe *conſilii* arbitror eſſe, non *præcepti*. neque enim leges diſputationis me adigunt, ut ad nutum adverſarii auctores evolvam: ipſe, ſi videtur, ex illis, aut etiam aliis quæ pro ſe facere putat colliget, quæ quanti ſint poſtea à nobis diſpicietur.

Theſi x. illuſtrem locum Pauli 1. Cor. 7. adduxeram, ubi is agit de intermiſſione uſus conjungii, viduitate, virginitate, quæ tamen omnies ſunt res *indifferentes ac liberæ*, nec proinde de iis quæ LEGIS ſunt, .i. in *in ſe licita vel illicita*, ſed de *commodo vel incommodo* eorum ad quos ſcribebatur. Addideram, ſive ea vocemus *conſilia*, ut vocem. γνώμης extreſſit vulgata, ſive alio apto nomine, nihil intereſſe (ut agnoſcit Paræus) modo ne *conſilia* PERFECTIONIS

nis ex iis cudamus, quæ ex ſententia dialogiſtæ non ſequuntur. Quid ad hæc vir doctus? 1. *Apoſtolus*, inquit, *ut ipſe ait differit de commodo, at inter Dialogiſtam & me controverſia erat de decoro & indecoro, de honeſto & inhoneſto*. Reſp. hoc ſubterfugium modo interceptum ei eſt ad theſin IX. nec operæ pretium ut quæ ibi dicta ſunt repetantur. hoc tantum addo, de ejuſmodi *incommodo* ibi agere Apoſtolum, quod non ſolum conſiſtat ἐν τῇ ἐνεστώσῃ ἀνάγκῃ, v. 26. θλίψει. v. 28. μεριμνῶν. v. 32. ſed & ἐν τῷ ἀσχημονεῖν. v. 36. .i. *indecoro*, ut ipſe Beza vertit. unde patet, non eſſe iſta opponenda, quod vir doctus facit, ſed ſubordinanda. recte autem me dixiſſe, Apoſtolum differere de *commodo* licet è precedentibus ſatis clarum ſit, eo tamen etiam illuſtratur quod v. 28. ait: ἐγὼ δὲ ὑμῶν φείδομαι. & v. 35. τοῦτο δὲ πρὸς τὸ ὑμῶν συμφέρον λέγω, 2. inquit: *Non probatur inde QVOD INTENDITVR. Tractat enim Apoſtolus eo loco de matrimonio uſuque ejuſdem, de cœlibatu, viduitate & virginitate, eaque in genere conſiderata INDIFFERENTIA eſſe docet, at minime talia eſſe dicit reſpectu hujus aut illius particularis perſonæ cum circumſtantiis ſuis conſideratæ. Quin imo manifeſte docet, iis qui donum continentiæ non habent matrimonium eſſe contrahendum v. 9. Neutiquam ergo*

ergo dicendum eſt, Apoſtolum docere, iis quæ dicit, OBLIGANDI VIM NON INESSE RESPECTV PARTICVLARIVM PERSONARVM cum circumſtantiis ſuis conſideratarum. Idque late probat auctoritate atque etiam rationibus Riveti, Davenantii, Paræi, cujus verbis adductis concludit: *An autem hoc ſit è re auctoris quocum agimus, alii judicent.* Reſp. Nihil hic quod non è re mea ſit reperio, imo aperte profiteor, me hac in parte cum clariſſ. illis viris, atque etiam cum viro docto ſentire, & vehementer mihi de hoc conſenſu gratulari. ſed de duobus monendus eſt. 1. injuriam mihi ab eo, per imprudentiam hauddubio, fieri, quod aliud à me INTENDI dicat, nempe *ea quæ Apoſtolus dicit obligandi vim non habere RESPECTV PARTICVLARIVM PERSONARVM cum circumſtantiis ſuis conſideratarum.* ubi enim iſta dixi? hoc unum inculcavi, non agere Apoſtolum de iis quæ LEGIS SUNT, id eſt IN SE LICITA VEL ILLICITA. quæ explicatio me ab illo ſenſu quem mihi affingit vir doctus abſolvit. aliud enim eſt, rem illicitum eſſe IN-SE, aliud reſpectu hujus vel illius perſonæ, cum his vel illis circumſtantiis, quæ ad rem ipſam per accidens ſe habent. Alterum de quo eum moneri opportunum arbitramur eſt, quod per hanc ſuam ſententiam

Digitized by Google

tentiam (quæ veriſſima eſt) Poimenandrum non defendat, ſed mecum oppugnet. ita ut Deo & invictæ veritati gratias immortales debeam, quod eum qui adverſarius videbatur mihi adjutorem dederit. quid enim? an Poimenander dicit comam virorum prolixiorem eſſe in genere INDIFFERENTEM, illicitam autem tantum reſpectu particularium perſonarum, cum his vel illis circumſtantiis conſideratarum? quî hoc poteſt, quum in ea ſtatuat committi PECCATUM CONTRA NATURAM? eſtne peccatum contra naturam in genere INDIFFERENS? reliqua non addo, nam res ipſa clamat quantopere hoc ſit falſum & δύσφημον. diſcrepat ergo immane quantum, ſententia viri docti, quæ & mea eſt, ab opinione Poimenandri.

Vocem *conſilii* qua uſus eram me mitigare dicit (verba mea habes in ſuperioribus) ipſe autem nihil contra eam affert, imo Paræo, qui ea libere uſus eſt, adjungit Davenantium, qui *vitam*, inquit, *ducere virginalem in genere* RES CONSILII eſt, *non* PRÆCEPTI. Repetit autem, vir doctus vocem *dehortationis* hic aptam non eſſe. ſed nulla allata ratione. rem ipſam conſideravimus ad theſin 9. interim ipſe nullam aptiorem nobis ſuppeditat, detur ergo circa verba, quorum ſæpe penuria laboramus, moderata libertas, mo-

do

do in re ipſa non ſit error.

Denique ait vir doctus, *me abſolvere dialogiſtam à conſilio perfectionis,* & reſpondet 1. *Quid ſentiat dialogiſta de conſiliis perfectionis non inquiro.* deinde argumentum quo uſus fuit repetit. Reſp. Non Dialogiſtam (quod inſidioſe dicitur, ut alienis ab hac controverſia quæſtionibus involvar) ſed ejus argumentum à me allatum à conſilio perfectionis abſolvi, & adhuc abſolvo. Sequitur quidem ex ejus ſententia, dari in ſ. literis *Conſilia* (libere jam eam vocem uſurpo, poſtquam vir doctus ejus uſum in auctoribus à ſe ipſo citatis oſtendit) *circa res indifferentes*, ſed *conſilia perfectionis* ex ea ſequi nego & pernego. quid alibi videatur ſentire, ſi fas eſt viro docto NON INQUIRERE, & mihi id juris concedi æquum eſt, nominatim in hac controverſia, à qua quicquid alienum eſt, ut novit vir doctus, ſatago removere, quo melius ejus nuda oſſa lacertique appareant, & majori cum facilitate ac perſpicuitate ea cognoſcatur. In repetitione argumenti ſui, nihil aliud probat, quam legis eſſe cum præcipitur ut honeſtatis communis ratio habeatur; at cum de materia in qua eſt illa honeſtas agitur, ſi ea eſt, ut ſæpenumero eſt, INDIFFERENS, non habent dicta quæ circa illam verſantur rationem præcepti ſed conſilii, vel moniti

niti prudentiæ. nec hoc *pontificium* vel *Socinianum eſt*, qua ſcabie contraria opinio magis laborat, ſi non deteriori. Nam ſi quicquid Apoſtolus diſſeruit v. g. circa *cœlibatum* &c. vim præcepti habet, ſequitur *illicitum eſſe mulierem tangere. omnes quales Paulus erat, .i. cœlibes eſſe debere &c.* Denique nihil erit indifferens, & peribit omnis libertas Chriſtiana. ſed pulcre cavit huic rei Apoſtolus in illis: *Hoc autem dico ex conceſſione οὐ κατ' ἐπιταγήν. non ſecundum præceptum.* v. 6. *De virginibus autem ἐπιταγὴν præceptum Domini non habeo. γνώμην δὲ δίδωμι conſilium autem do.* v. 25. *Hoc autem dico veſtro commodo, non ut laqueum vobis injiciam.* v. 35. Hæc cum cura erant inculcanda in cauſa capillari, quam inter res indifferentes rectiſſime numeravit vir doctus. ſi enim cum eo ſentit Poimenander, uno verbo tota res abſolvi poteſt. Dicat tantum (exemplum Apoſtoli ſequutus) DE CAPILLIS PRÆCEPTUM DOMINO NON HABEO. mihi & omnibus veritatis amantibus ſatisfecerit, ſed eadem opera, quod omnino neceſſarium eſt, feni & paleæ *juris naturalis, gentium* &c. tanto molimine ab ipſo accumulatæ ac congeſtæ jacturam fecerit.

Antequam progrediar, expendenda nonnihil venit verſio Bezæ, eam enim ex Pareo pro ſe citat vir doctus. Is ergo τὸ

γνώ-

γνώμην δίδωμι apud Apoſtolum, quod omnes qui fuerunt ante eum latini interpretes (quantum ſcio) verterant *conſilium do* (ita Vulgata, ita Eraſmus, ita Pagninus, ita Tigurini, quos & ſequitur Caſtellio) aliter ſibi vertendum putavit, nempe: *Sententiam meam* hac in re *dico*. ea ratione quia differant *γνώμη* & *βουλή*. quod tamen 1. non eſt uſquequaque verum, cum *γνώμη* interdum reddatur *propoſitum*, aliquando *voluntas*, interdum CONSILIUM, nonnunquam *cogitatio* &c. ut agnoſcunt Lexicographi, Stephanus, Criſpinus, Tuſanus alii. Suidas: *γνώμη ἡ βουλὴ καὶ ἡ προαίρεσις*. Favorinus: *γνώμη ἡ συνείδησις, ἡ σκέψις, ἡ βουλή, ἡ προαίρεσις, ἡ οἴησις*. 2. hoc loco non niſi pro conſilio poteſt accipi, propter additum *δίδωμι*. Suidas & Favorinus: *γνωμοδοτέω, γνώμην δίδωμι*. quod Æmylius Portus vertit: *conſilium do*. Lexicon græcolatinum vetus in Theſauro utriuſque linguæ B. Vulcanii: *γνωμοδότης, Conſiliarius, conſiliator, ſuaſor*. probent, qui contra ſentiunt è græco auctore *τὸ γνώμην δίδωμι* eſſe, ſententiam dico. nam *τὸ αὐτὸς ἔφα* in ſolutum non accipimus. novi quid ſit *τὸ γνωμοτεύειν* & ſimilia, ſed *περὶ τοῦ γνώμην διδόναι* eſt quæſtio. 3. Nihil promovet Beza per vocem *ſententia*, ſi rationem *præcepti* ea contineri ſentit, nam etiam *in conſiliis dandis* verſatur ſententia. Cic. de Orat.

l. 3.

l. 3. *Hujus eſt in dando conſilio de maximis rebus explicata ſententia.* 4. ut nec gallica phraſi qua illam explicat, videlicet, *i'en donne mon advis*, quam ſequitur Diodatus in Bibliis Italicis, *ne do aviſo*, qua voce ſæpius votum *deliberativum* ut vocant, quam *deciſivum* ſignificatur. Diodatus certe nullum in ea imperium potuit videre, cum in margine explicationis cauſa addit: *come di coſa indifferente, nella quale ſi dee conſiderar cio che e piu ſpediente, ſecondo le circumſtanze*, .i. *tanquam de re indifferenti, in qua conſiderandum eſt id quod magis expedit, ſecundum circumſtantias.* 5. Ratio quæ Bezam impulit ad verſionem hic novandam, nempe *ut evitaret diſcrimen illud ſophiſticum & falſum inter præceptum & conſilium.* ut ipſe ait, non tanti fuit quam ipſe putavit. quaſi vero nullum daretur conſilum extra *conſilium perfectionis* à ſophiſtis in papatu confictum, quod ſi ita eſt, deleatur vox conſilii ex omnibus auctoribus latinis, quorum plerique de papiſtis aut conſilio perfectionis ne fando quidem cognoverant, & tamen quid inter conſilium & præceptum intereſſet, quod vel inveſtes pueri ſciunt, non ignorarunt. poſſem addere, quod Occumenius γνώμην apud Paulum explicat συμβουλὴν, quæ idem eſt quod βουλή, aut etiam aliquid minus. unde apud Ariſtotelem in Rhetoricis, eſt genus

orationis

orationis συμβουλευτικὸν, quod *deliberativum* latini vocant. ſed progrediendum eſt.

Tandem vir doctus me reprehendit, quod *Dialogiſtam tum hic tum alibi tam ſollicite excuſem, alios præter rationem toties carpam, eoque à partium ſtudio non videar fuiſſe omnino liber.* Adhæc quædam è Dialogiſtæ ſcriptis collecta mihi proponit ut de iis judicium meum interponam. Reſp. 1. me Dialogiſtam nuſquam *excuſaſſe,* ſed ubicunque recte mihi ſentire videbatur eum *approbaſſe,* & egregia ejus inventa in uſus meos ſedulo convertiſſe, ubi minus recte, libere *rejeciſſe.* 2. me neminem (ſcientem quidem) contra rationem carpſiſſe, nec virum doctum hoc uſquam demonſtraſſe. 3. abeſſe à me partium ſtudium tota mearum Diſputationum οἰκονομία, ut ſpero probabit, in quibus χωρὶς προσωποληψίας quæ vera judicabam ubicunque ea reperirem ſelegi, quæ falſa repudiavi. novit hoc vir doctus, unde miror cur me eo carbone denigret. quid de ipſo dici poſſet, quem apparet paſſim exiſtimationi amici in cauſa quam revera improbat velificari, ipſum conſiderare malo, quam odioſius à me exagitari. 4. Quæſtiones quas mihi è Dialogiſta proponit, tranſilire cogitabam, quia ego quæ eiſdem continentur nec ſcripſi, nec citavi, nec eis approbationem meam præfixi, & citra ea rem

totam intelligi poſſe exiſtimavi, verum occurrit mihi quiddam inexpectatum, id quod propoſitum meum hac in parte ſufflaminavit, videlicet, quod quærat vir doctus an hæc talia, quæ Dialogiſta in exemplum attulit, poſſint ita fieri ut CONTRA NATURAM non peccetur, idque ut certo conſilio factum agnoſceretur, eadem phraſis altera vice repetitur. Quod ergo unum è præcipuis eſt, quæ reprehendimus in Poimenandro, nempe eos qui comam nutriunt CONTRA NATURAM peccare, id conatur vir doctus obtinere in re paulo magis odioſa, ut poſtea vendibilior reddatur opinio Poimenandri in cauſa capillari. neque ipſe tamen de eo ſuam ſententiam dicit (id quod hactenus ſedulo evitavit) ſed eam ex me ſe poſſe elicere ſperat. ſin taceam, cauſæ meæ etiam circa rem capillarem diffidere forte alicui videbor. Mos ergo potius geratur viro docto, & reſpondeamus. Quæſtio eſt de pinnis, de cornibus, de auribus aſininis, de cauda vulpina aut felina, an hæc geſtari poſſint citra Peccatum Contra Naturam. Dico *poſſe.* Addo etiam *honeſte poſſe.* Ictum aliquem calami à viro docto expecto, ut qui rem ipſi incredibilem protulerim. verum πάταξον, ἀλλ' ἄκουσον. Vidiſtine unquam, in inſignibus nobilium, pinnas, cornua vel cervina vel alia ſummitati galeæ impoſita? nimirum

rum vidiſti, & quotidie videre potes, ſed quid hoc ad rem? audies poſtquam aliquid addidero. In patria mea (ea olim erat ſuperior dioecesis Ultrajectina) familia eſt è maxime ſpectabilibus, quæ tria aſinorum capita in ſcuto geſtat, pileum autem cum auribus aſini in cono galeæ. hæc nunc tantum videmus depicta, verum tempus fuit, cum ita ornati ad bellum procederent, atque etiam ad ludos equeſtres. niſi feciſſent indigni ſuis majoribus judicati fuiſſent. Honeſtatæ ergo tum temporis, & in illo caſu fuerunt pinnæ, cornua, aures aſininæ, per receptum morem (quem regulam decori eſſe ipſe faſſus es) at PECCATA CONTRA NATURAM honeſtari nullo modo & per nullas circumſtantias poſſunt. non ergo per hæc *contra naturam* peccatum eſt. De cauda vulpina (nam de felina nihil occurrit, ſed eadem eſt ratio) quod mihi compertum eſt referam. Quum adoleſcens in Galliis eſſem, vidi famulos ſutorum rubro, ut vocant, birreto tectos, quod ambibat cauda vulpina. id lege fiebat, ut è reliquis opificibus dignoſcerentur. dicebatur rex ſtatuiſſe, ſi ſupervixiſſet, omnes qui artes manuarias factitabant, ſimili quadam nota à ſe invicem diſcriminare, ad civium qui eorum opera uti vellent commoditatem. vides & caudam vulpinam ibi *honeſtatam*, eſſe, nec ſiquis illam

gerat CONTRA NATURAM peccare. Eadem, imo major & evidentior ratio eſt in capillis, quicquid incaſſum obniteris. Quæ de confuſione ſexuum, è Dialogiſta (ut ait) adjicit, quia locum unde ea habeat non annotat, ea præteribo, neque enim libet in tenebris micare, aut diſputare de jure antequam conſtet de facto.

Gratificatus ſum viro docto in expendendis exemplis Dialogiſtæ, nunc meo jure viciſſim petere videor, ut verbo ſignificare velit, quid de alio ejuſdem vel exemplo, vel axiomate ſentiat, quod citavi theſi 2. videlicet, tam eum *contra decorum* (ac proinde communem honeſtatem) peccare, *qui unus inter capillatos omnes detonſus incedit, quam qui inter detonſos capillatus?* Nam ſi putet hoc falſum eſſe, litem auctori Dialogi moveat oportet de notione honeſtatis communis, quod tamen à ſe removet theſi 20. Sin verum eſſe fateatur, manifeſto corruit opinio Poimenandri. Ita vitio hic ardet ab utroque extremo, ut mihi mirum non ſit, virum doctum ab eo digitos tam ſollicite continuiſſe. Quod ſi quid ipſe de hac quæſtione ſentiam flagitet, quamquam mihi primo reſponſum debet, tamen poſtquam liberalis eſſe coepi, dicam quod ſentio. Puto ergo dictum illud veriſſimum eſſe. idque probo non tantum exemplo eorum quibus inuſitata ipſis tonſura

ſura diſplicuit in Hadriano Iunio (noſti quid de eo publicaverit clariſſ. affinis tuus) forte enim eos fuiſſe dices homines indoctos & communis honeſtatis imperitos, quod quanti ſit nunc non tango; ſed viri docti, gravis, theologi & morum Cenſoris acerrimi, Eraſmi videlicet Roterodami, is enim circa tempus quo homines contra communem morem ſtrictim tondere incipiebant, id inter exempla extremæ levitatis & inſolentiæ retulit. idque non uno loco. In Colloquio enim militis & Carthuſiani, hæc Carthuſianus fratri, è bello reduci, & omnibus flagitiis cooperto inter alia objicit: *At ego*, inquit, *te probe agnoſco, cui non ſolum veſtis mutata eſt, verum etiam facies, totuſque corporis habitus. Quot coloribus pictus es! Nulla avis æque variat plumas ſuas. Tum, quam omnia ſecta, quam NIHIL IVXTA NATVRAM aut MOREM COMMVNEM. Adde TONSVM VERTICEM, barbam ſemiraſam, ſylvam quæ ſupra labrum ſuperius eſt, perplexam, nec aliter hinc & hinc prominentem, quam ſolent in felibus pili longioris.* Vides opinor, tonſum verticem tum temporis iis quæ & contra communem morem, & NON IUXTA NATURAM eſſent, ab Eraſmo annumeratum. nam quæ Cartuſianus dicit, ſententiam Eraſmi continere, non dubitabit qui & dialogum,

& Epiſtolam de utilitate colloquiorum in calce ab auctore adjectam vel obiter inſpexerit. idem in Franciſcanis: *Siquis vellet furem aut homicidam, afficere extrema ignominia, nonne ſatis eſſet, ſi praecideret illi interulam ſupra nates, ſi partes pudendas turpiter prominentes lupinis pellibus convestiret, caligas diverſis coloribus variegaret, veſtem qua thoracem tegit ac brachia totam conſcinderet, veluti rete faciens ex veſte, ſcapulas & pectus nudaret, barbam partim demeteret novacula, partim demitteret, partim intorqueret,* CAPILLOS TONDERET, *adderet pileum undique ſectum, cum ingenti faſciculo plumarum, ac ſic juberet prodire in publicum? Nonne magis traduceret hominem, quam ſi morionis cucullam adderet cum* AVRICVLIS PRÆLONGIS *& tintinabulis? Et tamen ſic ultro ſe ornant milites, ac ſibi placent: & reperiunt quibus hoc pulchrum videatur, cum nihil poſſit eſſe inſanius.* In ejuſdem Cyclope, cum Polyphemus, ut cultus inſolentiam excuſaret, dixiſſet: *Quemadmodum ſæpenumero ſub tunica cinericea latet animus tyrannicus, ita nonnunquam* ATTONSVM CAPVT, *circumtorta barba, torva ſupercilia, truces oculi, vertex plumam ventulans, ſagum militare, caligæ interſectæ, tegunt euangelicum animum.* reſpondet Cannius: *Quidni? nonnunquam & ſub*

& ſub pelle lupina latet ovis, & ſiqua fides apologis, ſub exuvio leonis latet aſinus. Obſerva eundem Cannium paulo ante dixiſſe, *ſiquis mihi iſta ſpecie ignotus occurreret, in mari, piratam eſſe crederem, ſi in nemore, ſicarium.* hoc dicit de homine ATTONSO CAPITE, quod nunc totidem verbis dicitur de comato. Quid ais, vir docte? ſatin' commode veritatem dicti à Dialogiſta allati in aperta luce poſui? Iam concilia mihi hæc cum opinionibus Poimenandri, ſi potes, ſed ſine ambagibus, ſine verborum ποιπαλήμασι, nam res clarior eſt, quam ut eum ad modum obſcurari ſe patiatur.

Theſi XI. ut pedem nonnihil promoveam, quæ demonſtrata ſunt tribus verbis repetivi, nempe ex ἀσχημίας voce non ſequi ἁμαρτίαν, nec ex ejus oppoſito *decoro* ſive *communi honeſtate*, præceptum proprie dictum. ad hoc vir doctus 1. lectorem ad ea quæ jam dicta ſunt remittit, quæ non repetam. 2. *ſibi incognitam* ait *eſſe diſtinctionem, qua præcepta divina diſpeſcuntur in præcepta proprie & improprie dicta.* Reſp. Non ita diſtinxi, ſed id DE QUO APOSTOLUS PRÆCEPTUM DEI NON HABET, negavi eſſe poſſe præceptum proprie dictum, nominatim DIVINUM. eſt enim oppoſitum in appoſito, præceptum divinum non habere, & tamen præ-

Digitized by Google

ceptum divinum dare. quod adjunxi *proprie dictum*, id factum ne latebræ quærerentur in voce præcepti, quam laxe interdum ſumi non ignoro. apud Ciceronem *præcepta diſſerendi, præcepta dicendi, præcepta & inſtituta Philoſophiæ, præcepta medicorum* invenias. idem, *Tuis*, inquit, *MONITIS præceptiſque omnis eſt abjiciendus dolor*. præcepta proprie dicta appello, ut à viro docto ſumuntur, quæ vim legis habent. Addit: *Videtur autem auctor per illud ſuum praeceptum non proprie dictum, ſignificare, quod ſentiat, Apoſtolum diſputatione ſua, qua agit de modo orandi & prophetandi* 1.*Cor*, 11. *tantum conſilium, ſive monitum aliquod prudentiæ dare, quod tamen Corinthii ſequi non tenerentur*. Reſp. Imo, quod non ſit de re *in ſe* neceſſariæ obſervationis, ſed *indifferenti*. aliud eſt quærere, ad quid *Corinthii* tenerentur, illo loco, illo tempore, illis moribus: nam hoc pertinet ad *circumſtantias*, quæ per accidens ſe habent ad materiam præcepti. Et tamen minorem eam fuiſſe obligationem etiam reſpectu Corinthiorum, quam ſit ea quæ verſatur circa præcepta, .i. legem Dei, ipſe vir doctus non obſcure docuit Theſi ſua xx. ubi agnoſcit *aliam obligationem eſſe circa res quæ IVRIS DIVINI ſunt, aliam vero quæ naſcitur aut ex conſuetudine aut quacunque CONSTITVTIONE humana,*

Digitized by Google

humana, ſive politica, ſive ECCLESIASTICA circa res indifferentes. Iraſcetur vir doctus, quod conſtitutionem Apoſtolicam inter *humanas* retulerim. profecto humana eſt, ubicunque Apoſtolus PRAECEPTUM DEI NON HABET, illud autem circa res indifferentes non habet, quæ, fatente viro docto ſunt CONSILII, NON PRÆCEPTI. Conſtitutiones porro de quibus Paulus ibi agit ſunt eccleſiaſticæ, & loco, tempore, aliiſque circumſtantiis mutabiles, ut antea oſtenſum. Occurrit mihi hic inſignis locus S. Auguſtini lib. 1. de Sermone Domini in monte, ubi rem quam in manibus habemus pleniſſime exponit. *Si ergo* (inquiens) *non PRÆCIPIT ex Domini perſona, ſed ex ſua perſona MONET, ita eſt hoc bonum, ut ſi quis aliter fecerit, non ſit præcepti tranſgreſſio: ſicut de virginibus paulo poſt dicit, PRÆCEPTVM Domini ſe non habere, CONSILIVM autem dare: atque ita laudat virginitatem, ut arripiat eam qui voluerit, non tamen, ut ſi non fecerit, contra præceptum Chriſti feciſſe judicetur. Aliud enim eſt quod IVBETVR, aliud quod MONETVR, aliud quod IGNOSCITVR. IVBETVR mulier à viro non diſcedere: quod ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro reconciliari; aliter ergo non licet facere. MONETVR autem vir fidelis, ſi habet uxo-*

 rem

rem infidelem conſentientem ſecum habitare, non eam dimittere; licet ergo & dimittere, quia non eſt praceptum Domini, ſed conſilium Apoſtoli. Sicut MONETVR virgo non nubere, ſed ſi nupſerit, CONSILIVM quidem non tenebit, ſed contra PRAECEPTVM Domini non faciet. IGNOSCITVR cum dicitur: Hoc autem dico ſecundum veniam, non ſecundum IMPERIVM. Hæc Auguſtinus, è quibus, ſi exemeris primum exemplum ejus quod MONETVR (in quo proculdubio erravit) in reliquis non video quid merito ſugillari poſſit.

Quærit porro vir doctus: An non ſic januam aperiam luxandi *pracepta divina?* ego contra: *An non vir doctus januam aperiat ad tollendam omnem libertatem Chriſtianam?* quomodo ego luxo præcepta divina, cum ago de iis quæ *NON SVNT PRÆCEPTI*, ut ipſe vir doctus loquitur? & de quibus Apoſtolus fatetur ſe PRÆCEPTVM DEI NON HABERE? nec ſe de iis loqui ait κατ' ἐπιταγὴν, .i. per modum præcepti? talia autem ſunt omnia indifferentia, ea enim Deus libera Chriſtianis eſſe voluit, non ergo præcepto aſtrinxit, nec ad alteram partem determinavit. Addit: *Si enim hoc admittatur, quod velle videtur, an non facile erit plurima ex præceptis divinis in conſilia & monita pru-*

dentia

dentiæ, & præcepta non proprie dicta, atque adeo non proprie obligantia convertere? Reſp. Quid? an qui præcepta à monitis vel conſiliis diſtinguit, facultatem dat hæc in illa mutandi, vel hæc cum illis confundendi? imo contrarium facit. Videat autem vir doctus an non, ſi ubicunque Apoſtolus loquitur, præceptum divinum eſſe putemus, etiam ubi ſe præceptum divinum habere negat, facile erit omnia quorum Deus indifferentem nobis ac liberum uſum permiſit, in res quæ ſunt DIVINI JVRIS atque adeo neceſſariæ obſervationis mutare. quo dato perit omnis Chriſtiana libertas, & redit illud, μὴ ἅψῃ, μὴ γεύσῃ, μὴ θίγῃς. quod tantopere in Chriſtianis diſplicet Apoſtolo Col. 2. 21.

Addit me mihi contradicere, quia dixerim prolixam comam *Corinthiis non niſi inhoneſtam* eſſe poſſe, unde concludit ea violari *præceptum.* Reſp. Hoc è ſuperioribus repetitum, & ibi ſolutum eſt, neque hic, ut recocta crambe, reponetur.

Poſtquam repetiveram quid ἀτιμία non eſſet, inquirebam quid ergo ſit? Ad quod percommode nobis facem alluceri à Borſtio agnoſcebam, qui ἀτιμίαν eſſe ait *id per quod homo deſpicitur, & quo dignitas & æſtimatio ejus imminuitur,* idque applicans rei de qua agitur, *comam prolixam, cum ſit ſubjectionis ſignum, & minoris dignitatis,*

Digitized by Google

tis, ideo virum non decere. Hanc explicationem probavi theſ. 12. ſed obſervavi, per eam everti quod docetur de peccato per ſe. Vir doctus, diſſimulato Borſtii nomine, & prioribus tantum verbis repetitis, dicit ſe ea *non improbare, modo* (inquit) *id notet turpitudinem moralem*, *aut ſaltem eam implicet.* Reſp. ſi *morale* vocat, quicquid quoquo modo ad *mores* ſive *conſuetudines* ſpectat, turpitudinem moralem hic implicari facile concedemus, oritur enim ex neglectu conſuetudinis receptæ, verum ſi per turpitudinem moralem peccatum intelligit, principium petit, hoc enim eſt in quæſtione.

Theſi XII. ad explicationem Borſtianam hæc obſervo: 1. *Poſſe ſe hominem deſpicabilem facere etiam per id quod in ſe peccatum non eſt. ut ſi edat in publico, aut ſine pallio in foro ambulet.* Hoc ἀπροσδιόνυσον eſſe dicit vir doctus, quia loquatur Apoſtolus de tali re quæ moraliter turpis eſt. &c. 2. aperiendum mihi ait, an de potentia *phyſica* an *ethica* loquar, item quid mihi velim phraſi *in Se.* Reſp. de moraliter turpi jam reſponſum eſt. potentiam nec phyſicam nec ethicam, ſed logicam intelligo, .i. *poſſibilitatem.* peccatum *in ſe* eſt, quod tale eſt citra circumſtantias ſuas conſideratum. nam quod ratione circumſtantiarum duntaxat pecca-

tum eſt, eſt peccatum *por accidens*, per ſe autem vel *bonum*, vel ſaltem *indifferens* eſſe poteſt. quis hæc ignorat? Aperiendum erat auctori (ut ejus formulis utar) quid ſibi velit per haſce quæſtiones. 2. Addidi: *Ipſum illum contemtum quo talis ſe mulctat non eſſe peccatum proprie ſed detrimentum.* regerit 1. *Nemini licitum eſſe ſe ipſum mulctare contemtu*, Prov. 22. 1. Eccl. 7. 1. *niſi majoris & neceſſarii boni cauſa id fiat*. Reſp. licebit ergo hoc facere majoris boni cauſa, & per conſequens hoc in ſe peccatum non eſt. de illo enim verum eſt illud Apoſtoli: *Non ſunt facienda mala ut eveniant bona*. Rom. 3. 8. ita ſuo ſe gladio jugulat vir doctus. 2. ait: *Contemtus qui alicui infertur eſt vel juſtus vel injuſtus, ille peccatum, hic vero effectus eſt peccati*. Reſp. eſt de ſeſe *indifferens*, cum detrimentum ſit, non *peccatum*, quod vero juſte vel injuſte inferatur, ei per accidens accedit. Injuſtus porro contemtus peccatum eſt in *contemnente*, non in *contemto*, de quo hic agitur. alioqui Chriſtus ipſe peccator fuiſſet, cum *injuſte* contemneretur. Iuſtus autem contemtus non ſemper eſt pœna peccati, ſed ſæpe conſequens alicujus indecore geſti, etiam ſine peccato. niſi ludas in voce *juſti*, quaſi talis contemtus ſit actus juſtitiæ quod ridiculum eſt. 3. ait: *Detrimentum citra cauſam idoneam*

ſibi

ſibi ipſi inferre nemini licet. idque probat. Reſp. licebit ergo hoc *propter cauſam idoneam.* & per conſequens non eſt in ſe peccatum. nam nulla idonea cauſa eſt peccandi. ſic rurſus auctor ſua vineta cædit.

Tertium quod obſervabam erat, *Aliud eſſe virum dignitatem quam præ muliere habet abjicere, quod injurium eſſet in legem divinam, aliud ſymbolum aliquod ejus negligere, quod ſine peccato fieri poteſt. neque ab uno ad alterum argumentandum eſſe* docui exemplo ſimili ex ipſo Borſtio: *mulieres videlicet magnatum non paucas viris manum dexteram claudere, nec tamen inde argumentari licere ad γυναικοκρατείαν* &c. vide locum. Tam perſpicuam doctrinam objecto fumo nonnullarum diſtinctionum vir doctus conatur obſcurare, idque tam breviter ac tumultuarie, ut quid ſibi velit plerunque non exprimat, ſed divinandum relinquat. videamus tamen an medullam aliquam extundere poſſimus ex his oſſibus. Primo ait: *Oratio rhetorica diſtinguenda eſt à logica.* vult, ni fallor, qui ſymbolum negligit, rem ipſam negligere, non logice ſed rhetorice. Quod quid ad rem faciat, ubi non rhetoriſmi ſed ſolidæ demonſtrationes quæruntur, alii judicent. hoc video, quicquid id eſt, tam locum habere in exemplo Borſtii, quam in eo de quo diſputatur.

tur. ut conſideranti patebit. itaque perſtat meum argumentum. Secunda diſtinctio eſt, quod abjiciat dignitatem *interpretative* & *ratione operis ſui*, licet (ut poſtea id explicat) non *formaliter* qui ſignum ejus *citra cauſam* & *quando non debet negligit*. Reſp. non ergo eam abjicit ſi id *ob cauſam* & *quando debet* facit. Hinc ſequitur, neglectum illius ſigni non eſſe peccatum *per ſe*, nam illius perpetrādi *cauſa* nulla eſt, multo minus id perpetrare quis *debet*. porro hæc valent etiam in exemplo Borſtii, nam vir qui mulieri lævam claudit ſine cauſa, & quando non debet (quæſo vir doctus nos doceat, quando vir hoc *debeat*) & ipſe *interpretative* & *ratione operis ſui* (ut loqui amat vir doctus) prærogativam virilem mulieri cedit. licet id non faciat formaliter. itaque & hic perſtat meum argumentum. Tertia diſtinctio eſt inter ſigna *naturalia* & *arbitraria*. vult dicere, ut opinor, comam detonſam eſſe ſignum *naturale* prærogativæ virilis, manum autem dexteram ſignum *arbitrarium*. ideo illic valere argumentum à ſigno ad rem ſignatam, hic vero non. Reſp. Prius membrum viro docto probandum incumbit. Eſt autem falſiſſimum, nam ſi pilus eo quo dictum eſt modo ſit ſignum naturale, ſequetur omnes tonſos in uxores ſuas imperium obtinere, omnes vero comatos eis parere. ſi

dicat

dicat auctor, capillos eſſe *res naturales*, dicam & ego, manum dexteram & ſiniſtram eſſe *res naturales*. ſed nihil hoc ad rationem ſigni.

Theſi XIII. monueram, *maxime hoc quod dictum eſt obſervandum, ubi ſymbolum aliquod in uſu non eſt, atque adeo ſymbolum eſſe deſiit V g. dicit Borſtius, tegmen capitis eſſe ſignum ſubjectionis. ſi hoc perpetuum & univerſale eſt, ſequitur viro nunquam tecto capite coram uxore eſſe licere, ne videatur ei ſubjectus, at nunc ſymbolum hoc prorſus in contrarium mutavit &c.* v. locum. Hic vir doctus quartam diſtinctionem comminiſcitur, nempe inter ſigna *per ſe* & *per accidens*. antea quærebat quid eſſet *peccatum in ſe*, quod tamen omnes ſciunt, nunc mihi liceret quærere quid ſit *ſignum per ſe*. niſi id ipſe exponeret, cum addit *ſigna naturalia & arbitraria*. ita ut diſtinctio hæc coincidat cum ſuperiori. quæ ergo ibi dicta ſunt, hic repetantur. Adjicit quintam diſtinctionem *in finem operis & operantis*. ſenſus eſt, ut ipſe explicat, *qui negligit ſine cauſa &c. ſignum naturale, rem ipſam abjicit, licet hoc non intendat, & licet in uſu non ſit, aliter autem ſe habet in ſignis arbitrariis.* Reſp. Hæc præſupponunt capillum detonſum eſſe *ſignum naturale* poteſtatis virilis, quod ante refutatum eſt. pervelim autem ſcire à viro

docto,

docto, ubi & quando *ſigna naturalia non ſint in uſu.* V. g. reſpiratio eſt ſignum naturale vitæ. eſtne locus ubi reſpiratio inter homines vivos non eſt in uſu? nihil unquam legi φαντασικώτερον. Denique quæro, an quod de ſignis arbitrariis dicis, nempe non eſſe culpæ affinem qui ea negligit, quando non amplius ſunt in uſu, intelligas etiam de iis quæ *arbitrio divino* conſtituta ſunt? nam ea certe non naturalia, ſed arbitraria ſunt. ſi affirmas, ſequitur citra culpam negligi poſſe ſigna ſacramentalia, ſicubi in uſu eſſe deſierunt. ſi negas, diſtinctionem tuam in coenum proturbas, nam tegmen capitis *præcepto divino* eſſe ſignum ſubjectionis, detectum autem imperii putat Borſtius, atque ipſe tu. itaque viro non licebit id negligere aut invertere, quicquid tandem uſus ferat. atque ita invicta etiam perſtat à tuis diſtinctionibus hæc mea obſervatio.

Sed telum hoc, quod avertere non potuit, in me retorquet, ut ſaltem hic pares ſimus. audiamus: *Si tempore Apoſtoli inter Corinthios ſymbolum imperii virilis erat caput integumento liberum,* (*ut auctor hic dicit Diſp.* 3. *Theſ.* 11.) *viris ſaltem Corinthiacis tunc coram uxoribus tecto nunquam licebat eſſe capite.* Reſp. ſequeretur hoc, ſi ego hic mera præcepta divina, quod vos facitis, imaginarer, illa enim nunquam li-

cet tranſgredi; at in eccleſiaſticis conſtitutionibus, ordinis tantum cauſa ſancitis, hoc non ſequitur, eæ enim tantum obligant in caſu ſcandali & contemtus.

Adjeci, *nunc ſymbolum hoc* (ſubjectionis) *in contrarium mutaſſe, ut vere ἀτιμία futura ſit viro, ſi capite detecto coram uxore ſe ſiſtat*. Hoc multis impugnat. 1. *vere itaque* (inquit) *ἀτιμία fuiſſet tempore Apoſtoli inter Corinthios, ſi maritus coram uxore ſe tecto capite ſtitiſſet. Nam tum, ut auctor hic ait, ſignum virilis imperii erat caput integumento liberum.*

Reſp. 1. quod me dicere ait, non magis ego dixi quam Borſtius, ex eo enim id citavi. 2. ad rem iqſam quod attinet, concedo eam ἀτιμίαν viro futuram fuiſſe, ſi id in cœtu populi feciſſet, non autem ſi ſolus cum uxore, ubi nullum erat timendum ſcandalum. 2. ait: *Vere erit ἀτιμία viro, ſi ſe ſiſtat coram uxore capite non comato. Nam eadem ratio eſt, ut docet Apoſtolus, velaminis naturalis & artificialis*: Reſp. Si hoc verum eſt, ſequetur illicitum eſſe viro pileum gerere, quia ei illicitum eſt comam muliebrem in morem capiti ſuo circumponere. eadem enim, inquit vir doctus, ratio eſt velaminis naturalis & artificialis. ſed quia ipſe vir doctus ſine ſcrupulo pileum capiti imponit, eo oſtendit, eandem quidem inter Corinthios horum rationem

Digitized by Google

tionem tunc fuiſſe, ſed inter nos jam non eſſe. 3. *Vere*, inquit, *ἀτιμία erit, mulieri, ſi ſe ſiſtat coram marito ſuo capite naturali aut artificiali velamine tecto. Nam virorum & mulierum quoad velamen naturale & artificiale plane diverſam rationem debere eſſe docet Apoſtolus.* Reſp. Si hoc verum eſt, ſequetur, mulieres hodierno tempore *detectas* eſſe *debere*, quia viri *tecti* ſunt. Nam virorum & mulierum quoad velamen plane diverſam rationem eſſe *debere* ait vir doctus. De Apoſtolo reſpondemus ut ſupra, hoc ſenſu, quod licet tunc & ibi fuerit plane diverſa ratio, nunc tamen non amplius ſit. alioqui quid facies mulieribus Anglicanis (quarum velamen uſque adeo commendat Poimenander) quæ pileo non minus teguntur quam viri? 4. *Si viro vere eſt ἀτιμία ſi capite detecto ſe coram uxore ſiſtat, quia hoc ſervorum eſt, non dominorum, quid foret magnatibus illis, qui licet ſe maritos agnoſcant, tamen coram iiſdem detecto capite ſe ſiſtunt?* Reſp. Magnates illi hoc ritu prærogativam ſuam præ uxoribus non commendant, quod fiebat tempore Apoſtoli, ſed rem prorſus contrariam, nempe demiſſionem plerumque pure voluntariam (quanquam & aliæ interdum rationes ſubſunt) quomodo & matronas omnes *Dominas* appellant, ſe autem earum *ſervitores* (ne tantopere ratio à *ſervis*

petita

petita viro docto diſpliceat) profitentur. verum hæc & *verba* & geſtus *honoris* ſunt, quæ obligare negant. interim ſunt ſigna quibus ſe ipſos videri volunt ἀτιμᾶν, & mulieres διὰ τιμῆς ἔχειν. 5. *Multi*, inquit, *ſe coram iis detecto capite ſiſtunt, quorum tamen ſervi eſſe nolunt.* Reſp. 1. Quod ad veros Dominos & ſervos attinet, certum eſt non ſervis Dominos, ſed hos illis caput detegere. & hic fuit verborum meorum ſenſus, ut patebit inſpicienti. 2. quod ad alios, mutuus plerumque eſt ille *honor*, de quo Paulus Rom. 12. 10. & mutua etiam *ſervitus*, de qua Gal. 5. 13. vel ſane, mutuæ ſervitutis ſymbola.

Tandem addidi: *Dato, non conceſſo, tegumentum adhuc eſſe ſymbolum ſubjectionis, nihil inde ſequitur ad comam, niſi ſit muliebris, i. capiti muliebrem in modum contegendo idonea.* Ad hoc vir doctus ait, non dandum mihi ſolum hoc eſſe, verum etiam concedendum, idque probatum putat præcedentibus quibuſdam tam ſuis quam meis theſibus, quæ ſuo loco ſunt conſideratæ. Reſp. falſiſſimum eſt, quod à me hic concedi vult, nempe tegumentum adhuc eſſe ſymbolum ſubjectionis. ſequeretur enim Dominos ſervis eſſe ſubjectos, quia capite tecti ſunt, ſervos Dominis imperare, quia capite ſunt intecto. Ipſe Romanus Antichriſtus ſe nemini, omnes vero

ſibi

ſibi ſubjectos eſſe, eo ritu profitetur, quod coram nullo vel Rege vel Imperatore caput detegat. ita enim habetur Cærem. Ro. Eccleſ. l. 3. ſect. 1. c. 2. *Romanus pontifex nemini omnino mortalium reverentiam facit, aſſurgendo manifeſte, aut CAPUT inclinando aut DETEGENDO.* Si viro docto credimus, facit illud in ſignum maximæ humilitatis & ſubjectionis. Denique non ſufficere inquit, *comam, ut virilis ſit, non eſſe idoneam tegendo capiti, ſed notabiliter ab ea longitudine, quæ velando capiti idonea eſt, recedere debere.* quæ ipſiſſima mea ſententia eſt, idque ſcire potuit vir doctus ex Diſp. mea IV. theſ. III. circa finem. quod ergo hic deeſt, inde facile ei fuit ſupplere.

CAPUT VIII. & Epilogus operis.

ASſerta veritate quinque priorum Diſputationum, de comâ virili, ad ſextæ quoque, quæ de muliebri agit, me defenſionem accingebam. Verum ſequente viri docti Diſputatione in manus ſumta, illam à me declinare, & in alio oppugnando occupatam eſſe animadverti, ut & ultimam quæ illi ſuccedit. Quod me permovit ut crederem, virum doctum in hac

hac controverſiæ parte mecum ſentire, nec adverſus commonſtratam à nobis, & ab ipſo agnitam veritatem arma velle ſumere. Subierat jam ejus rei ſuſpicio, cum in veſtibulo Quæſtionum ſuarum textualium, ubi controverſiæ ſtatum format, ſolius comæ virilis mentionem faceret. Auxit ſpem tanti boni obſervatus mihi poſtmodum locus clariſſ. ejus Collegæ, De Excelſ. mundi ad VII. præc. Diſp. V. part. III. theſ. III. problem. VI. ubi quærens: *An feminis neceſſarium ſit velamen capitis, quo capillos tegant, idque ab Apoſtolo præſcribatur. 1. Cor. XI?* reſpondet: DISQUIRI PERMITTIMUS. Diſquiſivit hoc (niſi me animus fallit) vir doctus, & rationes deprehendit, cur hac parte integra nobis relicta, Poimenandro aliiſque in ea oppugnanda ſubſidiariam operam non præſtaret. Dimidium ergo cauſæ nobis traditur ſine ſanguine & ſudore, qui ſplendidiſſimus invictæ veritatis triumphus eſt. Faxit Deus, ut eâ, & Chriſtianâ libertate ſalvâ, licentiâ autem carnali procul faceſſere juſſâ, concordibus animis, & conjunctis operis eccleſiam ejus ædificemus.

AMEN.

SEQUUN-

SEQUUNTUR

Diſputationes noſtræ de Comâ, quas ſuperiori tractatu ab exceptionibus viri docti vindicavimus.

Diſputationum Theologicarum Centeſima-quinta, DE COMA, PRIMA.

THESIS I.

CUm ſeptimo præcepto non ſolum adulteria, & id genus turpitudines prohibeantur, verum etiam facta, geſtus, ſermones, cogitationes fœdæ, & quicquid hominem ad iſta allicit, quin inter illa capillitii abuſus quoque mereatur numerari, non eſt dubitandum.

II.

Verum orta eſt non ita pridem controverſia,

verſia, An coma virilis prolixior quam ad cranium contegendum requiratur, item pars comæ muliebris juxta genas dependens, per ſe & ſua natura ſit illicita? è qua quæſtione & aliæ nonnullæ ſoboleſcunt, ut ſuo loco videbitur.

III.

Hæc controverſia, licet levior videri poſſit quam ut quenquam detinere debeat, poſtquam tamen mota eſt, non eſt negligenda. Si enim vera eſt pars affirmans, habent qui eam tuentur pro ſe dictum Chriſti Matth. 5. 19. *Quiſquis ſolverit unum ex mandatis hiſce minimis & ita docuerit homines, habebitur minimus in regno cœlorum.* item, Nullum peccatum eſſe veniale *propter parvitatem rei* (quod cenſent pontificij) ſed omnia vel minima mereri mortem æternam. Rom. *6.23.* Sin falſa, habent qui eam oppugnant pro ſe omnia ſcriptura loca, quæ Chriſtianam libertatem commendant, mandata hominum elevant, errorum initiis occurrendum monent antequam invaleſcant, & alios ex aliis poſt ſe trahant &c. 1. Cor. 10. 29. Gal. 5. 1. Matth. 15. 9. Gal. 5. 9. &c.

IV.

Tota hujus quæſiti deciſio, noſtro judicio, pendet è ſenſu dicti Paulini 1. Cor. 11. 14. 15. *Annon natura quidem ipſa hoc vos docet, quod viro quidem comatum eſſe dedecori*

cori ſit? Nam coma pro velamine data eſt ei. Hic locus (ait qui ſub nomine Poimenandri ſcripſit de Coma Abſolonis) fundamentalis eſt in hac controverſia, & veluti cardo in quo tota hæc diſputatio volvitur pag. 41. Nos idem ſentimus. itaque eum conſideremus.

V.

Licet enim ejus verba Poimenander ibidem ita *clara* eſſe pronunciat, *acſi ſolis radio ſcripta eſſent*, nihilominus explicationes penè ſingularum vocum, tum apud ipſum, tum apud alios ita variant, ut nonniſi attentiſſimo examine quæ legitima, quæ adulterina ſit dijudicari poſſit. præcipue quæritur, quid apud Apoſtolum ſit *natura*? quid *comatum eſſe?* quid *dedecus?* hiſce evolutis reliqua faciliora erunt.

VI.

Inter ſignificationes vocabuli NATURÆ apud Paulum, prima adducitur, quæ per eam LEGEM NATURÆ ait denotari. ita Poim. p. 42. 48. 49. 52. 53. 56. 58. 76. 100. 115. 149. 157. 162. 177. 185. 186. 188. 190. ideoque, virum comam ſubmittere, eſſe *contra legem naturæ*. ibid. paſſim. *contra, ſupra, vel præter naturalem uſum*. p. 337. quemadmodum ſcelera illa quæ recenſentur Rom. 1. 26. 27. p. 157. licet (quod alibi additur) *gradu diſpari*. eſſe *contra naturæ ordinem, quem tamen & beſtiæ obſervent*. Borſt.

Conc. de comâ p. 59. *Habere* tales comas *intrinſecam malitiam* (quod alicunde citat auctor Dialogi de Coma p. 13.) Neque ſolas comas hæc cenſura ferit, verum & *barbam radere*, & *ungues alere*, eidem naturæ legi repugnare ait Poim. p. 118. 194. 345.

VII.

Hoc interpretamentum ut paſſim inculcatum, ita nuſquam ſolide probatum invenimus. Neque enim ſequitur 1. ſi alicubi Natura ſignificet naturæ Legem, (demus hoc) ideo & hic eam denotare. neque 2. quæcunque quoquomodo *contra, vel præter natnram aut naturalem uſum* alicujus rei fiunt, contra Legem facta eſſe, ideoque *illicita*. Ita enim *illicitum* erit ignem extinguere, cum excitatum eſt incendium; quia id *contra naturam* ignis eſt, quam deſtruit. *Illicitum* erit aquam in ſublime propellere, ad uſum civium, aut conſervationem agrorum, id enim eſt *contra naturam* aquæ, quæ eſt defluere in declive. *Illicitum* erit medicorum filiis veneno uti in antidotis conficiendis, id enim eſt *contra naturam* veneni, quæ eſt perdere, non mederi. *Illicitum* erit (quod quidam è veteribus Chriſtianis arbitrati ſunt) corollam in capite geſtare, quia *natura* florum eſt, non crines, ſed nares oblectare. Imo, quod cominus ferit adverſarium, *illicitum* erit mulieri comam in verticem

attol-

attollere & religare, id enim eſt *contra naturam* comæ, quæ naturaliter deſcendit, ut corpus grave. Diogenes *præter naturam* eſſe putabat vaſculo aquam haurire, cum id cava manu poſſet, & hoc ergo cuipiam ſcrupulum movebit. à rebus ad dictiones id mali procedet. vix enim quis tria verba profari audebit, ne à propria ac *nativa* eorum ſignificatione & uſu diſcedat, quod fit in tropis & figuris. & quid tandem vel minimum fieri poterit, in quo non uſus aliquis naturæ inverſus videatur? Denique (ne nimium nos hic diffundamus) Deus ipſe ſuo exemplo docuit, & licere, & expedire ſæpenumero, ut ordo naturæ ad utilem aliquem in vita finem invertatur. Si enim elementa reliquiſſet in ordine ac ſitu ſuo naturali, aqua terram totam adhuc operiret, & nec ſtirpes, nec pecudes, nec homines uſquam eſſent. ideo illum ordinem mutavit. v. Gen. 1:2.9. Nota obiter, quam imprudenter Poim. etiam quæ *ſupra naturam* ſunt *illicitis* annumeret, quod in ipſum Deum injurium eſt, quem ſolum ſupra naturam operari conſtat.

VIII.

Inconſequentiam à NATURA ad LEGEM NATURÆ demonſtravimus, nunc, an lex naturæ hic locum habere poſſit, videamus. quod ut rite fiat, quid ea ſit primo eſt explicandum. In eo autem Juriſconſulti &

theologi diſcrepant, ſaltem quoad modum loquendi. Illi enim *jus naturale* vocant, *quod eſt homini commune cum brutis*, ut conjunctio maris & feminæ, liberorum procreatio & educatio. v. Inſtit. lib. 1. tit. 2. §. 1. ff. de Juſtitia & Jure. Hæc acceptio impropria eſt, neque enim lege, ſed inſtinctu moventur beſtiæ, quod autem ordo aliquis appareat in earum actionibus, non ab ipſis, ſed à ſuprema Mente eſt, quæ eas dirigit ad bonum univerſi. Hinc nec virtutes morales brutis univoce conveniunt, ſed umbræ quædam earum ac ſimilitudines, à quibus nonnunquam monita ducuntur, ad veras virtutes exercendas, ut gratitudinem. Jeſ. 1. 3. converſionem. Jer. 8. 7. prudentiam, ac ſimplicitatem. Matth. 10. 16. nuſquam tamen ad comam ponendam. unde qui exemplum beſtiarum hic adduxit, nihil quod pro ſe faceret adduxit, etiam admiſſa definitione J Ctorum. nam tonſura homini cum brutis communis non eſt.

IX.

Theologi aliter definiunt. Legem enim naturæ, ſeu jus naturale vocant, quod ratione naturæ *rationalis* omnibus *hominibus* inter ſe commune eſt. v. Rom. 1. 32. & 2. 1. 14. 15. ubi *jus* illud *Dei* appellatur, & omnium hominum *cordibus inſcriptum* eſſe dicitur, juxta quod & ſe ipſos, & ſe mutuo *accuſant vel excuſant*. &c. continet autem principia

Digitized by Google

principia practica de *licito* & *illicito*, vel ſecundum legem æternam & immutabilem, vel ſecundum derivatas ab ea ex libera Dei voluntate. de quibus alibi. ſecundum hæc, negamus comæ attonſionem eſſe de lege naturæ. etenim:

X.

Quæ ſunt legis naturæ, ea ab Adamo ſervata ſunt in ſtatu integritatis. At Adamum tum comam attondiſſe, nulla probabilitate nititur, cum nec ferramenta adhuc reperta eſſent, ſed multo poſt. v. Gen. 4.22. itaque non eſt hoc legis naturæ.

XI.

Quæ ſunt legis naturæ, ea propter neceſſitatem corporalem tranſgredi non licet. At præceptum de attondenda coma, ſecundum adverſarios, licet tranſgredi, *propter varietatem complexionum*. Poim.p.337. *propter imbecillitatem*. p. 340. 349. 364. *propter luctum*. Borſt. p. 33. 50. ergo id non eſt de lege naturæ.

XII.

Negamus præcipue, comam in viris prolixam *habere intrinſecam malitiam*. prout illa phraſis à Theologis uſurpatur. iis enim idem eſt habere aliquid *intrinſecam* & habere *inſeparabilem* malitiam. talem, inquam, quam nec Deus ab eo ſeparare poſſit, cum ſit contra legem æternam abſolute. unde nec illud jubere poteſt Deus. ejuſ-

modi malum eſt, *odiſſe Deum*, *blaſphemare Deum*. ut accurate demonſtravimus Diſp. 34. At ejuſmodi malum non eſt ſubmittere crinem, id enim in quodam caſu Deus Jussit. puta in Nazaræis. Num. 6. 5. fatente (quî enim negare poſſet?) Poimenandro p. 168. 242. 296. ergo id *intrinſecam malitiam* non habet. Hactenus prima ſignificatio vocis NATURA.

Diſputationum Theologicarum Centeſima-ſexta,

DE COMA, SECUNDA.

Thesis I.

Pergamus ad alias interpretationes vocis NATURÆ in textu Paulino. Secunda ergo dicit eam ſignificare JUS GENTIUM. ita Poimen. p. 22. 53. 68. 117. 122. 123. hinc capillos demetere ait eſſe juris gentium, eos autem demittere juris gentium non eſſe, quia & gentiles & Chriſtiani in eo variarunt, &c. expendamus hæc nonnihil.

II.

Jus gentium, ſecundum J C tos, eſt, quod

Digitized by Google

quod ſolis hominibus inter ſe commune eſt, ut religio erga Deum, obſequium erga patriam & parentes. Et hoc jure dicunt introducta eſſe bella, ſervitutes, diviſiones agrorum, dominia, contractus. Inſtit. quo ſup. ſed ſecundum theologos, dico:

III.

Hac explicatione priorem non excludi, ſed ei aliquid ſuperaddi. notant enim, naturam rationalem dupliciter ſpectari poſſe. 1. ſecundum ſe, & abſolute, 2. quatenus degit in communi ſocietate & communi vivendi conſuetudine. Igitur jus naturale (quod aliqui vocant primævum) convenit naturæ rationali ſecundum ſe conſideratæ. Jus gentium (quod vocant ſecundarium) convenit eidem naturæ in ſocietate & republica civili conſtitutæ, ac definitur, quod ex conſenſu populorum, illis omnibus, aut fere omnibus, commune eſt. V. Thom. 2 2æ. q. 57. art. 3. Soto lib. 3. de juſtit. & jure. q. 1. art. 3, Becan. Theol. ſchol. part. 2. tract. 3. c. 3. & plures alios. quibus convenit Covarruvias in regula: *Peccatum*. p. 2. §. 11. num. 4. nunc ad quæſtionem propoſitam.

IV.

Qui in verbis Pauli Naturam JVS GENTIVM eſſe credi vult, ei duo probanda incumbunt: primo, eam ſignificare JVS. deinde, tale jus quod ex conſenſu GENTIVM

tium eis omnibus, aut fere omnibus commune eſt. prius ad ſuperiorem explicationem excuſſimus. alterum reſtat. Probet ergo qui tam confidenter pronunciat, apud omnes aut pleraſque gentes lege cautum fuiſſe, nequis vir comam promittat, neque mulier ejus partem ſolutam geſtet. hoc ita falſum eſt, ut ipſe Poim. paſſim profiteatur gentes hac in re ita variaſſe, ut ex earum moribus ac inſtitutis nihil certi haberi poſſit. Hanc ſalebram ut evadat, jus hoc in animis ſuis eas obliteraſſe dicit. at nondum probavit habuiſſe. reſpondet, ſufficere ſibi teſtimonium Pauli. at Paulus hoc non dicit. Naturam nominat, Jus Gentium non nominat. ſi hæc idem eſſe reſpondet, principium manifeſte petet. 2. Capillos *promittere* non eſſe Juris Gentium facile damus, qui de eo nullam communem legem latam eſſe, nec ferri debere contendimus; ſed neque eos *demetere* juris gentium eſſe adverſarius concedere adigitur, vi ſui argumenti. ſi enim varius gentium uſus facit ut nihil concludi poſſit pro longo capillitio, eadem varietas faciet ut nihil concludi poſſit pro brevi. 3. jocularis eſt hujus auctoris ἀβλεψία circa negocium quod tractat. Quia enim Plinius l. 7. c. 59. gentes tandem communiter conſenſiſſe ait in literas, nominatim Ionicas, tonſores, & horologia, hinc non tantum

tantum tonſores, verum & horologia à jure gentium profecta eſſe, ridicule concludit. p. 123. unde ſequitur, qui horologium non habet, nec literis Ionicis utitur, eum JVS GENTIVM violare.

V.

Succedat tertia acceptio, qua NATVRA dicitur ſignificare Statutum à Deo ordinem, quo mulieri comæ denſæ & prolixæ ſuppeditantur, viro non item. vel, naturæ opus, quo viri ac mulieris capita ita diſcernuntur, ut hujus ſit aptiſſimum ad nutriendam comam, illius vero prorſus ſit ineptum. In hanc ſententiam citantur Muſculus, Hyperius, Paræus, alii. eandem habet Poimenand. p. 161. 282. 283. 333. Borſt. p. 30. 75. Dematius Diſp. 1. theſ. 2. qui eam probabilem putat, ac ab exceptionibus vindicat Diſput. 3. theſ. 1. 2. 3. 4. oppugnatur autem, ab auctore Dialogi de coma p. 53. 97. & Schulio Conſil. part. 1. p. 12. part. 2. p. 86.

VI.

Significationem hanc hic locum non habere ita demonſtramus: Natura de qua Apoſtolus agit *docet Corinthios* in communi, idque tam evidenter, ut ipſi hoc negare non poſſint. quo ſpectat interrogatio Apoſtoli, tanquam ad ipſorum conſcientiam provocantis: *Annon*, &c. ut recte obſervatum Borſtio p. 35. At *his ordo* Co-

tinthios aut nihil, aut perobſcure, & paucos eorum, ſi forte, docet: ergo hic ordo non intelligitur per vocem naturæ. Minorem probo: Natura in hac ſignificatione ſumta, *docere* dicitur, prout eſt res quædam ex cujus contemplatione cognitionem haurimus (verba ſunt Dematij Diſp. 2. theſ. 1.) At hic ordo (reſpectu, inquam, Corinthiorum) non eſt talis res. ergo. prob. minor: vel enim cognitionem hauriunt ex contemplatione ejus ordinis, quatenus Deus eum inſtituit, & hoc non, neque enim eis datum erat penetrare in ſecreta Dei, vel ex contemplatione cauſarum ſecundarum, & hoc non, quia nec philoſophi, nec anatomici &c. erant ij ad quos Paulus ſcribebat, ſed homines maxima ex parte indocti & idiotæ. 1. Cor. 1. 26. vel effecto externo: & hoc non, quia comam virilem *tonſura* breviorem fieri in oculos eorum incurrebat, at eam *natura* fore breviorem ſi ſineretur creſcere, videre non poterant, quia id inter ipſos non erat uſitatum. Non ergo hæc ſignificatio Naturæ de qua Paulus agit eſſe poteſt.

VII.

Ex hac obſervatione patet, quicquid de temperamento viri ac feminæ, de genio ſoli ac cœli, de pilis congenitis & poſtgenitis, de beſtiis, de arboribus, ex Ariſtotele, Alberto, Cardano, Tardino, Æmylio Pari-

Pariſienſi, aliiſve philoſophis, medicis, geographis tam fervide tamque operoſe in utramque hic partem ventilantur, prorſus à ſcopo Pauli, à captu Corinthiorum, & à toto hoc negocio alienum eſſe. Atque ita per eam, veluti acutiſſimam novaculam, non capita hominum, ſed controverſiam hanc immani ac ſuperfluo onere liberari.

VIII.

Quarto, per NATVRAM quidam à Paulo indicari arbitrantur NATVRALEM INCLINATIONEM. .i. animi propenſionem quæ ineſt mulieribus ad nutriendam comam. pro hac opinione citantur Thomas, Lyranus, Eſtius, eandem habet Poimen. p. 282. Dematius Diſp. 1. theſ. 2. qui eam probabilitate non carere ſtatuit Diſput. 3. theſ. 5. impugnatur ab auctore dialogi. p. 64. cujus rationes cibrantur à Dematio quo ſup. Nos quod attinet,

IX.

Quemadmodum Borſtius non patitur naturam accipi pro *Conſuetudine*, niſi probetur conſuetudinem *ex natura* ortum habere, ut mox videbimus, ita nec naturam pro *inclinatione* accipi permittemus, niſi demonſtretur inclinationem illam *à natura* eſſe. Reſpondebunt enim Corinthii, ſe videre quidem in mulieribus inclinationem ad nutriendam comam, at eam à

conſuetudine & aliarum mulierum exemplo eſſe poſſe. quemadmodum ad hanc vel illam veſtis formam inclinantur homines, quamdiu eam in uſu eſſe vident, poſtea eam abjecturi. Et viros quoque inclinari ad alendam comam, ubicunque id uſitatum eſt, teſtabitur Rev. D. Iunius Paſtor Delphenſis, qui in inſula cui Formoſæ nomen eſt non niſi magno molimine ad muliebrem comam ponendam viros adducere potuit. *Inclinationem* ergo illam magis *naturalem* eſſe feminis quam viris Non Liqvet.

Diſputationum Theologicarum Centeſima-ſeptima,

De

C O M A,

TERTIA.

Thesis I.

Quinto, per Natvram ſunt qui intelligi velint *conſuetudinem*. hæc ſententia tribuitur Calvino, qui in hunc locum ſcribens, *quod omnium* (inquit) *conſenſu & conſuetudine receptum erat, & quidem*

quidem apud Græcos, vocat naturale. & ſimilia habet Salmero. Hæc explicatio refutatur à Dematio Diſp. 1. theſ. 5. 7. 8. 9. 1. quia nuſpiam apud auctores græcos vox φύσεως pro conſuetudine reperiatur ſine termino diminuente, qualis eſt in illo dicto: Conſuetudo eſt *altera* natura. nam quod ait auctor Dialogi de comâ p. 69, cum optimi ſcriptores πέφυκε pro *ſolet* uſurparint, φύσιν etiam pro *conſuetudine* poni poſſe, reſpondet Demat. Diſp. 3. theſ. 7. ex ipſo illo dialogo p. 70. multa in loquendi uſu deprehendi, ubi verbum uſitatum eſt, verbale non item: & contra. 2. quia non niſi infirmum ducitur argumentum à conſuetudine, præſertim promiſcuæ multitudinis, niſi (quod addit Borſt.) conſuetudo illa à natura ortum habere ſtatuatur. quo additamento ſententiam Calvini mitigat. p. 75.

II.

* Qui φύσιν *conſuetudinem* notare dicunt, tenentur ad ejus rei probationem. quæ cum non adferatur (nam à Suida prolatum exemplum alienum eſt, ut recte Demat. Diſp. 1. th. 7.) merito putamus hanc ſignificationem imbrobari. quod & facit auctor Dialogi p. 71. 2. interim *à conſuetudine non niſi infirmum argumentum peti*, non concedimus. nam Paulus ipſe ab ea argumentum petit v. 16. quod enim additur de

pro-

promiſcua multitudine, reſpondebitur, non eſſe in textu, ideo nihil ad rem facere. 3. quomodo ſe hinc evolvat Poimenand. rationem inire non poſſum. is enim *firmam conſuetudinem & communem conſenſum jus gentium eſſe* ait p. 155. unde & uſum horologiorum eo refert. ut ante vidimus. tale ergo, è poſitis ab illo, argumentum ſtruimus: Ius gentium eſt natura ille de qua Paulus agit: Conſuetudo eſt jus gentium: ergo conſuetudo eſt natura illa de qua Paulus agit. utraque præmiſſa eſt Poimenandri. unde quo pacto concluſiionem negare poſſit, ipſe viderit.

III.

Sexto, per NATURAM ſignificari quidam putant *honeſtatem & decentiam naturalem*. ita Cornelius à Lapide. in quam ſententiam & adducitur Alex. Halenſ. part. 2. q. 152. membro 2. à Dematio Diſp. 1. theſ. 5 qui Diſp. 3. th. 7. ſe de ea ſignificatione ſub finem primæ Diſp. egiſſe ait. quale tamen nihil ibi reperire potui.

IV.

Adverſus hanc interpretationem ita ratiocinamur: *Honeſtas* illa *naturalis* docet Corinthios, vel prout *honeſtas*, vel prout *naturalis* eſt. non primum, quia idem per idem *doceretur*. i. per honeſtatem doceretur quid honeſtum ſit. non alterum, quia idem per idem explicaretur, utpote *natura*

per

per *naturale*, quæ eodem recidunt, aut certe æque obſcura ſunt.

V.

Septimo, accumulantur tres aliæ ſignificationes à Borſtio p. 30. per quas docere vult, NATVRAM hic quoque in *propria* ſua ſignificatione accipiendam eſſe. ait enim ea in ſ. literis deſignari 1. *Nativitatem.* Rom. 2. 27. & 11, 24. Gal. 2, 15. Eph. 2. 3. 2. *eſſentiam*, per quam res eſt idquod eſt. Gal, 4. 8. 3. qualitates. 2. Pet. 1. 4. de quibus hæc conſideranda:

VI.

1. Vel Borſtius per naturam hoc loco iſta omnia ſignificari vult, vel ex iis aliquid, vel nihil. ſi *omnia*, non poteſt, quia ſunt diſparatæ res, *nativitas*, *eſſentia*, *qualitates*. ſi *aliquid*, quidnam illud ſit ſpecificandam erat. ſi *nihil*, fruſtra eæ ſignificationes ſunt allatæ. 2. Nec verum eſt has omnes eſſe acceptiones proprias. quia 1. *nativitas* proprie natura non eſt, ſed via ad eam. quod non ignoravit Ariſtot. l. 2. de naurali Auditu. ἔστι δὲ ἡ φύσις ἡ λεγομένη ὡς γένεσις, ὁδὸς ἐστιν εἰς τὴν φύσιν. nec eam Paulus hic intelligere poteſt, quia à nativitate æque calvi ſunt mas & femina. nec 2. *qualitates*, præſertim divinæ, prout eas in hominibus ponit Petrus, ſunt eorū natura *propriè dicta*: alioqui qui eas habent naturâ Dii eſſent. nec 3. *eſſentia* per quam res eſt id

quod

quod eſt hic ad rem quicquam facit, quia eſſentia maris aut feminæ non conſiſtit in coma, nec per eam ſunt id quod ſunt &c. itaque *ἀπροσδιόνυσα* ſunt quæcunque hic adducta ſunt.

VII.

Octavo, NATURA apud Paulum eſſe ſtatuitur, *rectæ rationis judicium, ex inſtinctu naturæ fluens, quod vulgo ſenſus communis nomine appellatur.* In hanc ſententiam citantur Dionyſ. Carthuſ. Martyr, Iuellus, Piſcator. defendunt eam Poim. p. 159. 346. Demat. Diſp. 1. th. 3. Diſp. 3. th. 6. Borſt. p. 24. qui judicium hoc explicat per ſcintillas & reliquias quæ in homine à primo ejus ſtatu adhuc ſuperſunt, quales ſunt (præter alia) notitia honeſti ac turpis. quopacto vox naturæ ſumatur Rom. 2. 14. Iac. 3. 7. Impugnatur ab auctore Dialogi p. 24.

VIII.

Hic in memoriam revocandum, *Naturam aliquid dici docere, vel prout eſt res quædam ex cujus contemplatione cognitionem haurimus, vel prout eſt actus ſive operatio quædam noſtra cognitionem producens.* ut bene diſtingiut Demat. Diſp. 2. th. 1. in fine. ubi poſteriorem modum docendi Naturæ attribuit, prout ſignificat judicium naturale rationis rectæ. Hanc acceptionem non improbamus ut falſam, ſed ſupplemus ejus explicationem, ut minus perfectam.

Etenim

Etenim judicium rationis rectæ quale fuit ante lapſum, & cujus adhuc igniculi in nobis ſuperſunt, non modo terminatur ad *honeſtum* ac *turpe* tale quale intelligit Borſtius, i. ad res à Deo vel *præceptas*, vel *prohibitas*, ſed & ad res phyſicas, artificiales, aut etiam ad prudentiam oeconomicam ac civilem ſpectantes. Primi ſpecimen eſt Gen. 2. 19. ubi apparet Adamum ſingularum animantiun naturas exacte notas habuiſſe, atque ita nomina eis conſentanea & accommodata impoſuiſſe, ut divinitus illa ὀνοματοθεσία approbaretur. ſecundi exemplum eſt loco quem Borſt. citat ex Iac. 3. 7. ubi Apoſtolus ait, omnem naturam & ferarum, & volucrum, ſerpentumque, & marinorum domari & domitam eſſe à *natura* i. ratione, humana. quod certe non pertinet ad judicium de re honeſta aut turpi, ſed ad ſcientiam & artem circa rem naturalem, corpoream, & ad corporalem uſum hominis ſpectantem. qualis eſt animalium cicuratio. de prudentia oeconomica & civili res non minus clara eſt. ea enim non modo de *peccato* & *recte facto* præcepta tradit, ſed & ea quæ vel *commodum* vel *incommodum* exiſtimationi reive familiari aut publicæ afferre poſſint amplectenda aut cavenda ſuggerit. His ita diſtinctis, non ſequitur: Recta ratio (ſumamus ita *naturam*) dictat Corinthiis, non eſſe viro alendam comam,

comam, ergo vetat id ſub ratione *peccati* vel *illiciti*, cum id poſſit diſſuadere ſub ratione incommodi, quod quomodo hic locum habere poſſit, videbitur in ſeqq. peccat ergo argumentum à non diſtributo ad diſtributum, ſive genere ad ſpeciem affirmative.

IX.

Nono, ea *natura* hic deſignari dicitur, *quæ diſcrevit ſexus.* ita auctor Dialogi. p. 96. & Borſt. p. 25. lin. ult. *Intelligit igitur* (inquit) *eam naturam quæ nos docet, virum & feminam à ſe mutuo diſtinctos eſſe.* & p. 36. *Videmus itaque, naturam humanam, per quam vir & mulier à ſe invicem diſcernuntur* &c. *docere* &c. hæc explicatio diſplicet Dematio, eo quod auctor Dialogi non indicet quid per illam naturam intelligat. Diſp. 3. th. 8.

X.

Divinitus factum videri poteſt, ut duo hi auctores, non nimium de cætero concordes, hic, nihil tale cogitantes in eandem delati ſint ſententiam. à qua ut nubecula obſcuritatis, ſi fieri poteſt, abſtergatur, eam ita illuſtrari poſſe judicamus: Præter ſignificationes φύσεως ſupra excuſſas, reliqua eſt hæc, qua per *naturam* intelligitur *ſexus.* is autem marem à femina dividit, & diſcriminis inter utrumque rationem habendam eſſe docet. verum eſſe quod diximus

mus de voce φύσεως docet Lexicon græcolat. vetus editum à Vulcanio, una cum Gloſſario Philoxeni, ubi occurrit p. 656. φύσις, *ſexus, natura, ingenium*. item Onomaſticon græcolat. eidem Gloſſario adjunctum: p. 140. *Sexus*, φύσις, φύτλη. eandem ſignificationem habet & Stephanus in Theſauro. ubi citat exemplum è Thucyd. l. 2. ἐν λόγῳ ἐπιταφίῳ. τῆς τε γὰρ ὑπαρχούσης φύσεως (ſexus ſequioris) μὴ χείροσι γενέσθαι, ὑμῖν μεγάλη ἡ δόξα. addit: *memini &c. in quodam Sophoclis loco ſignificationem hanc obſervare.* Nos, ut & noſtram ſymbolam conferamus, inſignem locum adjiciemus è Chryſoſt. in Rom. 16. p. 229. edit. Savil. εἶδες γυναῖκας γενναίας οὐδὲν ἀπὸ τῆς φύσεως ἐμποδισθείσας εἰς τὸν τῆς ἀρετῆς δρόμον; & p. ſeq. καὶ οὐκ αἰσχύνεται γυναῖκα συνεργὸν καλεῖν· οὐ γὰρ τῇ φύσει προσέχει, ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν στεφανοῖ. hic manifeſtum eſt φύσιν pro *ſexu* accipi.

XI.

Cæterum ut hanc acceptionem ad rem qua de agitur pertinere conſtet, oſtendendum, quomodo *ſexus doceat*, viro inhoneſtam eſſe comam prolixam. quod ita ediſſerimus: Sexus virilis & muliebris inter ſe comparati docent, illum quidem ad imperium, hunc ad ſubjectionem natum eſſe, ideoque illi, non autem huic, poteſtatis inſignia convenire. Inter quæ cum apud Corinthios

rinthios cenſeretur caput integumento liberum, hinc ſequi, non niſi inhoneſtum ILLIS eſſe poſſe, ſi id capillis muliebrem in morem velatum haberent. Cum vocem ILLIS interpoſui, emphaſin τῦ ὑμᾶς, quod eſt in textu, expreſſi. *Omnes* ſiquidem viros ſexus docet ipſis convenire *poteſtatis inſignia in communi: Corinthios* nominatim, *hoc inſigne in ſpecie.* propter rationem jam dictam. Sententiam hanc ita explicatam ab exceptionibus Dematii adverſus auctorem Dialogi, liberam eſſe putamus.

Diſputationum Theologicarum Centeſima-octava, DE COMA, QUARTA.

THESIS I.

HAbuimus ſub novem titulis, undecim acceptiones unicæ vocis NATVRÆ in loco Paulino 1. Cor. 11. 14. quarum duæ poſtremæ nobis maxime probantur, ſervato duplici ſenſu τῦ διδάσκειν.

de quo

de quo Diſp præced. theſ. 8. proximum eſt ut excutiamus verbum κομᾶν. in quo & ipſo explicando non levis occurrit varietas, tum ratione quantitatis comæ, tum ratione qualitatis.

II.

Quoad *quantitatem*, quidam hoc verbum accipi volunt, pro *Comam prolixam mulierum inſtar nutrire. quam videlicet ferrum non attingat*. ita Beza in hunc locum Salm. epiſt. p. 355. Polyand. p. 24. Schulius conſil. part 2. p. 20. & ſeqq. Alii, pro *Comam nutrire, aut comatum eſſe, ſive coma nunquam tondeatur, ſive aliquando tonſura admittatur*, Ita Demat. Diſp. 1. theſ. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. addit autem, *è circumſtantiis colligendum, an notet comam intonſam ſervare, an prolixam nutrire*. theſ 3. ratione adducta theſ. 6. quia *ſi apoſtolus tantum voluit ſignificare, viro dedecori eſſe ſi intonſos ſervet capillis, ſequetur, quod quiſquis prolixo eſt capillitio, ſi per intervalla ſatis longa ad digiti unius latitudinem capillos ſuos præſecuerit, dedecoris illius de quo loquitur apoſtolus expers ſit. At quis credat apoſtolum in re tantilla diſcrimen dedecoris & decoris poſuiſſe?*

III.

Addemus quid nobis videatur. Verbum κομᾶν natura ſua nihil aliud ſignificat quam *comam habere*, vel *gerere*. celebrior autem ſigni-

ſignificatio eſt, & uſu communior, ut notet, *comam longam alere*. ita interpretes hic verterunt (ut notatum Dematio Diſp. 2. theſ. 6.) nec aliter debuerunt. Interim non cenſendum, vel *comam ſimpliciter* hic vetitam eſſe, ſequerenter enim abſurda illa quæ collegit auctor Dialogi p. 113. 114. vel etiam *ſimpliciter longam*, quia omnis coma in ſe longa eſt. ut recte Schul. part. 2. p. 23. Dico ergo, veſtigia Dematii ſecutus, *ex circumſtantiis colligendum, qualis comæ, qualiſve longitudo hic intelligatur*. Circumſtantiæ autem docent, agere Paulum de comâ quæ capiti pro velamento eſſe poſſit, ut muliebris eſt. Agit ergo de comâ muliebrem referente, *quam ferrum*, ut Beza ait, *non attingit*. videlicet *ordinarie*, & *notabiliter*. Nam, *Si mulier* (ut argumentum hoc Dematij retorqueamus) *quæ prolixiſſimo ſit capillitio, per intervalla ſatis longa ad digiti unius latitudinem capillos ſuos præſecuerit, non deſinet capillus ejus muliebris eſſe, neque decoris illius, quem muliebri capillitio attribuit Paulus, expers erit. quis enim credat Apoſtolum in re tantilla decoris ac dedecoris diſcrimen poſuiſſe?* id ergo ſi & vir fecerit, capillus ejus nihilominus muliebrem referet. ſed diſcrimen majus requiritur, nempe ut unicuique appareat, non demitti in viro capillum ad eam menſuram ut ſit aptus capiti velando mu-

Digitized by Google

liebrem in modum, quod ſit cum in verticem colligitur. ut perſpicue demonſtravit auctor Dialogi p. 73. 74.

IV.

Quo obſervato, liquet quid ſentiendum ſit de menſurâ comæ virilis à Poimenandro præſcripta, *ut* videlicet *ſolum cranium tegat: quo ſine Creator veluti penicillo terminum ejus graphice delineaverit, non modo circa frontem, ſed & circa aures & occipitium, qui termini à tonſoribus anguli vocentur, quia ſint veluti circino & norma ab omnipotente Creatore noſtro deſcripti, quos tranſire non liceat &c. itaque ad ſummum non licere longius deſcendere comam quam uſque ad aures, juxta canonem concilii cujuſdam*, ATTONSO CAPITE, PATENTIBVS AVRIBVS. hæc habet p. 79. 135. 190. 191, 198. &c.

V.

At Borſtius liberalior eſt. Concedit enim ut coma *tegat tempora & cervicem, quod illic tenuiſſima ſint oſſa, hic principium nervorum, qui per totum corpus ſe diffundunt, & natura ſunt frigidi. ideoque de conſilio præſtantiam medicorum comâ haſce partes VELANDAS ESSE*. p. 50.

VI.

In argumento Poimenandri inſignis paralogiſmus eſt. quæ enim hæc eſt conſequentia: Natura locum determinavit unde capilli

capilli oriantur, ergo ii ulterius procurrere non debent? ſimile enim eſt, ac ſi dicam; Natura locum determinavit unde oriantur nervi, ergo ii ſe per totum corpus non debent diffundere, ſed ibidem ubi oriuntur amputari. Adhæc, an non & muliebres capilli ortus ſui certum limitem habent? ſequitur ergo, & illos abſcindendos eſſe: quod Poimenander non concedet, nec nos concedimus.

VII.

Videat autem Borſt. quomodo evadat legem horrendi carminis, quod eſt apud Poim. p.191. *Hoſce limites* (normales videlicet angulos capillorum) *nobis tranſire non licet, alioqui contumelia afficimus & irridemus Creatorem noſtrum, & repugnamus ejus ſapientiſſimæ ordinationi &c.* εὐφήμει. Deus meliora. nam ne ad momentum quidem anguli illi in ſua ἀκριβείᾳ conſiſtunt, cum aſſiduo creſcat capillitium. dicat ergo, Deum ſe ipſum deridere, nam ipſius hoc opus eſt.

VIII.

Denique, cum Borſtius diſſenſus ſui à Poimenandro nullam rationem afferat præter *ſanitatem corporis*, & *conſilium medicorum*, ac in eo caſu nihil exigat præter *legem ædificationis* (quam & nos unice urgemus) in noſtra caſtra tranſit: ſed *legem* (quam ante urgebat) *naturæ*, in arido deſtituit.

ſtituit. eam enim vel *ſanitatis*, vel etiam *ædificationis* cauſa licite violari nemo theologus conceſſerit.

IX.

Quoad *qualitatem* diſſonant ſententiæ in interpretatione verbi κομᾶν. ſunt enim qui κόμην interpretantur, *capillos curioſius cultos*, & κομᾶν, *comam more muliebri ornare, & comere, & in cincinnos calamiſtris flectere, & vittis ſubnectere.* Ita non tantum nobiliſſ. Salmaſius Epiſt. de comâ p. 730. auctor Dialogi p. 74. 75, 88. &c, ſed & ante illum, licet diverſarum ſit partium, Poimenand. p. 42. & ſeq. à quo non abludit Borſt. p. 16. 17. 18. hi τὸ κομᾶν deducunt à κομέω & κοσμέω Diverſum ab his ſentit Demat: Diſp. 2. th. 2. 7. 8. Diſp. 3. th. 9. 10. 11. Diſp. 4. th. 1. 2. qui comam tam de capillis negligenter habitis, quam curioſius cultis dici demonſtrat, & quæ ad alteram illam ſignificationem ſtabiliendam adducuntur refutat. allatis etiam aliis notationibus nominis κόμη, videlicet à κείρω vel κόπτω.

X.

Dematii ſententiam veram eſſe arbitramur, maxime ex ſcopo Apoſtoli (quem & idem diligenter conſiderat Diſp. 2. th. 8.) Etenim Paulus de coma diſſerit in ordine ad velamen capitis, de velamine autem agit, non prout eſt ornatus, ſed prout eſt

M *ſub-*

ſubjectionis ſymbolum: à quo nihil alienius eſt quam cincinni, calamiſtri &c. nam de *ſubnexione per vittas* alia ratio eſt. quanquam ne de ea quidem hic agitur, ſed de *aptitudine* ad eam, quæ in ſola comæ *prolixitate* conſiſtit.

XI.

Vnde conſequitur, quicquid vel è ſacris literis (puta Ieſ. 3. 24. 1. Tim. 2. 9. 1. Pet. 3. 3.) vel aliunde, adverſus nimiam culturam capillorum, ornatum eorum ex gemmis & unionibus, criſpationem, tincturam, pulveris aromatici, aut ſcobis aureæ inſperſionem, ac precioſi temporis circa talia jacturam tam copioſe hic colligitur, & tam operoſe declamatur, ab hac controverſia prorſus removendum eſſe, quum de iis hic non agat apoſtolus, eaque omnia à coma prolixa abeſſe poſſint, & in quam plurimus abſint. atque ita magna iterum mole rerum ad præſens quidem negocium inutilium diſputationem hanc exoneratam damus.

Diſpu-

Diſputationum Theologicarum Centeſima-nona, DE COMA, QUINTA.

THESIS I.

COnſequens eſt ut agamus de voce ἀτιμίας. ea in ſcriptura vel *peccatum* adſignificat, ut in eo: πάθη ἀτιμίας, Roman. 1. 26. vel tantum ἀσχημοσύνην ſine peccato notat. ut 1. Cor. 12. 23. καὶ ἃ δοκοῦμεν ἀτιμότερα εἶναι τοῦ σώματος, τούτοις τιμὴν περισσοτέραν περιτίθεμεν. καὶ τὰ ἀσχήμονα ἡμῶν εὐσχημοσύνην περισσοτέραν ἔχει. τὰ δὲ εὐσχήμονα ἡμῶν οὐ χρείαν ἔχει. ἀλλ' ὁ Θεὸς συνεκέρασε τὸ σῶμα, τῷ ὑστεροῦντι περισσοτέραν δοὺς τιμήν. hic τὰ ἄτιμα explicantur per ἀσχήμονα, & hæc per ὑστεροῦντα. Et ſic hoc loco etiam accipere videtur Demat. cum ait Diſp. 2. th. 10. poſitam eſſe ἀτιμίαν pro eo quod *indecorum* eſt, atque *dedecus* accerſere aptum natum.

II.

Unde concludit auctor Dialogi, ſi ἀτιμία tantum ſit *indecentia*, ergo non ἁμαρτία, *genus enim eſt indecori, quod tantum*

peccat contra decorem & honeſtatem communem, ubi aliquid fit quod non decet, aut quod ridiculum eſt, aut minus ei qui faciat honeſtum & conveniens. hic, inquit, *contra decorum peccat, quia contra morem facit, qui eſt regula decori*. & poſt exempla aliquot, *eo quoque genere cenſendum* ait, *rem parum decoram committere, qui unus inter capillatos omnes detonſus incedit, & inter detonſos capillatus*, v. p. 98. 100. 101. & confer Salmaſ. epiſt, de coma p. 549. 702. 727.

III.

Reſpondet Demat. Diſp. 4. theſ. 6. *Falſum eſſe, quod quiſpiam honeſtatem communem poſſit inſuper habere, qui tamen contra legem Dei non peccet. nam alioqui ſcripturas quæ nobis præcipiunt ut honeſtatis communis rationem habeamus, alia ab iis quæ legis ſunt, aut conſilia quædam euangelica tradere comminiſci oportebit, quod abſurdum eſſet.* hæc expendenda ſunt.

IV.

Recte cenſuit auctor dialogi, ex voce ἀτιμίας non poſſe concludi ἁμαρτίαν. cum ea vox etiam uſurpetur ubi nulla peccati habetur ratio. ut patuit ex 1. Cor. 12. 23. neque enim Deus συνέκρασε τὸ σῶμα ex aliis membris peccato infectis, aliis vero peccato carentibus. ita enim Deus eſſet auctor peccati. & Chriſtus quoque eo argumento

peccator

peccator eſſet, quia erat ἄτιμος ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. Matth. 13. 57. Ioh. 4. 44.

V.

Neque τὸ πρέπον, ſive *decorum*, cui in loco Paulino ἀτιμία opponitur, ut liquet v. 13. tantummodo eſt in rebus per ſe bonis & lege præceptis, verum etiam in indifferentibus. idem ergo verum eſt analogice in ἀτιμίᾳ ei oppoſita.

VI.

Neque *communis honeſtas* (per quam auctor dialogi intelligit *morem* communiter receptum & approbatum circa res de ſe indifferentes) confundenda eſt cum jure divino, eo prætextu quod Deus in genere juſſerit ejus etiam rationem haberi. eo enim argumento à fortiori omnia edicta prætoris eſſent juris divini, quia Deus in genere juſſit *magiſtratibus obtemperari*. Rom. 13. 1. omnes canones eccleſiaſtici eſſent juris divini, quia Deus in genere juſſit *præpoſitis obediri*. Heb. 13. 17. *omnia decenter ac ordine fieri*. 1. Cor. 14. 40. quæ abſurdiſſima ſunt.

VII.

Imo ipſi illi qui inter nos leges condunt, ſiquando *honeſtatis cauſa* ſe aliquid prohibere dicunt, ea ipſa adjectione ſe de eo legem divinam non habere profitentur. ut cum in legibus nonnullis matrimonialibus

prohibetur quartus gradus non ſolum cognationis, ſed & affinitatis, diſerte id additum reperitur, ut ea prohibitio à jure divino, quo gradus propinquiores ſunt prohibiti, diſtincta eſſe intelligatur. v. Ord. Conjug. regionis Tranſiſellanæ, art. 16. 23.

VIII.

Non minus prudenter accipiendum quod additur de *præceptis* & *conſiliis*. præcipiuntur enim interdum, quæ in ſpecie tantum ad homines certi temporis aut loci ſpectant, licet ratio eorum communis ad omnes pertineat. e. g. Iubet Chriſtus apoſtolos alios aliorum pedes lavare. Ioh. 13. 14. & apoſtolus Romanos c. 16. 16. ſe mutuo ſalutare oſculo ſancto. ſymbola mutui obſequii & fraternæ dilectionis in communi ad omnes pertinent, ſymbola autem illa, nempe oſculum & pedilavium non ad omnes, ſed ad eos ſolum apud quos ea uſitata ſunt.

IX.

Conſilia porro, ſive documenta prudentiæ in ſcriptura extare circa res per ſe indifferentes, exemplo ſit Salomo Proverb. 6. 1. &c. & 11. 15. ubi dehortatur ne fidejubeamus vel pro amico vel pro extraneo. non quod hoc in ſe ſit illicitum. v. Geneſ. 43. 9. Philem. v. 19. ſed quod damnoſum, niſi cum magna circumſpectione fiat.

X. Ita

X.

Ita quæcunque diſſerit Paulus 1.Cor. 7. de muliere non tangenda, v. 1. intermiſſione uſus conjugii. v. 5. cœlibatu & viduitate. v. 8. virginitate. v. 25. certum eſt eſſe de re indifferenti ac libera, quamque talem eſſe ac manere Paulus expreſſe vult, etiam poſt omnia ſua monita. v. 6. 9. 25. 26. 27. 28. 35. neque proinde eſſe de iis QUÆ LEGIS ſunt, .i. in ſe licita vel illicita, ſed de *commodo* vel incommodo eorum ad quos ſcribebatur. ſive jam ea voces *conſilia* (ut vocem γνώμης expreſſit vulgata) ſive alio apto nomine, nihil intereſt (ut agnoſcit ad illum locum Paræus) modo ne conſilia PERFECTIONIS ex iis cudamus, quæ ex ſententia Dialogiſtæ non ſequuntur.

XI.

Vidimus, ex ἀτιμίας voce non ſequi ἁμαρτίαν, nec ex ejus oppoſito *decoro*, ſive *communi honeſtate*, præceptum proprie dictum. atque ita magis quid non ſit ἀτιμία quam quid ſit intellexīmus. id nunc paulo penitius introſpiciendum. ad quod nobis percommode facem allucet Borſt. p. 20. ubi ἀτιμίαν eſſe ait *id per quod homo deſpicitur, & quo dignitas & æſtimatio ejus imminuitur.* idque applicans rei de qua agitur, *Vir,* inquit, *habet dignitatem aliquam præ muliere, ideoque ſexus virilis jam inde ab initio, muliebri prælatus fuit, imo divinitus*

nitus vir mulieri domini inſtar præfectus eſt. Coma vero prolixa, cum ſit tegmen capitis, ſymbolum eſt ſubjectionis & minoris dignitatis. ideo virum non decet. hæc ſumma eſt.

XII.

Explicatio hæc nobis proba, atque etiam genuina videtur. ad quam hæc obſervamus: 1. Poteſt ſe homo deſpicabilem facere etiam per id quod in ſe peccatum non eſt. ut ſi edat in publico, aut ſine pallio in foro ambulet. 2. Ipſe ille contemtus quo talis ſeſe mulctat non eſt peccatum proprie, ſed detrimentum. confer Diſp. 107. th. 8. 3. Aliud eſt virum dignitatem quam præ muliere habet abjicere, quod injurium eſſet in legem divinam, aliud ſymbolum aliquod ejus negligere, quod ſine peccato fieri poteſt. neque ab uno ad alterum licet argumentari. Probabo ex ipſo Borſtio: *Manum dexteram mulieri claudere* virillis eſt prærogativæ, & contrarium morem improbat Borſt. p. 22. Addit tamen, *eam conſuetudinem uſque adeo invaluiſſe inter magnates, ut ab ea firma conſequentia nunc non ſit ducenda ad arguendam γυναικο-κρατείαν. ita enim,* inquit, *injuria fieret multis piis matronis, quæ reverentia & ſubjectione erga maritos multas alias antecellunt.* applicet hoc ad præſens negocium: inveniet, ni fallor, aliquos viros comatos ſui in uxores dominii tenaciores eſſe quam nonnul-

los qui ſtrictim tondent.

XIII.

4. Maxime hoc obſervandum, ubi ſymbolum aliquod in uſu non eſt, atque adeo ſymbolum eſſe deſiit. v. g. dicit Borſtius, *tegmen capitis eſſe ſignum ſubjectionis*. ſi hoc perpetuum & univerſale eſt, ſequitur viro nunquam tecto capite coram uxore eſſe licere, ne videatur ei ſubjectus. at nunc ſymbolum hoc prorſus in contrarium mutavit, ut vere *ἀτιμία* futura ſit viro, ſi capite detecto coram uxore ſe ſiſtat. id enim hodie ſervorum eſt, non dominorum. 5. dato, non conceſſo, *tegumentum* adhuc eſſe ſymbolum ſubjectionis, nihil inde ſequitur ad comam, niſi ſit muliebris, .i. capiti muliebrem in modum *contegendo* idonea.

Diſputationum Theologicarum Centeſima-decima,

DE COMA, SEXTA.

THESIS I.

POſtquam de virili coma egimus, accedamus & ad muliebrem. De hac, ſe-

quentia ſciſcit Poimenander, ad quæ paucis reſpondebimus.

II.

1. Comam prolixam mulieri honori eſſe, modo maneat in capite, & cranio, quo ſine creata eſt, non autem tegat genas. p. 50. id enim repugnare legi naturæ. p. 51. 52. 354.

III.

2. Cum raſura comæ muliebris & ipſa legi naturæ & juri gentium fraudem faciat, p. 52. 53. 353.. non licere à coma dependula nonnihil aliquando demere. p. 55. 56. 347.

IV.

3. Mulieres ſemper tecto capite eſſe debere, etiam domi. p. 64. 65. quia intecto eas capite eſſe contra legem naturæ ſit. p. 53. bis.

V.

4. Quæ partem capillorum juxta genas demittunt, eas intecto capite incedere. p. 53. 353. ideoque maxime probandum ejuſmodi capitis tegmen, quale Maria & Margarita Auſtriacæ geſtarunt, quod & multæ præſtantes matronæ in Anglia imitentur. & in hoc velamenti genere perſiſtendum eſſe, ſine mutatione. p. 366. ut ad hæc reſpondeamus:

VI.

Ad primum dicimus, opponi ea quæ ſimul conſiſtere poſſunt, videlicet, operiri caput,

caput, .i. cranium (largiamur ei hanc explicationem) maxima & longiſſima comæ parte, & tamen particulam ejus aliquam juxta genas dependere. ut enim (quod recte obſervatum nobiliſſ. Polyandro Conſil. de comâ p. 48.) *Apoſtolus quo quantove velamine tegenda ſint muelierum capita, nulla lege peculiari definit*, ita neque omnem omnino comam, nullo crine excepto, in cranio religari mandat.

VII.

Ad ſecundum: Raſuram comæ muliebris legi naturæ & gentium repugnare falſum eſt 1. quia in aliquo caſu non ſolum permiſſa, ſed etiam præcepta eſt. Deut. 21. 12. 2. quia ipſi adverſarij eam concedunt in caſu neceſſitatis corporalis. Demat. diſp. 2. theſ. 5. puta pſoræ, aut ſimilis incommodi. Diſp. 2. theſ. 3. in fine. at nulla talis neceſſitas legi naturæ præjudicare poteſt.

VIII.

Quod ſi ob pſoram legem naturæ violare licet in re minima, quid obſtat quo minus ob lepram, aut peſtem, aut denique mortis metum eam liceat violare in rebus maximis? hic ſane revocandum erat in memoriam dictum Chriſti Matth. 5. 19. *Quiſquis ſolverit unum ex mandatis hiſce minimis* &c. item omne peccatum etiam minimum, atque ita omnem tranſgreſſionem legis na-

turæ mereri mortem æternam.

IX.

Conſiderent ergo viri optimi ac doctiſſimi, qui ad tam periculoſam conſequentiam parum attendiſſe videntur, qualis cenſeri mereatur aſſertio Borſtii p. 50. ubi ait, *Mulieres quaſdam propter catharros* CONTRA NATVRAM DEBVISSE ATTONDERI. hoc ſane nullo tectorio incruſtari, nullo prætextu palliari poteſt.

X.

Quod ad alteram partem attinet, amputationem extremitatum in parte aliqua comæ muliebris idem eſſe quod raſuram, & jure gentium vetitam eſſe, nemini, qui vel minimum ſenſus communis habet facile perſuadebitur. quis enim non intelligit quid ſit raſura? & quis credet gentes in legibus condendis circa extremitates capillorum occupatas fuiſſe? confer Diſp. 108. theſ. 2. 3.

XI.

Ad tertium: ſi mulierem intecto capite eſſe contra jus naturæ ſit, ſequitur vel Evam in ſtatu integritatis velum in capite habuiſſe, vel jus naturæ violaſſe. 2. Si id nec domi quidem facere licet, ſequitur 1. mulieres nunquam calyptram debere mutare, nec comam pectere. 2. peccaſſe ſanctas illas feminas, quæ Chriſti pedes capillis ſuis abſterſerunt. Luc. 7. 38. Joh. 12. 3.

quæ

quæ tamen eo nomine à Chriſto ibidem laudatæ ſunt.

XII.

Ad quartum: Si partem aliquam capillorum detectam gerere, ſit capite intecto eſſe, atque ita juri naturæ ac gentium derogare, verum id erit non modo de crinibus pendulis, ſed vel maxime de iis quos à fronte retrorſum inflectunt mulieres, quique in omnibus fere harum regionum mulieribus conſpicui ſunt. Ita non in mulieres juxta genas duntaxat comatas, ſed in univerſam mulierum ſectam (ut loquitur Philoſophus Madaurenſis) hæc cudetur faba.

XIII.

Adhæc, cum p. 67. neget Poimenand. tegendam eſſe faciem muliebrem, *quia facies ſit præcipuum ſpeculum in quo imago Dei (quantum ad corpus) elucet, imago autem & gloria Dei operiri non debeat*, teſte Apoſtolo 1. Cor. 11. 7. quærendum mulieribus erit velum, non quidem Dominarum Mariæ & Margaritæ, ſed tale, quod ita exacte & mathematice tegat crines, ut faciei nullam partem operiat, alioqui enim imago & gloria Dei velaretur, ſaltem ex parte. Hoc autem an fieri poſſit, & an non leviſſimo attactu aſcendat vel deſcendat muliebre redimiculum, atque ita trepidæ conſcientiæ continuatis vicibus vel naturæ, vel imagini Dei vim fieri ſuſpicaturæ ſint,

con-

Digitized by Google

conſiderent qui iſta excogitarunt.

XIV.

Non jam tangimus, quam belle, quod Paulus de *viris* dicit *oppoſitè ad feminas* (ut ipſe textus clamat. v. 7. 8. 9. 10.) Poim. ad has quoque detorqueat. quaſi Paulus vellet dicere, viros imaginem Dei gerere in capite, mulieres in facie. quo nihil ab ejus mente alienius. Intelligit enim *imaginem gloriæ Dei, in quo nimirum elucet Dei majeſtas & imperium*. *Eſt enim* (utor verbis Bezæ ad illum locum) *vir in ſupremo gradu collocatus in hoc mundo, & tanquam ſecundarius aliquis Deus* (*ut ita dicam*) *ipſius etiam mulieris reſpectu. Hæc igitur non eſt imago illa ad quam condita eſt mulier, ſed alia viro peculiaris.* Plura occurunt, ſed finis faciendus eſt.

XV.

Concludimus: Ut veſtium nulla certa forma Chriſtianis præſcripta eſt, ita nec capillorum. v. Polyand. p. 48. in utriſque tamen lex humilitatis, modeſtiæ, prudentiæ ſpiritualis, & ædificationis proximi obſervanda eſt, quam qui tranſgreditur, non leviter Deo diſplicere, conſcientiam lædere, fratrem infirmum, pro quo Chriſtus eſt mortuus offendere eſt judicandus.

FINIS.

Digitized by Google

Iudicium Facultatis Theologicæ Leydenſis

De Diſputationibus de Comâ

Rev. & Clariſſ. Viri

D. JACOBI REVII.

EXhibuit nobis vir Reverendus & Clariſſ. D. Iacobus Revius S. Theol. Doctor & Collegii Illuſtriſſ. D. D. Ordinum Regens ſex Diſputationes ſuas antehac de Comâ nobis non conſciis à ſe conſcriptas & diſputatas in eodem Collegio, & petiit à nobis, ut noſtrum de iis judicium ipſi aperiremus. Quod Eximio Dei Servo, fratri nobis conjunctiſſimo denegare non debuimus. Bonâ itaque fide teſtamur, nos Theſibus ipſius lectis animadvertiße, illum occaſione abuſuum qui circa ſeptimum præceptum committuntur, ad quod Diſputationum ordo ipſum deduxit, mentem ſuam pro more Virorum Eruditorum aperire voluiſſe ſuper argumento non ita pridem in controverſiam vocato. Iudicamus etiam non ſolùm illum eruditè & cum judicio de hac materiâ egiſſe, ſed etiam nihil in ſummâ rei ſtatuiße, quod non verbo Dei conſentaneum eſſe cenſeamus. Animadvertimus quoque ex modo tractandi, illum in hanc curam incubuiſſe,

Digitized by Google

iſſe, ut lites ſuper iſtâ materiâ ortas, variorum qui de eâ egerunt ſententiis liberè examinatis, hac ſuâ Deciſione ſopiret & exſtingueret, & partim rigorem nimium circa comæ uſum, partim luxuriem circa ejus abuſum improbare, & mediam viam inſiſtere conſentaneam pietati, prudentiæ, charitati, & conſuetudini innoxiæ gentium & locorum. Quâ in re ut judicium ipſius probamus, ſic nollemus inſtitutum illius præter mentem Auctoris hoc litigioſo ſeculo in contentionis novæ occaſionem ad lites jam ſopitas inſtaurandas, trahi, quo nobis prudenter ſtudendum eſt, non tantùm veritati conſervandæ & vindicandæ, ſed etiam paci & tranquillitati Eccleſiæ tuendæ, adeoque ea argumenta potiſſimùm deligenda, quæ ædificationem & pacem domûs Dei promovere poſſunt. De cætero Deum rogamus ut Rev. & CL. hunc Virum fratrem nobis chariſſimum bono publico diu ſervare velit, ut privatâ operâ, & ſcriptis ſuis eruditis Regno Dei inſervire magnâ cum laude pergat. Perſcriptum Leidæ XVIII. *Ian. Anni* CIↃ IↃ C XLVI.

S. Theologiæ Doctores & Profeſſores

Joh. Polyander à Kerckhoven.
Jacobus Triglandius.
Fridericus Spanhemius.

Digitized by Google

IACOBI REVII
S. S. Theol. Doct.

APPENDIX
AD
Tractatum de uſu capillitij,

QVA
Ad poſtremam Viri docti Diſputationem reſpondetur.

LVGD. BATAVORVM,
Ex officina ADRIANI WYNGAERDEN.
CIↃ IↃ C XLVII.

Digitized by Google

Digitized by Google

JACOBI REVII
S. S. Theol. Doct.

Appendix ad tractatum de uſu capillitij,

QVA

Ad poſtremam Viri docti Diſputationem reſpondetur.

TRactatu meo ſuperiori ſemel & iterum monui, virum doctum quîcum mihi res erat, de virili tantum, non autem de muliebri Comâ agere, unde conjiciebam eum hac in parte mecum, & contra Poimenandrum ſentire. Ea ſpe me aliqua ex parte falſum eſſe, vidi, poſtquam vir doctus omnes ſuas de hoc argumento Diſputationes conjunctim edidit, quarum ultima Diſputationem meam ſextam attingit. Illam dum percurro, animadverti eum pleraque magni momenti in ea præterire, nam theſeis meas v. vi. xii. xiii. xiv. quibus opiniones Poimenandrianas vehementer premi attentus lector judicare poterit, quaſi nunquam na-

Digitized by Google

tæ eſſent, inſalutatas dimittit. in reliquis ita ſe exercet, ut neceſſitatem mihi impoſitam viderim, etiam hac in parte mea vindicandi, idque ne veritati triumphum ante plenam & juſtam victoriam decreviſſe merito coargui poſſem. veniamus ad lineas. Et ſit hoc (loco Epilogi quem opuſculo noſtro ſubjecimus) Defenſionis noſtræ

Caput VIII.

De raſura capitis muliebris. Status quæſtionis quomodo à viro docto, quomodo à Poimenandro formatus. An neceſſitas corporalis frangat legem naturæ. Locus de miſericordia & ſacrificio id non probat. Raſura mulieris non repugnat juri naturæ aut gentium. quia in aliquo caſu à Deo præcepta. in alio, ab adverſariis permiſſa. De violatione legis naturæ. de relaxatione ejus quoad vim obligandi. An debeat aliquid fieri contra eam. An Borſtius naturam pro inclinatione poſuerit. De invincibili ignorantia. An propter eam peccatum deſinat eſſe peccatum formaliter. An amputatio extremitatum capillarium ſit raſura. An tam rigide prohibita, ut inter magis & minus non diſtinguatur. De novitate, peregrinitate, ſingularitate. Locus

Zepha-

Digitized by Google

Zephaniæ cum aliis quibuſdam, expenſus.

THeſi 3. opinionem Poimenandri retuleram ſuper *raſurâ comæ muliebris*, quam *contra naturam & jus gentium* eſſe pronunciat, indeque infert, *non licere à coma dependula nonnihil aliquando demere.* Utrumque, nempe & pronunciatum illud de raſurâ, & conſequentiam inde derivatam impugnavi Theſ. 7. quam ſibi refellendam, Poimenandrum autem defendendum ſumit vir doctus Quæſt. text. 3. theſ. 4. ubi primo quomodo ſtatum quæſtionis formet, deinde quomodo de re ipſa ratiocinetur indagabimus. Quæſtionem hanc poſuerat Theſ. 1. *Vtrum mulieribus permiſſum ſit, citra neceſſitatem capillos ſuos radere vel tondere?* pro cujus negativa cum multis diſſeruiſſet, eam applicans noſtræ controverſiæ ait theſ. 4. *Ex dictis colligere in promtu eſt, non male dictum fuiſſe à Poimenandro, raſuram comæ muliebris (videlicet ubi nulla eſt neceſſitas quæ eam poſtulet) legi naturæ repugnare.* Equidem totum Poimenandri tractatum à capite ad calcem denuo evolvi, ut viderem an uſpiam ſtatum quæſtionis ita formet, & reperi ubique eum abſolute *tonſuram* &c. mulieribus, ut legi naturæ repugnantem prohibere, nulla *neceſſitatis* (quam tam

ſollicite perpetuo inculcat vir doctus) mentione adjecta. unum locum excipio, ubi per occaſionem objectionis, quam ſe declinare non poſſe videbat, ejus meminit. qui locus omnino conſiderationem meretur. tam enim agit timide, tamque alienâ ratione reſponſum ſuum fulcit, ut ea omnes ſuas rationes manifeſto perturbet. accedamus ad rem ipſam. pagina 59. cum Druſilla amputationem nonnullam muliebris comæ eo excuſaſſet, *quod non ſtrictim tonderent aut raderent mulieres, excepto, ſi catarrhis obnoxiæ eſſent, tum enim nonnunquam medicos præſcribere ut capita quantum poſſent perpeti radicitus attonderentur, relicto nonnullo crine, decori cauſa, ſupra frontem*, ac interrogaſſet, *an & hoc contra ſcripturam eſſe cenſeret?* reſpondit p. 68. *Statuere ſe cum Apoſtolo, omnem tonſuram non neceſſariam capitis muliebris eſſe vetitam.* 1. Cor. 11. 7. *Atqui*, inquit, *mulieres quæ comam gerunt pendulam, ſeſe attondent citra neceſſitatem. ergo tonſura illa vetita eſt.* & pag. ſeq. *Quia capillus prolixior poros occludit, & vim frictionum ad diſcutiendos catarrhos non parum impedit, hinc eſt quod Medici interdum mulieribus præſcribant uti capillos ſuos amputent, QVOD TAMEN NATVRÆ ET HONESTATI PARVM CONSENTIRE videtur. ſed NECESSITAS FRANGIT LEGEM.* & mox: *in hiſce*

hiſce ergo caſibus valet illa regula: MISERICORDIAM volo, & non SACRIFICIUM. Matth. 15. 7. Hic primo obſervamus, tonſuram citra neceſſitatem à Poimenandro vetari ex loco Apoſtolico 1 Corinth. 11. 7. qui tamen de neceſſitate οὐδὲ γρὺ ibi habet. 2. Fateri eum, non videri conſentire naturæ & honeſtati, tonſuram mulierum, etiam morbi cauſa admiſſam. 3. eum LEGEM etiam in caſu illo agnoſcere, quam tamen neceſſitas frangat. cumque loquatur de lege naturæ, & de neceſſitate corporali, hunc ſenſum illius dicti emergere: *Neceſſitas CORPORALIS frangit legem NATVRAE.* 3. eum adhibere ad id probandum textum de *miſericordia* & *ſacrificio*, qui cum hoc negocio nihil commune habet. cum SACRIFICIUM, quod miſericordiæ cedere Chriſtus indicat, ſit legis CEREMONIALIS & poſitivæ, non autem legis NATURÆ & moralis. nullo autem modo ſequitur: ceremoniæ cedunt miſericordiæ ſive charitati in proximum, ergo & lex naturæ ei cedit. id enim ſi verum eſſet, liceret jus naturæ violare, modo per id proximo ſubveniremus. liberum ergo eſſet *male facere, ut eveniret bonum.* contra Apoſtolum Rom. 3. 8. Hanc tam manifeſtam hillucinationem detegi maximum operæ pretium eſt, non ſolum Poimenandri, ſed & viri docti cauſa, qui

eodem probandi modo utitur, tum alibi, tum. Quæſt. text. 1. ch. 6. quatern. R. Nec quicquam ei prodeſt locus Pet. Martyris ex quo id hauſiſſe videri vult, quemque attulit pag. præced. ſed funditus ejus opinionem evertit. aſcribam Martyris verba: *Neque debent rei haberi hujus præcepti homines in regionibus aquilonaribus, ſi perpetuo in ſacris non ſunt apertis capitibus. Nam compelluntur nimio frigere caput contegere. Satisfaciunt autem Apoſtolicæ traditioni, quando ab initio ſacræ functionis, & ſubinde in medio vel ad finem caput aperiunt. Quia non requiritur, ut propter illam CEREMONIAM valetudo inſigniter lædatur. Miſericordiam volo, non ſacrificium.* Videt opinor vir doctus ſolidiſſimum illum theologum quod de *ſacrificio* dicit Chriſtus, de *ceremoniis* dictum accipere. quod ad JUS NATURÆ Poimenandrianum non niſi vi violenta & cum totius theologiæ perturbatione detorqueri poteſt. hæc de ſtatu quæſtionis. pergamus:

Raſuram comæ muliebris legi naturæ & gentium repugnare negaveram, duabus adductis rationibus, quas ordine vir doctus impugnat. Prima ratio erat, *quia in aliquo caſu non ſolum permiſſa, ſed etiam præcepta eſt.* Deuter., 21. 12. Dicit vir doctus *Rationem hanc parvi pretii eſſe: nec amplius probare, quam quod præceptum dei nutritione*

ne comæ muliebris, ſit de eorum genere, quæ propter inadæquationem materiæ, & mutationem quæ in objecto contingere poteſt, exceptionem admittunt: Nam, inquit, *ſi licitum ſit ita ratiocinari, pari modo probabitur, non repugnare juri naturæ vulnerationem aut occiſionem hominis innocentis privatâ auctoritate factam, quia Deus aliquando vulnerationem & occiſionem talem præcepiſſe legitur. Aut non eſſe juris naturæ, ut frater abſtineat à nuptiis ſororis, quia tales nuptias à Deo conceſſas, & præceptas aliquando fuiſſe legimus.* Reſp. 1. Id quod ratione mea probari fatetur, mihi ſufficit adverſus Poimenandrum. Nam quæ contra naturam eſſe dicuntur in hoc negocio, ea iis accenſet; quæ Paulus in gentibus deteſtatur Roman. 1. 26. quæque *propter adæquationem materiæ &c. exceptionem non admittunt.* Nullo enim in caſu vel permiſſa unquam, vel præcepta leguntur. unde vi hujus exceptionis ita argumentari licet: Quæ ita ſunt contra naturam ut peccata Rom. 1. 26. reprehenſa, exceptionem non admittunt: At raſura mulierum exceptionem admittit: Ergo non eſt ita contra naturam ut illa peccata. Major extra controverſiam eſt. minor eſt viri docti. unde concluſum eſt adverſus Poimenandrum. Exempla viri docti ad rem non faciunt, cum exceptionem ambo admittant, nec proin-

de ad doctrinam Poimenandrianam accommodari poſſint.

Secunda mea ratio erat: *Quia ipſi adverſarii raſuram comæ muliebris, in caſu neceſſitatis corporalis, puta pſoræ aut ſimilis incommodi, concedunt. at nulla talis neceſſitas legi naturæ præjudicare poteſt. Quod ſi ob pſoram legem naturæ violare licet in re minima, quid obſtat, quo minus ob lepram, aut peſtem, aut denique mortis metum, eam liceat violare in rebus maximis?* adjiciebam (quod vir doctus omiſit) *Hic ſane revocandum erat in memoriam dictum Chriſti Matt.* 5.19. Quiſquis ſolverit unum ex mandatis hiſce minimis &c. item, *omne peccatum etiam minimum, atque ita omnem tranſgreſſionem legis naturæ mereri mortem æternam.* Multa hic reſpondet vir doctus, quæ ſigillatim excutiemus.

1. *Negatur*, inquit, *conſequentia: quia leges naturæ aliæ ſunt abſolutæ, quia cadunt ſuper materiam adæquatam: aliæ exceptionem admittunt* &c. Reſp. Donabo viro docto hanc ſuam diſtinctionem, quia nihil mihi incommodat. nam jus naturæ quale Poim. ponit in negotio capillari eſt abſolutum, cadit ſuper materiam adæquatam & quæ exceptionem non admittit, cum tale eſſe ſtatuatur, quale tranſgrediebantur illi de quibus agitur Rom. 1. 26. nihil ergo hac diſtinctione profectum eſt.

2. *Non*

2. *Non valet,* inquit, *ratio conſequentiæ. Nam quamvis veriſſimum ſit, nullam neceſſitatem corporalem dari quæ ulli violandi legem naturæ copiam faciat, eſt tamen aliqua neceſſitas, qua poſita lex aliqua naturæ obligare deſinit: quia ea lege non comprehenditur.* id exemplis quibuſdam illuſtrat. Reſp. Poſſem dicere, juxta Poimenandrum, neceſſitate *frangi* legem, quod certe non eſt minus quam violari. ſed tranſeat hoc. neque enim in vocabulis vim facimus. ad rem: Nego ullam dari neceſſitatem qua poſita lex naturæ de qua Rom. 1. 26. obligare deſinat. at talem eſſe ſtatuit Poim. legem capillarem. nihil ergo etiam hac diſtinctione effectum eſt.

3. *Non valet,* inquit, *probatio rationis. Nam* 1. *aſſumit vir doctus dictum quod nunquam cogitatum fuit, videlicet eos quos ſibi delegit adverſarios, ſentire, licitum eſſe violare, ſeu tranſgredi legem naturæ ob pſoram. Sentio, & dico, legem naturæ mulierem pſora laborantem ad nutritionem comæ non obligare. Quia quando jubetur nutritio comarum muliebrium, excipitur caſus pſoræ, aliorumque ejuſmodi incommodorum: non ſecus ac quando præcipitur, ne reſiſtamus malo, moderamen inculpatæ tutelæ exceptum intelligitur.* Reſp. 1. Quod nunquam cogitatum eſſe dicit, id non modo cogitatum, ſed & ſcriptum eſſe à Poimenandro

Digitized by Google

modo patuit. 2. non quid *ſentias* aut *dicas* hic attendendum, ſed quid conveniat principiis Poimenandrianis. is autem tale hic jus naturæ ponit, quod ſemper obligat, nec exceptionem patitur. ut item oſtenſum. 3. cum à legis hujus obligatione pſoram & ſimilia incommoda excipi ais, quæro à quo excipiantur? an à Deo? ſi ita eſt, cedo tabulas illius exceptionis. an à te? at id nullam circa leges divinas auctoritatem habet. Lex de non reſiſtendo malis ſolam vindictam privatam prohibet. nec inculpata tutela ab ea excipitur, cum ſpecies vindictæ non ſit.

4. *Vana ergo*, inquit, *ſunt quæ vir doctus de violatione legis in caſu lepræ, peſtis, & metus mortis in re graviſſima aſſuit, niſi oſtendat violationem legis committi ubi ea non obligat, aut omnium legum naturalium eandem eſſe rationem. Quod ipſum nunquam facturum eſſe certum eſt.* Reſp. Quia vocem *violandi* vir doctus non admittit, quanquam ei æquivalentem videlicet *frangendi* in Poimen. oſtendimus, tamen ut λογομαχίας anſa præſcindatur, dico etiam ſubſtituta phraſi viri docti, æque validum eſſe argumentum: Si enim ob pſoram lex naturæ *non obligat* in re minima, *non obligabit* ob lepram &c. in re maxima. cum par utrobique ſit ratio, nec ullum diſcrimen vir doctus vel monſtravit, vel monſtrare

ſtrare poſſit. Non ergo meum eſt, oſtendere violationem legis committi ubi ea non obligat, ſed viri docti eſt monſtrare, cur ea hic obliget non illic. Neque opus eſt ut doceam omnium legum naturalium eſſe eandem rationem, cum ſufficiat oſtendiſſe legem de coma ex iis eſſe quæ poſitis Poimenandri principiis nullam exceptionem admittunt.

Rogaram theſ. 9. ut juxta hæc conſideraretur aſſertio Borſtii, videlicet: *Mulieres quaſdam propter catarrhos contra naturam debuiſſe attonderi*. quod nullo tectorio incruſtari poſſe judicabam. Ad hoc Vir doctus antequam ad rem accedat, viciſſim me monet, ut ad quarundam aſſertionum mearum conſequentias & ipſe attendam. & repetit quæ dixerat de exceptionibus à jure naturæ, in præceptis de non occidendo, aut vulnerando. de tegenda nuditate, de non reſiſtendo. ad quæ ſuis locis reſponſum eſt. unum virum doctum rogatum volo, ut videlicet vel ſemel tandem jus naturæ accipiat ſenſu Poimenandri, & quæ pro illo diſputat, exemplis quibus ille utitur ex Rom. I. 26. accommodet, ac videat an ea patiantur exceptionem. Scio virum doctum tale portentum non admiſſurum. attamen id neceſſario ei faciendum eſt, aut cauſa clientis ſui hac in parte deſerenda. Sed accedamus ad Borſtium. cujus

cujus dictum vir doctus, *non tantum aliquo tectorio incruſtari, & prætextu palliari, ſed etiam cum ratione defendi poſſe ait.* id ita probat: *quia cum vox naturæ varie accipiatur, & aliquando naturalem inclinationem notet, dicam,* inquit, *recte dixiſſe Borſtium, mulieres quaſdam contra naturam, id eſt, contra naturalem inclinationem, debuiſſe attonderi propter catarrhos. Quoniam naturali inclinatione mulieres feruntur ad nutriendos capillos* &c. Reſp. Quod in Poimenandro feci, idem feci in Borſtio, id eſt integram ejus concionem denuo perlegi, ut viderem, an uſpiam naturam pro inclinatione naturali accipiat, & nihil tale apud ipſum inveni. fateatur ergo vir doctus, curam hanc ſuam mere palliativam eſſe, neque Borſtium eâ ſecundum principia Borſtiana defendi. quod, ut opinor, animadvertens addit ſolutionem alteram, hiſce verbis: *Deinde, etiamſi per naturam intelligere liberet legem naturæ (quod tamen non puto Borſtium daturum) adhuc ſupereſſet aliquid ad defenſionem Borſtii. Poſſem enim dicere, tripliciter poſſe dici, aliquid eſſe contra legem naturæ; vel materialiter tantum, vel formaliter tantum, vel materialiter & formaliter. Sic materialiter peccat contra legem naturæ, qui laborans ignorantia invincibili, accedit ad aliam quam ad ſuam conjugem; formaliter,*

qui

qui accedit ad ſuam, putans ſe accedere ad alienam uxorem; materialiter & formaliter, qui ad alterius conjugem accedit, quam talem eſſe novit: ſeque primo, non ſecundo & tertio modo illud contra naturam, accepiſſe. Reſp. Videat, & obſtupeſcat mecum lector, quanti res periculi ſit, quovis pretio amicorum culpas præſtare velle. nam ex hac viri docti diſtinctione, verbis Borſtianis accommodata, ſequitur, *DEBERE nos peccare materialiter contra legem naturæ. DEBERE nos peccare ex ignorantia. DEBERE virum ignorantia invincibili laborantem, accedere ad alienam conjugem.* Atque hic duo ſatis mirari non poſſum. 1. quod ea voluerit afferre quæ nihil ad rem facerent. 2. quæ nemo theologus, ſi attente legerit, approbare poſſet. Nam, ut de primo loquar, quæro ex viro docto, per quam rimam, in quæſtionem de tonſura muliebri, intruſerit *invincibilem ignorantiam*? Nam & apud Borſtium & apud ipſum, cauſas illius tonſuræ invenio *pſoram*, & *catarrhum*, at *invincibilem ignorantiam* nuſquam invenio, nec quid illi cum *pſora* & *catarrho* commune ſit, divinare poſſum. Ut de ſecundo, .i. de re ipſa agam: pontificii dicunt, *Invincibilem ignorantiam, excuſare à peccato*. v. Gabr. Biel. ſerm. 1. in cœna Domini. id ſequuntur Remonſtrantes, Apol. p. 280. *In cæteris,*

ris, inquiunt, *peccatis ſola ignorantia invincibilis excuſat*. in hæreſi autem etiam pluſculum indulgent. & p. 289. verſâ: *Verbum Dei*, inquiunt, *etiamſi vim obligandi ex ſe & per ſe habeat, actu tamen non obligat quenquam, niſi intellectum, & ſic, prout* (nota) *adhibita omni poſſibili diligentia & prudentia intelligendum eſſe creditur*. hæc illi, quæ miror ſi cui orthodoxo arrideant. mihi certo perſuaderi nullo modo poſſunt. itaque ad diſtinctionem viri docti dico. 1. peccatum quod ex *ignorantia* fit, non materialiter ſolum, ſed & formaliter peccatum eſſe, quia formale peccati conſiſtit in ἀνομίᾳ, ſive nos eam ſciamus, ſive neſciamus. 2. nec quicquam obſtare, quod ea ignorantia homini ſit *invincibilis*, id enim procedit ex peccato, ac proinde jus Dei imminuere non poteſt. Vidit hoc quaſi per nebulam Gerſon, cum *ignorantiam invincibilem aliam incidere* ait *ſine culpa, aliam ex culpa, ut quando homo præſtitit cauſam ſuæ ignorantiæ. talem autem juxta quoſdam excuſare non à toto, ſed bene à tanto*. (videlicet inquantum peccatum ex ea ortũ non eſt contra conſcientiam, ideoque minus grave.) p. 2. de nat. & qualit. conſci. 3. Si verum eſſet quod aſſerit vir doctus ſequeretur peccatum originale in infantibus peccatum non eſſe, niſi materialiter. nam *invincibili* ejus ignorantia in

illa

illa ætate laborant. 4. *Quicquid non eſt ex fide peccatum eſt.* Rom.14.23. & quidem formaliter. quod autem fit ex invincibili ignorantia, id ex fide eſſe non poteſt. eſt ergo formaliter peccatum. 5. *Errores*, inquit David, *quis intelligit? ab occultis meis abſolve me.* Pſal.19. 13. & in lege erant ſacrificia pro *ignorantiis.* fruſtra, ſi qui ignorans peccat, quod DEBET facit. quærat, aliquis, ad quid ergo teneatur, qui quod malum eſt bonum eſſe putat? ſi enim omittit, conſcientiam licet errantem lædit, ſi facit, quod malum eſt facit. dicam, eum teneri errorem deponere, & ſic ab eo quod malum eſt abſtinere. ſi regeris eum hoc non poſſe, jam id ſolutum habes §. 2. 6. *Servus qui non novit voluntatem Domini & fecit digna plagis, cædetur plagis paucis.* Luc. 12. 48. talis ergo non fecit quod DEBVIT. fecit enim *digna plagis.* ſexcenta poſſent ejuſmodi proferri. inutile ergo eſt tectorium quod errori Borſtiano obduxit vir doctus, nec ut dicam quod ſentio, ullum debilius adhibere potuiſſet.

Et hæc quidem quantum ad pronunciatum Poimenandri de raſura comæ muliebris, quam contra *naturam* & *jus gentium* eſſe ſancivit. quod pronunciatum vir doctus (ut hoc obiter notem) quoad priorem tantum partem, quæ *naturam* ſpectat

conatus

conatus fuit defendere, alteram autem quæ *jus gentium* ſpectabat omiſit, atque ita ex ſemiſſe tantum clienti ſuo patrocinatus eſt. Nunc veniamus ad conſequentiam quam inde infert Poimenander, quæ hæc eſt: *non licere mulieri à coma dependula nonnihil aliquando demere.* Adverſus hanc conſequentiam 1. negavi amputationem extremitatum in parte aliqua comæ muliebris idem eſſe quod raſuram. 2. aut gentes in legibus condendis circa extremitates capillorum occupatas fuiſſe. itaque nihil concludere Poimenandrum pro lege naturæ aut gentium etiam hac in parte.

Hic duo video opponi à viro docto. 1. *amputationem alicujus particulæ capillorum muliebrium eſſe raſuram ſive tonſuram partialem, quæ æque ac totalis prohibita ſit. cum Apoſtolus, agens de raſura ſeu tonſura muliebri, inter magis & minus non diſtinguat.* v. ejus theſ. 1. 7. 8. Reſp. 1. amputationem extremitatis capillorum eſſe *raſuram partialem*, non dicendum viro docto erat, ſed demonſtrandum. quis enim unquam fando audivit vocem radendi in illo ſignificatu? qui ſi admittatur, jam omnes comati hodierni inter raſos aſſcribentur, nemo enim eorum eſt qui non ab extremitatibus capillorum aliquid demat. quis neſcit τὸ ξύω & ξύω *lævigandi*, & com-

complanandi ſignificationem habere? quæ non datur in capite humano, niſi pilus tollatur uſque ad vivam cutim. Narrat Sueton. Caligulâ, *regulos quoſdam barbam poſuiſſe, & uxorum capita raſiſſe, ad indicium maximi luctus*. putatne vir doctus hoc factum, amputando extremitates capillorum? 2. ad *tonſuram* quod attinet, quæ hic proprie ad rem facit, novi eſſe aliquam κουρὰν quæ non fiat ἐν χρῷ, ſed Apoſtolum ita rigide illam mulieribus vetuiſſe, ut inter magis & minus nullo modo diſtingui, & ne minimam quidem capilli extremitatem demi pateretur, ne ipſe quidem vir doctus ſibi ſerio perſuaſit. *Quis* enim *credat* (verba ejus ſunt Diſp. text. 1. theſ. 6.) *Apoſtolum in re tantilla diſcrimen dedecoris & decoris poſuiſſe?* quod addit eſſe hunc morem *novitium, & aliunde invectum*, ac citat locum Zeph. 1. 8. de iis qui *veſte peregrina utuntur*, ſciat nec novitatem, nec vetuſtatem facere poſſe ut quid juris naturæ vel ſit vel non ſit. alioqui quod hodie novum eſt & peccatum contra naturam, poſt annum v. g. vetus erit, & juri naturæ conſentaneum. quod quid eſt aliud quam ex jure naturæ cothurnum facere in quamvis partem verſatilem? ita & habet de *peregrinitate*. quod enim nunc peregrinum eſt, poſt temporis aliquam moram evadit domeſticum. & ſi nullo modo

do peregrina veſte uti licet, quid ſibi vult, quod Poimen. noſtrates mulieres Anglico more caput velare jubet? ſane Angli nobis ſunt peregrini. in loco Zephaniæ explicando immane quantum varient Hebræi. afferam unam interpretationem ex iis quas notavit R. David Kimchi. רים אנשים שמראים עצמם פרושים וחסידים ולבושים מלבוש נכרי כנגד כל חעם שלא כאשר העם כדי שיכירום במלבושיהם שהם פרושים ודרכיהם רעים id eſt: *Sunt autem qui interpretentur, eos homines qui ſe ipſos oſtentant phariſæos & Haſidæos* (ſeparatos & ſanctos) *ac induunt veſtem peregrinam reſpectu veſtitus totius populi, quia cum illo non convenit, idque ut per veſtitum internoſcantur, ſeparati eſſe, cum tamen viæ illorum prava ſint.* Hæc explicatio (quæ ſane contemnenda non eſt) ſtatuit, reprehendi apud Zephaniam ejuſmodi genus *ſingularitatis* in veſtitu, quod penitus abludit ab eo quod attulit vir doctus, imo ei penè διαῤῥήδην opponitur. verum age, notetur *ſtudium novitatis* & *peregrinitatis* tale quale ipſe intelligit, id tamen rem ipſam in ſe & citra illam circumſtantiam conſideratam non reddit illicitam. 1. Tim. 2.9. (qui locus etiam citatur) non agit Apoſtolus de lege naturæ, ſed *honeſtatis, verecundiæ, modeſtiæ.* ut ipſe textus clamat,

nec

nec de *cincinnis* tantum, ſed & de *auro, margaritis, pretioſo veſtitu*, quæ naturali lege prohiberi, non dicet puto vir doctus. eadem ratio eſt loci 1. Pet. 3. 3. & Ieſ. 3. 25. nam ſi ibi *plexi capilli* juri naturæ repugnare ſtatuantur, idem de univerſo mundo muliebri, *ſpeculis, annulis, mitris*, &c. dicendum erit. ſumma eſt, ſuperbiam, luxum, laſciviam prohiberi. rem ipſam, ſi iſta abſint abſolute prohibitam non eſſe. ſed hæc à quæſtione de tonſura feminarum nonnihil abeunt, quæ tamen virum doctum ſecutus, paucis attingere neceſſe habui.

Alterum quod vir doctus reponit, reſpicit ad id quod dixeram de Jure gentium, videlicet, credibile non eſſe, gentes in legibus condendis circa extremitates capillorum occupatas fuiſſe. *Ratio*, inquit, *hac valida non eſt. Quia non repugnat juris gentium aliquid eſſe* (*præſertim ſi jus gentium notione I C torum accipias*) *& legem de eo conditam non eſſe. Nam ratio qua facit ut aliquid ſit juris gentium, non eſt latio legis, ſed dictamen recta rationis id imperantis*. quæ refutata ſunt Tractatus mei c. 3.

----- ἐχθρὸν δέ μοι ἐστὶν
αὖτις ἀριζήλως εἰρημένα μυθολογεύειν.

CAPUT IX.

De integumento capitis mulierum. An eas intectas eſſe repugnet legi naturæ. An Eva in ſtatu integritatis velum in capite habuerit. An Deus ei legem dederit, & media ad eam implendam denegarit. De lege naturæ ex ſuppoſitione peccati. de neceſſitate, & caſu extraordinario. De parte comæ muliebris ſoluta. an per eam lex naturæ violetur. Argumenta viri docti excutiuntur. locus Ieſ. 3. conſideratur. De ſcandalo & ſimilibus. quantopere ea varient etiam hac in parte. Olim nobilium feminarum fuiſſe capillos in verticem cogere, plebeiarum vero eum demittere, nunc contra. Ex circumſtantiis jus perpetuum circa res ipſas inferendum non eſſe.

THeſi mea IV. propoſueram verba Poimenandri, quibus ſtatuit *Mulieres ſemper tecto capite eſſe debere, etiam domi, quia intecto eas capite eſſe contra legem naturæ ſit*. hoc examinaram theſ. XI. rationibus aliquot in contrarium allatis, quas ordine reſumemus. prima eſt: *Si mulierem intecto capite eſſe contra jus naturæ ſit, ſequitur vel Evam in ſtatu integritatis*

gritatis velum in capite habuiſſe, vel jus naturæ violaſſe. Ad hanc vir doctus: theſ. XI. *prima*, inquit, *ratio non ſtringit.* 1. *Quia Eva in ſtatu integritatis aut habuit quo caput tegeret, aut non habuit: ſi habuit, unde probabitur eam id non feciſſe? Si non habuit, neque ut tegeret obligabatur, ſicuti nec is obligatur ad dandam eleemoſynam, qui nihil habet unde det, ſufficit eo caſu voluntas dandi: 2. Cor.* 8. 12. Reſp. Miror virum doctum rem ita evidentem in ambiguo ponere, an videlicet Eva in ſtatu integritatis habuerit quo caput tegeret, & an id fecerit. quæ enim veriſimilitudo eſt, eam toto corpore nudam, ſolum caput obnupſiſſe? unde vero ei pannus vel lineus, vel laneus, vel ſericeus &c. unde colus & fuſus ad ducenda filamenta? unde radius ad texendum, acus ad ſuendum &c. fortaſſe id velamentem dices è foliis complicatum fuiſſe. At qui Quæſt. text. 1. part. 3. theſi 4. inquirere detrectabas, *an geſtatio florum* (aut etiam frondium lauri, ex Tertulliano, quem ibi citabas) *in capite, eſſet ordinabilis ex conceſſione divina in bonum*, eandem difficultatem hic inventurus es. Denique ponamus eam eiuſmodi integumenti copiam habuiſſe, non puto te dicturum eam velato capite è coſta Adami prodiiſſe. itaque nudo vertice, & per conſequens in ſtatu peccati à Deo conditam

eſſe

Digitized by Google

eſſe ſequetur. quod vides quam abſurdum ſit. quod addit: *Si non habuit, neque ut tegeret obligabatur*. Reſpondeo: uno ſi non habuit, ſtatuitur Deus ei legem dediſſe, & media ad eam præſtandam denegaſſe. quod iterum manifeſtam abſurditatem habet. de eleemoſyna actum eſt Tract. noſtri p. 59. *Secundo*, inquit, *Quædam ſunt legis naturæ aut abſolute, aut ex ſuppoſitione peccati: quamvis ergo forte exemplo Evæ probari poſſet, velationem capitis muliebris quæ fit velamine aſcititio, non eſſe abſolute legis naturæ, quomodo probabitur, non eſſe eandem legis naturæ ex ſuppoſitione peccati?* Reſp. Non inquiram in hanc diſtinctionem, quid enim opus eſt? verum id cuius probationem petit, inde probatur, quod ſubiectio feminæ erga virum omne peccatum anteceſſerit, quum Paulus eius rationem deducat ab ordine creationis. 1. Tim. 2: 13. Si ergo illius ſymbolum vim legis naturæ haberet, ea ab ipſa creatione arceſſenda eſſet, at inde eam, ut vidimus, non habet, non ergo eam acquiſivit peccato perpetrato.

Altera mea ratio erat: *Si id nec domi quidem facere licet* (nempe capillum ſolvere) *ſequitur primo, mulieres nunquam calyptram debere mutare, nec comam pectere. 2. peccaſſe ſanctas illas feminas, quæ Chriſti pedes capillis ſuis abſterſerunt. Luc. 7. 38. Ioh. 12. 3.*

Digitized by Google

Io. 12. 3. *quæ tamen eo nomine à Chriſto ibidem laudata ſunt.* Hic vir doctus 1. *neceſſitatem*, 2. *caſum extraordinarium* in ſubſidium vocat. primam illuſtrat exemplo nudationis partium corporis occultarum, curationis cauſa. alteram mulierum quas Paulus vetat capillis paſſis incedere, & ſic in eccleſia comparere &c. Reſp. De *neceſſitate* jam ad nauſeam reſponſum eſt. *caſus* etiam extraordinarius nunquam faciet ut *peccata contra naturam* à Chriſto laudentur ac *boni operis* appellatione donentur. Exempla quæ affert non de jure naturæ, ſed honeſtatis ſunt. ideo nihil concludunt.

Prima mea Diſputatione theſi 2. controverſiam de coma muliebri ita propoſueram: *An pars comæ muliebris juxta genas dependens, per ſe & natura ſua ſit illicita?* id affirmare Poimenandrum oſtendo Diſp. 6. theſ. 2. qui hoc legi naturæ repugnare ait. Vir doctus (qui ad primam Diſp. de hac re nihil tetigit) diſput. ult. theſ. 9. ſuum de ea judicium promit. verba ejus ſunt: *Quantum ad alteram ſolutionem comarum muliebrium* (partialem videlicet) *nec eam extra caſum neceſſitatis* (*ſi forte dari poſſit, quod nunc non inquiro*) *licitam eſſe exiſtimo.* rationes ejus ſunt: 1. *Quia legat quidem apud Apoſtolum, comam mulieri datam pro velamine, ſed non ut eam genis*

 involi-

Digitized by Google

involitantem habeat. 2. quia eſt à patriis moribus aliena. 3. quia pugnat cum ſimplicitate Chriſtiana. 4. quia actus otioſus eſt. 5. quia ſcandalum creat. 6. quia ejus eventus analogice ex Ieſ. 3. haberi poteſt. Reſp. primæ rationis ſolutio petatur ex Diſp. noſtra 6. theſ. 6. de ſecunda etiam ſuperius actum. loca quæ pro tertia adducit, ibidem conſiderata. quarta ſine probatione ponitur, nec ſe ſatis explicat. ſi accurate diſputandum eſt, dicam ne *actum* quidem eſſe, ſed cujuſdam actus (videlicet omnimodæ capillorum ſubſtrictionis, qualis nuſquā præcipitur) omiſſionem. quinta nihil ad quæſtionem facit. nam caſus ſcandali, etiam in rebus per ſe licitis reperitur. nec magis ſexta, quia in loco Ieſaiæ ſoluti capilli nulla mentio. neque quiſquam vocem qua propheta utitur ita interpretatus eſt. & ſi maxime is intelligeretur, aut analogia quadam, ad res alias quas propheta commemorat, reduci deberet, non ſequeretur tamē eum eſſe per ſe malam, aut contra legem naturæ, niſi univerſum ornatum mulierum, imo ipſam earum *pulcritudinem* cujus expreſſa mentio eſt eodem quod allegatur commate, naturæ juri adverſam eſſe velimus. ſed de hoc etiam antea. Ut jucunda aliqua obſervatione recreatum lectorem dimittamus, rogo is conſideret, quantopere variet ratio ſcandali ac ſimilium circum-

cumſtantiarum etiam circa morem femineum in ſubſtringendo vel dimittendo capillitio. Nam tempore magni Eraſmi feminæ nobiles, prorſus contrario quam nunc fit more, comam totam in verticem colligabant, ut ita à plebeiis mulieribus quæ eam ex parte ſolutam gerebant, diſtinguerentur. ac offendebantur illæ, ſiqua inferioris quam ipſæ eſſent dignitatis id auderet imitari. in colloquio enim, cui titulum fecit, *Senatulus ſive γυναικοσυνέδριον*, ita poſt alia loquentem introducit conſilii præſidem Catarinam: *Nunc accipite quibus de rebus conſultandum ſit. Primam oportet eſſe curam dignitatis: ea potiſſimum ſita eſt in cultu, cujus rei tantus eſt neglectus, ut hodie vix agnoſcas diſcrimen inter nobilem & plebejam, inter nuptam & virginem aut viduam, inter matronam & meretricem. Adeo ſublatus eſt pudor, ut quidvis uſurpent qualibet. Videre eſt pluſquam plebejas ac loci plane ſordidi veſtiri holoſericis, undulatis, florulentis, virgatis, byſſinis, aureis, argenteis, pellibus Zebellinis, Madauricis, quum interim maritus domi conſuat calceos. Digitos habent ſmaragdis & adamantibus onuſtos. Nam uniones nunc vulgo faſtidiuntur, nequid querar de ſuccinis, & corallis, & crepidis inauratis, Satis erat tenuibus in honorem ſexus, cingulis uti ſericis, ac fimbrias veſtium ſerico limbo decorare:*

nunc geminum eſt malum, & res familiaris extenuatur, & ordo, qui dignitatis eſt cuſtos, confunditur. Si pilentis & lecticis eboratis ac byſſo tectis vehuntur plebejæ, quid relictum eſt nobilibus ac potentibus? Et ſi vix equiti nupta caudam trahit ulnarum quindecim, quid faciet Ducis aut Comitis uxor? Atque hæc res hoc eſt intolorabilior, quod mira temeritate ſubinde mutamus cultum. Pridem à porrectis à vertice cornibus pendebant linteamina. Hoc ornatu feminæ principes diſcernebantur à plebeiis. Illæ, nequid conveniret, ſumſerunt pilea foris oſtentantia pelles albas nigris maculis variegatas: ſtatim vulgus, arripuit. Rurſus mutato cultu ſumſerunt flammea nigra (è) byſſo: id feminarum vulgus non ſolum auſum eſt imitari, verum etiam addiderunt fimbrias aureas, denique & gemmas. OLIM NOBILIVM ERAT, A FRONTE ATQVE TEMPORIBVS REVVLSIS PILIS, IN VERTICEM CAPILLOS COGERE: NON DIV LICVIT, MOX QVÆLIBET ÆMVLATÆ SVNT. *Tandem demiſerunt crines in frontem, protinus & hoc imitatæ ſunt plebejæ.* Videmus hic, tempus fuiſſe, cum plebeiis feminis vitio datum, & ſuperbiæ ac inſolentiæ deputatum eſt ſi crinem à fronte ac temporibus in verticem, nobilium inſtar, attollerent, prout nunc offendit, ſi eam æmulatione talium circa tempora ſolutam geſtent. Neque

que credas hic loqui Catarinam quampiam, ſed ipſum Eraſmum, qui admirabili illo Colloquiorum opere, ludentis ſpecie, in omnes hominum ordines censuram exercet. legatur epiſtola ei ſubnexa, ubi nominatim de hoc dialogo loquens, *In ſenatulo*, inquit, *traducturus eram vitia quadam mulierum, ſed civiliter, nequis expectet tale quippiam quale habet Iuvenalis &c.* Vnde apparet quam periculoſe ex circumſtantiis ſcandali, levitatis, æmulationis &c. jus naturæ perpetuum ac immutabile circa res ipſas inferatur.

FINIS.

A. T.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

7489

Digitized by Google

Digitized by Google